دعوت

ملي، خپلواکه خپرونه

ISBN 978-82-691395-2-5

ملي سندره

خو چې دا مځکه آسمان وي
خو چې دا جهان ودان وي
خو چې ژوند په دې جهان وي
خو چې پاتې یو افغان وي
تل به دا افغانستان وي
تل دې وي افغان ملت
تل دې وي جمهوریت
تل دې وي ملي وحدت

د خپل رب د لارې په لوري په حکمت او غوره نصـیحت سـره بلنه (دعوت) ورکړه او له خلکو سـره په داسـې ډول مباحثه وکړه چې ډیره غوره وي. (سوره النحل ، 125 ایت)

موسس او مسئول چلوونکی:

محمد طارق بزگر

د تأسیس نیټه :1367ل،(۱۹۸۸م)

Dawat Media Center,
V/M. Tariq Bazger
Vold gt. 37A, 2000
Lillestrom, Norway
Tel. +47- 63844384
Mobile. +47-90856195
dawatmedia@gmail.com
www.dawatmedia24.com

Vol. 254 Oct. & Dec. 2024 پرله پسې ۲۵۴ ګڼه

د "دعوت" مجلې د ۳۶مې کلیزې په ویاړ

د "دعوت" مجله، نن ورځ د خپلې اوږدې او بریالی سفر په اوږدو کې په یو مهم پړاو کې قرار لري. د دې ۳٦ کلونو په اوږدو کې، "دعوت" د یو داسې روښانه ستوري په توګه ځلېدلې چې په خپل محتوا کې یې د فکری بحثونو، د ټولنیز بدلونونو، او د اسلامي ارزښتونو پر بنسټ د یو نوي او پیاوړي لید وړاندې کولو هڅه کړې ده.

موږ په دې کلونو کې ډیر څه زده کړل، ډیرو بدلونونو سره مخ شو، خو د هرې تجربې وروسته، موږ خپل هدف او اراده لا پیاوړې کړې ده. موږ ژمنه کوو چې په راتلونکې کې هم ستاسې درنو لوستونکو د توقعاتو پر اساس د نوی فکر، نوې پوهې او نوو لیدلورو وړاندې کولو ته دوام ورکړو.

کله چې د "دعوت" مجلې لومړی ګڼه خپره شوه، هېڅوک هم باور نه کاوه چې دا مجله به تر ډیره دوام وکړي او د افغاني رسنیو په ډګر کې به خپل ځانګړي ځای پیدا کړي. خو نن ورځ، د دې مجلې نوم یوازې په علمي او فکري ډګر کې نه، بلکې د هېواد دننه او بهر د افغانانو او ټولو افغاني ټولنو کې خپل ځانګړی ځای لري. د "دعوت" مجله یوازې د یوه چاپي رسنی په توګه نه، بلکې د یوې فکري او فرهنګي مرکز په توګه مطرح شوې ده چې په هره ګڼه کې یې د نوي فکر، نوې لاره او نوو امیدونو پیغام وړاندې کړی دی.

د دې ۳٦ کلونو پر مهال، "دعوت" مجله نه یوازې د خپلو لوستونکو لپاره د زده کړې او پوهې یوه منبع، بلکې د هغوی لپاره یوه الهام بخښوونکې سرچینه هم وه. د دې مجلې د لیکوالانو او همکارانو هڅې د هغه ارزښتونو پر بنسټ ولاړې وې چې د ټولنې په هره برخه کې د مثبت بدلون لپاره کار وکړي.

د "دعوت" مجلې په دې ۳٦ کلن سفر کې د هغې د لوستونکو ملاتړ، د لیکوالانو ژمنتیا او د ټیم د ګډو هڅو پایله دا ده چې د دې اوږد سفر په ترڅ کې ستاسو مجله د علم، کلتور، هنر او ټولنیزو سیاسي او ادبي چارو په برخه کې د بې مثاله خدمتونو او نوښتونو له لارې خپل ځانګړی ځای او مقام خپل کړي.

د دې ۳٦ کلن بریالي خو ستونزمن سفر له پاره د خپلو ټولو قلمي همکارانو، لیکوالانو، مالی ملاتړو او لوستونکو د زړه له تله مننه کوم! ستاسو هڅې به هیڅکله نه هیریږي چې دا ۳٦کلن له نوښتونو او پرمختګ ډک رسنیز سفر یې یوه ښه نښه ده.

د دعوت مجلې د ۳٦مې کلیزې په ویاړ زه تاسې ټولو ته د زړه له کومې مبارکي وایم او خپل هېواد افغانستان ته مو د هر خدمت درناوی کوم!

کلیزه مو مبارک! مینه او درناوی

محمد طارق بزګر

ښاغلی ډاکټر خوشال روهي د دعوت سره په مـرکه کې:

د افغانستان راتلونکی د اندیښنې وړ ګڼم

د جمهوریت د سقوط عوامل له هماغه پیل څخه د بن په کنفرانس کې رامنځته شول

استاد تره کی:

تشکیل لویه جرگه با این صلابت مظهر دو چیز است: یکی بیداری و شعور روبه رشد سیاسی پشتون ها و دیگری وجود جذبات قوی اتحاد قومی و ملی لر و بر

مخ پر وړاندې د خپلواک، سرلوړي، غښتلی، آباد او یو موټي افغانستان په لور

دعوت رسنیز مرکز د افغان ولس غږ

قدرمنو لوستونکو !

د دعوت رسنيز مرکز وياړي چي د خپلو بېلابېلو رسنيزو فعاليتونو د لياري د هيواد په دې ټاکونکو او حساسو شيبو کې په ملي افغاني روحيه تر خپله وسه هڅه کوي چې خپلو خلکو ته د خدمت مصدر وګرځي.

د دعوت ملي خپرونه د خاوري تماميت، ملي ګټو او د ملي يووالي د دفاع او ساتنې په مبارزه کې د افغاني پوهانو، عالمانو، ليکوالانو، او روڼفکرانو د پاره د قلمي جهاد پرانيستلی سنګر، هڅه کوي د دعوت درنو لوستونکو ته د هيواد او ولس کورني او بهرني دښمنان وروپېژني او تر ممکن حده د دوی خاينانه دسيسې او توطيې شنډې او خنثی کړي.

په هيواد کې د سولې، ولسواکۍ، ټولنيز عدالت، وګړيزو حقونو، د مطبوعاتو خپلواکي، د قلم او بيان د ازادي، او ټول افغان ولس ته د ژوندانه د لومړنيو بنسټيزو اسانتياو د برابرولو، او په لنډه که وواېو د دموکراتيکو لارو، نه د "زور، زر، او تزوير" د لارې، د افغانانو د غوڅ اکثريت په خوښه د يو غښتلي او ملي مرکزي ملي حکومت د جوړيدو منځ ته راتلل او د هغې ساتل او ملاتړ هغه موخه او هدف دی چې د هغه په رڼا کې د دعوت ملي خپرونه خپله مبارزه او سرښندنه مخ په وړاندې بيائي.

خو!

د دې څراغ د روښانه ساتلو د پاره د ګرانو لوستونکو مالي، قلمي مرستو او همکاريو ته د هر وخت نه خورا زيات ضرورت دئ، که زموږ د پاليسي او د دعوت د ملي خپروني د محتوا سره موافق ياست نو موږ د دې جوګه کړی چې د دعوت ميډيا خپروني او دعوت خپرونه د نړی او ګران افغانستان ګوټ ګوټ ته ورسوو، او د هغه نااميده هيوادوالو له پاره د اميد ډيوې روښانه کړو، کوم چې د ډول ډول ناخوالو له امله يې خپل اميد د لاسه ورکړی دی، او داسې چيرته چې افغان وي هلته دعوت وي ياني دا چې ډيرو هيوادوالو ته دعوت ورسيږي او زموږ هڅې به هله بيځايه نه وي چې يو زيات شمير هيودوالو ته مو دعوت رسولی وي او دې هدف ته رسيدل ستاسو درنو هيوادوالو او د دعوت مينه والو د مالي مرستو پرته ناشوني دي.

زموږ هيله د درنو لوستونکو څخه دا ده چې په دې لاره کې خپلې مرستې ونه سپموئ.

خپلې مالي مرستې په همدې مخ کې په ليکل شوي پته راواستوئ:
د بانک او يا هم د پاکټ په منځ کې د راجستر پوستې د لارې.
يو ځل بيا وايو :

((دعوت ميډيا د افغان ولس پرته د هيواد د هيڅ سياسي ډلې نمايندګي نه کوي او نه د خپلو خلکو پرته د چا پوري تړلې ده. دعوت ميډيا د افغان ولس ريښتينی غږ او د هغو له پاره خپروني کوي څوک چې د افغانستان په باره کې فکر او د مسئوليت احساس کوي. د دعوت د خپلواکو رسنيو مرکز د پخوا نه زيات اوس ستاسو مالي مرستو ته اړتيا لري))

ستاسو نه مخکې له مخکې مننه
د دعوت اداره

دعوت مېډيا ستاسي او ستاسو له پاره

دعوت چې د ناروې د هيواد نه خپريږي. د افغان ولس پرته د هيواد د هيڅ سياسي او غير سياسي ډلې استازيتوب نه کوي. دعوت د افغان ولس ريښتينی غږ او د هغو له پاره خپريږي څوک چې د افغانستان په باره کې فکر او د مسئوليت احساس کوي. په دعوت کې د خپرو شوو ليکنو مسئوليت د درنو ليکوونکو په غاړه دی اوشرط نه دی چې هره ليکنه دې د دعوت د نشراتي پاليسۍ سره برابره وي.

DAWAT MEDIA CENTER,
V/ M. Tariq Bazger,
Voldgt.37A,
2001 Lillestrøm, Norway
Tel. +47-63844384
Mobil: +47-90856195

ISBN: 978-82-691395-2-5
ISBN 978-82-691395-2-5
9 788269 139525
Orgnr (Reg#): 985160058

د انترنت په نړيواله شبکه‌زموږ دويبپاڼې پته

www.dawatmedia24.com

زموږ د برېښنا ليک پته: dawatmedia@gmail.com

د دعوت بانکي پته:

DNB Bank AC # 0530 2294668

له ناروې بهر د نړيوالو تاديآتو حساب

Account for international payments:
NO15 0530 2294 668
د وييس شميره: **Vipps: #557320**

څنګه کولی شئ د دعوت مېډيا مالي مرسته وکړی:

خپلې مرستې (پيسې) د بانک په پته راوليږي. د دعوت مالي منبع د افغانستان خلک دي. د دعوت د خپلواکو رسنيو مرکز د فعال ساتلو او د شووژمنو د پوره کولو له پاره ستاسو مالي مرستې زموږ د برياليتوب او لاښه پرمختګ زيری دی. هر افغان بايد تر خپله وسه د خبرو پرځای د عمل ډګر ته راووځي، خپل مسئوليت احساس او پوره کړي وخت د عمل دی نه د خبرو.

ډاکټر خوشال روهي د دعوت سره په مرکه کې:

د افغانستان راتلونکې د اندېښنې وړ ګڼم

زما په اند که طالبان په امنيتي برخه کې نسبتاً بريالي دي، خو په نورو برخو کې پاتې راغلي دي

د دعوت په څېر ملي رسنيو ته ډېره جدي اړتيا ده او زما هيله دا ده، چې تاسې په لوړ همت، کلک هوډ او پراخې حوصلې دغه ملي رسالت ته همداسې دوام ورکړئ

دعوت میډیا: د افغانستان د روان وضعيت په اړه مو نظر څه دی؟

ډاکټر خوشال روهي: پدې کې شک نشته چې تر څو لسيزو پرله پسې جګړو وروسته په افغانستان کې درنې جګړې درېدلې دي، مرکزي حکومت د هېواد پر ټوله جغرافيه واکمن شوی، د قدرت جزېرې له منځه تللې او د آبادۍ ځينې کارونه هم روان دي، خو له بده مرغه د يو شمېر نورو ناخوالو تر څنګ د واکمنانو د ناسمو پاليسيو له کبله همدا نسبي لاسته راوړنې هم له بالقوه او بالفعل ګواښونو سره مخامخ دي.

طالبان په دوو برخو کې طلايي فرصتونه لري، له يوې خوا د سيمې او نړۍ مهم لوبغاړي ظاهراً په افغانستان کې له جګړې سره لېوالتيا نه لري او تر اوسه يې د جګړه غوښتونکو عناصرو او حتیٰ د طالبانو د سياسي مخالفينو براعلی ملاتړ نه دی کړی او تر کومه چې ماته معلومه ده، پر ډېرو ستونزو او نيمګړتياوو سربېره بيا هم له طالبانو سره د تعامل لېوالتيا لري. د غربي نړۍ ځينې ډيپلوماتان چې ما ليدلي، وايي چې پر دريو ټکو باندې يې پخپلو کې موافقه کړې ده، چې يو به د طالبانو د وسله والو مخالفينو ملاتړ نه کوي، بل به طالبان په بشپړه توګه نه منزوي کوي، خو په عين حال کې به يې په رسميت هم نه پېژني، مګر دا چې بشري حقونه او په ځانګړې توګه د ښځو بنيادي حقونه رعايت کړي، په حکومت کې له طالبانو پرته نورو ته هم د ګډون حق ورکړي او د ترهګرۍ پر وړاندې خپلې ژمنې پوره کړي. د سيمې هېوادونه که څه هم د افغانستان له خاورې څخه د افراطيت او ترهګرۍ په اړه جدي اندېښنې لري، خو هڅه کوي چې د اقتصادي اړيکو له لارې طالبان همکارۍ ته وهڅوي.

له بلې خوا په کور د ننه هېوادوال له اوږدو جګړو او د زورواکو، مافيا او قومي ټېکه دارانو له زورواکۍ څخه ستړي شوي او له همدې کبله يې پر جدي ستونزو سربېره بيا هم د پاڅون او بغاوت تابيا نده کړې.

له بده مرغه له دومره طلايي فرصتونو سره طالبانو بيا هم له تېر څخه زده کړه نده کړې او د انحصار، استبداد او افراطيت ناکامو نسخو ته يې ملا تړلې ده او يو ځل بيا يې هېواد له نويو ګواښونو او ننګونو سره مخ کړی دی. موږ ګورو چې له ولس او نړيوالې ټولنې سره واټن ورځ په ورځ زياتېږي او هره شېبه امکان شته چې د سيمې او نړۍ په کچه سناريوګانې بدلې شي او موجوده فرصتونه له منځه لاړ شي. ولس د طالبانو له استبدادي او انحصاري پاليسيو څخه ستړی شوی دی، ښايي يو څه موده نور هم پر نسبي امنيت اکتفا وکړي او موجوده وضعيت وزغمي، اما ولس ويښ شوی او له مدني آزاديو او پرمختګونو سره آشنا

شوی او د امارت د تېرې دورې په څېر يې توقعات يوازې پر امنيت محدود نه دي.

دعوت میډیا: د اوس لپاره ستاسو په نظر افغانستان له څه ډول خطر سره مخ دی؟

ډاکټر خوشال روهي: موږ ګورو چې يو شمېر پخوانۍ ډلې او زورواکي هڅه کوي چې نړيوالو ته قناعت ورکړي او د جنګ پروژې واخلي، که څه هم نړيوالو تر اوسه پدې اړه کومه جدي لېوالتيا نده ښودلې، خو که طالبان د افراطيت او جهادي مدرسو اجنډا ته همداسې دوام ورکړي، ښايي د جنګ پروژې يو ځل بيا خپل ملاتړي پيدا کړي. کله چې په هېواد کې فقر او بېکارۍ د بحران په کچه موجوده وي، خلک له نظام سره د پرديتوب احساس وکړي او يا هم د محروميت، محکوميت او مظلوميت احساس ولري، په ډېرې آسانۍ او ارزانۍ سره کېدای شي جنګيالي ترې استخدام شي. پدې توګه له فقر، لوږې، تندلارۍ او انزوا سره موږ نه شو کولای د جګړې بالقوه ظرفيتونه له پامه وغورځوو او ما ته تر ټولو مهم خطر همدا ښکاري.

دعوت میډیا: د طالبانو له واکمنۍ درې کاله تېر شوې، تاسو يې دا درې کاله واکمني څه ډول ارزوئ؟

که څه هم له نېکه مرغه درنه جګړه درېدلې او د قدرت جزيرې له منځه تللې، خو له بده مرغه افغانستان بيا هم له بحران څخه ندی راوتلی او لا هم د پرديو مرستو ته احتياج دی. طالبان په دي نه دي بريالي شوي چې ملي او نړيوال مشروعيت ترلاسه کړي او د قانون واکمني حاکمه کړي، لا هم نړۍ ته د دښمن په سترګه او ولس ته د يرغمل په سترګه کتل کېږي، مدني آزادۍ او بشري حقونه تر پښو لاندې کېږي، شخصي حريم خوندي نه دی، رسنۍ او د بيان آزادي تر سخت سانسور لاندې ده او په ځانګړې توګه ښځې له خپلو ډېرو بنيادي حقونو څخه محرومې شوې او په سيستماتيک ډول د ژوند له سياسي، ټولنيز او اقتصادي ډګر څخه حذف کېږي. د افغانستان کدري ظرفيت سخت زيان ليدلی، په لکونو کدرونه مو له هېواده وتلي او يا هم په وتلو دي او په ميليونونو هېوادوال مو د مهاجرت سخت کړاوونه ګالي. پدې توګه مو هېوادوال د ژوند په هېڅ ډګر کې د مصئونيت احساس نه کوي او د راتلونکي په اړه هم ناهيلي دي. نو زما په اند که طالبان په امنيتي برخه کې نسبتاً بريالي دي، په نورو برخو کې پاتې راغلي دي.

دعوت میډیا: طالبان ولې د ملي او نړيوالو عامه افکارو پر خلاف د دريځونو په نيولو سره د ځان لپاره جنجال او سرخوږی جوړوي؟

ډاکټر خوشال روهي: زما په اند دوه مهم عوامل دي، يو دا چې طالبان لا هم د جنګ او جهاد د دورې له ذهنيت څخه ندي راوتلي او د يوه حکومت په توګه يې د ولس او نړيوالو پر وړاندې نه يوازې خپل مسئوليتونه په دقيق ډول نه دي درک کړي، بلکې هغوی ته د شک او حتی دښمنۍ په سترګه ګوري. دوی فکر کوي چې نړۍ او ناټو يې ماته کړې او واک يې د برچې په زور نيولی او د خپلې واکمنۍ د دوام لپاره هم يوازې د برچې په زور تکيه کوي، حال دا چې تر دوی پخوا هم حکومتونه په زور نيول شوي وو او په زور چلېدل، خو يو هم تر منزله ونه رسېد. په پيل کې معمولاً ولس حوصله کړې او د اصلاح په تمه يې انتظار کړی، خو کله چې ولس ناهيلی شوی او له نظام څخه يې مخ اړولی، نو بيا ډېر زورور حکومتونه هم ندي ټينګ شوي.

دويمه خبره دا ده، چې که څه هم د طالبانو مشران ټول په يوه نظر نه دي، خو هغه مشران يې چې د پرېکړې اصلي واک لري، فکر کوي چې د شرعي نظام اقتضأ همدا ده چې دوی يې کوي او د برياليتوب راز پدې کې ويني چې په اصطلاح کفار خوابدي کړي. د ولس په اړه خو دوی فکر کوي، چې ګمراه شوی او بايد لارې ته راشي او پدې دې شکر وباسي چې عفوه ورته شوې ده. که څه هم د طالبانو په يو شمېر مشرانو کې د موجوده پاليسيو په اړه د نارضايتۍ او ناخوښۍ نښې ليدل کېږي، خو تر اوسه د

مشر د پرېکړو پر وړاندې نه دي درېدلي او د موجوده پالیسیو پر بدلولو نه دي بریالي شوي.

دعوت میډیا: کولی شئ د ملي محور گوند په اړه چې مشري يې ستاسو ده د دعوت رسنۍ لوستونکو ته معلومات ورکړئ؟

ډاکټر خوشال روهي: ملي محور خپل مزل شاوخوا ۱۵ کاله وړاندې د ویښ افغان په نامه د یوه ټولنیز اصلاحي تحریک په توګه پیل کړی او هغه مهال یې ډېر تمرکز د ټولنې پر ویښتیا، روڼتیا او اصلاح و او د جهل، تشدد، فساد او نفاق پر وړاندې یې مبارزه کوله، وروسته د ځوانانو دوه نور خوځښتونه (ویښ ځوانان او د نن ځوانانو مدني ټولنه) هم ورسره یو ځای شول او د افغان ملي غورځنګ په نامه یې یو سیاسي غورځنګ رامنځته کړ، چې د سولې، ټولنیز عدالت، خپلواکۍ او ولسواکۍ لپاره یې مبارزه کوله او پدې لړ کې یې یو شمېر مهم لاریونونه او کمپاینونه ترسره کړل. په افغانستان کې د یوه ملي سراسري سیاسي ګوند اړتیا ته په کتو سره افغان ملي غورځنګ پرېکړه وکړه، چې خپل فعالیتونه د یوه سیاسي ګوند په تشکیل کې منظم کړي او په همدې موخه یې په ۲۰۱٦ کال کې خپله لومړۍ کنګره جوړه او د یوه سیاسي ګوند جوړول اعلان کړل او د افغان ملي غورځنګ نوم په ملي محور واوښت.

ښايي د ملي محور اهداف د ځینو نورو ګوندونو په اساسنامو کې هم راغلي وي، خو د ملي محور ځینې ځانګړتیاوې دا دي:

- پر داسې مهال چې په افغانستان کې اکثر سیاسي ګوندونه د قدرت یا ثروت په محور جوړېدل، موږ تصمیم ونیوه چې خپل غړي به د فکر، اصولو او ارزښتونو په محور راټولوو.
- پداسې حال کې چې اکثر ګوندونو پر لنډمهاله روزمره ګۍ، عکس العملي او امتیازي مبارزو تمرکز درلود، زموږ هڅه دا وه چې پر اوږدمهاله، بنیادي او ستراتیژیکه مبارزه سرمایه ګذاري وکړو.
- کله چې زیاتره ګوندونه د یوه کلیدي شخصیت د قدرت یا کاریزما په محور چورلېدل، ملي محور هڅه کوله چې د جمعي رهبرۍ تر چتر لاندې یو داسې ګوندي سېستم رامنځته کړي چې موجودیت یې د یوه شخص پر ځای له اصولو، ارزښتونو او پیاوړي کدري ظرفیت سره تړلی وي. همدا دلیل و چې د ملي محور په مشرتابه کې هېڅ مشهور چارواکی، زورواکی او زرواکی موجود نه و، البته وروسته د محور یو شمېر غړي ځینو مهمو چوکیو ته ورسېدل.

- پداسې حال کې چې په هېواد کې د قومي، سمتي او مذهبي اجنډاګانو او شعارونو بازار تود و، د ملي محور هڅه دا وه چې ولس د ملي روحیې، ملي فکر او ملي ارزښتونو پر بنسټ راټول کړي او له نېکه مرغه موږ پدې بریالي شو، چې د ملي محور غړي په ملي مفکوره سمبال کړو او د نفاق او توپیر هر ډول طرز فکر له منځه یوسو.
- هغه وخت چې اکثر ګوندونو هڅه کوله چې په واک کې شریک شي او د اهدافو عملي کېدل یې هم یوازې د واک له درلودو سره تړلي و، خو ملي محور پدې پوهېده چې اصلي واک پردی دی او په واک کې یې د شریکېدو پر ځای هڅه کوله چې د ولس غږ او د ځار او فشار ځواک شي او له بحران څخه د وتلو پر بنیادي حل لارو کار وکړي.

ځرنګه چې له بده مرغه په افغانستان کې د ارماني او ارزښتي مبارزې فرهنګ له منځه تللی، موږ پوهېدو چې

معنوي مبارزه چندان جذابيت نه لري او خلک د اوږدمهاله ستراتيژيکې مبارزې حوصله نه لري او پر ځای يې له لنډمهاله او نغدو ګټو سره علاقه ډېره ده، خو موږ پدې هم ډاډه و چې که څوک په شعوري ډول او له کلک تعهد سره راځي، بيا به تر پايه پورې راسره درېږي. همدا دليل و، چې کله جمهوريت نسکور شو، اکثريت سياسي ګوندونه غيب شول، خو ملي محور نه يوازې تر اوسه پورې ژوندی دی، بلکې خپلو فعاليتونو ته يې دوام ورکړ او جذب يې تر پخوا لا ډېر شو.

دعوت ميډيا: د هېواد په کومه برخه او د ولس کوم قشر مو مل او د ملي محور ګوند غړيتوب لري؟

ډاکټر خوشال روهي: ملي محور د هېواد په بېلابېلو ولايتونو کې څانګې لري او د ولس د هر قشر استازي پکې شته، خو زياتره يې ځوانان او علمي او تخصصي کدرونه دي. د يادونې وړ ده، چې په ملي محور کې د ښځو ونډه هم ډېره پراخه ده او ځانګړې څانګې لري.

له هېواد څخه بهر هم ملي محور په ګڼ شمېر هېوادونو کې غړي لري او په برتانيه، جرمني، امريکا او کاناډا کې منظمې څانګې لري. څرنګه چې په هېواد کې د ننه د اختناق او استبداد فضا حاکمه ده، موږ نه غواړو چې غړي مو له ستونزو او ګواښونو سره مخامخ کړو، بلکې هڅه کوو چې د غږ پورته کولو مسئوليت تر ډېره بريده د محور بهر مېشته غړي پر غاړه واخلي.

دعوت ميډيا: ستاسو د ګوند اساسي غوښتنې څه دي؟

ډاکټر خوشال روهي: ملي محور بشري، اسلامي او افغاني ارزښتونو ته ژمن دی او د همدغو ارزښتونو په پام کې نيولو سره د ملي ارادې تمثيل لپاره ولسواکي تر ټولو غوره لار ګڼي.

زموږ هيله دا ده چې افغانان د دې واک ولري، چې خپل سياسي برخليک پخپله وټاکي، په سوله کې باعزته ژوند وکړي، چا ته يې لاس اوږد نه وي، له خپل هېواد څخه په تېښته نه وي او هر فرد يې د جنس، قوم، ژبې، قشر، سمت او مذهب له توپير پرته په افغانستان کې د بشپړ مالکيت احساس وکړي، له ټولو بنيادي انساني حقوقو څخه برخمن وي او پخپلو کې د زغم، ورورۍ او ملي يووالي په روحيه ژوند وکړي.

البته موږ دا توقع نه لرو چې د طالبانو په وجود کې به دا اغوښتنې ترسره شي، ځکه چې طالبانو شل کاله د جګړې په سنګرونو کې تېر کړي، له اسلام څخه نسبتاً افراطي او متشدد تعبير لري، ولسواکي او مدني آزادۍ د کفارو خبرې بولي او عصري علوم هم د ګمراهۍ عوامل ګڼي. څرنګه چې د طالبانو پر وړاندې تر اوسه کوم پياوړی ملي بديل نشته، زموږ هڅه به دا وي چې طالبان د مدني مقاومت او سوله ييزې مبارزې له لارې دومره اصلاحاتو ته وهڅوو، چې افغانستان له اوسني بشري بحران څخه راووځي او افغانان لږ تر لږه پخپل هېواد کې د تنفس فضا پيدا کړي، خو د ايډيال افغانستان لپاره او د دې لپاره چې زموږ هيلې او ارمانونه پوره شي، موږ بايد خپل ملي مسئوليتونه ترسره کړو. زموږ په اند د دې اړتيا ده، چې په لاندې څلورو موازي استقامتونو کې جدي کار وکړو:

لومړی، په اوږده مهال کې افغانستان يو څو پياوړو ملي ګوندونو ته اړتيا لري او په دې استقامت کې بايد منظم، دوامداره او سېستماتيک کار وشي. هغه افغانان چې د جنګ په ځای پر سياسي مبارزې باور لري، بايد د فکري اشتراکاتو پر بنسټ پر يو څو سياسي محورونو راټول شي.

دويم، د لنډ مهال او عاجلې حل لارې په توګه د يوه ملي بديل د جوړولو په موخه ملي، دموکرات او سوله خوښې

حرکتونه باید د واضحو اهدافو، اصولو او میکانیزم پر بنسټ همغږي او یو لوی اتحاد رامنځته کړي.

درېیم، په افغانستان کې ملي تفاهم ، یووالي، سیاسي ثبات او تلپاتې سولې په موخه د ملي ډیالوګ او پخلاینې د بهیر اړتیا ده. تاسې پوهېږئ، افغان ولس چې بېلابېلو پوځي، استخباراتي، ایډیالوژیکو او فرهنګي یرغلونو، کورنۍ جګړو او سیاسي بحرانونو سخت ځپلی او په بېلابېلو نومونو او پلمو یې سره وېشلی، د ملي ډیالوګ یوه اوږده، هر اړخیز او ټولګډوني بهیر ته اړتیا لري. زما په نظر دا بهیر باید لومړی د ملي قوتونو تر منځ پیل او بیا د ولس ټولو پرګنو او اقشارو ته وغځول شي او بالآخره متخاصمې ډلې هم خبرو ته سره کښېنوي.

څلورم استقامت چې زما په نظر ډېر مهم دی، خو له بده مرغه له پامه غورځېدلی، د وطنپالنې، ملي تعهد، مسئولیت منلنې، صداقت، زغم او درناوي فرهنګ احیأ او پیاوړتیا ده. متأسفانه تېرې پنځه لسیزې د بې مسئولیتی، بې تفاوتی، تیارخوری، تشو خبرو او نیوکو، تور لګولو، شخصیت وژنې، بې باوری او بې ژمنتوب یو منحط فرهنګ رامنځته شوی، چې د پیاوړو ملي حرکتونو او ملي مبارزو مخه یې نیولې ده. موږ اړ یو چې د پورتنیو درېیو استقامتونو تر څنګ د یوې منظمې ستراتیژۍ له مخې د دغه منحط فرهنګ د سمون او بدلون لپاره په موازي ډول مبارزه وکړو او که دا کار ونه کړو، که هر څومره ښې طرحې او پلانونه ولرو، بیا به یې هم عملي کول ډېر ګران وي.

دعوت میډیا: د ملي محور د ګوند جوړولو انګېزه څه وه؟

ډاکټر خوشال روهي: څو لسیزې وې چې افغانستان په پرله پسې غمیزه، بحران او د جنګ، جهل، فساد، نفاق او بلواکۍ په خبیثه کړۍ کې ایسار و او له دې وضعیت څخه نه د وتلو کومه ډاډمنه رڼا ښکارېده او نه هم د خلاصون لپاره کوم ډاډمن ملي بنسټ یا قوت موجود و. کله چې په یوه هېواد کې بحران وي، معمولاً د هغه هېواد ملي بنسټونه یا Institutions کولای شي هېواد له بحران څخه وژغوري. دا بنسټونه یا په دولت کې د ننه وي، لکه پیاوړې اجرائیه، مقننه او قضائیه قوا، پیاوړي امنیتي ځواکونه او یا هم له دولت څخه بهر وي، لکه پیاوړې ملي ګوندونه، رسالتمنده مدني ټولنه او خپلواکې ملي رسنۍ.

که څه هم د جمهوریت په کلونو د دې بنسټونو د جوړښت لپاره په نسبي ډول ښه زمینه او فرصتونه برابر وو، خو تر ډېره بریده واک او ځواک د زورواکو، قومي ټېکه دارانو او مافیا له خوا یرغمل شوی و او د ملي بنسټونو د جوړښت مخه یې په دولت کې د ننه او بهر نیوله او تر څنګ یې د ملي او معنوي ارزښتونو د انحطاط له کبله سیاسي او مدني مبارزې د زر او زور په محورونو ورټولې وې.

که څه هم زموږ ملګري زیاتره په فرهنګي او مدني فعالیتونو

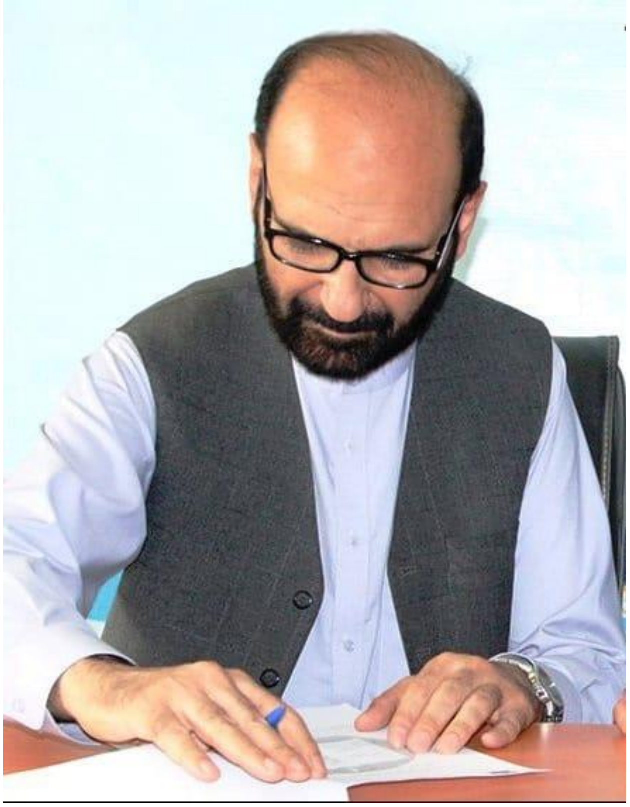

کې بوخت وو، خو د هېواد پرله پسې ناخوالو او د راتلونکي په اړه ناهیلیو دې ته متوجه کړو، چې د افغانستان اصلي ستونزه سیاسي ده او سیاسي ستونزه سیاسي حل او سیاسي ځواک ته اړتیا لري او له بده مرغه سیاسي ځواک د داسې کړیو په لاسو کې یرغمل و، چې د ملي ګټو پر ځای یې شخصي، تنظیمي او قومي ګټو ته لومړیتوب ورکولو. موږ لیدل چې د افغانستان سیاسي برخلیک په ناپاکو لاسونو کې یرغمل دی، نو دې نتیجې ته ورسېدو چې تر څو پاک او

سالم خلک د سیاست میدان ته راونه وځي، زموږ برخلیک به تل د همدوی په لاسو کې وي او تر څو چې پیاوړي ملي بنسټونو رامنځته نه شي، هېواد به مو همداسې په بحرانونو کې ښکېل وي.

موږ پدې عقیده وو او یو، چې که په پرمختللو هېوادونو کې سیاست د یو شمېر مسلکي خلکو او د سیاست د مینه والو په لاس کې وي او ولس یوازې د ټاکنو پر مهال او یا ځینو ځانګړو مواردو کې راوځي او د خپل هېواد د سیاسي برخلیک په ټاکلو کې برخه اخلي، خو څرنګه چې په افغانستان کې زموږ سیاسي، اقتصادي، ټولنیز او حتی شخصي ژوند، امنیت، عزت او خپلواکي مستقیماً له سیاست سره تړلي، نو سیاست یوه انساني، ملي، اسلامي او حتی کورنۍ وجیبه ده. کله چې موږ په خپل هېواد کې ظلم، فساد او ناروا ګورو، دا د هر افغان مسئولیت دی چې پر وړاندې یې ودرېږي او زموږ دربدل به هغه وخت اغېزناک وي، چې هدفمند، منظم، ډله ییز او متداوم وي.

زموږ لپاره نور دا د ننګ خبره وه، چې په کور د ننه او بهر مو واک او اختیار د شریرو او فاسدو عناصرو په لاس کې وي. په همدې دلیل موږ یو شمېر همفکره ملګرو پرېکړه وکړه، چې د سیاست میدان ته به راوځو او د یوه داسې پیاوړي ملي - سیاسي بنسټ او غورځنګ تشه به ډکوو چې د افغانستان ملي ګټو، خپلواکۍ، سرلوړۍ او سوکالۍ ته ژمن وي.

دعوت میډیا: آیا ملي محور ګوند به وکولای شي، د یوه لوی ملي سیاسي ګوند تشه ډکه کړي؟

ډاکټر خوشال روهي: که څه هم ملي محور د یوه لوی ملي سیاسي ګوند کېدلو ډېر ښه ظرفیتونه لري، لکه پیاوړي، پاک او ژمن کدرونه، ملي اهداف، ملي اجنډا او ترکیب، د هېواد په بېلابېلو ولایتونو او بهرنیو هېوادونو کې څانګې او غړي؛ خو پر وړاندې یې ډېر لوی خنډونه او درنې ننګونې هم پرتې دي:

- موږ پوهېږو چې یو شمېر خلک له ګوند او سیاست څخه ډډه کوي او د هېواد د ټولو بدمرغیو عوامل همدا ګوندونه ګڼي. زموږ په اند دا پخپله یوه دسیسه ده، چې پاک او ژمن خلک له سیاست څخه زړه توري وساتي او سیاسي واک د ځانګړیو کړیو په انحصار کې پاتې شي. د افغانستان د تېرې نیمې پېړۍ تاریخ ته که وګورو، په همدې موده کې مشروطه شاهي، آوتوکراتیک جمهوریت، د خلقیانو او پرچمیانو پرولتاري ډېکتاوري او سوسیالېزم (؟)، د تنظیمونو اسلامي دولت، د طالبانو اسلامي امارت او امریکایي دموکراسي وازمایل شوه او له بده مرغه ټول نظامونه ناکام شول، حال دا چې موږ په سیمه او نړۍ کې د همدې نظامونو ډېرې بریالۍ بېلګې لرو. دا پدې معنا ده چې مشکل ټول په نظامونو کې نه و، بلکې ځینې نور بنیادي عوامل د دې ناکامیو تر شا پراته وو، چې ژورې څېړنې ته اړتیا لري. همداراز ستونزه په ګوندونو کې نده، بلکې موږ ګورو چې د اکثریت پرمختللیو، ولسواکو او باثباته نظامونو بنسټ د سیاسي ګوندونو پر ستنو ولاړ دی.
- بله ستونزه دا ده، چې یو شمېر روڼ اندي او مطرح شخصیتونه دې منتظر دي، چې یو ځل یو ایډیال ګوند (د واک، ځواک، فکر او ترکیب له مخې) رامنځته شي بیا به دوی ورځي، حال دا چې ایډیال ګوند نه له

آسمان څخه راځي او نه يې پردي راته جوړولی شي، بلکې زموږ ملي مسئولیت همدا دی چې د یو ایډیال ګوند په جوړولو کې خپل رسالت ادا کړو.

- بله خبره لکه مخکې چې هم اشاره ورته وشوه، په افغانستان کې د ملي او معنوي ارزښتونو له انحطاط سره له بده مرغه د ارزښتي او معنوي مبارزې پر ځای د بې مسئولیتی او تیارخوری فرهنګ حاکم شوی او تل تمه کېږي چې نور به راځي او د دوی مسئولیتونه به پرغاړه اخلي.
- له بلې خوا دې فرضیې، چې یوازې هغه څه ممکن دي چې زبر ځواکونه يې غواړي او هر څه د زبر ځواکونو له لوري سنجول شوي او پلان شوي او موږ هیڅ نه شو کولی، یو ډول يې د خلکو سیاسي اراده فلج کړې او د پیاوړو سیاسي ګوندونو د جوړېدو مخه يې نیولې ده.
- د دې تر څنګ د پرله پسې جګړو او راز راز یرغلونو له کبله د ولس تر منځ د نفاق بېلابېل تخمونه شیندل شوي او د شک او بې باوری فرهنګ يې دود کړی او پر یوه ملي محور راټولېدل يې ډېر سخت کړي دي.

پدې توګه که څه هم په افغانستان کې د لویو سیاسي ګوندونو جوړېدل له ډېرو ننګونو سره مخ دي، خو ملي محور هوډ لري چې له یوې خوا به د لوړو ملي اهدافو لپاره منظمه مبارزه کوي او له بلې خوا به په موازي توګه د ملي او معنوي ارزښتونو، ملي یووالي او تفاهم د احیأ لپاره د یوې دقیقې ستراتیژۍ له مخې کار کوي او ژمن دی چې د یوه لوی ملي سیاسي ګوند تشه به ډکوي.

دعوت میډیا: تاسو د یوه مدني او فرهنګي فعال په توګه افغانستان کې د مدني او فرهنګي فعالیتونو نن او راتلونکی څنګه وینئ او که فکر کوئ دې ډول فعالیتونو ته اوس په هېواد کې ځای نشته؟

ډاکټر خوشال روهي: شاوخوا دوه کاله وړاندې طالبانو زه استخباراتو ته احضار کړی وم، د اداري د رئیس لومړی خبره دا وه چې یو نظامي اشغال دی او بل فکري اشغال، نظامي اشغال مو مات کړ خو فکري اشغال لا هم دوام لري، او فکري اشغال یعنې همدا سیاسي ګوندونه او مدني ټولنې. همدې ته ورته خبره مې له یوه بل طالب چارواکي څخه هم واورېده، چې وسله وال مخالفین دومره خطرناک نه دي، ځکه چې یا به وځپل شي او یا به هم معامله ورسره وشي، خو اصلي خطرناک فکري مخالفین دي. د مدني او فرهنګي فعالیتونو په اړه د طالبانو اصلي برداشت او طرز فکر همدا دی او په ټول توان هڅه کوي چې مخه يې ونیسي. سیاسي ګوندونه او مدني ټولنې لغو شوې او د عدلیې په وزارت کې د همدې برخې ریاست له منځه لاړ، پر سیاسي او مدني فعالیتونو، غونډو، اعتراضونو کلک بندیز ولګېد او پر رسنیو هم جدي کنټرول او سانسور وضع شو. دوی نه یوازې د مدني فعالیتونو مخه نیسي، بلکې په مجموع کې د هر ډول متفاوت فکر او نظر مخه نیسي، تر دې چې ځینې يې غیر طالب ته حتی د مشورې او پوښتنې اجازه هم نه ورکوي.

که څه هم د طالبانو له دې پالیسیو سره د سیاسي او مدني فعالیتونو پر وړاندې جدي خنډونه او ستونزې رامنځته شوې، خو دوی نه شي کولای چې په بشپړه توګه يې مخه ونیسي. د جمهوریت په دوره کې پر ډېرو نیمګړتیاوو سربېره یوه پیاوړې مدني ټولنه او د مدني فعالیتونو قوي

فرهنګ او دود رامنځته شو، په زرګونو مدني بنسټونه او په سلګونو رسنۍ جوړې شوې، که څه هم دغه دود تر یوه حده د پیاوړو سیاسي ګوندونو مخه هم ونیوله او د سیاسي او ټولنیز ژوند د ډېرو نورو برخو په څېر له فساد څخه خوندي پاتې نه شو، خو په مجموع کې یې د ولس له ویښتیا، عامه پوهاوي، داوطلبانه کارونو او متشکلو فعالیتونو له پراختیا سره ډېره مرسته وکړه. باید ووایم، چې مدني ټولنه کومه کفري یا کاملاً پردۍ پدیده نه ده، بلکې ټولو هغو غیر دولتي او غیر انتفاعي داوطلبانه فعالیتونو ته وایي، چې د خیر، ښېګڼې، خدمت، ویښتیا، رفاه، عدالت او پرمختګ په موخه ترسره کېږي. پدې کې زموږ قومي شورا ګانې، دودیزې جرګې، مرکې او اشرونه هم راتلی شي.

زما په نظر مدني او سیاسي فعالیتونو به دوام وکړي، خو بڼې او تکتیکونه به یې بدل شي، د حضوري فعالیتونو پر ځای به مجازي فعالیتونه ډېر شي او د کور مېشته هېوادوالو په پرتله به بهر مېشته هېوادوال (افغان ډیاسپورا) ډېر فعال شي.

دعوت میډیا: اوس د یو سیاسي فعال په توګه د افغانستان نن او راتلونکې څنګه وینئ؟

ډاکټر خوشال روهي: په اوسنیو شرایطو کې له طالبانو څخه د افغانستان د خلکو توقعات ډېر لوړ نه دي، نسبي آزادي، د بشر د بنیادي حقونو رعایت او د ولس پر مخ له توپیر پرته د حکومت د غیرې پرانیستل او په لویو ملي مسئلو کې له ولس سره مشوره به له یوې خوا د ولس نسبي رضایت ترلاسه کړي او له بلې خوا به له سیمې او نړۍ سره د ښو اړیکو دروازې خلاصې کړي، خو که طالبان مطلق انحصار، استبداد او خپلې جهادي اجنډا ته دوام ورکړي، نو خامخا به هم له ولس سره او هم له نړۍ سره ټکر ته ځي. اوس د افغانستان د سیاسیونو او منوره طبقې پر غاړه ده، چې د داسې یوې ورځې لپاره څومره تیاری نیولی شي او څنګه یو ملي بدیل رامنځته کولی شي. له بده مرغه ملي ډلې او شخصیتونه د درې نیمو کلونو په تېرېدو سره لا هم په دې نه دي بریالي شوي چې یو پیاوړی پلټفورم یا اتحاد رامنځته کړي او علت یې هم تر ډېره ځانځاني او سلیقه یي اختلافات دي.

که ملي او روڼ اندي ډلې په نږدې وخت کې د ملي بدیل او محور په جوړولو بریالۍ نه شي او طالبان هم خپلو تندلارو تګلارو ته دوام ورکړي، نو لرې نه ده چې دوی به پخپله ځانونه راوپرځوي، ځکه چې همدا اوس طالبان هېڅ جدي او پیاوړي مخالفین نه لري، بلکې دوی پخپله د خپل نظام تر ټولو جدي دښمنان دي.

پدې حساب د افغانستان راتلونکی د اندېښنې وړ ګڼم، ځکه چې پخواني زورواکي او مافیا ډېره هڅه کوي، چې بیا د جنګ پروژې واخلي او که پخوا به یې د واک د وېش پر سر نانډرۍ وهلې، دا ځل د وطن د وېش لپاره لابي کوي. زه وېرېږم چې د طالبانو د سرټمبګۍ او د ملي ډلو د بې کفایتۍ له کبله به خدای مه کړه دا ځل افغانستان په داسې یوه غمیزه کې ښکېل شي، چې سلامت راوتل به ترې ګران او حتی ناشوني وي.

دعوت میډیا: تاسو د نجونو پر مخ د ښوونځیو، پوهنتونونو او کار دروازې تړل څنګه وینئ؟

ډاکټر خوشال روهي: بشریت، مدنیت او اسلام ټول ښځو ته د زده کړو او کار حق ورکوي او د افغانستان د ملي ګټې اقتضأ ده چې نه یوازې ښځو ته دا حقونه ورکړل شي، بلکې ځانګړې توجه هم ورته وشي، ځکه چې همدا اوس هم افغانستان تر چاد وروسته دویم هېواد دی، چې د باسواده ښځو کچه پکې تر ټولو ټیټه ده. د نړۍ په کچه د باسواده ښځو اوسط سلنه ۸۲.۷ ده، حال دا چې دا سلنه په افغانستان کې ۲۲،٦ ده او په پرمختللې نړۍ کې او حتی زموږ په ځینو ګاونډیو هېوادونو لکه تاجیکستان، ازبکستان او ترکمنستان کې دا سلنه ۹۹ ته رسېږي. زه هغو دلایلو ته

نه ځم چې بشري حقونه او اسلام د ښځو د کار او زده کړې په اړه څه وايي، ځکه چې پدې اړه ډېرې ليکنې او بحثونه شوي او ما ته ډېر د تأسف ځاى ښکاري، چې موږ لا هم د داسې يوې موضوع د اثبات په اړه بحثونه کوو او خپل وخت او انرژي پرې ضايع کوو، چې په ټوله نړۍ کې يو مسلم او منل شوى حق او اصل ګڼل کېږي او حتى ډېر خلک يې تصور هم نه شي کولى چې يو دولت دې په لوى لاس د وطن لوڼې له زده کړې او کار څخه منع کړي. زه يوازې دا وايم، چې د افغانستان خلک اوس دومره ويښ شوي چې پر خپلو خويندو او لوڼو دا ډول جاهلانه او ظالمانه بنديزونه، نه شي منلى او د طالبانو له واکمنۍ سره د ولس او نړيوالې ټولنې د اختلاف او ټکر تر ټولو مهم ټکى همدا دى. يو وخت چې د پوهې کچه ټيټه وه، حکومت به ښوونځي جوړول خو خلکو به خپل بچيان ترې پټول، خو اوس چې خلک پوه شوي او ښوونځي غواړي، له بده مرغه واکمنان ځانونه پټوي. زما په اند که دا بنديزونه عمدي وي او يا له ناپوهۍ څخه، د افغانستان له ملي ګټو سره څرګنده دښمني ده. که د اسامه بن لادن موضوع د طالبانو د لومړي امارت د نسکورېدو لامل شوه، ښايي د ښځو د حقونو مسئله يې د دويم امارت د نسکورېدو لامل شي.

دعوت میډیا: تاسو او ملګرو مو د نجونو پر مخ د ښوونځيو د پرانيستلو او حقونو لپاره غږ پورته کړى او کابل ته هم د يوه پلاوي په بڼه تللي وئ، د خپلو دغو هڅو او فعاليتونو څخه څومره راضي یاست او د نوو واکمنو نظر او وعدې څه وې؟ دغو ليدنو درته اميد پيدا کړ او که برعکس؟

ډاکټر خوشال روهي: څه کم دوه کاله کېږي چې موږ د نجونو د زده کړو ملي کمپاين پيل کړى او د نجونو د تعليمي حقونو لپاره د اعلاميو، مرکو، ليکنو، غونډو، ترلو او پرانيستي ليکونو او سوشل مېډيا له لارې خپل غږ پورته کړى دى. د کمپاين په ايکس (ټويټر) سپېسونو کې څو ځلې له موږ څخه غوښتنه وشوه چې کابل ته لاړ شو او له چارواکو سره مخامخ موضوع مطرح کړو. همداسې مو وکړل او په تېر اپريل کې د يوې جرګه ګۍ په توګه کابل ته لاړو او هلته مو د طالبانو له اکثريت کليدي مشرانو او چارواکو سره وليدل. موږ په خپلو ليدنو کې نه يوازې د ښځو د تعليم او کار د حقونو مسايل مطرح کړل، بلکې د يو شمېر نورو ملي مسايلو، لکه د ملي ارادې د تمثيل له لارې د يوه ټولمنلي نظام د جوړېدو په اړه، د ملي ډيالوګ او ملي پخلاينې د اړتيا په اړه، د لويې جرګې، اساسي قانون، مسلکي حکومت او نورو مهمو موضوعاتو په اړه مو سپينې او جدي خبرې ورسره وکړې، البته ډېر تمرکز مو د نجونو د تعليم پر مسئلې و. اکثريت مشرانو د نجونو تعليم يو مشروع حق بللو او په عمومي توګه يې ډاډ راکولو چې پدې برخه کې به خپل کوشش کوي. ځينو مشرانو، لکه د کورنيو چارو وزير سراج الدين حقاني به د جدي کوشش ژمنه کوله او ځينو به يې بيا تر څنګ د امير د اطاعت او د نظام د مصلحت خبره هم کوله. د هيله مندۍ خبره دا وه، چې اکثريت مشران يې د امير د پرېکړې خلاف او د حل لارې په فکر کې وو، خو د ناهيلۍ خبره دا وه، چې د امير پر وړاندې يې د درېدو جرئت نه درلود او داسې ښکارېده چې د امارت واک او اراده يوازې د يوه کس يا وړې ډلې له خوا يرغمل شوې ده. که څه هم موږ د طالبانو د مشرتابه ترمنځ د نجونو د تعليم او د ښځو د حقونو په برخه کې يو جدي تحرک رامنځته کړ، خو پر نتايجو قضاوت وکړو، زموږ تر سفر وروسته پر ښځو باندې نور بنديزونه هم ولګېدل او حتى له طبي زده کړو څخه هم منع شول. زما په نظر په کابل کې د طالب مشرانو عذر او استدلال قطعاً د توجيه وړ نه دى. موږ په ډاګه ورته وويل، چې مصلحت په چوپتيا کې نه دى، بلکې تاسې په خپلو کې همغږي وکړئ او په يوه خوله يا خپل امير ته قناعت ورکړئ او يا يې د پرېکړې پر وړاندې ودرېږئ، ځکه چې همدا موضوع د ډېرو نورو جدي ستونزو لامل شوې او حتى ستاسو د امارت بقا يې له ګواښ سره مخ کړې ده.

په هر حال، يا به د دوى درک له موږ سره توپير لري، يا به يې له موږ سره په اصطلاح ډيپلوماسي کوله او يا به د چوکۍ مينې له دوى څخه د غږ پورته کولو جرئت سلب کړى و، ځکه چې زموږ د معلوماتو له مخې د لوړو زده کړو پخوانى وزير عبدالباقي حقاني له همدې کبله له وزارت څخه لرې

شو. د یادونې وړ ده، چې موږ هڅه وکړه په کندهار کې د طالبانو له مشر سره وګورو او مخامخ دا موضوع ورسره مطرح کړو، خو له بده مرغه بریالي نه شو.

دعوت میډیا: تاسو د یوه ډاکتر په توګه د ښوونځیو، لوړو زده کړو او کار بندیز تأثیر په رواني لحاظ پر ښځینه قشر څنګه وینئ؟

ډاکټر خوشال روهي: له کومې ورځې چې طالبان واکمنۍ ته رسېدلي، د دوی ډېرې فرمانونه او احکام پر ښځو د فشار او بندیزونو په اړه وو، لکه د کار، تعلیم، تفریح، سفر او حتی خبرو بندیز. ډېرې ښځې فکر کوي چې طالب یعنې د ښځو دښمن، او ځینې ښځې بیا داسې انګېري، چې ښایي اسلام به په رښتیا یوازې د سړیو لپاره نازل شوی وي. د افغانستان یوه مشهور دیني عالم ما ته وویل، چې د طالبانو له واکمنۍ راهیسې په افغانانو کې له اسلام څخه د ګرځېدو پیښې ډېرې زیاتې شوې دي. په مجموع کې د بې ارزښتۍ او د بې عدالتۍ احساس، د راتلونکي په اړه ناهیلي، د ژوند د هدف له لاسه ورکول او د یوې مینځې او اسیرې په توګه د ځان لیدل ډېرې ښځې له ژور خپګان او ډېپرېشن او Apathy (له ژوند سره بې میلي) سره مخامخ کړې دي او دغو ستونزو پخپل وار بیا پر کورنیو او ټولنې ژوره اغېزه کړې ده. یو زیات شمېر ښځې افغانستان ته د یوه لوی زندان او حتی دوزخ په سترګه ګوري او د پراخو مهاجرتونو یو مهم لامل د ښځو همدا احساس دی.

دعوت میډیا: ستاسو په نظر طالبان ولې د نجونو د تعلیم او کار مخالفت کوي؟

ډاکټر خوشال روهي: په وروسته پاتې ټولنو کې چې د پوهې عمومي کچه ټیټه او نرواکي مسلطه وي، معمولاً د نجونو تعلیم او له کوره بهر د ښځو کار ته په بده سترګه کتل کېږي. شاوخوا یوه پېړۍ وړاندې د افغانستان په کلیوالي سیمو کې حتی د هلکانو له تعلیم سره مخالفت کېده، نجونې خو پر ځای پرېږده. د دې تر څنګ په جنګ اخته هېوادونو کې هم د نجونو له تعلیم سره لېوالتیا کمه وي. د طالبانو یو شمېر مشران چې د هېواد په ډېرو وروسته پاتې سیمو او یا ترلو مدرسو او جوماتونو کې لوی شوي او ټول ژوند یې سروکار له مدرسو او یا له جګړو سره و، د ښځو د تعلیم په اړه ډېر تیاره او مخالف فکر لري. هغه طالب مشران چې له مدرسو راووتل او په ښارونو کې واوسېدل او یا یې هم ځینو بهرنیو هېوادونو ته سفرونه وکړل، د ښځو پر وړاندې نسبتاً پراخ فکر لري، خو هغوی چې پخپلو نرواکه او ترلو جزیرو کې ایسار پاتې دي، لا هم ښځو ته د انسان په سترګه نه ګوري. که څه هم دوی پوهېږي چې اسلام د ښځو له تعلیم او کار سره مخالفت نه لري او په همدې دلیل د ښځو له حقونو څخه په زغرده انکار هم نه شي کولی، خو بیا خپل مدرسه یي ذهنیت او سلیقه د حکومت پر پالیسیو تپي. له بده مرغه د طالبانو مشر شیخ هبت الله او ورسره تړلې کړۍ یې په همداسې فکري او

سلیقه یي جال کې نښتي دي او دا نه شي زغملی چې د دوی په واکمنۍ کې دې ښځې له کوره بهر ووځي، ولو که د تعلیم او نفقې لپاره هم وي.

دعوت میډیا: تاسو د جمهوریت پر مهال د هېواد د ننه وئ او هلته مو کار، مدني او سیاسي فعالیت کاوه، د وطن حالات او پېښې له ډېر پخوا څخه له نږدې څارئ، ستاسو په نظر څه باعث شول، څه وشول او علت یې څه و چې د نظام کمپله په څو اوونیو کې ورټوله شوه؟

ډاکټر خوشال روهي: د جمهوریت د سقوط ګڼ عوامل دي او تفصیلي بحث ته اړتیا لري، خو زه په لنډو دومره ووایم چې د سقوط عوامل له هماغه پیل څخه د بن کنفرانس کې رامنځته شول. د ملي دولت جوړونې او پخلاینې له بهیر څخه د طالبانو او اسلامي حزب حذف کول، د قوم او تنظیم پر بنسټ د واک وېش، د زورواکو، قومي ټیکه دارانو او مافیا په لاسو کې د سیاسي واک یرغمل پاتې کېدل، د فساد ترویج، د افغانانو د سایکالوژۍ له پامه غورځول او پاکستان ته لوبې مجال ورکول، ځینې هغه عوامل وو، چې له هماغه پیله یې د جمهوریت د سقوط زمینه برابروله.

داسې ښکاري چې امریکاپه ۲۰۱۱ کال کې دې پایلې ته رسېدلې وه، چې افغانستان نه شي ساتلی او د وتلو پرېکړه یې کړې وه، خو د دولتي او سیاسي مشرانو زړونو تر پایه دا نه منله چې امریکایان به وځي او دوی به پر میدان پرېږدي. له بده مرغه د جمهوریت په شل کلنه دوره کې له ډېرو امکاناتو سربېره ملي بنسټونه او پر خپلو پښو ولاړ ملي پوځ جوړ نه شو او تر پایه په پردیو مرستو تکیه و.

کله چې په امریکا کې د ۲۰۲۰ کال ټاکنې رانږدې شوې، داسې ښکاري چې ټرامپ غوښتل چې د یوې لاسته راوړنې په توګه له طالبانو سره په عاجله توګه توافق ته ورسېږي. له یوې خوا امریکایانو د سولې خبرې په ډېرې بې مسؤلیتۍ ترسره کړې، د افغانستان حکومت یې بیخي له پامه وغورځاوه او له طالبانو سره یې مخامخ او دوه په دوه خبرې پیل کړې. امریکایانو طالبانو ته داسې سیګنالونه ورکړل، چې له کوم جدي قید او شرط پرته وځي او راتلونکی حکومت به د طالبانو وي او کومې ژمنې چې له طالبانو اخیستل کېدې، هغه د یوه دولت مسؤلیتونه وو. بل لوري حکومت ته داسې اشارې کېدلې چې نظام به سقوط کوي او دوی به ۶۰ زره داسې کسان چې تر ګواښ لاندې دي، له افغانستان څخه وباسي او حتی په وروستیو کې د ځینو مهمو قطعاتو د پوځیانو ایستل پیل هم شول. پدې توګه د طالبانو روحیه ډېره لوړه شوه او د حکومت لوري ته انګېزه له منځه لاړه او وسله والو ځواکونو خپله روحیه وبایلله او د یوه نه پائیدونکي حکومت لپاره قرباني نوره حماقت ګڼل کېده.

بل لوري ته د ډاکتر اشرف غني ټیم تر پایه باور نه کولو، چې امریکایان به یې پر میدان پرېږدي، د سولې خبرې سمې مدیریت نه شوې، د سولې په اړه او د جمهوریت د بقا لپاره اجماع رامنځته نه شوه او دوه سرې حکومت ترپایه سرخوږی پاتې شو او سره له دې چې ټول پوهېدل چې په ماته ښېرې کې سپاره دي، خو بیا هم اتفاق او همکاري رامنځته نه شوه.

سره له دې چې امریکې په ناویلې توګه خپله ماته منلې وه او عملاً یې د وتلو هوډ کړی و، خو بیا هم د جمهوریت مشران حاضر نه وو چې نوې واقعیتونه ومني، بلکې تر پایه یې هڅه کوله چې طالبانو ته د یو څو چوکیو په ورکولو قناعت ورکړي او په جمهوریت کې یې مدغم کړي. نظامي پالیسي د نامجربو خلکو په لاس کې وه او داسې ښکارېده چې ولسمشر غني له عیني واقعیتونو نه خبرېده او یا یې منلو ته چمتو نه و. لنډه دا چې هغه حکومت چې له پردیو سره راغلی و، له پردیو سره بېرته لاړ.

دعوت میډیا: د جمهوریت له سقوط وروسته په لکونو تعلیم یافته افغانان له هېواده ووتل، د دې تعلیم کړو د

وتلو علت او تأثير به د افغانستان پر نن او راتلونکي څه وي؟

ډاکټر خوشال روهي: کله چې د طالبانو لومړی امارت نسکور شو او په افغانستان کې د بیارغاونې لپاره نړیوالې مرستې پیل شوې، نو یوه لویه ستونزه د کډرونو او تعلیم یافته خلکو تشه وه، تر دې چې حتی د ښوونځیو د ښوونکو لپاره به په ولایتونو کې د دولسم فارغین نه پیدا کېدل، په نورو سکتورونو کې وضعیت تر دې هم ډېر ناوړه و او په همدې دلیل به د پاکستان په ګډون د نړۍ له نورو سیمو څخه کډرونه استخدام کېدل. د نیمګړتیاوو سربېره د جمهوریت یوه لاسته راوړنه د لکونو کډرونو روزل و، چې له بده مرغه لکه خومره چې په زحمت او لګښت سره دا کډرونه وروزل شول، هماغومره په اسانۍ او وړیا له لاسه ووتل او لا هم وځي.

د طالبانو له خوا د واک، امتیازاتو او فرصتونو انحصار؛ د پوهې، مسلک او تخصص بې ارزښته کېدل؛ د بشري حقونو او مدني آزادیو تر پښو لاندې کېدل؛ د سیاسي، اقتصادي او ټولنیز مصئونیت له منځه تلل؛ پراخه بېکاري او د راتلونکي په اړه اندېښنې او ناهیلي هغه مهم عوامل دي، چې له هېواد څخه د کډرونو وتل هڅوي.

د کډرونو وتل به د افغانستان اقتصاد، ثبات او پرمختګ ته سخت زیان ورسوي او هېواد به مو د پردیو کډرونو او مرستو محتاج وي او تر کومه چې د عصري علومو په اړه د طالبانو پالیسیو ته ګورم، ما ته نه ښکاري چې موږ به په لنډ وخت کې خپله کدري اړتیا پوره کړو. د ښځو په برخه کې به کدري تشه بې سارې وي، ځکه چې له یوې خوا ډېرې ښځینه کډرونه وتلي او یا په وتلو دي او له بلې خوا په هېواد کې د ننه هم له زده کړو څخه محرومې شوې دي، نو لرې نه ده چې پدې برخه کې، مخصوصاً د روغتیا په سکتور کې به موږ له یوه ژور بحران سره مخامخ شو.

دعوت میډیا: که وکتل شي، په افغانستان کې هېڅ یو لوی ملي، سیاسي او افغانستان شموله حرکت نشته، څه باید وشي تر څو ډېر افغانان په یوه حرکت یایوه ټغر راغونډ شي؟ او که راغونډ نه شي، څه به وشي؟

ډاکټر خوشال روهي: رښتیا هم له یوې خوا په افغانستان کې د طالبانو استبدادي، انحصاري او ارتجاعي نظام دی او بل خوا پخواني زورواکي او قومي ټېکه داران هڅه کوي چې بیا د جنګ پروژې واخلي او پدې منځ کې د یوه ملي بدیل ځای تش دی او په همدې دلیل ولس هم لار ورکه کړې ده او د یوې بلې جګړې، زورواکۍ او انارشۍ له وېرې انتظار او د اوسني وضعیت زغم ته ترجېح ورکوي. که څه هم د یوه

لوی ملي سیاسي حرکت د جوړښت لپاره بالقوه کافي ظرفیتونه شته، خو د ځانځانۍ او سلیقه یي اختلافاتو له کبله د دغې تشې په ډکولو نه دي بریالي شوي. زما په اند ټول هغه ملي عناصر چې د ملت ارادې ته درناوی لري او پر ملي یووالي، ټولنیز عدالت، مدني آزادۍ او د ولسواکۍ پر بنیادي ارزښتونو باور لري او غواړي په سوله ییز ډول د انحصار او استبداد پر ځای د ملي ارادې تمثیل ته زمینه برابره کړي، باید د یوه لوی ملي چتر د جوړېدو لپاره سلا مشورې او توافق وکړي. زما له نظره د یوه داسې حرکت د بریالیتوب لپاره څو خبرې مهمې دي:

- د دې حرکت د اصولو، تشکیلاتو، او د کار او پرېکړو د میکانېزم په اړه باید له پیل څخه وضاحت او موافقه موجوده وي؛

- د اشتراک د ټکو له برجسته کولو سره باید د اختلاف پر احتمالي ټکو هم بحث وشي او په اړه یې مخکې له مخکې توافق رامنځته شي؛
- د دې لپاره چې د شخصیت محورۍ، انحصار او پټو معاملو مخه نیول شوې وي او د یوه پیاوړي سېستم لپاره زمینه جوړه شي، رهبري باید جمعي او مسئولیتونه انتخابي او دوراني وي؛
- له پخوانیو زورواکو او مافیایي کړیو سره او همداراز له هغو ډلو سره چې جګړه غواړي او پر ملي هویت او ارزښتونو باور نه لري، باید له ګډ کار څخه ډډه وشي. د دوی موجودیت به د حرکت اعتبار ته جدي زیان ورسوي. همداراز د حرکت په رهبرۍ کې باید له هغو پخوانیو چارواکو څخه هم ډډه وشي چې په تېرو سیاستونو کې یې کلیدي مسئولیتونه لرل؛
- حرکت باید له هر ډول قومي، ژبني، سمتي او مذهبي تبعیض څخه وساتل شي او خپل بشپړ استقلالیت وساتي. نړیوالو سره دې د افغانستان د ملي ګټو پر بنسټ رغنده اړیکې جوړې شي، خو زموږ د نجات نسخې، زموږ پرېکړې، زموږ طرحې باید کاملاً افغاني وي او د تطبیق واک یې هم په بشپړه توګه د افغانانو ولس په لاس کې وي.
- د حرکت اړیکې، طرحې، معاملې او د تمویل منابع باید کاملاً څرګندې او شفافې وي، د حرکت له غړو او ولس سره باید په منظم ډول معلومات شریک شي او له هر ډول پټو معاملو کاملاً ډډه وشي.

که چېرې داسې یو ملي حرکت رامنځته شي، زه ډاډه یم چې ډېر ژر به د ولس پراخ ملاتړ او د نړیوالې ټولنې حمایت ترلاسه کړي. اما که ملي ډلې او شخصیتونه همداسې په نفاق او افتراق کې شکېل وي، یا به طالبي استبداد همداسې د ولس ستونی نیولی وي او یا به د پخوانیو زورواکو او مافیا له برکته د یوې بلې غمیزې شاهدان اوسو.

دعوت میډیا: د طالبانو ډېری توکمیز مخالفین د حکومت له قومي انحصاره شکایت کوي، تاسو په دې اړه څه وایاست چې طالبانو واک یوازې پښتنو ته او که خپلو همفکره طالبانو ته ورکړی دی؟ که په بل ډول خپله پوښتنه مطرح کړم، ایا طالبان په رښتیا د پښتون قوم استازېتوب کوي که نه؟

ډاکټر خوشال روهي: که څه هم د طالبانو په ترکیب کې نور قومونه هم شته، خو پدې کې شک نشته چې د طالبانو غورځنګ لومړی د افغانستان له جنوب لوېدیځ څخه سر راپورته کړ او اکثریت غړي یې هم پښتانه دي. له بده مرغه په وروستیو څو لسیزو کې اکثریت تنظیمونه یا ګوندونه چې منځته راغلي، د یوه قوم عنصر پکې غالب وي، لکه د نظار شورا، د دوستم جنبش ملي، د مزاري وحدت ملي او داسې نور. خو تاریخي تجربو ثابته کړې، چې دوی پر خپلو قومونو تجارت کړی او تر ټولو زیات زیان یې هم خپلو قومونو ته اړولی دی.

طالبان که څه هم اکثریت یې پښتانه دي، خو قومي اجنډا نه لري بلکې اجنډا یې ایډیالوژیکه ده او پدې اجنډا کې له طالبانو پرته نور هېڅوک نه ځایېږي او حتی هغه پښتانه ملایان هم نه مني، چې د دوی د غورځنګ غړي نه وو. د طالبانو په راتګ سره په ډېری پښتون مېشته سیمو کې د دوی پر وړاندې اعتراضونه وشول او د ملي بیرغ ننګه وشوه، چې په سختۍ سره وځپل شول. همداراز موږ په همدې سیمو کې د ډېرو نیونو او مرموزو وژنو شاهدان هم یو. د دې تر څنګ اکثریت پښتون روڼ اندو د طالبانو د سیاستونو او انحصاري واکمنۍ کلک مخالفت کړی او لکه د بل هر قوم په څېر، پښتون روښانفکره هم ځان د طالبانو په حکومت کې نه ویني او د پردي په سترګه ورته کتل کېږي.

له بده مرغه قوم پاله ډلو او اشخاصو لکه پخوا يې چې قومي نفاق ته لمن وهلې، اوس هم هڅه کوي چې طالبان پر پښتنو وتپې او د خپل قومي تجارت لپاره بازار پیدا کړي. لنډه دا چې طالبان نه یوازې د پښتنو استازېتوب نه کوي، بلکې تر ټولو زیات زیان یې هم پښتنو ته رسېږي.

دعوت میډیا: د طالبانو په حکومت کې ټول مهم پوستونه د ملایانو په لاس کې دي، مسلکي او متخصص قشر څنډې ته شوی او یو شمېر یې له هېواده بهر تللي دي. پداسې حال کې د افغانستان پرمختګ څنګه وینئ او د نوو واکمنو دا ډول کړنې د مسلکي او پوهو قشر سره څنګه وینئ؟

ډاکټر خوشال روهي: د طالبانو انحصارطلبي ګڼ عواقب لري:

- د قران پاک دا حکم چې کار خپل اهل ته وسپارئ، نقض کېږي. ملایان او طالبان جوامع الکمالات نه دي، چې په ټولو کارونو پوه شي. نن سبا ژوند او علم ډېر اختصاصي شوی او په هره برخه کې کلونو زده کړې او تخصص ته اړتیا ده. نا اهلو ته د کار سپارلو نتایج ټولو ته ځرګند دي.
- ټولنیز عدالت تر پښو لاندې کېږي. یو چا ۱۸ کاله یا شل کاله تحصیل کړی او په یوه مسلک کې یې ماسټري او ډوکتورا اخیستې او یو عمر یې کار او تجربه پکې کړې ده، هغه له پامه غورځي او یوازې د تنظیمي او خپلوۍ اړیکو له مخې داسې کسانو ته دنده سپارل کېږي، چې اصلاً پر هغه لار نه وي تللي.
- متخصص او مسلکي کدرونه اړ کېږي چې د مناسب کار او مسلک په لټه او د ډاډمنې راتلونکې په هیله مهاجرت ته مخه کړي.
- زده کړې، تخصص او مسلک خپل ارزښت له لاسه ورکوي او خلک د روزۍ ډاډمنه او آسانه لار لټوي.
- له یوې خوا د پوهو او مسلکي کدرونو مهاجرت، له بلې خوا د نویو کدرونو د روزنې کموالی او تر څنګ یې غیر مسلکي خلکو ته د دندو سپارل د هېواد متوازن انکشاف، پرمختګ او تر څنګ یې سیاسي او ټولنیز ثبات ته سخت زیان رسوی او افغانستان د کدري ظرفیت له مخې د پردیو محتاج ګرځي.

دعوت میډیا: د طالبانو ډېری توکمیز مخالفین د حکومت له قومي انحصاره شکایت کوي او هڅه کوي چې د بهرنیو استخباراتو په مرسته پیسې او وسلې ترلاسه کړي، تر څو په هېواد کې د ننه ناامني رامنځته کړي. تاسو په دې اړه څه فکر کوئ؟

ډاکټر خوشال روهي: زما د معلوماتو له مخې یوازې د طالبانو توکمیز مخالفین نه، بلکې په مجموع کې پخواني زورواکي، مافیا او قومي ټېکه داران هڅه کوي، چې د واک، ځواک او شخصي ګټو لپاره د جنګ پروژې واخلي او په افغانستان کې یوې بلې جګړې ته لمن ووهي. زما په اند افغانستان نور د جګړو تحمل نه لري او نه هم جګړه کومه پایله لري، بلکې جګړه هغه ناکامه نسخه ده چې یوازې بایلل پکې شته او ګټل پکې نشته. طبیعي خبره ده، چې جګړه به په پردیو پیسو او وسلو کېږي او له پردیو پیسو او وسلو سره به پردي شرطونه، پردي لاسونه ، پردي اهداف او استخبارات تړلي وي. څرنګه چې دا جګړې د یوه ملي زعامت له لوري نه رهبري کېږي، نو بیا به قومي، مذهبي

او تنظیمي جګړو، پردیو دسیسو او پردي اشغال ته زمینه برابروي. موږ ۴۵ کاله پرله پسې د جګړو، کرکې، دښمنۍ او تربګنۍ نسخې تجربه کړې دي او له بدمرغیو یې تر اوسه هم نه یو خلاص شوي. که ۴۵ کاله جګړه کولی شو، آیا نه شو کولی چې یو څو کاله سوله ییزې مبارزې ته چانس ورکړو. که څه هم زه په قطعي توګه د جګړې مخالف یم او پر سوله ییزه مبارزه، اصلاح او بدلون باور لرم، خو که فرضاً جګړه وروستی آپشن وي، تر هغې وړاندې نور ډېر آپشنونه دي چې باید کار ورباندې وشي. آیا موږ پدې بریالي شوي یو، چې تر یو ملي چتر لاندې راټول شو او یو ملي بدیل رامنځته کړو؟ موږ چې غواړو خلکو ته وسلې ورکړې او د سر په بیه یې جنګ ته راوباسو، آیا یو زر تنه سوله ییزو لاریونونو ته راایستلی شو؟ آیا تر جګړې مخکې موږ د اعتصابونو او مدني مقاومتونو لارې آزمایلې دي؟ لنډه دا چې آیا موږ د ولس دومره باور او ملاتړ ترلاسه کړی، چې دوی مو خپل استازي او خپل ناجي وګڼي.

که څه هم د زغم، مدني مقاومت او سوله ییزې مبارزې لار به اوږده وي، خو ستونزه په بنیادي توګه حل کوي او هېواد مو په رښتینې توګه له بحران او بې ثباتۍ څخه ژغوري؛ حال دا چې جګړې ته د حل د لنډې لارې په سترګه کتل کېږي، خو تجربو ثابته کړې چې د هرې جګړې پای، د یوې بلې جګړې او غمیزې پیل وي، ځکه چې زموږ جګړې پردۍ وي، اهداف پردي وي او واک پردی وي.

زما په نظر نور د دې وخت رارسېدلی، چې له زغم نه کار واخلو، مینې، تفاهم او یووالي ته موقع ورکړو او د مدني مقاومت، سوله ییز بدلون او سمون له لارې زورواکۍ، استبداد، انحصار، تشدد، افراطیت او جګړو ته د تل لپاره د پای ټکی کېږدو.

دعوت میډیا: د سیمې او بهرنیو هېوادونو سره د افغانستان اړیکې څنګه ارزوئ؟

ډاکټر خوشال روهي: د سیمې له هېوادونو سره د طالبانو اړیکې نسبتاً ښې دي او زما په نظر پدې کې څو فکتورونه رول لري:

لومړی، د جمهوریت تر سقوط مخکې ما ته د طالبانو په پالیسۍ کې یو مثبت بدلون ښکارېده، دوی هڅه کوله چې د بېلابېلو عواملو له مخې خپله تکیه د پاکستان پر ملاتړ کمه کړي او نورې متبادلې لارې او ملاتړي پیدا کړي او پدې لړ کې بریالي شول، چې د ایران ملاتړ ترلاسه کړي او له روسیې او چین سره اړیکې جوړې کړي او د دوی احتمالي اندېښنو ته ځواب ووایي او ډاډ ورکړي. د دې تر څنګ په قطر کې له دفتر څخه هم دوی ښه ګټه واخېسته او له یو شمېر عربي هېوادونو او ترکیې سره یې روابط جوړ کړل. زما په نظر څومره چې د جمهوریت په وروستیو کې د دولت ډیپلوماسي کمزورې او حتی ناکامه وه، د طالبانو پالیسي د سیمې په کچه همدومره فعاله او بریالۍ وه.

تر واکمنۍ وروسته هم طالبانو خپلې فعالې ډیپلوماسۍ ته دوام ورکړ او له ازبکستان، ترکمنستان او قزاقستان سره یې نسبتاً ښې اړیکې جوړې کړې او یو بل مهم ګام چې دوی واخېست، له هندوستان سره د اړیکو جوړول و. تر کومه چې زه معلومات لرم، له هماغه پیل څخه دوی هڅه وکړه چې هندوستان ته د ډاډ او حسن نیت پیغام واستوي. د دې برعکس له پاکستان سره اړیکې کړکېچنې شوې، چې پر عواملو او څرنګوالي یې له بحث څخه دلته تېرېږم او له

تاجېکستان سره هم تر اوسه لازم باور او اعتماد نه دی رامنځته شوی.

دوهم دلیل یې دا دی، چې د سیمې هېوادونه په افغانستان کې له یوې بلې جګړې او بحران څخه پدې وېرېږي چې شايي د سیمه ییزو او نړیوالو لوبو ډګر وګرځي او جګړه، ترهګري او افراطیت د دوی لمن هم ونیسي.

درېیم، پدې دلیل چې د سیمې هېوادونه د افغانستان په ثبات کې خپلې اقتصادي ګټې ویني، د افغانستان تجارتي دهلېز ته اړتیا لري او د افغانستان په معدني زېرمو کې لوی پوټانشیل ګوري.

څلورم دا چې د سیمې د هېوادونو تر منځ د همکارۍ یو ډول سیمه ییز بلاک رامنځته شوی، چې ګټې یې له یو بل سره تړلې دي او د بېلابېلو تړونونو لکه شانګهای، اېکو، همګټي هېوادونه، سارک او نورو له لارې یې د همکارۍ مزي سره غځولي او پدې کې د افغانستان نه ګډون یو ډول خنډ کېدای شي.

پنځم، د سیمې هېوادونه که څه هم په افغانستان کې د ځینو لره کیو له ګډون سره لېوالتیا لري او په اړه یې ټینګار کوي، خو د ولسواکۍ ارزښتونه، بشري حقونه او مدني آزادۍ د دوی لپاره د اړیکو پر وړاندې خنډ نه بلل کېږي، ځکه چې د سیمې اکثریت هېوادونه پخپله همدا ستونزې لري. البته اسلامي افراطیت او جهادي ترهګري د دوی لپاره د اندېښنې وړ موضوعات دي چې په کلکه یې ځاري.

د لوېدیزې نړۍ په اړه باید ووایم، چې که څه هم په افغانستان کې د جګړې مخالفه ده او تر اوسه یې د طالبانو له وسله والو مخالفینو او حتی سیاسي مخالفینو له ملاتړ سره علاقمندي نه ده ښودلې او د دې لپاره چې افغانستان په یوه بشري بحران کې ښکېل نه شي او یا په بشپړه توګه د روس، چین او ایران بلاک ته ورګډ نه شي، هڅه کوي چې د تعامل لارې خلاصې وساتي او د بشري مرستو له لارې د افغانستان له اقتصاد سره مرسته وکړي. ترهګري، پراخ مهاجرتونه او مخدره مواد د دې هېوادونو مهمې اندېښنې دي، خو د بشري حقونو ځینې افراطي سرغړونې مخصوصاً د ښځو د حقونو په برخه کې به دوی ته اجازه ورنه کړي، چې د طالبانو امارت په رسمیت وپېژني. که څه هم یو شمېر عربي هېوادونه په ځانګړې توګه قطر او امارات او همداراز ترکیه په افغانستان کې د نفوذ او روابطو د پراختیا هڅه کوي، خو تر ډېره یې دریځ له لوېدیزې نړۍ سره همغږی دی.

په ټولیز ډول د سیمې او نړۍ اړیکې له طالبانو سره ډېرې آسیب پذیره دي او هر وخت امکان لري، چې د طالبانو له لوري د ځینو تېروتنو له کبله او یا هم پدې هېوادونو کې د سیاسي بدلونونو له کبله دا اړیکې ډېرې کړکېچنې شي او موجوده طلایي فرصتونه له لاسه وځي.

دعوت میډیا: آیا د طالبانو اداره د دې وړتیا لري، چې د پاکستان له کړکیچن وضعیت څخه د افغانستان په ګټه کار واخلي؟

ډاکټر خوشال روهي: تېره نیمه پېړۍ موږ د پاکستان له اړخه ډېر درانه زیانونه لیدلي او لا هم ډېر ګواښونه متوجه دي. که څه هم پاکستان بریالی شوی، چې افغانستان پر خپلو پښو درېدو ته پرې نږدي او خپل سیاسي او استخباراتي نفوذ ولري، خو د دوی دا هیله چې په افغانستان کې یو لاسپوڅی حکومت ولري او د ډیورنډ کرښه پرې رسمي کړي، نه یوازې په ناهیلۍ بدله شوې، بلکې اوس د خپلو هغو سیاستونو له عواقبو سره لاس و ګرېوان دی چې دوی د افغانستان په اړه درلودل او کومه پانګونه چې دوی په اور او وینو کې کړې وه، سود یې د اور او وینې په بڼه بېرته اخلي.

پدې کې شک نشته، چې پاکستان د خپل لنډ تاریخ له یوه ژور سیاسي، ټولنیز او اقتصادي بحران څخه تېرېږي او خطرناکه بې ثباتي تجربه کوي، خو دا هم باید په پام کې ونیسو چې د طالبانو امارت لا هم خپلې پښې نه دي ټینګې

کړي او لاتر اوسه يې نه ملي مشروعيت ترلاسه کړی او نه هم نړيوال مشروعيت. بل لوري ته پاکستان هم د داعش او پخوانيو تنظيمونو په څېر د فشار او بې ثباتۍ وسايل په لاس کې لري او کولی شي د طالبانو پر ضد له امريکې سره کوم جوړجاړي ته ورسېږي او د ځانګړو پروژو له لارې د طالبانو واکمني له ننګونو سره مخامخ کړي.

زما په نظر دا ډېره مهمه ده، چې د طالبانو حکومت د پاکستان تر قوماندې لاندې نه دی، خو دا هم د افغانستان په خير نه ګڼم چې له پاکستان سره براعلی تقابل او دښمنۍ ته لاړ شي. طالبان بايد تر هر ډول سيمه ييز تقابل مخکې د خپل نظام مشروعيت ته توجه وکړي، د خپل ولس رضايت او ملاتړ ترلاسه کړي او د نړيوالو مشروع انديښنې رفع کړي. که په پاکستان کې د کړکېچ عوامل طبيعي جريان ته پرېښودل شي او د افغانستان ملي داعيه په ډېر هنر او تدبير سره تعقيب شي، دا به سمدستي زموږ په ګټه وي.

دعوت ميډيا: په بهر کې افغانان په عمومي ډول خواره واره دي، ستونزه چېرته ده، ولې افغانان لکه نور قومونه يو ځای کېدلی نه شي؟

ډاکټر خوشال روهي: تېره نيمه پېړۍ په افغانستان کې ډېر ژور بحرانونه او درنې جګړې تېرې شوې او پوځي، استخباراتي، ايډيالوژيکو او فرهنګي يرغلونو او استبدادي، انحصاري او افراطي نظامونو په ولس کې سياسي او ټولنيز اختلافات زېږولې او د بې باورۍ، تشدد او ځانځانۍ فرهنګ د دې لامل شوی چې د زغم، يو بل منلو او تفاهم دروازې وتړل شي. زما په نظر له دومره ژورو بحرانونو سره دا ستونزې کاملاً طبيعي دي، زما د اټکل له مخې که څېنې نور هېوادونه له دومره اوږدو جګړو او سترو يرغلونو سره مخ شوي وای، ښايي خپل ملي حاکميت او جغرافيايي موجوديت او وحدت يې د تل لپاره له لاسه ورکړی وای. يقيناً چې ستونزې شته، خو که افغان نخبه ګان له تدبير او درايت څخه کار واخلي، دا ستونزې دومره ژورې نه دي چې حل نه شي. پدې برخه کې تر ټولو اغېزناکه لار د ملي ډيالوګ ده. که څه هم پدې برخه کې خورې ورې هڅې ليدل کېږي، خو امېد دی چې دا هڅې منظمې او منسجمې شي. معمولاً تر اوږدو شخړو وروسته د سولې، ملي پخلاينې او يووالي لپاره د ملي ډيالوګ بهير ته اړتيا وي. دا بهير په يو څو غونډو او کنفرانسونو کې نه خلاصه کېږي، بلکې يو اوږدمهاله بهير وي او ټول اړخونه او مهمې ستونزې رانغاړي. هيله ده چې بهر مېشته افغانان هم د خبرو اترو له لارې د خپلو مشترکاتو او ګډو ملي ګټو پر بنسټ تفاهم او يووالي ته سره ورسېږي او د خپل هېواد پر وړاندې خپل ملي مسئوليت ترسره کړي.

دعوت ميډيا: بهر مېشتي افغانان د خپل هېواد او خلکو لپاره څه کولی شي او څه بايد وکړي؟

ډاکټر خوشال روهي: مهاجرتونه که له ځان سره ډېرې ستونزې او کړاوونه لري، خو تر څنګ يې د مدنيتونو او ټولنو په پرمختګ کې هم ډېره ونډه لري او ډېر مدنيتونه د همدې مهاجرتونو په نتيجه کې منځته راغلي دي. مهاجرين که له يوې خوا د خپل ټاټوبي زده کړې او تجربې له ځان سره راوړي، له بلې خوا د بقا او ښه ژوند لپاره مجبور دي په نوي ټاټوبي کې له راحت زون څخه راووځي، زحمت وباسي، علم او مسلکونه زده کړي او کاروبار ته مخه کړي. هغو مهاجرينو چې خپل معنوي او فرهنګي ارزښتونه ساتلي او له خپلو خلکو سره يې اړيکې پاللې، له خپل هېواد سره يې هم ډېره مرسته کړې، لکه د يهودو ډياسپورا. افغانانو هم چې دا نيمه پېړۍ پخپل هېواد کې د بدمرغيو او جګړو له کبله مهاجرتونو ته مخه کړې، پوهې، مهارتونه او مسلکونه زده کړي او ښې پانګې يې لاسته راوړې دي او يو شمېر يې د کوربه هېوادونو سياسي سېستمونو ته هم ورننوتي دي. که چېرې په افغانستان کې ملي دولتونه او يا لږ ترلږه مسئول دولتونه واکمن وي، کولای شي د افغان ډياسپورا له ظرفيتونو څخه د هېواد په خير ډېره ګټه واخلي. څرنګه چې په وروستيو کې د

افغانستان زیاتره نخبه ګان او کدرونه له هېواده وتلي، زما په اند افغان ډیاسپورا باید د ایډیال دولتونو په انتظار لاس تر زنې پاتې نه شي، بلکې پدې سختو ورځو کې د خپلو هېوادوالو لاسنیوی وکړي. موږ دې ته اړتیا لرو، چې له سیاستونو او توپیرونو ورهاخوا د افغان ډیاسپورا داسې ټولنې او شبکې جوړې کړو، چې په بې پرې توګه د هېواد ملي ګټې او اړتیاوې تشخیص کړي، پدې برخو کې طرحې او پلانونه جوړ کړي او د افغان ډیاسپورا له ظرفیتونو څخه د استفادې زمینه برابره کړي. کېدای شي په هېواد کې د ننه نظامونه زموږ په خوښه نه وي، خو موږ کولی شو په هغو برخو کې مرسته وکړو، چې هېواد مو پخپلو پښو ودرېږي او د ایډیال نظام لپاره لاره اواره شي. د ډیاسپورا نېټورکونه کولی شي د اړتیا او امکاناتو په پام کې نیولو سره د ډیاسپورا له علمي، تخنیکي، اقتصادي او حتی فرهنګي او سپورتي ظرفیتونو څخه د وطن د خیر لپاره د عملي طرحو په چوکاټ کې کار واخلي.

اوس مهال چې د هېواد ګڼ شمېر ملي، سیاسي او ټولنیز شخصیتونه له هېواده بهر راوتلي، د ملي ګټو او ارزښتونو پر بنسټ کولی شي بلکې مسئولیت لري چې یو لوی ملي - سیاسي پلټفورم رامنځته کړي، چې په هېواد کې د اصلاح او سوله ییز بدلون له لارې د تلپاتې سولې، ثبات، خپلواکۍ، پرمختګ او سوکالۍ لپاره خپل ملي رسالت ادا کړي.

دعوت میډیا: په پای کې د دعوت رسنیز مرکز او دعوت مجلې په اړه راسره خپل نظر شریک کړئ، ځکه د دعوت ۳٦ مه کالیزه ده، ستاسو ارزونه د دعوت مجلې او دعوت رسنیز مرکز په اړه څه ده؟

ډاکټر خوشال روهي: لومړی خو بزرګ صیب تاسو او ستاسو همکارانو ته د دعوت د ۳٦مې کالیزې لپاره د زړه له کومې مبارکي وایم، مننه کوم او د الله ج له درباره ډېر ډېر اجرونه درته غواړم. زه پوهېږم، چې ۳٦ کاله په تشو لاسونو د یوې ملي رسنۍ چلول څومره سخت وي. له یوې خوا د بچیانو لپاره د نفقې ګټل او بیا د بچیانو وخت د یوې ملي رسنۍ چلولو ته وقفول، او له بلې خوا د هېواد په ډېرو کړکېچنو حالاتو کې، چې ډېرې رسنۍ پکې وشوئېدې، د ملي ګټو او ارزښتونو په پام کې نیول او د ملي یووالي لپاره هڅې ډېر سخت کار دی. د ویاړ او خوشحالۍ خبره دا ده، چې دعوت نه یوازې تر ننه پورې خپل مزل ته دوام ورکړی، بلکې له مجلې څخه یې خپل فعالیتونه تر یوه رسنیز مرکز پورې غځولي او تر څنګ یې د باارزښته کتابونو خپرول هم پیل کړي دي. که څه هم د جمهوریت پر مهال رسنیو ته ډېره آزادي ورکړل شوه او د ودې ښه فرصتونه یې ترلاسه کړل، خو له بده مرغه یو شمېر رسنیو تر ملي ګټو شخصي، تنظیمي او قومي ګټو ته لومړیتوب ورکړ او نه یوازې ملي ګټې او ملي ارزښتونه یې ونه پالل، بلکې ډېر زیان یې هم ورته ورساوه او همدا اوس هم یو شمېر جلاوطنه رسنیو ملي نفاق ته کار ویلی دی. همدغو ستونزو ته په پام سره د دعوت په څېر ملي رسنیو ته ډېره جدي اړتیا ده او زما هیله دا ده، چې تاسې په لوړ همت، کلک هوډ او پراخې حوصلې دغه ملي رسالت ته همداسې دوام ورکړئ او له ملي شخصیتونو څخه مې هیله ده، چې دعوت ته لبیک ووایي او هېڅ راز مرسته ترې ونه سپموي. همداراز هیله ده چې د ډیجیټل انقلاب پدې پېر کې چې رسنیز پرمختګونه ډېر چټک او هېښوونکي دي، دعوت وکولای شي د افغان ملت غږ تر هر چا پورې ډېر چټک، لوړ او په امانتدارۍ سره ورسوي.

ډېره مننه

مننه له تاسې

چرا پاکستان به تکرار و بی خیال بر افغانستان حمله میکند؟

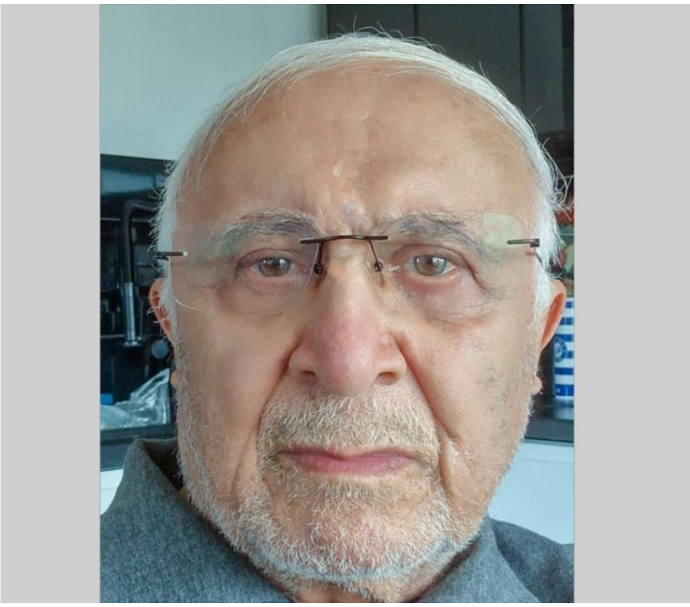

دوکتور محمد عثمان تره کی

در مدت ۲۰ سال اشغال قوای ائتلاف به رهبری امریکا فیر دوامدار راکت های پاکستان به کنر و پکتیا بر مبنای تفاهم با امریکا صورت میگرفت : قصد پاکستان و امریکا تضعیف پوتانسیل انسانی مقاومت مسلح در دو سوی خط دیورند بود. عملیات ضرب عصب پاکستان در پشتونخوأ متمم راکت پرانی های آنکشور در صفحات جنوب افغانستان بود.

با ظهور طالبان به مثابه حاکمان افغانستان فصل نوی در مناسبات دو کشور افغانستان و پاکستان کشوده شد. مناسبات دیپلوماتیک روی جبر جغرافیایی میان دو کشور برقرار گردید، اما داغ زخم های به جا مانده از کمک لوژستیک و سیاسی پاکستان به قصد دوام اشغال افغانستان، مانع گردید که رابطه دو کشور مسیر طبعی را طی کند.

پاکستان در مدت سه سالیکه در افغانستان طالبان حکومت را بدست گرفته اند، چندین بار کامپ های مهاجرین پښتونخوأ را به بهانه موجودیت تی تی پی مورد حمله قرار داده است. در نتیجه این حملات صد ها مردم ملکی به شمول زنان و اطفال تلف شده اند.

حمله اخیر طیارات جت پاکستان در ولسوالی برمل پکتیا یک روز پس ازان به وقوع پیوست که کابل در ۲۳ دسامبر از یک هیأت پاکستانی به ریاست محمد صادق خان پذیرایی کرد.

سوال اینست که چرا پاکستان بدون رعایت اصول حسن همجواری و احترام به قوانین بین المللی و منشور ملل متحد، افغانستان را به شیوه سیستماتیک و بی هراس هدف حمله قرار میدهد. آنهم در حالیکه سیم خار دار به قصد جلوگیری از رفت و آمد گروه های مسلح وجود دارد و تی تی پی عملیات خود را در داخل پاکستان سازمان میدهد.

دلایل مختلفی درین رابطه میتواند وجود داشته باشد. از جمله:

۱ـ عدم توازن قوأی جنگی میان دو کشور

۲ـ انزوای دیپلوماتیک افغانستان و فقدان کشور حامی و دوست در سطح منطقه و جهان

۳ـ این واقعیت که افغانستان به دلیل انزوای دیپلوماتیک صدای اعتراض و احتجاج خود را در سازمان ملل متحد بلند کرده نمیتواند

۴ ـ نقش فوج و استخبارات پاکستان در تعیین زمامداران دوره جهاد و داشتن تصور یک کشور تحت الحمایه از افغانستان نزد پاکستان.

بهر حال ! طالبان تا زمانیکه حکومتداری خود را مجهز به ضابطه های حقوقی قبول شده در دنیا نساخته اند یعنی از یک قوت ملیشیایی بیک جمع با صلاحیت حکومتداری تبدیل نشده اند، نمیتوانند جلو تکرار تجاوزات خارجی را بگیرند.

تدارک قوای ضد هوایی در برابر تجاوز پاکستان ایجاب خرید تجهیزات لازم را میکند. آنهم متقاضی داشتن پول گزاف است. ازینکه بگذریم هیچ کشوری حاضر نخواهد بود به نظامی اسلحه بفروشد که رسمیت بین المللی ندارد و احتمال استعمال آن بر ضد کشور های دوست فروشنده موجود باشد.

خرید اسلحه از هر کشوری که باشد، الزاماً افغانستان را شامل قطب بندی های موجود در جهان مینماید.

عجالتاً طالبان به جواب تجاوز پاکستان چند وسیله در دسترس دارند :

ـ خریداری سلاح برای بازسازی قوای هوایی از هندوستان، امریکا یا اتحادیه اروپا به اقساط طویل المدت.

ـ جواب تجاوز با تجاوز. یعنی تقویت پوتانسیل جنگی تمام گروه های مخالف حکومت پاکستان در داخل پاکستان.

- تشکیل یک واحد ملیشیایی در دو سوی خط دیورند به هدف تخریب سیم های خار دار.

ـ فیر هدفمند چند راکت به سوی قوای سرحدی پاکستان.

این تدابیر به احتمال قوی جنگ را تشدید میکند و پروسه تجزیه پاکستان (این غده سرطانی در منطقه) را تسریع میبخشد.

۲۰۲۴/۱۲/۲۵

اوسني فرصتونه بیساري دي خو تلپاتې نه دي

عبدالوحید وحید

په نړیواله او سیمه ییزه کچه د سترو اقتصادي، سیاسي او ستراتیژیکو بدلونونو رامنځته کیدل، په سیمه کې انرژۍ ته د اړتیا د کچې لوړیدل او د پریمانه د سرچینو شتون او ځینې نورو ملحوظاتو له امله نړیوالې ټولنې ته د افغانستان جغرافیایي موقعیت اهمیت زیات شوی، ددغه هېواد له خاورې څخه د سوداګریزو او ترانزیتي موخو لپاره د ګټو پورته کولو او په افغانستان کې د پرتو ارزښتناکو اقتصادي زیرمو را ایستلو ته د حرص له امله افغانستان ته بېساري فرصتونه او امکانات برابر شوي دي.

له همدغو فرصتونو څخه د ګټه اخیستنې لپاره اوسنی حکومت د ملت غوښتنو ته د غوږ نیولو، کار اهل ته د سپارلو، د تنګ او عقده مند ذهنیت پرځای د ملي ذهنیت خپلولو افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور ګڼلو، له نرۍ سره په اقتصادي برخه کې د هېواد د نښلوونکو پروژو پلي کولو ته د ملا تړلو او په وړاندې یې پراته خنډونه له منځه وړولو په نتیجه کې ستر مثبت بدلون او د هېواد پرمختګ ته لاره هواره کړي.

دغه کړنې به افغانستان د ناامنیو له دلدل څخه د همېش لپاره وباسي، سیاسي انزوا ته به د ګډو ګټو په چوکاټ کې د پای ټکی کېږدي، په ګاونډیو هیوادونو کې د افغان ګډونوالو ځوروونکي حالت ته به مثبت بدلون ورکړي او له هېواد څخه د ځوانانو او علمي کادرونو د وتلو د بهیر مخنیوی به وکړي.

امریکا په افغانستان کې د نظامي ځواک او دیپلوماتیک حضور پرته د B پلان له مخې خپله ژوره ښکیلتیا ساتلې او پاللې ده. دغه شان ښکیلتیا که څه هم فرصتونه رامنځته کوي خو په سیمه کې رقابتونو ته لاره هم پرانیزي او حساسیتونه هم راپاروي. دغه رقابتي سره جګړه اوس هم دوام لري. په سیمه ییزه او نړیواله کچه رامنځته شوي رقابتونه د افغانستان لخوا د فعالې او انډولیزې کاري دیپلوماسي درلودلو په صورت کې زموږ هېواد ته د پرمختګونو لپاره فرصتونه برابر وی، خو په معیارونو باندي د ولاړو تګلارو د نشتون او د رقابتونو ترمنځ د انډول نه ساتلو په صورت کې افغانستان ته خورا جدي ستونځې او ننګونې هم رامنځته کولای شي.

حکومتي نیمګړتیاوې:

د موجود حاکمیت مشرانو ته خپلو ځینو ورتیاو، لکه د هېواد په جغرافیه باندي بشپړ تسلط، د واک د جزیرو ختمیدل او د امنیت ساتلو په برخه کې ژمن بشري ځواک د مثبتو بدلونو رامنځته کولو لپاره هم فرصتونه برابروي او هم یې د مسئولیتونو کچه لوړوي. د ولس او نړیوالې ټولنې فشار کچه نوره هم لوړیږي. دواړه خواوې غواړي له طالب مشرتابه سره تعامل وکړي، خو دَ ااا مشرتابه هم باید له بحران څخه د هېواد د ایستلو لپاره د ولس او نړیوالې ټولنې تعامل ته مثبت غبرګون وښیي.

که موجوده حاکمیت په دغه هکله غوږ او رغنده ګامونه پورته نکړي، د سیاسي انزوا حالت او بندیزونه به دوام مومي، د نړیوالو اقتصادي پروژو د پلي کولو لپاره داسې نورې بدیل انتخابونه شته چې د افغانستان اوسنی جیوستراتیژیک او جیوپولیتیک ارزښت کم کړي په متبادلو لارو کار پیل کړي او پراته فرصتونه زموږ له لاسه ووزي. که ااا د خپل ولس چیغې او غوښتنې بې اهمیته ګڼي، بلکې د خپلو ملګرو ملاتړو او خواخوږو څخه هم مشورو ته هم غوږ نه نیسي، د دوهم پوړ مشران د روباټانو دنده په مخ وړي نو ادا د حکومتولي تر ټولو ناوړه بڼه ده او پایلې یې یقیناً بوږنوونکې دي.

ځیني مشران د خطرناکو پایلو د مخنیوي او ډیری د خپلو امتیازاتو د خوندیتوب لپاره په نظام کې د نیمګړتیاو په وړاندې چوپه خوله دي چې په اوږدمهاله توګه دین هېواد او ولس ته سخت زیان اړوي. په راتلونکې کې زموږ ویاړلی ټولنیز جوړښت له منځه وړي، هېواد د جهالت تورتمونو ته بیايي، پردیو ته مو احتیاج کچه لوړوي او تر ټولو ستر زیان یې دادی چې د سیکولریزم پلویان زیاتوي،

په پردیو مرستو متکي اپوزیسیون:

د افغانستان سیاسي واکمني د نظامونو د نسکوریدو، په ځانګړې ډول د پردیو یرغلونو او د لاسوهنو له امله واک ته د رسیدو عادي بهیر پریښود. د نظامي ځواک او پردیو لخوا یرغمل وګرزیده. کله د افغانستان د عیني واقعیتونو کلتوري ځانګړتیاو او ټولنیزو شاخصونو په پیچلتیاو باندې ناخبره افرادو ته واک وسپارل شو او کله هم د جګړو په ډګر کې راپورته شوې جنګسالاران او پردیو ګټو ته ژمن افراد د هېواد په جغرافیه باندې حاکمان شول.

اوسنی سیاست مو د خپلو ورونو د وژلو په موخه له پردیو څخه د مرستو په نوم د وسلو او پیسو په ترلاسه کولو، یا هم یو ځل بیا په افغانستان باندې د پردیو لخوا د تحمیل شویو حاکمانو د راتپلو په هڅو باندې راڅرخیږي. سیاستوال مو خپل ولس ته د مخامخ کیدو او له خلکو څخه د مشورو غوښتنو پرځای د پردیو په دروازو کې د خپلو ستونځو په هکله د شکایتونو په کولو باندې تمرکز کوي. هغه سیاستوال بریالی ګڼل کېږي چې پردی ورته د ملاتړ داړ ورکړي.

قرباني ته د پردیو بچیانو په وړاندې کولو لپاره، د پردیو ګټو لپاره په پردي لګښت او پردي نوښت د نیابتي جګړو مجنونان د تېرو څو لسیزو ناکامه او تباهي رامنځته کوونکو جګړو له بدو او بوږنوونکو پایلو څخه د زده کړو همت نه لري. یا هم پوهیږي چې افغانان د مختلفو عواملو پربنسټ په اسانه غولیدای او جګړو ته تشویق کیدای شي، نو په حکومت باندې د فشار لپاره د ولس له ځوانانو څخه ابزاري ګټه پورته کوي.

له نیکه مرغه نړیواله ټولنه تېرو ترخو تجربو ته په کتو د طالبانو د بدیل د نشتون او په افغانستان کې د جګړو په نتیجه کې د لاسته راوړنو نه ترلاسه کولو له امله نه یوازې داچې په افغانستان کې د جګړو ملاتړ نه کوي بلکې هراړخیزې هڅې کوي چې موجوده حکومتي مشران سمون او بدلون ته وهڅوي. خومره به ښه وای چې د ااا مشرانو د خپلو دیني او ملي ارزښتونو په چوکاټ کې د خپل ولس غوښتنو او د نړیوالې ټولنې ملحوظاتو ته د مثبت غبرګون ښودلو په موخه د خپلو اړتیاوو لپاره جامع پلان وړاندې کړی وای او همدغه کار لپاره یې په کور د ننه د مشورو بهیر پیل کړی وای.

پایله :

په تېرو پنځو لسیزو کې د افغانستان شخړو ته د حل لارو موندلو ترعنوان لاندې د پردیو لخوا ترسره شویو ټولو ترونونو، نوښتونو او حل لارو منفی پایلې مو تجربه کړې. ایا تېر تاریخ ته په کتو اوس ددې وخت نه دی چې په خپل کور کې له خپلو ورونو سره د سوله ییزو نوښتونو له لارې په خپل غولي کې د خپل راتلونکي په هکله مشورو ته ملا وتړو؟

اړینه نه ده چې معلوم الحال جنایتکاران او د فساد له امله د ولس ترمنځ منفورې څېرې په مشورتي بهیر کې ګډون ولري. موږ په کور د ننه او بهر ډېر پاک سپیڅلي، ملي ګټو ته ژمن، د سیمې او نړۍ په حالاتو او تحولاتو باندې اګاه کادرونه لرو چې له موجوده بحراني حالت څخه د هېواد د ایستلو په تړاو ورڅخه مشوره وغوښتل شي

د تېرو پنځو لسیزو بدلونونو ته په کتو ویلای شو چې د سمون او بدلون لپاره هر ډول مبارزه که په سر کې څومره هم سوچه او نګه وي خو چې قیادت یې په بهرني هیواد کې اوسیږي او یا هم داچې د خپلو ولسونو د مبارزې د اصالت او سپیڅلتیا ساتلو ظرفیت ونلري، د وخت په تېرېدو او په پردۍ خاوره کې د مختلفو استخباراتي لوبو په کړلیچونو او ګردابونو کې خپل اصالت له لاسه ورکوي، د وخت د جبر او د ستونځو د توپاني څپو له اغیزو لاندې راځي او خپل اصلي رنګ بدلوي.

څومره به ښه وای چې په خپل غولي مو د خپلو ستونځو د حل په موخه د سمون او بدلون رامنځته کولو لپاره له سیاسي بهیر څخه د امتیازاتو د وېش اجندا د تل لپاره ایستلې او په حاکمه ډله باندې مو د مشروع نظام د رامنځته کولو او اساسي قانون د تسوید تصویب او توشیح په تړاو فشار راوړی وای .جګړه او دَ حاکمیت نسکورول له شک پرته نه د هېواد په ګټه ده، نه اسانه کړنه ده او نه هم د ولس غوښتنه ده. ومولیدل چې د نسکوریدو او د امتیازاتو د وېش تړونونو خورا بدې پایلې درلودې.

حملات هوایی پاکستان در شرق افغانستان:
حرکتی حساب‌شده با دو هدف

احمد فواد ارسلا

حملات هوایی اخیر پاکستان در شرق افغانستان که جان ۴۶ نفر، عمدتاً زنان و کودکان، را گرفت، با محکومیت و بررسی گسترده‌ای مواجه شده است. اگرچه پاکستان اغلب این اقدامات را با بهانه مبارزه با تروریسم توجیه می‌کند، این حادثه به نظر می‌رسد که بیانگر یک نقشه عمیق‌تر و حساب‌شده‌تر باشد. با تجزیه و تحلیل نیت پنهان، آشکار می‌شود که پاکستان به دنبال دستیابی به دو هدف استراتژیک است: سرزنش مشکلات داخلی خود به نیروهای خارجی و بهره‌برداری از سیاست خارجی ایالات متحده به نفع خود.

انحراف از ناکامی‌های داخلی

یکی از اهداف اصلی پاکستان از این حملات هوایی، نشان دادن ناتوانی خود در اداره تهدیدات تحریک طالبان پاکستان(TTP) ، که به عنوان طالبان پاکستانی نیز شناخته می‌شود، به نیروهای خارجی است TTP . که شورش خود را در داخل پاکستان تشدید کرده است، ضعف‌های دستگاه امنیتی پاکستان و استراتژی‌های ضد تروریسم متناقض آن را آشکار کرده است. پاکستان با انجام عملیات نظامی در خاک افغانستان، تلاش می‌کند چلنج های امنیتی داخلی خود را به خارج منتقل کند و سرزنش را بر دوش افغانستان، بخصوص رژیم طالبان، بیاندازد. این تاکتیک دو هدف را دنبال می‌کند. در داخل، توجه‌ها را از ناتوانی پاکستان در پرداختن به ریشه‌های افراط‌گرایی، مانند بی‌ثباتی اقتصادی، فقدان حکومت‌داری و رادیکالیزم منحرف می‌کند. در سطح بین‌المللی، روایتی ایجاد می‌کند که پاکستان را قربانی تروریسم مرزی نشان می‌دهد و بدین ترتیب اقدامات تهاجمی خود را در دیدگاه قدرت‌های جهانی توجیه می‌کند. با این حال، این طرزتوجیه نادیده می‌گیرد که سیاست‌های خود پاکستان، از جمله حمایت تاریخی آن از گروه‌های افراطی، به طور قابل توجهی به بی‌ثباتی کنونی کمک کرده است.

شکل‌دهی به سیاست خارجی ایالات متحده

زمان‌بندی این حملات هوایی به صورت خاص قابل توجه است، زیرا در دوره‌ای انتقالی برای سیاست خارجی ایالات متحده رخ می‌دهد. با توجه به اینکه انتظار می‌رود دولت جدید ایالات متحده استراتژی خود را در جنوب آسیا بازنگری کند، اقدامات پاکستان می‌تواند به عنوان تلاشی برای نشان دادن خود به عنوان یک هم‌پیمان غیرقابل جایگزین تلقی شود. پاکستان با تشدید تصادمات در منطقه، می‌خواهد اهمیت استراتژیک خود را برجسته کند و خود را به عنوان یک بازیگر حیاتی در مبارزه با تروریسم نشان دهد.

از نظر تاریخی، پاکستان از نزدیکی جغرافیایی خود به افغانستان و نفوذ بر گروه‌های شبه‌نظامی مختلف استفاده کرده است تا سیاست‌های مطلوب و کمک‌های مالی از ایالات متحده

را به دست آورد. این حملات هوایی یادآور این است که پاکستان همچنان یک سهام‌دار کلیدی در ثبات - یا بی‌ثباتی - منطقه است. پاکستان با ایجاد حس فوریت، امیدوار است تصمیمات سیاستی دولت بعدی ایالات متحده را به نفع خود تحت تأثیر قرار دهد و حمایت اقتصادی و نظامی مستمر را تضمین کند.

هزینه انسانی محاسبات استراتژیک

اگرچه نیات پاکستان ممکن است ریشه در ملاحظات استراتژیک داشته باشد، اما هزینه انسانی این حملات هوایی را نمی‌توان نادیده گرفت. مرگ غیرنظامیان بی‌گناه، از جمله زنان و کودکان، عواقب ویرانگر استفاده از نیروی نظامی به عنوان ابزاری برای مانورهایجیوپلتیکی را برجسته می‌کند. چنین اقداماتی نه تنها اعتبار پاکستان را تضعیف می‌کند، بلکه خطر بی‌ثباتی بیشتر منطقه را نیز به همراه دارد.

علاوه بر این، این حملات هوایی رابطه پاکستان با دولت طالبان افغانستان را تضعیف می‌کند که پیش از این نیز اسلام‌آباد را به نقض حاکمیت افغانستان متهم کرده است. این بی‌اعتمادی فزاینده، هرگونه امیدواری برای همکاری منطقه‌ای را که برای پرداختن به مشکلات وچلنج های مشترک مانند تروریسم و توسعه اقتصادی ضروری است، تضعیف می‌کند.

نتیجه‌گیری

حملات هوایی پاکستان در شرق افغانستان نشان‌دهنده یک استراتژی حساب‌شده برای دستیابی به دو هدف است: انحراف از ناکامی‌های داخلی در تأمین امنیت و شکل‌دهی به سیاست خارجی ایالات متحده به نفع خود. با این حال، این طرز فکر وطرزالعمل پر از خطر است. پاکستان با بیرونی‌سازی مشکلات خود و انجام تجاوزات مرزی، نه تنها ثبات منطقه‌ای را به خطر می‌اندازد، بلکه استندردهای دوگانه خود در مبارزه با تروریسم را نیز آشکار می‌سازد. برای ایالات متحده و دیگر قدرت‌های جهانی، ضروری است که این تکتیک‌ها را بشناسند و با دیدی انتقادی به اقدامات پاکستان نگاه کنند. تنها با پاسخگو نگه‌داشتن پاکستان و تقویت همکاری منطقه‌ای واقعی می‌توان صلح و ثبات پایدار را در جنوب آسیا محقق کرد.

د دعوت رسنیز مرکز ملاتړ وکړئ

له موږ سره د مرستې همدا وخت دی. هره مرسته، که لږه وي یا ډېره، زموږ رسنیز کارونه او هڅې پیاوړې کوي، زموږ راتلونکی ساتي او زموږ د لا ښه خدمت زمینه برابروي. د دعوت رسنیز مرکز سره د لږ تر لږه 10/$ ډالر یا په ډیرې مرستې کولو ملاتړ وکړئ. دا ستاسو یوازې یوه دقیقه وخت نیسي. او هم کولی شئ هره میاشت له موږ سره منظمه مرسته وکړئ. مننه

د دعوت بانکي پته DNB Bank AC # 0530 2294668

له ناروې بهر د نړیوالو تادیاتو حساب:

NO15 0530 2294 668

د ویپس شمېره: Vipps: #557320

Support Dawat Media Center

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month. Thank you
DNB Bank AC # 0530 2294668
Account for international payments: NO15 0530 2294 668
Vipps: #557320

احمد حسین الشرع (ابو محمد الجولاني) ته لیک

پاکیزه آرزو

ښاغلی الجولاني السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

هیله ده تاسو او ستاسې ښایستې سوریې به اوس د هوساینې سا اخیستې وي، اوسنی او راتلونکي نسلونه به مو د جابر فرعوني حاکمانو له وحشته په امان وي.

ښاغلی الجولاني! زه یوه افغانه ښځه یم یعنې یوه افغانه لور، یوه افغانه خور او یوه افغانه مېرمنه یم. زه تاسو ته له افغانستان څخه نه له کاناډا څخه دا لیک لیکم. ښایي تاسو به دا وواياست ولې لیک له کاناډا څخه لیکې، ته خو افغانه یې او باید په افغانستان کې وای؟ هو؛ زه افغانه یم خو په افغانستان کې نه یم ځکه په افغانستان کې چې اسلامي امارت حاکم شو او د اسلامي حاکمیت سرتېري مجاهدین راغلل، زه د ماسترۍ دورې د لومړي کال محصله وم او زه هم لکه میلیونونه افغانان او سوریایان د جابر حاکمیت له ډاره له هېواده ووتم او له دې وتلو سره درې کاله کېږي چې زما افغانې وطنوالې بې تعلیمه په کور کې بندې او د کار حق ترې اخیستل شوی دی. ما او لکونو نورو افغانانو د طالبانو له ډاره هجرت وکړ خو د اسلامي مجاهدینو په وینا وتښتېدم، ځکه وتښتېدم چې په افغانه ټولنه کې ما ته نور ځای نه و او په دې تاسو بهتره پوهېږئ چې ولې ځای نه و ځکه تاسو په خپلې وروستۍ مرکې کې د افغانستان مثال ورکړ او ومو ویل چې: «سوریه به هېڅکله افغانستان غوندې نه شي او نه به داسې حکومت ولري لکه د طالبانو. ځکه د سورېې او افغانستان د خلکو تر منځ ډېر توپیر دی. د سورېې د خلکو فکر، فرهنګ او حکومت د سورېې په تاریخ پورې تړلی او افغانستان یوه قبیلوي ټولنه لري او داسې ګومان نه کوو چې سوریه دې د افغانستان غوندې نظام ولري.»

دا چې ته هم یو اسلامي مجاهد یې او د القاعده مشهورې ډلې غړیتوب دې لرل/لرې او القاعده هغه ډله وه چې مشر یې اسامه بن الادن په افغانستان کې مېشت و او د ۲۰۰۱ ز کال د سپتمبر په ۱۱مه نېټه یې د امریکا د متحده ایالتونو تجارتي برجونه په وحشت ناک ډول په نښه کړل او زرګونه بې ګناه امریکایان یې ووژل. هغې حملې امریکا ته دا موقع ورکړه چې په افغانستان کې د جهاد په نوم شل کلن وحشت ته لاره جوړه کړي نورو جزیاتو باندې تاسو خپله بهتره پوهېږئ...

زه خوشاله په دې یم چې د یوې سخت دریځې جهادي ډلې غړیتوب لرې خو په فکري لحاظ ډېر متمدن ښکارې او دا روڼ اندې او متمدنتوب هم ستا په ظاهر او هم ستا په باطن کې ښکاري. زه درته خوشاله یم چې حداقل طالبانو غوندې نه یې له سخت دریځې سره عصري تمدن هم منې او تر ټولو ښه دا چې د عربې ټولنې د پخوانیو رواجونو برخلاف چې نجونې به یې ژوندۍ خښولې او اوسنۍ ټولنه چې ښځې د حجاب په نوم قیدې دې ته هغه رواجونه مردود ګڼې، ښځو ته درناوی کوې او د ښځو تعلیم حلال درته ښکاري. ستا له دې ښه فکر او نېکو احساساتو څخه د یوې ښځې په توګه زه مننه کوم او تاسو ته درناوی وړاندې کوم.

تاسو په وروستۍ مرکې کې وویل: « نه غواړئ سوریه لکه افغانستان داسې شي.» زه ستا خبرې کټ مټ نه راخلم او یوازې مفهوم یې بیانوم ځکه ساده ژبه د تفاهم ښه مرجع ده. کله چې په همدې مرکې کې له تاسو د افغانستان او د سورېې د مقایسې او خبریال له تاسو پوښتنه کوې: « د سورېې په فرهنګ کې د ښځو تعلیم، کار او ان د شرابو څښل درته د منلو وړ دي؟» تاسو ځواب کې وویل: « هو، زه د ښځو د تعلیم پلوی یم او بیا مو د سورېې د یوه پوهنتون مثال ورکړ چې ۸ کاله کېږي هلته

نجونې زده کړې کوي او د نجونو د ګډون برخه تر ۶۰ سلنه لوړه ده.»

دا هم د خوشالۍ خبر دی چې د سوریې په وحشي حاکمیت کې پوهنتون او ښوونځي تړلي نه و او د هلکانو تر څنګ نجونو هم تعلیم کاوه. زه د نړۍ په هر ګوټ کې د نجونو او ښځو په ښه ژوند خوشالېږم ځکه موږ افغاني ښځې او نارینه ۴۶ کاله کېږي د اسلامي جهاد په نوم د قدرت طلبۍ د وحشي جګړو ښکار یو او دا جهاد لکه ستاسو د سوریې جهاد په رحمت نه په عذاب باندې اوښتی دی او په ځانګړې ډول ښځې د دې جهاد سخت دریځې له ژونده زړه توري کړې دي.

تاسو پوهېږئ؟ ۴۶ کاله پخوا د پخواني شوروي اتحاد په خلاف د جهاد پیل له پوهنتون څخه وشو او د هغه وخت اسلامي مجاهدینو چې د امریکې او ټولې نړۍ مالي او معنوي ملاتړ یې لرل خپل جهاد یې د نجونو پر مخ په تیزاب شیندلو پیل کړ ځکه د دوی په باور د ښځو تعلیم په اسلام کې حرام دی خو جالبه دا ده چې تاسو د یوه عرب په توګه چې قرآنکریم هم په عربي ژبه او عربي پیغمبر نازل شوی د ښځو تعلیم حلال ګڼئ؟ زه مسلمانه یم او ښه دینداره مسلمانه یم اما تر اوسه په دې نه یم پوه شوې چې د عربو مجاهدینو ته د ښځو تعلیم حلال ښکاري او د افغانستان مجاهدینو ته ولې مباح او حرام ښکاري؟ زه هېڅ نه پوهېږم دا څرنګه دین دی چې عربو ته هر څه پکې حلال دي او افغانانو ته هر څه پکې حرام دي؟

زه پوهېږم، زما په دې پوښتنه به ته وخاندې، ښايي ملنډې درته ښکاري شي. ښايي طالبان د کفر فتوا ورکړي او زما د مرګ جواز صادر کړي خو ایا زما پوښتنه ناسمه ده؟

ته به ووایې هو، ناسمه ده. ځکه د اسلام په مبارک دین کې د ښځو تعلیم مباح او حرام نه دی. الله (ج) په لومړنۍ سورت کې د تعلیم ارزښت بیان کړی او پیغمبر (ص) په خپل حدیث کې فرمایلي: « تعلیم په نر او ښځې فرض دی.»

ښايي ستاسو ځواب به ماته دا وي چې دا د اسلام یا د عربو رواج نه دی چې ښځې دې تعلیم نه کوي، دا د افغانستان د قبیلوي ټولنې ستونزه ده. هو؛ رښتیا ستاسو له قبیلوي مقایسې رایاده شوه. تاسو په خپلې مرکې کې وویل: « افغانستان یوه قبیلوي ټولنه لري.» په دې برخه کې نه یوازې زه بلکې ۴۰ میلیونه افغانان درڅخه خفه شول او هم درته په قهر دي ځکه تا یوه داسې ډله چې نه په اسلام او نه په افغانیت باور لري د ټول افغانستان له وګړو او تاریخ سره دې مقایسه کړل، سوریه دې لوړه او افغانستان دې په نړیواله کچه توهین کړ.

زه غواړم تاته یوه مشوره درکړم، لومړۍ خو افغانستان په اوس مهال کې قبیلوي ټولنه نه لري ځکه افغانستان جمهوریتي نظامونه تجربه کړي دي او په میلیونونه افغانان تعلیم یافته دي نو افغانستان قبیلوي ټولنه نه ده. دا چې طالبان قبیلوي چلند کوي دا قبیلوي چلند دوی ته هدایت شوی او دا هدایت د هغه چا لخوا ورته شوی چې دوی یې په ۱۵ ورځو کې قدرت ته ورسول.

زه غواړم تاسو ته ووایم، ټول افغانستان طالبان نه دي، افغانستان ۵۰۰۰ کلن تاریخ لري. د آریانا نوم به دې حتمن اورېدلی، آریانا یعني لرغونی افغانستان چې پلازمینه یې« بخدي» اوسنی بلخ و. په اریانا کې « ویدي» او د «اوستا» تمدن د بشر له لومړنیو پرمختللي تمدونو څخه و چې په بشري تاریخ کې یې پرتله د روم او یونان له تمدونو سره کېږي.

زه نه غواړم تاته ۵۰۰۰ کلن تاریخ تشریح کړم خو تاسو ته د یوې افغانې په صفت مشوره درکوم چې بل ځل چې د افغانستان په هکله خبرې کوې زموږ تاریخ، فرهنګ او خلکو ته توهین مه کوه او دا په یاد ولره چې ټول افغانان طالبان نه دي.

کله چې د افغانستان په هکله غږېږې، لږه مطالعه کوه، ډېر لرې مه ځه، لنډ ۱۰۴ کاله وړاندې د افغانستان تاریخ ولوله. پوهېږې؟ سل کاله وړاندې افغانستان له انګریزي ښکېلاک څخه خپله آزادي واخیسته، یو ځوان او روڼ اندی پاچا غازي امان الله خان د افغانستان پاچا شو. د پاچا ښکلې او روڼ اندې ملکه ثریا نومېده. پوهېږې! ثریا څوک وه او چېرته زېږېدلې وه، چېرته یې تعلیم کړی و، نبکه یې څوک و؟ پوهېږم په دې برخه کې معلومات نه لرې.

د افغانستان د پخوانۍ ملکې ثریا مور اسماء رسمیه نومېده چې د سوریې د حلب اوسېدونکې وه. د ثریا نیکه شیخ محمد صالح الفتال نومېده چې دمشق د اموي جومات مؤذن (اذان کوونکی) و. ملکه ثریا چې یوه عصري او روڼ اندي افغانه ښځه وه په دمشق کې زېږېدلې او همالته لویه شوې وه.

ملکه ثریا مې ځکه درته یاده کړه چې ملکې ثریا په افغانستان کې په لومړي ځل د نجونو ښوونځي پرانېستل، د جبري حجاب په خلاف یې مبارزه پیل کړه او په لومړي ځل یې په تاریخ کې ۱۰۰ کاله وړاندې افغانې نجونې ترکیې ته د طبي زده کړو د حاصلولو لپاره ولېږلې او افغانستان یې له قبیلوي سیستم څخه وایسته.

پوهېږې! له ملکې ثریا سره څه وشول؟ هغه ثریا چې د سوریې په اسلامي ټولنه کې لویه شوې وه او نیکه یې موذن و، د اسلامي شریعت په نوم، یوه تیاره فکره ډله ملایان راولاړل شول او په پاچا او ملکې یې د کفر فتوا ورکړه ځکه هغوئ د عصري افغانستان د جوړولو بنسټ کېښود. همدې تیاره فکرې ډلې روڼ اندي ملکه ثریا او باچا غازي امان الله خان له هېواده وشړل او په ځای یې یو نالوستی، معیوب ملا چې په «بچه سقاو» مشهور و د اسلامي حکومت په نوم په افغانستان کې حاکم کړ.

«بچه سقاو» چې پاچا شو، لومړني فرمان یې د نجونو د ښوونځیو د بندو په اړه صادر کړ او ښځې یې لکه نن چې طالبانو د شریعت او اسلام په نوم په کور کې بندیوانې کړې دي، کټ مټ دا ظلم «بچه سقاو» هم کړی و او ښځې یې د اسلامي شریعت په نوم له ټولنې محوه او په کور کې بندیوانې کړې.

د دې لنډو تاریخي څرګندونو څخه مې موخه دا وه چې تا په ډېرو لنډو ټکو کې د یوه ستر هېواد په هکله لنډ قضاوت وکړ. افغانستان لا سل کاله وړاندې تعلیم یافته نجونې لرلې، افغانستان ښوونځی او پوهنتونونه لرل او افغانستان په نړیوالې ټولنې کې لوړ وقار او حیثیت لره. په ټوله اسلامي نړۍ کې د یوه متمدن او ازاد هېواد په توګه په رسمیت پېژندل کېده او افغانستان د آریانا د «ویدي» او «اوستایي» تمدن په ګام روان و خو جهادي ډلو د اسلامي شریعت په نوم زموږ آریایي تمدن محوه کړ او نن یې نتیجه تاسې هم ګورې چې د اسلامي شریعت په نوم کوم ظلم او ناروا نه ده چې نه کېږي. نه یوازې افغانستان، تاسې په سوریه کې د اسد رژیم او د اسلامي جهاد په نوم ، القاعده، داعش، طالبان او سلو نورو جهادي ډلو د شریعت په نوم کوم ظلمونه دي چې کړي یې نه دي. انسانان یې په تارونو حلال کړل، ژوندي یې خښ کړل، ژوندي یې وسوځول او اندامونه یې ټوټې ټوټې کړل. دا ټول قتلونه د اسلامي او عربي قوانینو په نوم شوي دي چې په دې وحشت کې د افغانستان فرهنګ او قبیلوي سیستم هېڅ رول نه لري. موخه مې دا ده هغه حکومت یعنې د طالبانو په شان حکومت چې ته یې په سوریه کې غواړې د افغانستان د قبیلوي سیستم زېږنده نه دی، د عربي فرهنګ او د اسلامي شریعت زېږنده دی چې حتی د ښځو انساني حیثت هم مباح شوي، فرض علم هم مباح شوی او مباح عربي کلیمه ده، افغاني کلیمه نه ده.

ښاغلی الجولاني! طالبان چې هر جبر کوي د شرعي احادیثو او ایتونو په حواله یې کوي او په عربي ژبه یې بیانوي. د افغانستان له فرهنګ سره تړوا نه لري ځکه په افغاني فرهنګ کې ښځه ځان ته حیثت لري چې تاریخ پرې ګواه دی. په افغاني فرهنګ کې د ښځې حیثیت دا و چې ښځو په یوې « پلو نیونه» لویې لویې جګړې درولې ځکه د ښځې تیکري په افغاني فرهنګي کې په سپېڅلتیا منل کېده.

همداسې زرګونه نور مثالونه هم دي چې له آریایي تمدن څخه پیل و او په اوسني افغانستان کې هم پلي کېده خو د عربي رواجونو په نوم افغان فرهنک محوه شو او ښځې لکه د عربي جهالت دوره ژوندۍ په کور کې بندې دي یعنې په ګور کې بندي دي.

زه غواړم تاسو ته دا ووایم چې ستاسو مطالعه ډېره کمه ده چې د افغانستان ټول تاریخ او فرهنګ په یوې طالباني ډلې خلاصه کوئ او مخامخ توهین هم کوئ.

تاسو لکه د پاکستان ناخبره پخواني صدراعظم عمران خان خپل فکر په افغانستان تحمیلوئ. عمران خان چې اوس یو بې وسه زنداني دی، د طالبانو په راتګ یې خوله خوږه کړې وه او د ښځو د تعلیم بندیز یې د افغاني فرهنګ زېږنده بللې وه خو دی خبر

نه و چې سل کاله وړاندې چې پاکستان اصلا وجود نه لره، افغانو نجونو طب لوسته، انجنيري يې لوسته، پيلوټي يې کوله او سندرې يې ويلې. خو تاسو او عمران خان ته طالبان د افغانستان فرهنګ ښکاري. ستاسو د معلوماتو لپاره بايد ووايم چې طالبان ځان د عربي فرهنګ استازي ګڼي او هره ناروا د شريعت په نوم کوي. په دې ناروا کې د افغاني فرهنګ هيڅ رول نه شته ځکه « د ښځو تعليم مباح دی» او مباح عربي کليمه ده.

ښاغلی الجولاني! زه له تاسو څخه هيله کوم چې که ستاسو په ټولنه کې حرام شراب حلال دي، نو زما په ټولنه کې حلال تعليم ولې د شريعت په نوم مباح دي؟ تاسو کولای شې پوښتنه وکړې چې طالبانو د ښځو تعليم د افغاني فرهنګ يا قبيلوي سيستم په نوم بند کړی که يې د شريعت په نوم؟

راتلونکې کې چې مرکې کوئ د يوه هېواد له تاريخ څخه ځان خبروه او هغه کتابونه مه لوله چې انګريزانو ليکلې ځکه انګريزانو د روڼ اندی امان الله خان واکمني رنګه کړه او نالوستی معيوب بچه سقاو يې د غچ په دود حاکم کړ، کټ مټ داسې لکه درې کاله وړاندې چې يو روښانه جمهوريت رنګ شو او طالبان حاکم شول. هم سقاو او هم طالبان هر څه چې کوي د شريعت په نوم يې کوي، د افغاني درونډ فرهنګ او د افغانستان د تاريخ هيڅ رول پکې نه شته.

افغانستان ۵۰۰۰ کلن تاريخ لري او شريعت ۱۴۰۰ سوه کاله تاريخ لري، نو زما د هېواد تاريخ هم د سوريې او هم دې شريعت تر تاريخ ډېر زيات عمر لري.

خبرې لنډوم ځکه تر ما ته په هر څه بهتره پوهېږې. په اخر کې يوه هيله درنه کوم، ستاسې په فتحې زموږ د هېواد طالبان ډېر خوښ و، جشنونه يې جوړ کړل او خولې يې سره خوږې کړې نو دا چې ستا مشر اسامه بن الادن هم په افغانستان کې طالبان خپل اتل مني او ستاسې اسلامي او جهادي مشترکات او د فتحې مرجعه هم يوه ده نو هيله مې دا ده چې تاسو خپل جهادي يارانو (طالبان) ته ووایاست چې زما په هېواد کې، زما تر رهبرې لاندې شريعت نافذ دی خو حرام نايت کلپ او شراب پکې حلال دي او ستاسې په افغانه ټولنه کې شريعت نافذ دی خو د ښځو حلال تعليم پکې مباح دی ولې؟ له خپلو جهادي يارانو هيله وکړه چې حلال شيان دې نه مباح کوي او بيا تعليم خو فرض عين دی بايد حلال وي.

زه دا هيله له تا ځکه کوم چې موږ افغانې ښځې او نجونې د الله ج له درباره څخه هم نعوذ باالله د ناهيلۍ احساس کوو ځکه زموږ واکداران او مالکان طالبان دي. زموږ ښځو هر واک دوی سره دی، ان د لباس انتخاب هم دوی کوي او هر يو ځلور ښځې په کور لري. موږ افغانې ښځې او نجونې نااميده يو او له خپلو يارانو يعنې ځمکني خدايانو طالبانو څخه هيله وکړه چې موږ ښځو ته حداقل د انسان په سترګه وګوري، موږ د الله (ج) بندګانې يو، هغه خلق کړې او پيدا کړې يو، نو ښځه انسان يو! د انساني حق او اشرفيت راکړئ، باقي حقونه به خپله واخلو.

بيا وايم، زه ځکه دا هيله له تاسو څخه کوم چې په اسلامي امارتي ټولنه کې حاکم مجاهدين خدايان دي، تاسو او طالبان د جهاد ګډ تار لرئ، نو خپلو جهادي يارانو او ځکمني خدايانو څخه هيله وکړه چې ښځو ته انساني حقونه ورکړي.

يوه جالبه درته وکړم؟ اسلامي جهادونو زموږ ادبيات هم تغير کړي، زموږ په ادبياتو کې يوه شعر دی او دا شعر يوه صوفي شاعر رحمن بابا ويلی و:

چې الله درسره مل نه وي رحمانه

که لښکرې درسره وي يک تنها يې

خو اوس دا شعر ځمکني خدايانو ته دا ډول اوښتی:

چې امريکا درسره مل نه وي جانانه

د کابل او د دمشق نيول مشکل دي

نو ځکه له تا هيله کوم چې خپلو جهادي يارانو طالبانو ته ووايه چې د افغانستان په ښځينه قشر رحم وکړئ، زموږ ځمکني خدايانو! او بل ځل د افغانستان توهين هم مه کوه ځکه افغانستان ۵۰۰۰ کلن تاريخ لري او ټول افغانستان طالبان نه دي.

درنښت

د اسلامي نړۍ يوه مسلمانه خو له تعليم او انساني حق څخه محرومه ښځه انسان، افغانه ښځه!

کاناډا، ۱۹/۱۲/۲۰۲۴

آیا حل معضلهٔ افغانستان تجزیه طلبی است؟

داکتر نوراحمد خالدی

مقدمه

اخیرا یکتعداد از دوستان تقاضا کردند تا در مورد توطعهٔ تجزیهٔ افغانستان که در برنامهٔ تلویزیونی محترمه سجیه کامرانی توسط شحصی بنام فرید یونس به آن اشاره شد تبصره نمایم. در آن برنامه فرید یونس اظهار میدارد که در افغانستان "پشتونیستها" در قدرت هستند و پیشنهاد میکند که اگردر افغانستان یک نظام دموکراسی اسلامی که در آن حقوق مردم، بشمول حق تعلیم و تحصیل زنان تضمین گردد، ایجاد نشود این کشور باید تجزیه گردد. به نظر فرید یونس همانطوریکه کشورهای هند، اتحادشوروی، چکوسلواکیا، یوگوسلاویا، سودان و غیره را قدرتهای خارجی تجزیه کردند، افغانستان نیز به کمک ملل متحد و یا توسط امریکا تجزیه می گردد و اظهار داشت که یک تعداد افراد برای تحقق این پلان کار میکنند.
آیا راه حل معضلهٔ افغانستان تجزیهٔ کشور است؟

طوریکه میدانیم طالبان در پانزدهم اگست سال 2021م یکبار دیگر قدرت مطلق را در افغانستان بدست گرفته نظامی را که امارت اسلامی میدانند برای بار دوم تشکیل کردند.
نظام موجودهٔ امارت اسلامی طالبان در جهان امروزی یک رژیم منحصر به فرد بنیاد گرای مذهبی متکی به ارزشهای فرهنگ دهاتی قرون وسطایی است که زیر شعار تطبیق شریعت یک رژیم اپارتاید جنسیتی، انحصاری و تمامیت خواه ملاها را در افغانستان ایجاد کرده کشور را بدون قانون با فرمان یک شخص، که هویت او بر مردم افغانستان مشخص نیست، اداره میکنند.
بی جهت نیست که این رژیم را، با وجود سه سال بودن در قدرت مطلق بالای تمام قلمرو افغانستان، هیچ دولت خارجی و یا سازمان های بین المللی و منطقوی و سازمان همکاریهای ممالک اسلامی به عنوان دولت مشروع قانونی افغانستان برسمیت نشناخته اند.
اما فراری شدن عناصر ضد ملی و فاسد زمان جمهوری، ختم تبلیغات ضد ملی تجزیه طلبی و تفرقهٔ قومی در مطبوعات و رسانه های داخلی به رژیم طالبان مشروعیت داخلی نمی بخشد. بعد از گذشت سه سال رژیم طالبان هیچ کوششی برای کسب مشروعیت از مردم افغانستان از طریق تشکیل یک لویه جرگهٔ عنعنوی به هدف تسوید، مباحثه، تصویب و انفاذ یک قانون اساسی که در آن نوعیت نظام دولتی، وظایف و تشکیلات دولت و حقوق و وجایب اتباع تعریف می گردند انجام نداده است. از این رهگذر نظام موجودهٔ امارت اسلامی طالبان همچنان به مثابهٔ یک "رژیم"غیر مشروع باقی مانده که قدرت را بزور تفنگ بدست آورده از مردم افغانستان کسب مشروعیت نکرده و منافع ملی افغانستان و رفاه مردم افغانستان را تآمین کرده نمیتواند.
دیدگاه افرادی مانند فرید یونس که به صراحت خودرا افغان و تبعهٔ افغانستان نمیداند و بر عکس خودرا یک "امریکایی مسلمان" معرفی میکند نه یک "امریکایی افغان الاصل" برای انتخاب نظام و آیندهٔ افغانستان ارزش تبصره ندارد. اما از

آنجایی که تعداد زیادی به اینگونه نظریات گرایش دارند این موضوع را مورد بررسی قرار میدهم.

فرید یونس و افرادی مانند او به عوض آنکه راههای تحقق ایجاد یک نظام مشروع، متکی به قانون را در افغانستان به هدف تامین منافع ملی و رفاه تمام مردم ساکن افغانستان جستجو نمایند، عامل بدبختیهای افغانستان را قوم پشتون و رهبران پشتون تبار دانسته به بیراههٔ قومپرستی رجوع میکنند اما چون قدرت تغییر اوضاع را در قوم خود نمی بینند راه حل را هم در مداخلهٔ خارجیها جستجو میکنند! این افراد آنقدر در خندق قومپرستی غرق اند که دیده نمی توانند معضلهٔ افغانستان، نه تنها امروزبلکه در صد سال اخیر، اختلافات قومی، زبانی و مذهبی میان مردم نبوده بلکه مبارزهٔ تاریخی میان ترقی و ارتجاع است. همچنانکه در نیروهای مترقی افراد همه اقوام کشور شامل اند به همان پیمانه در عناصر ارتجاعی نیز افراد همه اقوام کشور شامل اند. تبعیض جنسیتی طالبان همچنانکه در مناطق تاجیک نشین حکمفرماست به مراتب شدید تر در مناطق پشتون نشین تطبیق میگردد. در بیش از چهل سال بی ثباتی افغانستان مناطق پشتون نشین بیشترین صدمه ها را متحمل شده اند و حتی در بیست سال دوران حاکمیت جمهوری اسلامی کمترین ثروت و پیشرفت متوجه این مناطق بوده است.

بنابر آن مقابله با ارتجاع طالبانی به اتحاد تمام نیروهای ضد رتجاعی اعم از پشتون، تاجیک، ترکتبار، هزاره و غیره نیاز دارد. درک این واقعیت حکم میکند از طرح شعارهای تفرقه افگنانه ضد پشتون، ضد زبان پشتو، ضد افغان و افغانستان باید خودداری کرد.

بیش از چهل سال است افغانستان دستخوش توفان جنگ و بی ثباتی سیاسی میباشد. هیچ کشوری در جهان امروز این مدت طولانی ناآرامی را تجربه نکرده است. بسیاری از قدرتهای منطقوی و جهانی در بحران افغانستان به نحوی و به درجاتی سهیم شده و در وخامت آن نقش بازی کرده اند. در این مدت کشور تخریب شده، بیش از دو ملیون کشته داده و ملیونها زخمی و معیوب شده اند و ملیونها خانواده از هم پاشیده، مهاجر و پراگنده در دور جهان شده اند وجلو پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کشور گرفته شده زیرساختهای کشور تخریب شدند. نخست کشور مورد هجوم یک ایدیولوژی موریانه خورده از شمال قرار گرفت که در وطن اصلی آن اتحاد شوروی سبب کساد، فقر و استیلای دیکتاتوری یک حزبی شده بود که مداخله آن در افغانستان در نهایت سبب فروپاشی آن از داخل گردید. در عین زمان از جانب شرق و جنوب افغانستان مورد هجوم سیاه ترین عناصر ارتجاع مذهبی قرون وسطایی ضد پیشرفت و ترقی قرار گرفت و از جانب غرب، کشور در معرض بدترین هجوم فرهنگی ناسیونالیستهای فارس واقع شد که هدف آن تضعیف نهادهای وحدت ملی و هویت ملی افغانستان بود.

اما با وجود همه این ضربات هنوزهم افغانستان پابرجاست! چگونه این امکان دارد؟ در مقایسه دیدیم که باوزیدن کمترین بادها بسیاری از کشورهای مصنوعی از هم پاشیدند و به چندین کشور مبدل شدند ویا در حال تجزیه هستند. چه شدند اتحاد شوروی، چکوسلواکیا، یوگوسلاویا، سودان، عراق و امثالهم که با یک ضربه پارچه پارچه شدند؟ برخلاف ادعای فرید یونس عامل اصلی تجزیهٔ این کشورها قدرت های خارجی، امریکا و ملل متحد، نبوده بلکه عوامل داخلی محرکهٔ اصلی آن بوده است. در مقابل چه چیزی سنگهای تهداب افغانستان را در نزدیک به سه صد سال گذشته باهم مزج کرده و پیوند داده که هنوزهم پابرجاست؟ چه عناصری همزیستی برادرانهء شانزده قوم متشکلهء آن را با فرهنگها ومذاهب متفاوت آنها با همدیگر ناگذیر ساخته که باوجود دسیسه های بیشمار دشمنان خارجی و منافقین داخلی باهم در جنگ نیستند، و مذاهب در مقابل هم قرار نگرفته اند؟

برای آنکه این بی ثباتی و جنگ چهل ساله ناشی از اختلافات عقیدتی، مداخلات خارجی، دسایس قدرت طلبانه محلی، و حرص ثروت اندوزی و انحصار قدرت مشتی جنگسالار است نه اختلافات قومی و مذهبی مردم که بدون توجه به این دسایس همچنان در کنار هم زندگی میکنند. تاریخ مشترک سه صد ساله اقوام این مملکت را بهم پیوند داده و یک فرهنگ و هویت مشخص ملی ایجاد کرده که دلیل سخت جانی و بقای آن است! این سخت جانی نشان میدهد که ملت افغانستان وجود دارد، پابرجاست و در آینده هم موجود خواهد بود! روزی دوباره این سرزمین که در جهان آنرا افغانستان مینامند و مردم آنرا افغان

میگویند آرامش و ثبات خودرا باز خواهد یافت و روسیاهی به آنانی باقی خواهد ماند که در روزهای سخت به آن پشت پا زدند و به دشمنان این کشور پیوستند!

در سال ۲۰۱۳م خبرنگاری از ریچارد ارمیتاژ معاون وزارت خارجه امریکا در زمان جورج دبلیو بوش و طراح پلان حمله به افغانستان در سال ۲۰۰۱م پرسید که هرگاه فردا با رییس جمهور اوبامه برای صرف نان چاشت دعوت گردی در مورد آینده افغانستان و پاکستان به رییس جمهور چه مشوره خواهی داد؟

ارمیتاژ پاسخ داد میگویم: "جناب رییس جمهور، من مطمن هستم که بیست و پنج سال بعد از امروز یک کشوری موجود خواهد بود به نام افغانستان با بیش و کم همین حدود جغرافیایی و همین ملت. اما در مورد پاکستان بسیار مطمن نیستم".

تفاوتهای قابل ملاحظهء تاریخی میان مردم این سرزمین و مردم فارس و هندوستان موجود بود که به بانیان دولت افغانستان امکان ایجاد یک کشور مستقل را بر قسمتهایی از امپراطوریهای صفوی و مغولی فراهم کرد. این تفاوتهای مذهبی، زبانی، قومی، و فرهنگی در طول سه صد سال سبب تشکل یک هویت مستقل ملی برای مردم افغانستان شده است که با هویت ملی مردم ایران متفاوت است. با آنکه زبان متداول فارسی در ایران همان زبان دری افغانستان بوده اما در حقیقت فرزند زبان دری متداول در افغانستان است که در طول صدها سال انکشاف مستقلانه مشخصات مربوط به خودرا کسب کرده اند. اگر در ایران کتاب رمان یک نویسندهء افغان را که بزبان دری نوشته شده به فارسی مروج در ایران ترجمه و چاپ میکنند، اگر در ایران فلم رابعهء بلخی بزبان دری ساخت افغانستان را بزبان فارسی مروج درایران دوبله میکنند همه نشاندهندهء موجودیت تفاوتهای عمیق زبانی و فرهنگی در میان همزبانان این دوکشور است. بنابر آن کوشش در جهت زدودن شاخصهای هویت مستقل ملی مردم افغانستان مانند زبان دری و مصطلحات اداری و ملی آن و تبدیل آن به فرهنگ متداول ایرانی برای اکثریت مردم افغانستان قابل قبول نیست. این هجوم فرهنگی با صرف ملیونها دالر توسط رژیم آخوندی ایران بالای رسانه های ما و با خریدن چهره های سیاسی و فرهنگی کشور ما اعمال میشود. بازگشت هزاران هموطن هزارهء ما از ایران به این هجوم فرهنگی سهولت لازم فراهم کرده است. ایران کشور برادر و دوست افغانستان است و بهتر است این دو کشور همچنان مستقل برادر و دوست باقی بمانند.

جبران نبی زاده چند سال قبل در فیسبوک نوشته بود که:

"مفهوم قومپرستی ونژاد پرستی قبل از هر چیز اشاره به یک رابطه (قدرت نابرابر) دارد، یعنی وقتی گروهی از انسانها به دلایل تاریخی، به خاطر (نژاد) یا (قومیت)شان سهم بیشتری از نهادهای قدرت و منابع ثروت را در انحصار گرفتند و به سبب آن بر سایر اقوام برتری و تسلط دارند. نژادپرستی بدون (ساختار قدرت) و پیشینه تاریخی مفهوم اجتماعی ندارد و چیزی جز یک (احساس)تلخ و ناگوار نیست. حساسیت قومی/نژادی زمانی اعتبار دارد که در واکنش به یک ساختار قدرت تبعیض آمیز یا در طی یک تاریخ مبارزاتی علیه نژادپرتسی بوجود آمده باشند. حساسیت های قومی امروز در افغانستان از هیچ کدام از این ویژگی ها برخوردار نیستند. در افغانستان (حساسیت قومی) یک مقوله واهی و حتی وارداتی/تقلیدی است. در کشور ما هیچ گروهی نیست که در یک روند تاریخی بر اساس (قومیت) یا (نژاد)اش سهم بیشتری از ارکان قدرت یا منابع ثروت را در اختیار خود گرفته باشد و بر سایر اقوام برتری و تسلط پیدا کرده باشد. نهادهای سیاسی، نظامی، بازارهای اقتصادی و رسانه های جمعی در انحصار هیچ قوم و نژاد خاصی نیست. و در تاریخ افغانستان هیچ سابقه برده داری و استعمارگری و نسل کشی قومی وجود ندارد.

باید از کسانی که امروز برعلیه قومپرستی قوم(پشتون) برخاسته اند و اعتراض میکنند پرسید که این (دشمن فرضی) کجاست؟ این قوم تخیلی پشتون در کدام منطقه جغرافیایی کشور سکونت دارد؟ کدام منابع ثروت را از آن خود کرده؟ تاریخ استعمارگری/برده داری/ نسل کشی آن چیست؟"

اگر کسانی از حاکمیت تاریخی پشتونها در این سرزمین ناراضی اند باید این حاکمیت را در زمینه های مشخص تاریخی آن ارزیابی کنند نه بر اساس برداشتهای مجرد جوامع دموکراتیک قرن بیست و یکم. شیوهء دولت داری حاکمان پشتون این سرزمین تفاوتی از همطرازان زمان خود در هندوستان، ایران، ترکیهء عثمانی و بخارا نداشت. اگر در افغانستان احیاناً یک امیر برادر خودرا کشته و یا کور کرده است در مقابل در فارس نادر شاه افشار پسر خودرا کشت. در ایران شاه اسمعیل صفوی

به درباریان خود حکم کرد که هرکسی اورا دوست دارد گوشت جسد مردهٔ شیبک خان ازبک را بخورد! درباریان هم چیزی از جسد بر جا نگذاشتند! شاهان زندیه باز ماندگان خاندان افشاررا قتل عام کردند و متعاقب آنها قاجارها تمام بازماندگان خاندان سلطنتی زندیه را از تیغ کشیدند. در عهد صفویه شاهزادگان را در میان صدها زن حرمسرا و خواجه ها بزرگ میکردند تا افراد ضعیف النفسی بار آیند و خیال سلطنت بسر شان نزند. در هندوستان اورنگزیب پدر خود شاه جهان را خلع و زندانی کرد و برادر خود داره را اعدام نمود. در ترکیهء عثمانی رسم بر آن بود که سلطان جدید به مجرد جلوس بر تخت تمام برادران خودرا اعدام میکرد تا رقیبی برایش نماند.

باآنکه در طول سلطنت محمد ظاهر شاه به تدریج و بخصوص بعد از انفاذ قانون اساسی دموکراتیک سال 1964م قدرت مطلقه سلطنت از میان رفت و چهره های سیاسی متنفذ اقوام مختلف شامل حکومت شدند بشمول دوکتور محمد یوسف صدراعظم، داکتر عبدالواحد سرابی، یعقوب لعلی، محمد خان جلاللر و سایرین، با کودتای هفتم ثور سال ۱۳۵۷هجری شمسی سلسلهء حاکمهء عنعنوی در این کشور برهم خورد و بخصوص با مداخلهء مستقیم نظامی امریکا در سال 2001م در بر انداختن امارت مذهبی طالبان و سپردن قدرت به شورای نظارامروز در قلهء رهبری سیاسی و نظامی کشور سلسلهء حاکمهء عنعنوی نقش مطلقه ندارند. اگر کسانی دوران بیش از چهل سال پادشاهی محمد ظاهرشاه را فاشیستی قلمداد میکنند نه معنی فاشیزم را میدانند و نه از تاریخ چیزی میدانند.

بعد از سقوط حکومت طالبان در اثر مداخلهء مستقیم قوای امریکایی در سال 2001م با آنکه حامد کرزئ پشتون تبار به حیث رییس جمهور معرفی شد اما در عمل قدرت اصلی در اختیار تاجیکهای جمعیتی و شورای نظاری بود. بیاد بیاوریم که احمد ضیآ مسعود به حیث معاون اول رییس جمهور، خلیلی معاون دوم، فهیم قسیم وزیر دفاع، عبدالله عبدلله وزیر خارجه و قانونی رییس پارلمان بودند. این نقش انحصاری قدرت دولتی در طول سالهای 2001 تا 2014 توأم با تبلیغات زهر آگین و نادرست وخلاف دانش عوام از ترکیب قومی نفوس کشور، برای فعالین سیاسی تاجیک تبار این توهم را ببار آورد که نقش حاکمهٔ آنها در دولت ناشی از ترکیب قومی نفوس کشور نیز است! این توهم نادرست بدون تعقل لازم این امیدواری کاذب را نیز ببار آورد که میتوانند در یک انتخابات پشتونها را از قدرت دولتی برای همیشه تجرید کنند. اما نتایج چهار انتخابات ریاست جمهوری پیهم، این تخیلات را نقش بر آب کرد. در یک جامعهء عنعنوی مانند افغانستان که وابستگیهای قومی، حتی در میان روشنفکران، محک انتخاب مردم است در صورت مقابله نهایی یک کاندید پشتون در مقابل یک کاندید غیر پشتون هیچ کاندید غیر پشتون نمیتواند در یک انتخابات آزاد، عادلانه و شفاف مقام ریاست جمهوری را از آن خود سازد. این یک وضعیت عادلانه و مطلوب نیست اما واقعیت ارقام نفوس، ساختمان دموگرافیکی و قومی کشور در کنار کم سوادی مردم چنین شرایط را ببار آورده و قومگرایی تنظیمهای جهادی هفتگانه و هشتگانه درطول سالهای 1978-2001م به این وضعیت نقش تعیین کننده داده است.

هویت ملی افغان

فارسیوانها (تاجیکها) در افغانستان پشتونها را "افغان" خطاب میکردند و وطن آنها را "افغانستان" می گفتند (سیف هروی، تاریخنامهٔ هرات). در حالیکه خود پشتونها خودرا پشتون و در جمع پشتانه (پختون، پختانه) خطاب میکردند. اسم افغانستان که یک کلمهء ترکیبی دری (افغان+ستان) به معنی وطن افغانها است به تدریج بالای این خطه بطور طبیعی رایج شد. اسمهای افغان و افغانستان از نظر تاریخی توسط فارسها، ترکتبارها و اعراب بالای پشتونها و حتی تمام مردم ساکن جنوب هندوکش بکار رفته و به مرور زمان آنچنان عام گردید که خود پشتونها که در هندوستان بنام پتانها معروف هستند، نیز از آن در معرفی خود استفاده کرده اند.

بنابر آن تعمیم اسم "افغانستان" و هویت ملی "افغان" نتیجهٔ تطبیق پالیسیهای ناسیونالیستی رهبران پشتون این سرزمین نمی باشد تا دلایل مخالفت در برابر آنها را توجیه نماید. هویت ملی افغان در طول تاریخ شکل گرفته و به مرور زمان معرف هرفرد این سرزمین، **با حفظ هویت قومی او**، میباشد و در سراسر جهان با همین نام مردم این سرزمین را چه تاجیک

باشند، چه هزاره، چه ترکمن و ازبک و چه پشتون و نورستانی و بلوچ می شناسند و خطاب میکنند. بنا بر آن تسجیل این حقیقت در قانون اساسی 1964م و قانونهای اساسی مابعد کاملاً طبیعی بوده است که مشخصهٔ اساسی آن داشتن تابعیت کشور افغانستان است نه هویت قومی او. بنابر آن هویت ملی "افغان" وابسته به اسم کشور افغانستان بوده تمام مردم دنیا مارا به همین نام میشناسند. بکاربردن کلمات نآمانوس "افغانستانی" که معنی "مربوط بودن به وطن افغانها" است از یکطرف از لحاظ لغوی نادرست است از جانب دیگر در بهترین حالت خود به معنی مهاجر در وطن افغانها معنی میباشد.

اسمها و مقوله هایی مانند "افغانستان"، "ملت افغان"، "هویت ملی"، "ارزشهای ملی" و امثالهم به تدریج و با گذشت زمان و باتکامل دولت و جامعه شکل گرفته و عام شدند. اگر کسی در مطبوعات صدسال قبل در جستجوی یافتن "ملت افغان" باشد راهش به ترکستان است زیرا اینگونه مقوله ها مربوط به قرن بیستم و بعد از آن است. طوریکه در بالا نوشتیم بطور رسمی از اسم "افغانستان" بار اول در مکتوب رسمی وزیر اعظم دولت قاجاری فارس به وزیر اعظم زمانشاه، ۱۲ سال قبل از سفر منتستوارت الفونستون به دربار شاه شجاع و۴۰ سال قبل از بکار بردن رسمی این نام توسط لارد آکلند وایسرای هند برطانوی، تذکر بعمل آمده نشان میدهد که این اسم در آنزمان، دو دههٔ اخیر قرن هژدهم میلادی، رایج بوده و زمانشاه خودرا امیر افغانستان میگفته است.

هویت خراسانی!

شخص دیگری در فیسبوک نوشته است که "افغان سازی" تدریجی از زمان عبدالرحمن خان شروع شده که هدف آن زدودن هویت خراسانی این سرزمین است! آیا این ادعا درست است؟ در بالا نوشتیم که قبل از پشتونها در این سرزمین صفویها و بابریها برای دو صد سال حکومت کردند و قبل از آنها هم ترکتباران برای نزدیک به هشتصد سال در حکومت بودند. لازم است پرسید که چه عناصر فرهنگی خراسانی در دوصد سال حاکمیت صفویها و هشتصد سال حاکمیت ترکتباران قبل از صفویها محفوظ بود که پشتونها آنرا از زمان حاکمیت خود از میرویس خان و احمدشاه ابدالی به اینطرف به تدریج زدوده اند که تعدادی حسرت آنرا میخورند؟

چه عناصری شامل این هویت خراسانی بود که حالا وجود ندارد؟ مهمترین عنصر یک فرهنگ زبان آن است. سه صد سال قبل زبان مردم خراسان چه بود؟ میدانیم که زبان مردم خراسان سه صد سال قبل دری بود! آیا تناسب دری زبانها به نفع زبان پشتو برهم خورده است؟ بر عکس، با وجود حاکمیت پشتونها، در این سه صد سال به تعداد نسبی دری زبانها در افغانستان به تناسب پشتو زبانها بطور قابل ملاحظهٔ افزوده شده است. این امر علل گوناگون دارد که مهمترین آنها ازدواجهای مختط بخصوص تعداد زیاد مردان پشتون با خانمهای دری زبان، تعلیم وتربیه مؤسسات تعلیمات عالی بزبان دری، و جدا کردن دو سوم نفوس پشتونها از پیکرهٔ افغانستان با ایجاد خط دیورند میباشد. اعلیحضرت تیمورشاه با انتقال پایتخت از قندهار به کابل زبان دری را به مثابه زبان کتابت رسمی دولت بنیاد نهاد که تا امروز همچنان پابرجاست. حاکمان پشتون تبار بارکزایی، سدوزایی، محمدزایی و غیره با زندگی طولانی در محیط شهری دری زبان، زبان اجدادی خودرا از دست دادند و دری زبان شدند.

آیا حالا مردم به کتابهای ادبیات زبان دری کمتر دسترسی دارند؟ آیا مطالعهٔ آثار حافظ، سعدی، بیدل، مولانا، فردوسی ممنوع یا محدود شده است؟ آیا تجلیل از نوروز و گل سرخ مزار ممنوع بود؟ آیا شاهنامه خوانی، بیدل خوانی ممنوع بود؟ آیا از کتابهای تاریخی رسمی و تدریسی ما تاریخ اسطورهٔ کیانیان و پیشدادیان بلخ حذف شده بودند؟ آیا در مکاتب ما از زردشت و دین او خبری نبود؟ آیا اسمهای آریانا و خراسان از کتابهای تاریخی ما حذف شده بودند؟ آیا تدریس دورانهای تاریخی طاهریان، صفاریان، سامانیان، غزنویان، غوریان، مغولها، تیموریان و بابر در کتابهای مکاتب ما ممنوع بود؟ این دورانها تاریخ مشترک تمام مردمان منطقه از جمله ترکتبارها، تاجکتبارها و پشتونهاست که به یک قوم و یک ملت خاص مربوط نمیشود. آیا پوشیدن چپن ازبکی، بازی بزکشی ترکمنی/ازبکی، قرصک پنجشیری، موسیقی بدخشی، موسیقی هزارگی، پیروی از مذهب شیعه، اسماعیلی و امثالهم ممنوع بودند؟

چه عناصر فرهنگی خراسانی را پشتونها در زمان حاکمیت خود از میرویس خان و احمدشاه ابدالی به اینطرف به تدریج زدوده اند؟ معلوم است که هیچکدام! پذیرش فرهنگ دری برای پشتو زبانها بسیار سهل و قابل قبول بود تا برعکس آن. متآسفانه تعصب در مقابل زبان پشتو و فرهنگ پشتو در مناطق تاجک نشین مانع توسعه زبان پشتو در میان آنها گردید. متعصبین تاجک این امر را به برتری دری از نظر قواعد زبانی و غنای ادبیات دری میدانند. در غنای ادبیات دری شکی وجود ندارد از آنجاییکه دری به عنوان زبان تفاهم اقوام بکار رفته است مانند زبان اردو در نیمقاره هند. اما غنای گرامری و برتری دستوری زبان پشتو به زبانشناسان هویداست تا جاییکه حتی در تفسیر و گشودن رمز کتیبه های تاریخی زبان تخاری رباطک از پشتو بهتر میتوان استمداد جست. در تمام دهات و قریه های مناطق پشتون نشین کشور در مساجد ملاها به اطفال در پهلوی قرآن شریف، پنج کتاب و امثالهم به تدریس بوستان و گلستان سعدی میپرداختند و اشعار حافظ را تدریس میکردند. این سنت مفید سبب آن شده که بسیاری از جوانان پشتو زبان به آسانی زبان دری را فراگیرند و زمانیکه به جوانی رسیدند و شامل مؤسسات تعلیمات عالی شدند به راحتی بتوانند با زبان دری به فراگیری علوم پپردازند.

به همینگونه است بکار گرفتن اسم زبان "دری". به تعریف فرهنگ عمید دری نام زبانی است که از خراسان برخواسته و بعد از زبان پهلوی با تغییر اندکی فارسی امروز از آن بوجود آمده است. به تآیید استاد ملایری اعراب زبان پهلوی را بر انداختند و مردم ایران زبان مردم خراسان را پذیرفتند. بنابر آن میبینیم که دری نام اصلی و اولی زبان مردم خراسان است. اینکه آنرا در ایران به "فارسی"، "پارتی" و یا "پارسی" نسبت داده اند و ادامهء زبانهای امپراطوریهای هخامنشیها و ساسانیها میدانند ناشی از فرهنگ حاکم شوونیستی ناسیونالییستی ایرانیها میباشد. نباید فراموش کرد که در سرزمینهای افغانستان امروزی برای دو صد سال صفویها حکم راندند و آنها زبان دری را زبان فارسی میگفتند . بنابر آن درج اسم زبان دری به عنوان یکی از زبانهای رسمی دولت افغانستان در کنار پشتو در قانون اساسی سال ۱۹۶۴م نه تنها خلاف فرهنگ خراسانی نبوده برعکس تآکید رسمی بر فرهنگ و زبان اصلی اجدادی مردم خراسان است که ایرانیان با عداوت و خودخواهی و دزدی فرهنگی آنرا به فارس نسبت داده و فارسی نامیده اند!

از مباحثهء بالا نتیجه میگیریم که نه تنها هیچ عنصر فرهنگ خراسانی در سه صد سال گذشته در افغانستان از میان نرفته بلکه برعکس به اهمیت آنها افزوده شده است. در حقیقت فرهنگ رسمی و حاکم افغانستان که در طول سه صد سال گذشته به تدریج هویت مشخص ملی ما را شکل داده است مجموعهء از ارزشهای فرهنگ دری خراسانی و اساسات پشتونولی و دین اسلام حنفی میباشد. این هویت ملی مشخص ملت افغانستان است که آشکارا با هویت کشورهای همسایه متفاوت بوده و در آن عناصر فرهنگی تمام اقوام کشور موجود است.

قومپرستی از هر نوعی و زیر هر نامی منجمله «حل مسئله ملی» مخرب بوده و در نهایت هیاهوی تجزیه افغانستان را به میان می‌آورد بخصوص در شرایط جاری که تقسیم میهن‌ما را دشمنان ما آسان‌ترین راه برای غلبه برما برای مقاصد توسعه طلبانه و استعماری خود تشخیص کرده اند. بنابر آن حل مسئله ملی در افغانستان نه از راه برخورد قوم‌گرایانه، نه از راه تجزیه کشور، نه از راه خودمختاری واحدهای فدرالی، بلکه تنها از راه دموکراسی و مردم دوستی، واقعبینی، اعتماد و همکاری اقوام، تأمین حکومت قانون، ختم استیلای مافیایی جنگ‌سالاران یا قوماندان‌های جهادی سابق که در مناطق زیر کنترول خود به فرعون‌های زمان مبدل شدند میسر است.

ساده لوحانه است که اسم تاریخی یک منطقهٔ جغرافیایی را که هرگز یک مملکت و دولت مستقلی نبوده و در زمان فعلی شامل قسمتهایی از سه کشور ترکمنستان، ایران و افغانستان میگردد بالای تمام قلمرو کشور افغانستان بگذاریم و انتظار داشته باشیم بزرگترین کتلهٔ نفوس این کشور که پشتونها باشند بدون توجه به افتخارات تاریخی سه صد سالهٔ خود با آن توافق نمایند! بنا بر آن خراسان طلبی در نهاد خود یک گرایش تجزیه طلبی بعضی تاجیکهای ناسیونالیست در نهایت نا امیدی است که اقوام ترکتبار و هزارهٔ افغانستان را شامل نمیگردد. آیا این گرایشها با قدرت گرفتن مجدد طالبان در سه سال اخیر پدید آمده؟ نخیر این گرایشها در اوج قدرت تاجیکها درسالهای اول

ایجاد جمهوری اسلامی پدید آمده و ترویج گردیده است. بیاد بیاوریم سلسلهٔ مقالات تجزیه طلبی و نظرخواهی های تجزیه طلبی را در رسانهٔ "کابل پرس" در سالهای اول دولت جمهوری زمانیکه حامیان شورای نظار مانند سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان بودند. به مرور زمان و با شکست های چهارگانهٔ انتخاباتی کاندیدان شورای نظار و هواخواهان آنها این تمایلات تجزیه طلبی و خراسان خواهی بیشتر و جدی تر گردید تاجاییکه به شعارهای مانند "من افغان نیستم" اسم "کشور من خراسان است" در سالهای اخیر جمهوریت مبدل گردید و امروز توسط افرادی مانند فرید یونس نشخوار میگردد. خراسان در کجاست؟ شمال هندوکش تا هشتاد سال قبل "ترکستان افغانی" نام داشت که در نقشه ها به همین نام موجود است. امروز هم اکثریت نفوس شمال هندوکش را ترکتبارها میسازند. هزاره جات را که هزاره ها هزارستان نام مانده اند! آیا این خراسان را در بدخشان- تخار وبغلان میسازند؟ یا در پروان و پنجشیر؟ چون در میان مناطق تاجک نشین شمال و جنوب، کوههای صعب العبور هندوکش واقع شده که پروان و پنجشیر را برای ابد شٔف مناطق پشتون نشین جنوب شرق کشور کرده است. خراسان افغانی و یا بهتر بگویم خراسان شرقی صرف ولایات بادغیس، هرات و قسمتی از غور را احتوا میکند بقیه مناطق خراسان در ترکمنستان و ایران واقع شده اند. آیا کسی فکر کرده که ایران و ترکمنستان ایجاد کشور مستقل خراسان را در کنار سرحدات ولایات خراسان خود اجازه میدهند؟ بهتر است نظری به مشکل ایجاد کشور کردستان کنیم که نه ایران، نه ترکیه، نه عراق و نه سوریه با آن موافق اند! حالا کسی بگوید کشور خراسان را در کجا میسازند؟

انگیزه های خراسان خواهی!

محمد عارف منصوری در سال 2018 مقالهٔ را در فیسبوک نشر کرد زیر عنوان "انگیزه های بازگشت به هویت تاریخی". دانستن انگیزه های بازگشت به هویت تاریخی، در اینجا خراسانی(!) برای من بسیار جالب بود از این رو بدقت این مقاله را خواندم تا بدانم چرا روشنفکرنماهای تاجک خراسان طلب شده اند. متاسفانه نه فرضیه های این نوشته درست است نه دلایل و توجیهات حوادث و نه نتیجه گیری آن. یک خوانندهء جوان و کم اطلاع تاجک بجز فریب چیزی از آن نمیآموزد و در اخیر بیشتر از سابق سرگردانتر خواهد بود. بطور مثال منصوری مینویسد: "جامعه جهانی با حضورش در افغانستان، زعامت را از تاجیکان ستانده در اختیار پشتونها قرار داد." خلاف این ادعا واقعیت آن است که جامعهٔ جهانی زعامت و حاکمیت را در سال ۲۰۰۱ از طالبان پشتون تبار گرفت و به تاجیکان سپرد. موجودیت حامد کرزئ در صدر دولتیکه قدرت واقعی در اختیار قسیم فهیم، یونس قانونی، عبدالله عبدالله، برادران مسعود، اسماعیل خان و دهها جنگسالار شورای نظار و اردوهای تنظیمی شان که توسط امریکاییها تسلیح شده بود قرار داشت صرفاً جنبه سمبولیک داشت. نتیجه این انتقال قدرت را امروز در سرمایه های قارونی رهبران و جنگسالاران تاجک و حظور غیر متوازن ووسیع تاجکان و بخصوص تاجکهای پنجشیری و شمالی در ادارات دولتی، اردو، پولیس و نمایندگیهای سیاسی در خارج بخصوص در انحصار مطبوعات و رسانه ها میبینیم.

این سپردن غیر عادلانهٔ قدرت به شورای نظار به مثابه نیروی رهبری تاجکان این تصور نادرست را در میان گروه حاکم تاجک بوجود آورد که پایه های اجتماعی آنها در میان ملت افغانستان نیز به همان پیمانه قوی است. این تصور نادرست در نتیجه شکست در سه انتخابات ایکه خود در رهبری و مدیریت آنها نقش کلیدی داشتند از هم فروریخت وواقعیت تلخ اقلیت بودن انتخاباتی چهره کریهه خودرا به سیاستمداران تاجک نشان داد. با آخرین شکست عبدالله که از تمامی قدرت و امکانات پولی، دولتی و حتی تنظیمی شورای نظار و حامیان پشتون ستیز و افغان ستیز آن برخوردار بود، آخرین میخ بر تابوت تصورات انحصار قدرت سیاسی افغانستان توسط رهبران تاجک کوبید و همراه با آن امید به قانون اساسی موجوده و استفاده از راههای دموکراتیک انحصار قدرت را برای رهبران تاجک باخود دفن کرد. حالا یگانه راه برای ادامهٔ سهمگیری کلیدی در قدرت دولتی و حفظ آن که برای حفاظت از سرمایه های غیر مشروع اشد ضروری است، استفاده از زورگویی، تهدید حمله بر ارگ، اوباشی گری تنظیمی، هجومهای مسلح اوباشانه در شهر و بحران سازی پیهم میباشد. به همین دلیل و باتعقیب چنین یک استراتژی، رهبران سیاسی و نظامی تنظیمی شورای نظار علاقمندی جدی به خراسان طلبی ندارند .

برعکس این نا امیدی در نزد روشنفکران تاجک در شعار غیر عملی ایجاد دولت خراسان بروز کرده است. بیایید ببینیم کدام دولت تاریخی خراسان را میخواهند اعاده کنند؟ دولت احمدشاه ابدالی (1747+)؟ دولت نادر افشار؟ دولت هوتکیها؟ دولت صفوی (1520-1709)؟ دولت شابک خان ازبک؟ دولت تیموری؟ دولتهای مغولی (1520 تا 1220 عیسوی)؟ دولتهای خوارزمی و سلجوقی (900 - 1220 عیسوی)؟ نخیر چون اینها هیچکدام از یکطرف تاجک نبودند و از جانب دیگر خراسان باستان در قلمروهای آنها بجز یک منطقه و ولایت مشخصی در جنوب غرب ماوراالنهر چیز دیگری نبود. این یک دولت خیالی یک اتوپیایی بیش نیست. روشنفکران سرخورده و نا امید تاجک بجای آنکه آینده زعامت یک افغانستان پیشرفته را در چوکات قانون اساسی موجوده در برابری و شراکت با سایر اقوام ببینند در خیال رهبری انحصاری قدرت در یک دولت خیالی خراسان که حد اقل در هزار سال قبل موجود نبوده جوانان تاجک را بدنبال نخود سیاه میفرستند که نتیجه منطقی آن بجز سرگردانی، سرخوردگی و افسردگی چیزی نخواهد بود. این خراسان تخیلی را نه افغانستان اجازه میدهد و نه ترکمنستان و ایران!

علل عقب ماندگی افغانستان پیچیده تر از آن است که گناه آنرا تعصب بار و کورکورانه بدوش قوم پشتون انداخت.

بعضیها از حذف سایر اقوام از حکومتهای افغانستان میزنید مگر فراموش کرده اند که اولین والی هرات در زمان احمدشاه ابدالی درویش علی خان هزاره بود، محمد ولی خان دروازی بدخشی قایم مقام پادشاهی در زمان سفرهای شش ماههٔ خارجی امان الله خان بود، صدراعظم دههء دموکراسی دوکتور محمد یوسف غیر پشتون بود، داکتر عبدالواحد سرابی هزاره تبار سالها وزیر پلان و اخیرا معاون رییس جمهور بود؛ محمد خان جلالر ازبک سالها وزیر تجارت کشور بود، انجنیر لعلی هزاره وزیر معادن و صنایع بود، سلطان علی کشتمند سالها رییس شورای وزیران حکومت بود. ده ها مثال اینگونه موجود اند.

ایکاش از روشنفکران پشتون دعوت کنند که بیایید دست بدست هم داده برضد (طالبان، داعش) مبارزه کنیم، دست بدست هم داده برضد ارتجاع (طالبان، محقق، سیاف، حکمتیار...) مبارزه کنیم، دست بدست هم داده برضد فساد و غارت (عطا محمد نور، حامد کرزئ، برادران مسعود، سیاف، ظاهر قدیر و امثالهم) مبارزه کنیم، دست بدست هم داده بر ضد زورگویان محلی (دوستم، ظاهر قدیر، امان الله گذر، قوماندان رازق، سیاف، اسماعیل خان و امثالهم) مبارزه کنیم. نخیر مبارزه این آقایان با این عناصر برای تحکیم حکومت قانون نیست. مبارزهء اینها بر ضد قوم پشتون و بخصوص روشنفکران پشتون به هدف پاشیدن تخم کینه و نفرت قومی در جامعه است. حالا می بینیم که این افراد از جمله فرید یونس در حقیقت روشنفکر نبوده بلکه بجز نمونهء اکادمیک یک قوم پرست متعصب ضد پشتون و یک اپورچونیست دوآتشهء عقب گرا و تاریک اندیش چیز دیگری نیستند.

حقیقت تلخ، برای روشنفکران ما، آن است که ریشهٔ اصلی اختلافات نه در تفاوت نظرها بالای پالیسی‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی میان جناح‌های شامل دولت و خارج از آن در زمان جمهوری، بلکه در شکل گیری ترکیب قومی دولت بر سر اقتدار نهفته بود. گروهی می‌کوشید بهر قیمتی از نفوذ مجدد پشتون‌ها در مقامات کلیدی قدرت سیاسی و نظامی جلوگیری نماید. این طرز دید را در بحبوحه بحران انتخابات افغانستان، بتاریخ ۵ ماه مئ سال ۲۰۱۴ داکتر امین صیقل پرفیسورعلوم سیاسی در پوهنتون ملی آسترالیا چنین خلاصه می‌کند: "این واقعیت‌های تاریخی به یکتعداد رهبران و چهره‌های پشتون آنگونه تفکری را ایجاد نموده که تصور می‌کنند تفوق سیاسی حق طبیعی پشتون‌ها می‌باشد. برای آن‌ها قبول این امر دشوار است که مداخله نظامی امریکا و متحدین آن سبب به قدرت رسیدن اقلیت‌های غیر پشتون در افغانستان شده و این اقلیت‌ها دیگر حاظر به قبول تفوق تاریخی سیاسی پشتون‌ها نیستند." (ترجمه دری از نویسنده است). چنن است تکیه گاه تیوریک اختلافات اصلی سیاسی در کشور. عدم قبول نتایج انتخابات و تهدید به ایجاد حکومت موازی که معنی آن تجزیهٔ شمال و جنوب بود نشان داد که شورای نظار و حامیان آن‌ها به هیچ قیمتی حاظر نیستند قدرت دولتی را که به کمک طیارات ب۵۲ امریکایی بدست‌آورده اند در پای صندوقهای رای از دست دهند.

هرگاه افغانستان یک کشور باسواد و پیشرفته صنعتی غیر عنعنوی می‌بود، انتقال حاکمیت سیاسی از پشتون‌ها به سایر اقوام می‌توانست بر مبنای اصول دموکراتیک از راه انتخابات

آزاد صورت بگیرد. اما متأسفانه چنین نیست در افغانستان عمیقا عنعنوی به گفته پروفیسور صیقل "مداخله نظامی امریکا و متحدین آن سبب به قدرت رسیدن اقلیت‌های غیر پشتون در افغانستان شده" و حالا این اقلیت‌های غیر پشتون حاظر نیستند، طوری‌که اخیرا ملاحظه کردیم، این "قدرت سیاسی" را از راه انتخابات دوباره با پشتون‌ها شریک بسازند. بیجهت نیست که لطیف پدرام می‌گوید با استفاده از فرصت‌هایی که نیروهای بینامللی فراهم کرده اند بهتر است کار را یکطرفه کنیم و در ولایات غیر پشتون اعلان خود مختاری کنیم. به زبان محمد سعیدی در وبلاگ "هزاره پیوند" می‌خوانیم که: "تاکی باید خاموش باشیم تا مبادا دیو از خواب بیدار شود.دیو که بلاخره آخرش از خواب بیدار میشه".

افغانستان از لحاظ ساختمان اجتماعی و سیاسی عمیقا یک کشور عنعنوی متکی به وابستگی های قومی می‌باشد. بر علاوه، سی و پنج سال جنگ داخلی، فرقه یی، تنظیمی ومداخلات اجنبی اختلافات قومی، سمتی و زبانی را در افغانستان عمیقتر ساخته است. در یک کشور عنعنوی هرگاه به مردم بصورت دموکراتیک حق انتخاب داده شود آن‌ها بلا درنگ به کاندید قوم مربوطهٔ شان رای می‌دهند.

طوری‌که ملاحظه شد ظاهراً تمام کاندیداهای مقام ریاست جمهوری در انتخابات اخیر از ترکیب ساختمان قومی و دموگرافیکی کشور و بخصوص تفوق عددی نفوس پشتون آگاه بوده و از عواقب آن در انتخابات مطلع بودند. همین آگاهی سبب آن شده بود که کاندید مقام ریاست جمهوری در تمام تیم‌ها پشتون تبار بود و این معاونین بودند که از اقوام مختلف برادر انتخاب شده بودند. داکتر عبدالله بر اساس ریشه تباری پدر خود خود را پشتون معرفی کرد درحالیکه از نظر فرهنگی و سیاسی موصوف در انظار قوم پشتون و مجموع جامعه به تمام معنی یک تاجیک بوده و بخصوص که تمام فعالین سیاسی آشکار ضد پشتون و ضد افغانستان در اطراف او حلقه زده اند مانند مجیب رحیمی که سخنگو ورییس دفتر او است.

از این جاست که بسیاری از فعالین سیاسی و مدنی تاجیک و هزاره از روی ناچاری فدرالیزم و تجزیه طلبی را مطرح می‌کنند و برای فراهم کردن زمینه های تاریخی، سیاسی و فرهنگی و فریب جوامع خود بخصوص روشنفکران که خواهان مرتفع کردن یک شبه نابرابری‌های اجتماعی هستند به جعل تاریخ کشور می‌پردازند، از موجودیت ملت در افغانستان انکار می‌کنند.. این اشخاص پشتون‌ها را به گواهی اعمال و افکار طالبان، قبایل عقب افتاده و غیر متمدن می نامند، اقوام غیر پشتون را در سطحی بالاتر می بینید که راهی ندارند جز جدایی! در هر فرصتی و به هر دلیلی پشتون‌ها را مورد سرزنش قرار داده توهین می‌کنند تا زمینه های لازم تجزیه کشور فراهم گردد.

عواقب تجزیه افغانستان به شمال و جنوب

سوال این است که جدایی شمال از جنوب چه نفعی برای باشنده‌گان ولایات تاجیک نشین و هزاره‌نشین کشور که در جنوب کوه‌های هندوکش زنده‌گی می‌کنند ببار می‌آورد؟ از لحاظ جغرافیایی ولایات پنجشیر، پروان، کاپیسا، بامیان، دایکندی و غزنی عمدتاً در جنوب کوه‌های هندوکش قرار دارند. تنها موجودیت تونل سالنگ و چندین گردنه صعب العبوری این ولایات را به ولایات واقع درشمال هندوکش وصل می‌کنند. دسترسی به ولایت هرات و بادغیس از جنوب به مراتب آسانتر از شمال-شرق کشور است. بنابر آن باشنده‌گان همه این ولایات به اجبار موقعیت طبیعی و جغرافیایی خویش از قرن‌ها به اینسو در ازدواج با باشنده‌گان ولایات پشتون‌نشین شرقی، جنوب شرقی و جنوب غرب کشور بوده و برای ابد شریک روزهای خوب و بد زنده‌گی همدیگر هستند. هرگاه آرمان ناسنجیده جدایی طلبان تاجیک و هزاره به حقیقت مبدل گردد، تاجیک‌ها و هزاره‌های ساکن ولایات جنوب هندوکش ناگزیر همچنان اتباع کشور افغانستان باقی خواهند ماند اما این بار با کم شدن درصدی نفوس شان به اقلیت کوچکتری مبدل خواهند شد.

در عین زمان با تقسیم افغانستان به شمال و جنوب، تاجیک‌های ساکن ولایات شمالی خود را دفعتاً، شهروندان، به گفته خودشان، کشور جدیدالتأسیس "ترکستان" خواهند یافت. بلی ترکستان چون اسم تاریخی این ولایات در گذشته نه چندان دور "ترکستان افغانی" بود. نقشهٔ آتی در رسانه‌های انترنتی توسط فعالین ترک‌تبار نشر شده است:

از جانب دیگر کسانی‌که به نادانی از تاریخ به ایجاد خراسان در شمال دل بسته اند باید بدانند که آنچه از خراسان باستانی در افغانستان باقیمانده صرف شامل ولایات بادغیس و هرات و بخش‌هایی از غور می‌گردد در حالی‌که بلخ شامل تخارستان باستان است. در حقیقت از تقسیم افغانستان و ایجاد کشور

"ترکستان" تنها کسانی که مستفید خواهند شد اقوام ترک‌تبار و مغولی اوزبیک، هزاره، ترکمن، یوغور، قرغیز ساکن شمال هندوکش خواهند بود. این اقوام به گواهی تاریخ مغول‌ها، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، شیبانی‌ها، تیموری‌ها همه سرباز و با اسپ و شمشیر زاده می‌شوند و ناگزیر حاکمیت تاریخی خود را بالای این سرزمین‌ها دوباره اعاده خواهند کرد. در عمل بازنده گان حقیقی در این سناریو تاجیک‌های بدخشان و هزاره‌های مغولی دری زبان بلخ خواهند بود که با جدایی از پیکره اصلی هم نژادان خود در جنوب هندوکش دفعتاً به یک اقلیت بسیار محدود در کشور ترک‌تبار "ترکستان" به حاکمیت شیبانی خان های امروزی تن در خواهند داد.

خوشبختانه ترک‌تباران کشور با آگاهی سیاسی چشمگیری تجزیه شمال-جنوب افغانستان را تبلیغ نمی‌کنند. بیاد بیاوریم که جنرال دوستم وقتی با اشرف غنی پیوند اتحاد سیاسی بست به صراحت اعلام کرد که هدف اصلی او از این کار جلوگیری از تجزیه کشور است. خوشبختانه روشنفکران آگاه قوم تاجیک و هزاره نیز حماقت تخیل جدایی شمال را به خوبی میبینند.

به گفته رزاق مامون (کابل پرس جون ۲۰۱۱) مشکل هزاره‌ها درین کشور و در کشورهای همسایه، "قومی" نیست؛ "بی عدالتی" است، حاصل ارادۀ رهبران محلی، جامعۀ مسلط روحانیت شیعه است، فرماندهان و معامله گران هم تبارخود شان است، نبودن منابع طبیعی است، نبودن زیربناهای اقتصادی و مواصلاتی است، نبودن زیربناهای تعلیمی و فرهنگی است، در اخیر محصور بودن جغرافیایی آن‌هاست، مشکل متفاوت بودن فزیکی آنهاست و بعضاً هم مسلۀ متفاوت بودن مذهبی آنهاست در میان محیط بزرگتری که زنده‌گی می‌کنند". آیا این مشکل با قطع وفاداری به افغانستان حل می‌شود؟ معلوم است که جواب منفی است چون اگر حل می‌شد در طول ۱۴ سال اخیر که مناطق هزاره نشتن عملاً با خود مختاری توسط احزاب و رهبران خودشان اداره می‌گردد حل می‌شد چون به منابع بزرگ کمک‌های جامعۀ جهانی نیز دسترسی داشتند. آقای خلیلی برای ۱۲ سال معاون رییس جمهور کرزی بود اما هزاره‌جات صاحب برق نشد! در این زمینه تمام دست‌آورد خلیلی برای هزاره‌جات چند تا دستگاه برق آفتابی و دیزل جنریتر بود که قیمت فی کلیوات برق آن ۴۵ افغانی است به مقایسه ۲ افغانی در کابل. حالا آقای خلیلی نباید دولت‌های افغانستان را مقصر بداند.

هویت ملی یک احساس تعلق داشتن به یک ملت و یک کشور و احساس غرور وطن پرستی و احساس مباهات به افتخارات یک کشور بصورت طبیعی و داوطلبانه میان افراد به‌وجود می‌آید. هرگاه افرادی و قومی بعد از زنده‌گی سه صدساله نتوانند چنین احساس تعلق داشتن به ملت افغانستان و کشور افغانستان را در خود بیابند، مبارزات مردم آن در کسب خودمختاری و استقلال برایشان افتخار آفرین نبوده باشد، جنگ‌های میهنی و مقاومت در مقابل استعمارگران انگلیسی غرور وطن پرستی را در آن‌ها به شور نیاورده باشد و برعکس این کشور را ساخته و پرداختهٔ استعمار قلمداد کنند و کوروش کبیر را خراسانی بخوانند و در تخیل افتخارات کوروش کبیر و ایران بزرگ و ایران‌زمین در موجودیت دولت موجوده ایران در همسایگی ما زنده‌گی کنند، با حسرت از نادر شاه افشار و امپراطوری صفوی یاد نمایند، کوشش مردم افغانستان را برای حفاظت از زبان فارسی دری متداول در این کشور در مقابل هجوم فرهنگی ایران "پارسی ستیزی" قلمداد کنند، پیوسطه استبداد بیش از صدسال قبل امیرعبدالرحمن خان را برخ بکشند و در عوض جنگ افشار و میخ کوبیدن بر سرها و رقص مرده را فراموش کنند، مانند آن است که این افراد عملاً دریک سرزمین بیگانه زنده‌گی کرده ودر راه خطرناکی قدم می‌زنند. این راه به بن بست برمیخورد و مقصد دلخواه ندارد.

25 دسمبر 2024

د دولت او وګړو تر منځ د تړلنیز تړون ارزښت!

پوهنمل دکتوراندوس رحمت څواکمن

سرچینه: decorrespondent او نورې بیلابیلې انترنیتي پاڼې

د یوه هیواد اغیزمنه پرمختیا د دولت او وګړو یا ولس ترمنځ له یوه پیاوړي تړون یا قرارداد سره اړیکه لري.

هیڅ هیواد له سولې، امنیت او ثبات پرته وده نه شي کولای او پرمخ نه شي تللای.په یوه هیواد کې د پرمختیا د ممکن کولو لپاره له یوې خوا یوه داسې فعال دولت او بنسټونو ته اړتیا ده چې، د امنیت تینګښت، د بشري حقونو ورکړې او ولسواکۍ ته ژمن وي او له بلې خوا یو داسې ویښ، لوستي، فعال او وطنپال ولس یا ټولنه په کار ده چې، د هیواد په پرمختګ کې رول ولوبوي.

دولتونه د خپل هیواد د پولو او ځمکنۍ بشپړتیا د ساتلو، امنیت او ثبات ټینګولو تر څنګ نورې ډیرې مهمې دندې هم لري.

دولتونه اړ دي چې د خپلو وګړو د روغتیا، زده کړو، روزنې، پالنې او لومړنیو اړتیاوو د پوره کولو لپاره لازمې مالي سرچینې هم ولري.

زیاتره بیوزلي هیوادونه د خپلو وګړو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره لازمې مالي اسانتیاوې او اړینې سرچینې نه لري.

له همدې امله په نړۍ کې د شتمن او بې وزلې د واټن د راکمولو لپاره، نړیوال سازمانونه دنده لري چې له بې وزلو سیمو او وګړو سره مرستې وکړي.

دا چې د بې وزلو هیوادونو په وروسته پاته والي کې کومو عواملو رول لوبولې دي، فقیر یا بې وزلې چاته ویل کیږي او اوس فقر او بې وزلي په نړۍ کې څرنګه او څېرې ده؟ پر دې به وروسته خبرې وکړم ، خو اوس بیرته د یوه هیواد د پرمختیا لپار د دولت او وګړو تړلنیز قرارداد یا تړون ته ورګرځم.

د دولت پر دندو او مسؤلیتونو سربیره ، د دې تړون بل اړخ د یوه هیواد وګړي، اتباع یا ښاروندان دي.

تاسې د یوه هیواد د پرمختیا لپاره، د مسؤل او فعال دولت تر څنګ فعالو وګړو ته هم اړتیا لرئ، چې وکولای شي خپل حقوق و پېژني او و یې غواړي، د خپلو دولتي او حکومتي مشرانو په ټاکنه کې مسؤلانه برخه واخلي ، همدارنګه له خپلو استازو او ټاکل شویو مشرانو بیرته د ځواب ویلو غوښتنه وکړي او کړنې یې وڅاري.

هر څومره چې د یوه دولت او وګړو ترمنځ یې، تړلنیز قرارداد یا تړون غښتلې او پیاوړې وي، په هماغه اندازه یو هیواد زیات او غوره پرمختګ کولای شي.

په کوم هیواد کې چې دا تړلنیز قرارداد نه وي، یا سم عمل ونه کړي او کمزورې وي، هلته سخته بې وزلي، بې عدالتي، نابرابري، بې ثباتي او نا امني پیښیږي.

که د ساري په توګه په نړۍ کې د لوږې او بیوزلۍ ځنې عوامل راوسپړو نو پوه به شو چې، د یو هیواد په بې وزلۍ کې د نورو عواملو تر څنګ ناکاره او ناوړه دولتونه هم خپل رول لوبوي.

که پوښتنه وکړو چې ایا بې وزلي د فاسدو دولتونو ګناه ده؟ نو ویلای شو چې، دا د یوه دولت دنده ده تر څو خپلو وګړو ته ډاډ ورکړي چې، دوی به لوږې او بې وزلۍ ته نه پریږدي او ورته به تړلنیز خدمتونه ترسره کوي .

خو که چېرې کوم دولت ناکاره او بیکاره وي او هیڅ کار ونکړي او یا لکه زموږ د تیر شل کلن جمهوریت په څېر فاسد وي، زیاتره سیاستوال او کارکوونکي یې یوازې د خپلو شخصي ګټو او شتمنیو په فکر کې وي نو بیا هرو مرو د ټولنې وګړي د بې وزلۍ، نا امنۍ، بې ثباتۍ او ناکارۍ سره مخ کیږي.

په ډیرو افریقایي هیوادونو کې دا ډول فاسد حکومتونه او دولتونه واکمن دي چې ګڼ شمیر وګړي یې له لوږې او بې وزلۍ سره مخ دي.

ډیر پر مختللي هیوادونه او نور نړیوال بشري سازمانونه هم بیا په داسی فاسدو حکومتونو تکیه نه کوي او خپلې بشري مرستې د موسسو او اینجوګانو له لیارې سرته رسوي.

خو دا ډول مرستې چې په یوه هیواد کې اړوندو حکومتي ادارو ته نه ورکول کیږي، بیا نو په حقیقت کې مرستندوی سازمانونه او موسسې د دولت رول ترسره کوي او نور هم د همغو حکومتونو کمزورۍ او بې کفایتۍ ته لاره هواره وي.

د ساري په توګه په هایتي کې په سلو کې اتیا ښوونځي د مرستندویو سازمانونو تر لاس لاندی دي او دا په دې معنا ده چې هلته د ښوونې او روزنې وزارت پر زده کړو ډیر لږ کنترول او اغېز لري.

په دې هکله د سومالیې ولسمشر حسن شیخ محمد، یوه عجبه خبره کړې ده او د نړیوالو مرستو ټولنې ته یې ویلي دي چې:

" هو موږ ناتوانه یو، هو موږ فاسد یو، هو ډیره قانون ماتونه او له قانونه سرغړونه شته، خو دلته یوازې د سومالیې یو دولت شته چې که له موږ سره د یوه دولت په څېر چلند و نه کړئ، موږ به هیڅکله هم یو دولت نه شو"

که بله پوښتنه وکړو چې آیا د لویدیځ پرمختللي پانګوال هیوادونه هم په نړۍ کې د بیوزلۍ یو عامل کیدلای شي؟

نو ځواب به هو وي، ځکه همدغه ښکیلاګر او استعماري هیوادونه وو چې، لسګونه کلونه یې په مریتوب، د مستعمره هیوادونو د شتمنیو او خامو توکیو په غلا او په نابرابرو سوداګریزو تړونونو سره، د همدې وروسته پاته او بې وزلو هیوادونو په بې وزلۍ کې لاس درلود.

باید اوس خپلې تیرې استعماري کړنې جبران او په نړۍ کې د بیوزلۍ په له منځه وړلو کې صادقانه او بنسټیزه پرمختیایې مرسته وکړي. خو دریغا چې اوس هم نیوکلونیالیزم یا نوی ښکیلاک په نوی بڼه دوام لري او په نړۍ کې زیاتره مالي سستمونه او سوداګریز تړونونه د پرمختللو هیوادونو استثمار او ناروا ګټو ته لاره هواروي .

که پر همدې فقر او بیوزلۍ نور هم تم شو، نو ویلای شو چې په ۱۸۲۰ کال کې د نړۍ په سلو کې ۸۴ وګړو په لوږه او بې وزلۍ کې ژوند کاوه. په ۱۹۸۱ کې دا شمیر په سلو کې ۴۴ ته راټیټ شو. تیر کال د بې وزلۍ یا فقر دا فیصدي په لومړي ځل په سلو کې له لسو ټیټه شوه.

دی ته په پام سره چې د نړۍ وګړي په همدې موده کې ۷ ځله زیات شوی هم دي. له صنعتي انقلاب وروسته د نړۍ وګړو د ژوندانه ډیرې اسانتیاوی ترلاسه کړې دي.

په ۱۹۹۰ کې 1.95 ملیارده وګړو په سخته بې وزلۍ کې ژوند کاوه. په ۲۰۱۲ کې دا شمیر ډیر راټیټ شو او 896 ملیونه تنو ته رسیده.

په ۱۹۸۰ لسیزه کې نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندوق په بیوزلو هیوادونو کې د مسکینانو او بیوزلو وګړو لپاره اقتصادي سیاست په پام کې ونیوه.

د نړۍ مشران داسی ګڼي چې باید تر ۲۰۳۰ میلادي کال پورې په نړۍ کې د سختې بې وزلۍ کچه صفر ته راټیټه کړي. خو دا چې دا کار څرنګه ترسره کړي او بریالي به شي یا نه، دا به وخت ثابته کړي، خو لا تراوسه ډیرې پوښتنې بې ځوابه دي.

دا چې چاته بې وزلي یا فقیر ویل کیږي، نو ویلای شو چې هر هیواد پخپله د بې وزلۍ درجه او د فقر کرښه ټاکي، خو په عمومي توګه ویلای شو چې هغه وګړي چې پر ځمکه یا خړو خاورو ویده کیږي، خیټه یې وږې او د خوراک لپاره پوره خواړه نه لري، خپل کوچنیان د بې وزلۍ له امله ښوونځیو ته نه شي لیږلی، د پوښاک لپاره لازم لباس نلري نو بې وزلي وګړي بلل کیږي. په پرمختللو هیوادونو کې هم بې وزلي وګړي شته، خو هلته د بې وزلۍ کچه یا سطحه بل ډول سنجول کیږي.

که څه هم په تیرو دیرشو کلونو کې د چین هیواد اقتصادي پرمختګ ، په نړۍ کې د بې وزلۍ د فیصدي په راټیټولو کې ډیره مرسته کړې ده او د ۱۹۸۱ او ۲۰۱۱ کلونو ترمنځ چین د نړۍ په سلو کې ۷۰ د بیوزلي په کمولو کې اغیزمن تمام شوی دی.

د نړۍ په کومو ځایونو کې سخته بیوزلي شته او دوام لري؟

د نړیوال بانک د راپور پر بنسټ د افریقا د لویې صحرا جنوب کې استوګن وګړي په سخته بې وزلۍ کې ژوند کوي.

د ساري په توګه په مدغاسکر کې په سلو کې ۸۲، د کانګو په دموکراتیک جمهوریت کې په سلو کې ۷۷ او په بوروندی کې په سلو کې ۷۸ وګړي د بې وزلۍ په لوړه درجه کې راځي.

همدارنګه د هندوستان په سلو کې ۲۱ تنه په مطلقه بې وزلۍ کې ژوند کوي.

له نیکه مرغه افغانستان د دغو ۱۵ هیوادونو په ګراف کې نشته، کوم چې په نړۍ کې د بیوزلۍ د زیات شمیر په لړلو سره ورځنې یادونه شوی ده او دلته یې نومونه، د ډیرو بیوزلو وګړو په لړلو سره په ترتیب سره یادوم:

هند د شاوخوا ۳۰۰ ملیونو بې وزلو وګړو په لړلو سره، نایجریا د ۱۰۷ ملیونو، چین د ۸۵ ملیونو، بنګله دیش شاوخوا د ٦۸ ملیونو، کانګو د ۵۹ ملیونو، اندونزیا د ۴۰ ملیونو، حبشه د ۳۴ ملیونو، پاکستان د ۲۳ ملیونو، تانزانیا د ۲۱ ملیونو، مدغاسکر د ۲۰ ملیونو، کینیا د ۱۹ ملیونو، فلپین د ۱۸ ملیونو، موزمبیق د ۱۵ ملیونو، اوګاندا د ۱۴ ملیونو او مالاوي د شاو خوا ۱۱ ملیونو بې وزلو وګړو په لړلو سره یادولای شو.

پایله: د هر هیواد د پرمختیا لپاره د دولت او وګړو ترمنځ یو اغیزمن تړون ته اړتیا ده چې، دولت خپله دنده سمه ترسره کړي او وګړي خپل مکلفیتونه سم درک او ترسره کړي. تر څو همداسې یو ټولنیز قراداد او ولسي تړون د ملي ګټو، د هیواد د پرمختیا او د ولس د هوساینې سبب او وسیله شي.

له نیکه مرغه افغانستان د طبیعي زیرمو له امله یو ډیر شتمن هیواد دی، وګړو یې هم ښکیلاکګرو ځواکونو ته د دې اجازه نه ده ورکړې چې شتمنۍ یې غلا کړي، هر استعماري او یرغلګر پوځ ته یې سخته ماته ورکړې ده او د خپل هیواد شتمني یې د هغوی له منګولو ژغورلې دي. په افغانستان کې بې وزلي شته، خو د ډیرو هیوادونه په پرتله سخته او زیاته نه ده.

که زموږ هیواد له جګړو وژغورل شي، عادل، کارا او پیاوړې نظام ولرو، دولتي واک لکه د تیر شل کلن دور په څېر یو ځل بیا په قومي، سیمه ییز او ژبنې بنسټ ونه ویشل شي، هر وګړی ښځینه وي که نارینه کار، زده کړو او نورو ټولنیزو، اقتصادي او کلتوري فعالیتونو ته برابر لاسرسی ولري، له طبیعي زیرمو مو معقول کار واخیستل شي او سر تا سري متوازن خدمات ترسره شي، نو بې له شکه افغانستان به په خپل ځان بسیا، او یو با امنه هیواد وي. همدارنګه تاریخي افغان ملت به د نړۍ د سیالانو سره سیال، پر خپلو پښو ولاړ او یو هوسا ویاړلې ملت وي.

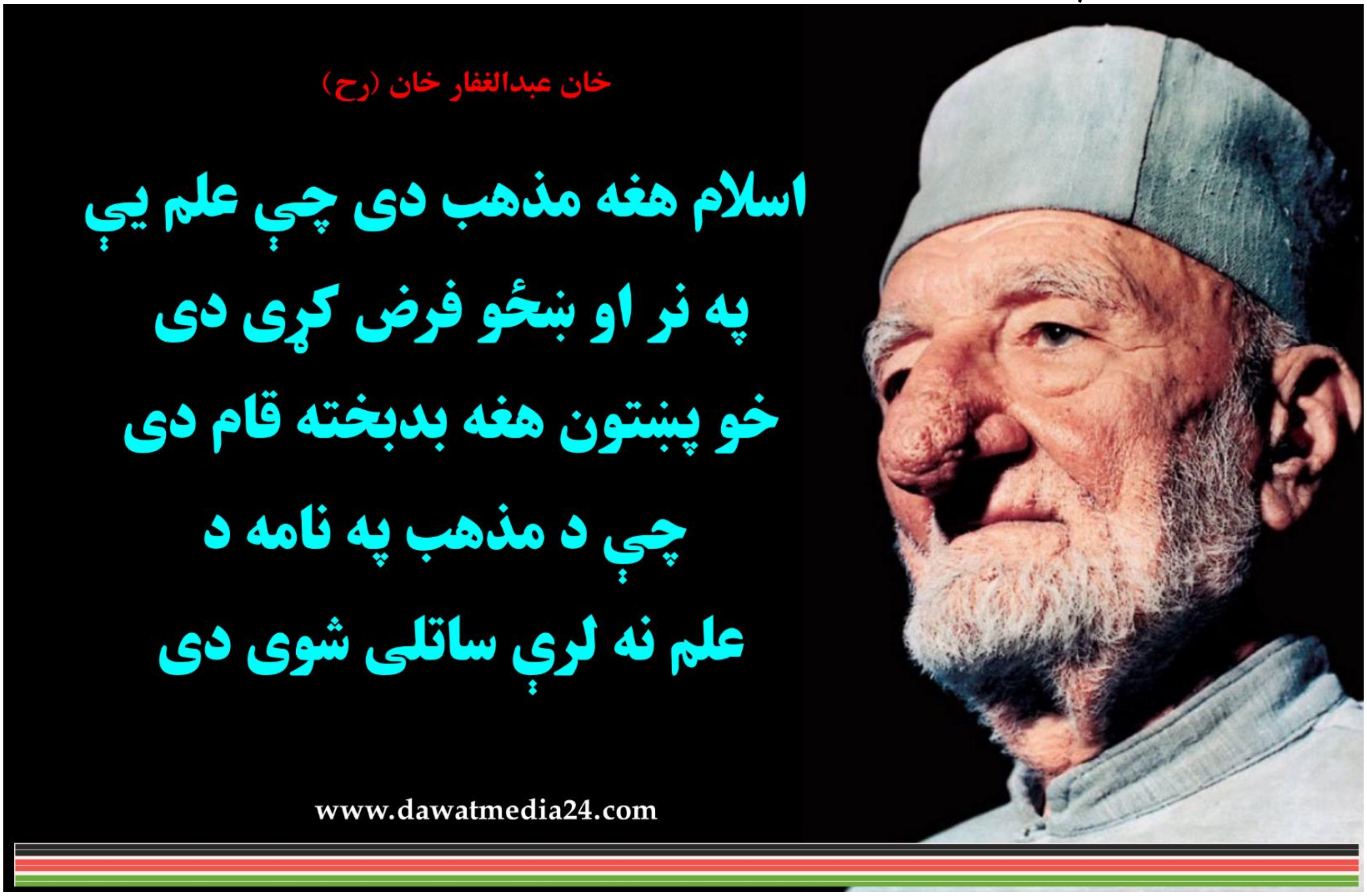

افغانان د عقل او احساس تر منځ په دوه لار کې

شاه محمود میاخیل

ګل پاچا الفت صیب وايي چې عقل ګوډ او احساس ړوند دی. د الفت صیب خبره سمه ده. که څوک عقل لري او احساس نه لري، دغه کس ګوډ دی او خپل منزل مقصود یا هدف ته نه شي رسیدلی.

که څوک احساس لري او عقل نه لري، دغه کس ړوند دی. که ړوند له امسا پرته مزل کوي، خامخا یې سر له تیږې یا دیوال سره لګیږي او ځان ژوبلوي. په دې خاطر نه عقل کافي دی او نه احساس. د دواړو تر منځ همزمانه تعادل ساتل پکار دي.

د عقل او احساس د تعادل فرموله هغه وخت رامنځته کیږي چې د عقل په بنیاد احساسات کنترول شي چې اوږدمهاله ګټې زیانمنې نه شي. دلته احساساتو ته نه بلکې د عقل محاسبې ته اړتیا ده. د بېلګې په توګه؛ ایا د ولس د ابادۍ او سوکالۍ لپاره جنګ ښه دی او که د عدم تشدد مبارزه ؟ د جنګ ګټه او تاوان په لنډ او اوږد مهال کې څه ده؟ که جنګ نه وي، ایا د عدم تشدد مبارزه ګټه لري او که نه؟ هدف او هدف ته د رسېدو لپاره به تګلاره او ستراتیژي څه وي؟ او داسې نور. د جنګ او مصلحت په دواړو حالتونو کې اصلي موخه، مشرانو، حکومتونو او مبارزینو ته دا وي چې څنګه د افغانانو ګټې په لنډ او اوږدمهال کې وساتي. همدغه د ګټې او تاوان سنجول، هدف ټاکل او هدف ته تګلاره او پالیسي جوړول او هغه تګلاره او پالیسي عملي کولو ته سیاست یا پولیټیکل ساینس وایي. ساینس ورته ځکه وايي چې د مشرانو او حکومتونو هره پریکړه باید محاسبه شي او که محاسبه غلطه شي نو هره پریکړه د دوی له ګټې نه تاوان زیات لري.

له پیړیو راهیسې، د لر او بر افغانانو مشران د عقل او احساس د توازن د نه ساتلو په ډیلیما یا دوه لار کې واقع دي. دوی لا تر اوسه په دې نه دي بریالي شوي چې څه وخت له مصلحت کار واخلي او څه وخت له جنګ نه. دوی د مصلحت په وخت کې له جنګ نه او د جنګ په وخت کې له مصلحت نه کار اخستی او اخلي.

د احساساتو پای، نتایج څه دي؟

د افغانانو پر هغو مشرانو چې عقل غلبه لري یا لرله، هغوی ته د خپلې ټولنې او ولس کمزورتیا او نیمګړتیاوې معلومې وې او یا ورسره بلد دي. دوی فکر کوي چې هر څه وکړي، د دې ولس په حالت کې تغییر نه راځي ځکه دوی د خپل حالت د تغییر په فکر کې نه دي. ولس د احساساتو پلوي کوي. د هر قاتل او جنایتکار شعارونه ورته ښه ښکاري او د عقل خبرې نه مني. دوی فکر کوي چې که د عقل پر بنسټ هر څومره مبارزه وکړي، دا وړې نه شړې کیږي. دوی یوازې خپل عقلونه جنګوي او عملي مبارزې ته نه دانګي ځکه په عملي مبارزه کې جګیدل او پرځول، لوړې او ژورې، د بل منت اخستل او اعتراضونه او حتی تر ښکنځلو او بد رد ویلو زغملو پورې د مرګ تر سرحده خطرونه او کړکیچونه شته دي. دا ډول مشران زیات پوه او عاقل مشران دي، مګر عملی مبارزه نه کوي او یوازې ښې مشورې ورکولی شي.

برعکس، کله چې د مشرانو او ولس په منځ کې د عقل په عوض احساساتو غلبه پیدا کړې او یا یې پیدا کوي، د احساس په بنیاد، لښکرې له درو او غرونو نه راولاړې شوې او وریځو سیلابونه جوړ کړي خو دغو سیلابونو هم خپل ځان ته تاوان رسولی او هم یې نورو ته. کله چې اسمان شین او سیلاب وچ شوی، د مرګ او ژوبلې سوړ باد پر دوی لګیدلی، لښکریان بیا پیتاوي ته ناست دي، حماسي شاعرانو ورته شعرونه لیکلي، هنرمندانو په سندرو

کې زمزمه کړي او ملایان ورته د جنت او دوزخ، د اجر او ثواب کیسې کړې دي. د دوی په فکرونو کې کاذب غرور او دیني ولوله نوره هم زیاته شوې او د بل سیلاب په تمه لاس تر زنې ناست دي چې کله به یو نوی تحول رامنځته کېږي او دوی به بیا د زړونو براس وکاږي.شاعران، لیکوالان، مشران او ملایان دوی ته نه وایي چې څنګه ژوبل شوئ او څنګه مو دین او دنیا دواړه خراب شول. ځینې د خوشال خان خټک غونډې سترړي او مایوسه شوي او اخره کې یې ویلي دي چې توبه له ننګه، توبه له جنګه او توبه افغانانو ته له خدمت کولو نه.

ناکام ولسونه او ناکام هیوادونه او دولتونه همیشه د خپلو نیمګړتیاوو پړه پر بهرنیانو یا "خدای" اچوي او د خپلو نیمګړتیاوو په علل او معلول فکر نه کوي چې څنګه دوی خپلو نیمګړتیاوو ته متوجه شي او د نیمګړتیاوو د حل او اصلاح لپاره لارې چارې ولټوي. الله تعالی فرمایي که تاسې په خپل حالت کې بدلون رانه ولئ، نو الله تعالی هم ستاسې په حالت کې تغییر نه راولي. دا چې الله تعالی ستا په حالت کې تغییر نه راولي، نو بیا افغانان ولې له دښمنانو او بهرنیانو نه د تغییر تمه لري. کله چې د حل لاره ورکه شي او افغانان له کړاوونو سره مخامخ شي نو بیا وایي چې همدا بد حالت د الله تعالی رضا وه یا ده.

د افغانانو ترمنځ دوه ډوله ډیلما

افغانان او پښتانه په خاصه توګه، څکه د عقل او احساس تر منځ تعادل نه شي راوستلای چې دوی له دوه ډوله ډیلما سره مخامخ دي:

اول، دیني ډیلما ده چې دین ملایانو، پیرانو او د مدرسو نصابونو تحریف کړی دی. له یو عصر نه تر بل عصره په دین کې تحریف زیات شوی او عام ولس نه پوهیږي چې اصلي دین کوم یو دی. د جوماتونو اکثره ملایان چې په دین نه پوهیږي، هرې عربي کلمې ته د خدای حکم او د پیغمبر قول وایي. د بیلګې په توګه صرف بهایي ګرامر هم د دین په کتابونو کې شمیري حال دا چې د ګرامر دا کتاب مسلمان نه بلکې د بهایي دین پیرو لیکلی دی نو څکه ورته صرف بهایي وایي.

د دین لویه برخه چې معاملات دي، په دې برخه کې زیاته څیړنه نه ده شوې. ځینې علماء وایي چې اجتهاد بند شوی او څه چې پخوانیو علماوو ویلي په هغو کې تغییر نه شي راتلای. دا سمه نه ده څکه فقهي علماوو په خپل وخت کې د ستونزو او د مسایلو د حل لپاره یوه تګلاره او قانون جوړکړی دی چې فقهه ورته وایي. فقهه قانون دی.

پخوانیو فقهي علماوو هم د مسایلو د حل په اړه، په خپلو منځو کې سره اختلاف درلود، نو څکه څلور مذهبونه او وروسته د نورو علماوو جلا جلا ګروپونه او ډلې رامنځته شولې. د فقهې لویه برخه د تیرو پیړیو پر مسایلو څرخي، خو د یویشتمې پیړۍ مسایلو ته پخواني فقهي متون ځواب نه شي ویلی.

دا چې فقه، قانون دی او د خپل وخت علماوو د خپل وخت د شرایطو په اساس جوړه کړې ده او له دیني مسایلو نه یې د وخت د ضرورت پر اساس، جلا تعبیر او تفسیر درلود، نو د اوس وخت لپاره هم نویو قوانینو ته د اسلامي دیني اساساتو په بنیاد اړتیا ده. دا اوسني ملایان درته وایي چې هغوی بزرګان وو او د بزرګانو په خبرو کې به خبرې نه کوې. که ورته ووایې چې بزرګې یې په خپل ځای خو په اوس وخت کې د مشرانو ټاکل، د حکومت طرز، اقتصادي رشد، ټولنیز ژوند او نور ډیر مسایل اساسي قانون او نورو قوانینو ته اړتیا لري، وایي چې اسلام مکمل دین دی، اساسي قانون ته حاجت نشته دی.

دین په دې معنا مکمل دی چې بل پیغمبر نه راځي او رسول الله (ص) اخري پیغمبر دی نو څکه دین تکمیل شو خو د دنیا په کارونو کې الله تعالی وایي چې په خپلو منځو کې سره مشوره وکړئ. که دنیایي کارونو کې مشورې ته اړتیا نه وای نو د مشورې امر الله تعالی ولې کاوه؟ همدا علت دی چې فقه رامنځته شوه څکه د وخت د شرایطو په اساس، ډیرو نویو مسایلو ته نوي اصول، قواعد او قانون په کار وو. که تعبیر او تفسیر ته اړتیا نه وي نو بیا فقه له کوم ځایه رامنځته شوه؟ د اوس وخت لپاره قانون، تشکیلات، د مشرانو ټاکل، اقتصاد، له نړۍ سره راکړه ورکړه او نورو ډیرو مسایلو لپاره قوانینو ته اړتیا ده او له قوانینو او ښې حکومتولۍ، پرته به مسلمانان ذلیل او وروسته پاتې وي.

که لږ نورې پوښتنې دې مطرح کړې نو بیا دا بې علمه او بې عمله ملایان در باندې د بې دینۍ ټاپې لګوي. که ولس ته ووایې چې ملایانو او بزرګانو له دین نه انحراف کړی، هغوی یې هم درسره نه مني څکه هره ورځ ورته ملایان تبلیغ کوي چې دا دنیا د مومنانو لپاره دوزخ او د کفارو لپاره جنت دی. که له ملایانو سره دیني بحث کوې نو بیا درته وایي چې ته عالم نه یې او په

دي مسایلو کې بحث مه کوه او وایي چې "اسلام به ذات خود نه دارد عیبی، هر عیبی که است در مسلمانی ما است". موږ خو په اسلام اعتراض نه دی کړی بلکې وایو چې د اسلام په بنیاد د اوس وخت له شرایطو سره فقې (قانون) ته اړتیا ده.

دویمه ډیلما د افغانانو لپاره ټولنیز ژوند، کلتور او عنعنات دي. په دودیزه ټولنه کې تغییر راوستل مشکل کار دی. کله چې دودیز بد کلتور او فرهنګ له دیني انحرافاتو سره یو ځای شي نو د زندان غونډې فولادي دیوال ترې جوړ شي چې ماتول او له منځه وړل یې له فولادو نه هم زیات سخت وي. په عنعنوي ټولنه کې فرهنګي او کلتوري نادودې له دین نه هم معتبرې وي او همدا علت دی چې افغانان نه د دین شول او نه د دنیا ځکه نیم د دین مني او نیم د خپل ځان، خپل پخواني بد فرهنګ او کلتور. اما افغانان دا فکر نه کوي چې فرهنګ او کلتور له زمانې سره بدلیږي او څه ته چې اوس فرهنګ او کلتور ویل کیږي، دا پخوا موجود نه و او وروسته رامنځته شوی دی. له هرې زمانې سره فرهنګي تغییرات رامنځته کیږي. د غیرت او ننګ تعریفونه بدلیږي. هغه مهم پښتو متل دی چې وایي تشه لاسه ته مې دښمن یې. کله دې چې لاس تش وي نو بیا غیرت او ننګ دواړه له پخواني تعریف سره مغایرت پیدا کوي ځکه محتاج سړی او محتاج حکومتونه د ننګ او غیرت خبرې نشي کولی.

د یویشمتې پیړی فرهنګ، ننګ او غیرت په تعلیم او پرمختګ کې نغښتی دی چې ولس او حکومتونه په اقتصادي لحاظ محتاج ونه اوسي. تعلیم او پرمختګ د یو نظام په چوکاټ کې رامنځته کیږي چې هلته د اساسي قانون پر اساس د دولت مشر او حکومت ولس ته مسووله او ځواب ویونکي وي چې هغسې حکومت اوس نشته دی.

که له تنقیدي زاویې د افغانانو تیر تاریخ ته کتنه وشي، د افغانانو سوله ییزو او جنګي دواړو تګلارو تر اوسه پورې نتیجه نه ده ورکړې. د خوشال خان خټک او پیر روښان ستراتیژي د تبلیغ، قلم او جنګ وه او نتیجه یې ځکه ورنه کړه چې هغه وخت یې د احساس او عقل تر منځ تعادل نه و رامنځته کړی چې ګټه په جنګ کې ده او که په مصلحت کې. جنګونه یې پیل کړل او اکثره جنګونه په خپلو منځو کې وو او مغلو ورته نندارہ کوله تر دې چې د پیر روښان پر وړاندې پیر تاریک بریالی شو او د خوشال خان خټک پر وړاندې یې اخر خپل زوی له مغلو سره یو ځای شو او اخره کې یې وویل چې توبه له ننګه او توبه له جنګه. مغلو جنګونه وکړل او بابر وکړای شول چې په هند کې له جنګ وروسته د حکومتولۍ سیستم رامنځته کړي او هغه سیستم په هند باندې تقریبا درې نیم سوه کاله حکومت وکړ او تر اوسه د مغولیانو امپراطورۍ د هند د نیمې وچې د تاریخ یوه لویه برخه ده. افغانانو له میرویس خان نیکه او احمدشاه بابا نه نیولې تر اوسه پورې ونه کړای شول چې د حکومتولۍ داسې سیستم رامنځته کړي چې موسسات جوړ او زر له منځه لاړ نشي او په پیړیو پیړیو حکومت وکړي. امریکا یوه بیلګه ده چې درې سوه کاله د مخه یې د حکومتولۍ بنیاد رامنځته کړ چې هم دا بنیاد قوي شو، هم یې دوام وکړ او بالاخره د نړۍ لوی طاقت شو. د پخوانیو پادشاهانو له مرګ نه وروسته د حکومتولۍ سیستمونه ډیر ژر درې وړې شوي او وارثینو یې د قدرت نیولو لپاره جنګونه پیل کړي دي. کله چې ته جنګ کې اوسې نو خامخا به د بهرنیانو او سیمې نفوذ ستا په کورنیو چارو کې وي. د دغه خپل منځي جنګونو لړۍ لا اوس هم روانه ده.

عدم تشدد مبارزه، نوې ستراتیژي

پاچا خان له تیر تاریخ نه په زده کړې سره د عدم تشدد مبارزه پیل کړه. د عدم تشدد مبارزې په چوکاټ کې یې د خدایي خدمتګارانو سیاسي حرکت رامنځته کړ چې ولس تعلیم او تربیې ته یې وهڅوي او په ولسونو کې مثبت فکري تغییر رامنځته کړي. هغه پوهیده چې تر څو په فکري لحاظ پښتانه له دیني انحرافاتو او غلطو دودیزو کړنو ازاد نه شي، د دوی راتلونکې نه ښه کیږي. تر ډیره وخته دا مبارزه کامیابه وه خو کله چې د خدایي خدمتګارو حکومت په سرحد ایالت کې جوړ او بیا پاکستان ایجاد شو، دا مبارزه له ناکامۍ سره مخامخ شوه او تر هغه وروسته د عدم تشدد مبارزه ورځ تر بلې د کمرنګه کیدلو په خوا روانه ده.

په دغه وخت کې د عدم تشدد مشران، د حکومتولۍ له ستونزو سره مخامخ شول او د ولس غوښتنو ته یې ځواب نه شوای ویلای، ځکه له نویو شرایطو سره یې خپلې تګلارې او ستراتیژۍ ته تغییر ورنه کړ او زړې تګلارې باندې روان وو نو د عدم تشدد تګلارې هم نور کار نه ورکاوه.

د عدم تشدد مبارزه داسې تعبیر شوه چې که چا په یو مخ په څپیړه ووهلې نو د تبلیغیانو غوندې دا بل مخ هم ورته نیسه چې د یوې څپیړې په ځای دوه څپیړې درکړي. که زیاتې خبرې دې وکړې نو د څپیړو شمیر به نور هم زیاتیږي او ته به څه نه وایې تر څو یا د څپیړو والا ستړی شي او یا ته پر ځمکه را وغورځیږې او نور د څپیړو او مبارزې توان ونه لرې. انګریزانو او مسلم لیګیانو له دې فرصت نه استفاده وکړه او د دوی حکومت او تګلاره یې له ناکامۍ سره مخامخ کړل. البته د سیاست میراثیتوب هم د ناکامۍ سبب شو خو دا جدا بحث دی.

په افغانستان کې هم تیر حکومتونه د عقل او احساس تر منځ د تعادل د نشتوالي په مرض اخته وو چې د افغانانو ګټې یې خوندي نه کړای شوې. په پایله کې په لر او بر کې د افغانانو وضعیت له سختو چیلنجونو سره مخامخ شو، چې له یوې خوا د دیني انحرافي ډلو قوت زیات شو او له بلې خوا ولس د نړۍ د پرمختګ له بهیر نه شاته پاتې او د اتلولۍ په کاذب غرور کې ښکیل پاتې شول. همدا انحرافي دیني ډلې او کاذب غرور د قوي ملي حرکتونو پر وړاندې لوړ چیلنج دی. د همدغه کاذب غرور له امله، افغانانو ستراتیژیک دوستان پیدا نه کړای شول او یوازې د ایډیالیزم پر بنیاد او د احساساتو په جذبه غواړي چې فردي، ټولنیزه او یا سیاسي ازادي تر لاسه کړي. دا کار عقلي دی خو عملي نه دی.

له بحران نه د وتلو لاره؛

لومړی :له دغه تاریخي پس منظر نه هدف دا دی چې پخوا هم د عقل او احساس تر منځ تعادل نه و رامنځته شوی او اوس هم دا توازن د عقل او احساس تر منځ شتون نه لري. افغانان مبارزه کوي خو د مبارزې هدف معلوم نه دی. د حکومتولۍ د یو شاګرد په توګه، زه په دې نظر یم چې که د هرې ملي مبارزې لپاره د ښې حکومتولۍ فرموله نه وي هغه نتیجه نه ورکوي ځکه په اخر کې ته باید ولس ته خدمات عرضه کړې او یوازې شعارونه او ارماني فکر کافي نه دی. ازادي او خود مختاري بې له ښې حکومتولۍ نه شي تر سره کیدلی. د ښې حکومتولۍ لپاره جغرافیه، مادي او بشري منابع اړین دي.

دویم :سیاست په ایډیالیزم نه کیږي. د ایډیالیزم او ریالیزم تر منځ د عقل او احساس د تعادل د فرمولې په اساس د وخت له شرایطو سره نوې تګلاره په کار ده چې په لنډ او اوږدمهال کې د افغانانو ګټې خوندي کړي. تیرو مشرانو او حکومتونو دا کار ونه کړای شو او اوسني مشران که په قدرت کې دي او یا له قدرت نه بهر دي، د ښې حکومتولۍ لپاره فرموله نه لري. د حکومتولۍ یا قدرت نیولو لپاره له یوې روښانه تګلارې پرته د عدم تشدد مبارزې نه پخوا د افغانانو په سیمه کې نتیجه ورکړې او نه په راتلونکي کې نتیجه ورکوي.

دریم :ولې له مشرانو او یا حکومتونو نه دا توقع لرو؟ ځکه مشرتوب او د حکومتونو د مشرانو جوړیدل، د عیني او ذهني شرایطو په اساس له یو لړ پیښو او حالاتو وروسته رامنځته کیږي او د هغوی رول مهم دی. که دغه مشران او حکومتونه، د عقل او احساس د تعادل د فرمولې په اساس مشرتوب، سیاست او د ښې حکومتولۍ لپاره کار ونه کړي، پایله یې بیا هم د پخوانیو مبارزو په څیر ناکامه ده.

څلورم :د افغانانو لپاره دوه ډوله مبارزه په کار ده چې هم له دیني انحرافاتو او هم له غلط دودیز فرهنګ نه خپل فکر او کړنې ازادې او جلا کړي. د فکري سافټویرونو اپډیټ ته اړتیا ده چې څنګه اصلي دین له انحرافاتو او هم ښه دود او فرهنګ له غلط دود او فرهنګ نه جدا شي.

له بده مرغه، تر اوسه د افغانانو په لوستي نسل کې هم تر ډیره حده دا تغییر نه لیدل کیږي. د ښه او بد فرق نه کوي، عقل سر خوړلی او د احساساتو په بنیاد مرده باد او زنده باد وایي. لنډمهالې او اوږدمهالې ګټې او زیانونه نه پرتله کوي.

زیات لوستي او ځانونو ته چې روښاندي وایي، یو خوا د افغانانو پر وړاندې د افغانانو د دښمنانو، لکه ایران او پاکستان له پالیسیو سر ټکوي خو له بله پلوه د دوی د ګوډاګیانو پلوي کوي. له یوې خوا له غرب او شرق نه سر ټکوي خو بیا په غرب او شرق کې اوسي، خو خپلو خلکو ته د لاشرقیه او لا غربیه سندرې زمزمه کوي. د دوی او د دوی د کورنیو لپاره په غرب یا شرق کې اوسیدل ښه کار دی خو د افغانانو او د افغانانو د حکومتونو لپاره له غرب یا شرق سره ستراتیژیکه دوستي بد کار دی.

پنځم؛ په لومړي قدم کې لوستي افغانان باید د هیپوکراسۍ له مرض نه ځانونه خلاص کړي او د عقل او احساس تر منځ تعادل رامنځته کړي. هغه څه ووایي او هغه څه وکړي چې د افغانانو

لپاره په لر او بر سیمو کې سوله او امن راوستلی شي. د خپلو اهدافو لپاره باید ستراتیژیک دوستان او دښمنان وټاکي ځکه په نړۍ کې خودمختاره قومونه او حکومتونه په هغه معنا چې افغانانو ته تعریف شوي دي، نشته دی.

شپږم؛ د افغانانو او د سیمې ستونزې سیاسي دي او سیاسي ستونزو ته تخنیکي او احساساتي حل نه شي پیدا کیدای. سیاست همدا دی چې څه به اخلې او څه به ورکوې او خپلې اوږدمهاله ګټې به خوندي کوې.

اووم؛ په لره پښتونخوا کې هم دا حال دی. که د ولس په زور مبارزه کوي، دا سمه خبره ده چې د ولس زور د خدای زور دی خو پښتانه اکثریت د عمران خان، مسلم لیګ، جمعیت علماء، خلکو ګوند او نورو ډلو ملاتړ کوي او د پي ټي ایم ملاتړ یو سلنه پښتانه هم نه دي .

د جنګ میدان هم د دیني انحرافي ډلو په لاس کې دی، نو سوال دا دی چې څنګه به دا مبارزه کامیابه شي؟ د ملتپاله پښتنو لپاره ستراتیژیک دښمنان ډیر او دوستان ډیر لږ او یا نه لري. پښتانه اول باید په دې فکر وکړي چې څنګه ستراتیژیک دوستان زیات او دښمنان کم کړي.

اتم؛ نن سبا هر ملک او هر حرکت ستراتیژیکو دوستانو ته اړتیا لري او استقلالیت نسبي مساله ده. که ستراتیژیک دوستان ونه لرې نو نشي کولی چې خپل اصلی هدف ته ورسیږي او افغانان او سیمه د جنګ له اور نه وژغوري.

زما په اند، دا هدف یوازې د ولس د احساساتو په بنیاد نشي رامنځته کیدلی ځکه پي ټي ایم د حکومتولۍ او یا قدرت د لاسته راوړلو لپاره پلان او ستراتیژي نه لري .

که دوی د پاکستان د قانون په چوکاټ کې حق او عدالت غواړي، نو بیا دوی ته په کار ده چې د پاکستان په سیستم کې نفوذ وکړي او هلته قدرت تر لاسه کړي څو د خپلو خلکو او سیمې لپاره خپل حقوق تر لاسه کړي.

که دوی نه غواړي چې د پاکستان د قانون په چوکاټ کې ازادي او خپل حق تر لاسه کړي نو بیا دوی ته نوې ستراتیژي په کار ده او خپل شعارونه بدل کړي. دا مسله د پي ټي ایم لپاره جدي مساله ده چې فکر پرې وکړي.

نهم؛ افغانان په لر او بر کې د پي ټي ایم حرکت ملاتړ ځکه کوي چې پي ټي ایم د پاکستان د پوځ ظلمونه او فساد بربنډ کړ او دا لویه مبارزه وه او زیاته قرباني یې ورکړه .

ټول افغانان د دوی د مبارزې منندوی دي او حمایت یې کوي خو دا کافي نه ده ځکه د اتم بند په بنیاد د دوی اوږدمهاله ستراتیژي واضحه نه ده.

لسم؛ که پي ټي ایم نور هیڅ هم ونه کړي، همدا یې لوی خدمت خپلې سیمې او خلکو ته وکړ چې د پاچا خان د عدم تشدد د مبارزې په شکل به یې تر پیړیو خلک یادوي خو پي ټي ایم او هم ټولو افغانانو ته په لر او بر سیمو کې د ښې حکومتولۍ لپاره تګلاره په کار ده.

که دا تګلاره نه وي، لکه څنګه چې پخوانۍفقه نشي کولی د یویشتمې پیړۍ ستونزو ته د لارې حل پیدا کړي همداسې د شلمې پیړۍ د عدم تشدد مبارزه هم د ښې حکومتولۍله فرمولې پرته نه شیکولای چې د یویشتمې پیړۍ ستونزو ته د حل لاره پیدا کړي.

یوولسم؛ پوهیږم چې دا لیکنه به د یو لړ کسانو په مزاج برابره نه وي خو د دې لیکنې په محتوا باندې بحثونو ته اړتیا ده څو د افغانانو مبارزه په لر او بر سیمو کې رنګ راوړي .

په دې لیکنه کې هم د مسایلو د حل لپاره ډیرې نورې پوښتنې مطرح کیدلی شي او زیات وضاحت ته اړتیا لري چې سیاسیون او د فکر خاوندان پرې نظر وکړي او یا متبادلې لارې چارې وړاندې کړي.

افغانستان در مقایسه با ممالک دیگر از نظر استعمال نام کنونی

احمد فواد ارسلا

جورج اورول در کتاب معروف خود 1984 نوشت: "موثرترین راه برای نابودی یک ملت، انکار و نابودی درک آن‌ها از تاریخشان است." اخیرا، با انتشار کتاب افغان و افغانستان لعلزاد و فعالیت‌های گروه‌هایی که تحت کنترل دشمنان وحدت مردم افغان و تمامیت ارضی افغانستان قرار دارند، تلاش تازه‌ای برای منحرف کردن ذهن مردم افغانستان آغاز شده است. لازم است که با این کمپین فریبکارانه مقابله شود. با توجه به حملاتی که به نام افغانستان صورت گرفته است، تحلیل مقایسه‌ای زیر درباره نام افغانستان و چندین کشور دیگر برای مطالعه و تحقیق بیشتر ارائه می‌شود.

جغرافیای مدرن افغانستان که در گذشته به عنوان خراسان، باختر و آریانا شناخته می‌شد، در سال 1747 با تأسیس سلسله درانی توسط احمد شاه ابدالی، که به نام درانی معروف است، به عنوان افغانستان شناخته شد. امپراتوری درانی که توسط احمد شاه درانی در سال 1747 تأسیس شد، به یکی از بزرگترین و تاثیرگذارترین امپراتوری‌های تاریخ افغانستان و مناطق همجوار تبدیل شد. تا زمان مرگ احمد شاه درانی در سال 1772، این امپراتوری به‌طور قابل توجهی گسترش یافت و بخش‌های بزرگی از افغانستان کنونی، پاکستان، شرق ایران و شمال غرب هند را در بر گرفت. احمد شاه که به عنوان پدر افغانستان مدرن شناخته می‌شود، قبایل افغان را متحد کرد و یک دولت مرکزی قدرتمند تأسیس کرد. لشکرکشی‌های نظامی او نفوذ امپراتوری را به مناطقی مانند دهلی در هند گسترش داد، جایی که او در نبرد سوم پانی‌پت در سال 1761، مراتها را شکست داد. تحت رهبری او، امپراتوری درانی به یک قدرت عمده در جنوب آسیا تبدیل شد و کنترل بر یک قلمرو وسیع و متنوع را که شامل شهرهای مهمی مانند قندهار، کابل، هرات، پیشاور و لاهور بود، به دست آورد. وسعت عظیم این امپراتوری و موقعیت استراتژیک آن را به یک بازیگر مرکزی در محاسبات ستراتیژیک جیوپلیتیک قرن هجدهم تبدیل کرد.

پیش از اینکه امپراتوری درانی سلطه خود را بر سرزمین‌های وسیع افغانستان برقرار کند، بریتانیا در هند به قدرت رسیده بود. گسترش استعماری بریتانیا در هند با مجموعه‌ای از سیاست‌ها و تاکتیک‌های حساب‌شده‌ای همراه بود که هدفشان تضعیف و نهایتاً تسلط بر حکومت‌های محلی بود. شرکت هند شرقی بریتانیا ابتدا نفوذ خود را از طریق تجارت برقرار کرد، اما به تدریج با بهره‌برداری از اختلافات داخلی بین حاکمان هندی، کنترل خود را گسترش داد. آن‌ها از استراتژی "تفرقه بینداز و حکومت کن" استفاده کردند، با برخی از ایالت‌ها اتحاد کردند و آن‌ها را علیه یکدیگر قرار دادند. این شرکت همچنین از نیروی عسکری استفاده کرد، بخصوص در جنگ‌هایی مانند جنگ‌های انگلیسی-میسور و انگلیسی-مراتا، تا پادشاهی‌های قدرتمند را نابود کند. علاوه بر این، آن‌ها سیاست‌های اقتصادی را پیاده کردند که منابع محلی را تخلیه و مالیات‌های سنگینی تحمیل کرد که اقتصادهای بومی را بیشتر بی‌ثبات کرد. از طریق معاهدات، الحاق‌ها و رویارویی‌های نظامی مستقیم، بریتانیا قدرت های موجود را به طور سیستماتیک از بین برد و راه را برای حکومت استعماری کامل تا اواسط قرن نوزدهم هموار کرد.

سیاست‌های استعماری بریتانیا نقش مهمی در فروپاشی امپراتوری درانی در افغانستان به عنوان بخشی از یک استراتژی گسترده‌تر برای گسترش نفوذ و کنترل بریتانیا بر جنوب آسیا و آسیای مرکزی ایفا کرد. امپراتوری درانی که زمانی یک دولت قدرتمند افغان بود، در اوایل قرن نوزدهم به دلیل اختلافات داخلی و نزاع‌های جانشینی شروع به تضعیف کرد. امپراتوری بریتانیا با درک این فرصت، تلاش کرد تا از این ضعف‌ها برای جلوگیری از گسترش روسیه در منطقه و تأمین منافع استراتژیک خود بهره‌برداری کند. از طریق ترکیبی از مداخله‌های نظامی، معاهدات و دستکاری حاکمان محلی، بریتانیا به تدریج امپراتوری درانی را تضعیف کرد. جنگ اول انگلیس و افغانستان (1839-1842) آغاز مداخله مستقیم بریتانیا بود، هرچند که این جنگ با شکست موقتی برای بریتانیا به پایان رسید. با این حال، معاهدات و توافقات بعدی که به حاکمان افغان تحمیل شد، به طور مؤثری افغانستان را به یک دولت حائل تبدیل کرد که

سیاست خارجی آن به شدت تحت تأثیر منافع بریتانیا بود. بریتانیا همچنین بخش‌های قابل توجهی از قلمرو درانی، مانند مناطق بلوچستان و ایالت مرزی شمال غربی (که اکنون بخشی از پاکستان است) را ضمیمه کرد و امپراتوری درانی متحد را بیشتر تجزیه کرد. این استراتژی استعماری نه تنها به فروپاشی امپراتوری درانی منجر شد، بلکه زمینه را برای پیچیدگی‌های جیوپولیتیکی که دهه‌ها بر افغانستان و منطقه وسیع‌تر تأثیر گذاشته است، فراهم کرد.

مهم است که توجه داشته باشیم که برخلاف ادعای بی‌اساس و ریاکارانه‌ای که افغانستان به عنوان یک دولت حائل توسط بریتانیا ایجاد شده است، تاریخ مستند نشان می‌دهد که تضعیف افغانستان و جاه‌طلبی‌های استعماری بریتانیا امپراتوری افغان را محدود کرده و باعث شد که با پروپاگند استعماری برتانیای قرن ۱۹به عنوان یک دولت حائل نامگذذری نادرست شده است. با توجه به انتقادات از وجود افغانستان و نام افغانستان،و انتقادات سلطه بیش از دوصد سال یک قوم (باتوجه به اینکه در همه قانین اساسی و لویه جرگه ها افغانستان سرزمین همه اقوام است) اکنون به چند مثال از کشورها و تاریخ استفاده از نام‌های فعلی آن‌ها نگاهی می‌اندازیم تا با استفاده دو قرنه از نام افغانستان مقایسه شود.

افغانستان

نام کنونی: افغانستان

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۷۴۷ (تاسیس امپراتوری درانی ۱۷۴۷)

نام‌های قدیمی: آریانا، باختر، خراسان

در دوران باستان، این منطقه به نام آریانا شناخته می‌شد، اصطلاحی که یونانیان برای اشاره به مناطقی که در شرق فارس و بین هند و فارس موقعیت داشت. در دوران اسلامی، این منطقه را عرب ها بنام خراسان یاد میکردند. نام "افغانستان" در قرن ۱۸ به‌طور گسترده‌ای استفاده شد.

آلمان

نام کنونی: آلمان

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۸۷۱ (با اتحاد آلمان)

نام‌های قدیمی: ژرمانیا (دوران روم)، امپراتوری مقدس روم (قرون وسطی تا ۱۸۰٦)، پروس (کشور اصلی در اتحاد)

کشور مدرن آلمان به‌طور رسمی در سال ۱۸۷۱ تحت رهبری پادشاهی پروس، با اعلام امپراتوری آلمان متحد شد. پیش از این اتحاد، سرزمینی که امروزه به‌عنوان آلمان شناخته می‌شود، به صورت متفرق به چندین پادشاهی، دوک‌نشین و ایالت‌های کوچک تقسیم شده بود که به نام‌های مختلفی شناخته می‌شدند. در دوران روم باستان، این منطقه با نام "ژرمانیا" شناخته می‌شد که به سرزمین‌های شرقی رود راین اشاره داشت. در قرون وسطی، این منطقه بخشی از امپراتوری مقدس روم بود که یک مجموعه چندملیتی از قلمروها در اروپای مرکزی بود. پس از فروپاشی امپراتوری مقدس روم در سال ۱۸۰٦، پروس به عنوان دولت غالب آلمان ظهور کرد و در نهایت منجر به اتحاد آلمان شد.

فرانسه

نام کنونی: فرانسه

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۹۸۷ (تأسیس پادشاهی فرانسه)

نام‌های قدیمی: گالیا (دوران روم)، فرانک غربی (پس از تقسیم امپراتوری کارولینژی)

نام "فرانسه" از واژه لاتین "فرانکیا" مشتق شده است که به معنای "سرزمین فرانک‌ها" است، یک قبیله ژرمنی که پس از سقوط امپراتوری روم در این منطقه ساکن شد. پیش از آنکه به نام فرانسه شناخته شود، این سرزمین در دوران روم باستان به نام گالیا شناخته می‌شد که منطقه‌ای وسیع را شامل می‌شد که امروزه فرانسه، بلژیک، لوکزامبورگ و بخش‌هایی از آلمان و ایتالیا را در بر می‌گیرد. پس از تقسیم امپراتوری کارولینژی در سال ۸۴۳، بخش غربی به نام فرانک غربی شناخته شد. تا سال ۹۸۷، با تأسیس سلسله کاپتی‌ها، اصطلاح "فرانسه" به طور فزاینده‌ای برای اشاره به پادشاهی استفاده می‌شد.

ایتالیا

نام کنونی: ایتالیا

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۸٦۱ (اتحاد ایتالیا)

نام‌های قدیمی: ایتالیا (نام رومی)، پادشاهی لومباردها، ایالت‌های شهری و دوک‌نشین‌های مختلف

نام "ایتالیا" ریشه‌های کهنی دارد و به دوران جمهوری و امپراتوری روم بازمی‌گردد، زمانی که اصطلاح "ایتالیا" به کل شبه‌جزیره اشاره داشت. پس از سقوط امپراتوری روم، شبه‌جزیره ایتالیا به یک موزاییک از پادشاهی‌ها، دوک‌نشین‌ها و ایالت‌های شهری تبدیل شد، از جمله پادشاهی لومباردها و دولت‌های پاپ. کشور مدرن ایتالیا در سال ۱۸٦۱ تحت رهبری

پادشاهی ساردینیا متحد شد و نام "ایتالیا" احیا شد تا نمایانگر کشور جدید باشد.

ایران

نام کنونی: ایران

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۹۳۵

نام‌های قدیمی: پارس

نام "ایران" که ریشه درلغت "آریا" دارد که به معنای سرزمین آریایی‌ها است بعد از تصمیم دولت پهلوی که قصد تصاحب فرهنگ و تاریخ منطقه شرق فارس را داشت بر سرزمین فارس تعبیه شده. با این حال، در بیشتر تاریخ خود، این کشور در جهان خارج به نام پارس شناخته می‌شد، نامی که از پادشاهی باستانی پارسه مشتق شده و توسط یونانیان رواج یافت. نام "پارس" برای قرن‌ها در زبان‌های غربی استفاده می‌شد. در سال ۱۹۳۵، رضا شاه پهلوی به‌طور رسمی از جامعه بین‌المللی خواست تا کشور را با نام "ایران" خطاب کنند تا بر میراث آریایی کشور تأکید کند .

مصر

نام کنونی: مصر

تاریخ استفاده از نام کنونی: حدود ۳۰۰۰ پیش از میلاد (به عنوان دولت متحد مصر)

نام‌های قدیمی: کِمت (مصر باستان)، مصر (نام عربی)

نام "مصر" از واژه یونانی "آیگیپتوس" گرفته شده که خود از نام مصری باستان "حوت-کا-پتاح" (خانه روح پتاح) مشتق شده است، که در اصل به یک مجتمع معبد در ممفیس اشاره داشت. با این حال، مصریان باستان کشورشان را "کمت" می‌نامیدند، به معنای "سرزمین سیاه"، که به خاک حاصلخیز دره نیل اشاره دارد. پس از فتح عرب‌ها در قرن هفتم میلادی، نام "مصر" به‌طور گسترده‌ای در زبان عربی برای اشاره به این کشور استفاده شد، که هنوز هم نام عربی آن است. نام "Egypt" همچنان در زبان‌های اروپایی مورد استفاده قرار می‌گیرد و پیوندی با گذشته باستانی کشور حفظ می‌کند.

پاکستان

نام کنونی: پاکستان

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۹۴۷ (با ایجا مملکت برای حفظ منافع برتانیا)

نام‌های قدیمی: بخشی از هند برتانیوی، تمدن هند

در آستانه خروج از هندوستان ، و برای باقیماندن نفوذ و تحکیم منافع برتانیا در جنوب آسیا و بحر هند دولت برتانیا با استفاه از پالیسی تفرقه بیاندازو حکومت کن در بین ساکنان هندوو مسلمانان هند تصادمات خونین وهلاکتبار براه انداخت و با استفاده از یک تعداد عوامل وابسته به برتانیا خواسته ایجاد مملکت پاکستان را تقویت کرد. در نتیجه مملکت پاکستان بنام اسلام در ۱۹۴۷ اختراع شد.

عراق

نام کنونی: عراق

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۹۲۰ (تحت قیمومیت بریتانیا، به‌طور رسمی در ۱۹۳۲ به رسمیت شناخته شد)

نام‌های قدیمی: بین‌النهرین (دوران باستان)، بابل، آشور، بخشی از امپراتوری عثمانی

نام "عراق" ریشه در شهر باستانی اوروک دارد، یکی از نخستین شهرهای بزرگ جهان که در عراق امروزی قرار دارد. این نام از حداقل قرن ششم میلادی، در دوران اسلامی، استفاده شده است، هرچند که این منطقه در تاریخ باستان بیشتر به نام بین‌النهرین شناخته می‌شود. بین‌النهرین به معنای "سرزمین بین دو رود" است و به منطقه‌ای اشاره دارد که بین رودهای دجله و فرات قرار داشت و تمدن‌های باستانی سومر، اکد، بابل و آشور در آن توسعه یافتند. عراق برای چندین قرن بخشی از امپراتوری عثمانی بود و پس از جنگ جهانی اول تحت قیمومیت بریتانیا قرار گرفت. دولت مدرن عراق در سال ۱۹۳۲ پس از کسب استقلال از کنترل بریتانیا به‌طور رسمی به رسمیت شناخته شد.

عربستان سعودی

نام کنونی: عربستان سعودی

تاریخ استفاده از نام کنونی: ۱۹۳۲ (اتحاد پادشاهی عربستان سعودی)

نام‌های قدیمی: عربستان، حجاز، نجد پادشاهی مدرن عربستان سعودی در سال ۱۹۳۲ توسط ملک عبدالعزیز آل سعود تأسیس شد، پس از آنکه او قبایل و مناطق مختلف شبه‌جزیره عربستان، از جمله حجاز و نجد، را متحد کرد. پیش از این اتحاد، این منطقه به‌طور کلی به عنوان عربستان شناخته می‌شد، اصطلاحی که از دوران باستان برای توصیف کل شبه‌جزیره استفاده شده است. حجاز، که محل شهرهای مقدس مکه و مدینه است، و نجد، منطقه فلات مرکزی، از مناطق تاریخی مهم در شبه‌جزیره بودند. نام "عربستان سعودی" منعکس کننده نام خاندان حاکم آل سعود است، که با "عربستان" ترکیب شده و بر سلطه پادشاهی بر کل شبه‌جزیره عربستان دلالت دارد.

د بشري حقونو څېړنه: هرڅه چې تاسو ورته اړتیا لرئ پوه شئ

ژباړه : نصیراحمد "څپاند"

په دې څېړنو کې لاندې موارد شامل دي؟

د بشري حقونو څانګه باید څېړنې ترسره کړي ترڅو د رجحاناتو او معلوماتو سره تازه پاتې شي چې په صنعت او سازمان کې پیښیږي. پدې مقاله کې به موږ د هر هغه څه په اړه وغږیږو چې د بشري حقونو متخصصین ورته اړتیا لري د څېړنې په اړه پوه شي.

څېړنه د نوي پوهې رامینځته کولو او / یا په نوي او تخلیقي طریقه د موجوده پوهې کارولو په توګه تعریف شوې ترڅو نوي مفکورې، میتودولوژۍ او پوهه رامینځته کړي. پدې کې د پخوانیو څېړنو ترکیب او تحلیل شامل کیدای شي تر هغه حده چې دا نوي او تخلیقي پایلو ته لارهواروي.

د څېړنې دا تعریف د څېړنې او تجربوي پراختیا (R&D) د پراخه مفکورې سره مطابقت لري لکه څنګه چې په سیستماتیک ډول ترسره شوي تخلیقي کار شامل دي ترڅو د پوهې زیرمې زیاتې کړي ، په شمول د انسانیت ، کلتور او ټولنې پوهه او کارول. د نوي غوښتنلیکونو جوړولو لپاره د پوهې زیرمې چمتو کول.

د څېړنو ځانګړتیاوې

د کره معلوماتو لپاره باید یو سیستماتیک چلند تعقیب شي. قواعد او طرزالعملونه د پروسې یوه لازمي برخه ده چې هدف ټاکي. څېړونکي باید د مشاهدو کولو یا نتیجې اخستلو پرمهال اخلاق او د چلند اصول تمرین کړي.

- څېړنه د منطقي استدلال پر بنسټ ولاړه ده او دواړه استخراجي او تخفیف میتودونه پکې شامل دي.
- هغه معلومات یا پوهه چې ترلاسه کیږي په ریښتیني وخت کې په طبیعي ترتیباتو کې د حقیقي مشاهدو څخه دي.
- د ټولو راټول شویو معلوماتو ژور تحلیل شتون لري ترڅو د هغې سره هیڅ ډول ګډوډي شتون ونلري.
- څېړنه د نویو پوښتنو د پیدا کولو لپاره لاره پیدا کوي. موجوده ډاټا د څېړنې لپاره د ډېرو فرصتونو په رامینځته کولو کې مرسته کوي.
- څېړنه په طبیعت کې تحلیلي ده. دا د ټولو موجوده معلوماتو څخه کار اخلي ترڅو په تحلیل کې هیڅ ابهام شتون ونلري.
- دقیقیت د څېړنې یو له خورا مهم اړخونو څخه دی. هغه معلومات چې ترلاسه کیږي باید دقیق ، ریښتینې، مستند او د خپل طبیعت سره سم وي. د مثال په توګه، لابراتوارونه د معلوماتو راټولولو لپاره کنټرولي چاپیریال چمتو کوي. دقت په کارول شویو وسایلو، د وسیلو یا وسا یلو اندازه کول، او د تجربې وروستۍ پایله کې اندازه کیږي.

د بشري منابعو د څېړنې موخې

د بشري منابعو څېړنه د بشري منابعو د کړنو په وده کې خورا اغیزمنه ده او د بشري منابعود فعالیتونو ملاتړ کوي. لاندې موخې یا د بشري حقونو څېړنې دي:

- دا د څېړنې په اړونده ساحه کې د موجوده موقعیت ارزونه کوي.
- دا د راتلونکي پیښو او چلند نمونو وړاندوینه اسانه کوي.
- د اوسني پروګرامونو، کړنو او پالیسیو ارزونه د بشري حقونو د څېړنې له لارې ممکنه ده.
- دا د اوسني سازماني پروګرامونو، کړنو او پالیسیو د بیاکتنې لپاره د هدف اساس چمتو کوي.
- دا په منظمه توګه د کارمندانو ظرفیتونو او چلندونو رامینځته کولو لپاره لارې او وسیلې چمتو کوي.
- دا د وړاندیز شوي بشري منابعو پالیسیو او پروګرامونو ارزونه اسانه کوي.
- دا بدلون اسانه کوي، مدیریت ته وړتیا ورکوي چې زاړه تخنیکونه د نوي سره بدل کړي.

په بشري منابعو کې د څېړنې میتودونه کوم دي؟

تاریخي مطالعه:

تیر ریکارډونه دلته هدف ته رسیدواو ترلاسه کولو کې مرسته کوي. ټولې معتبرې اداري د خپلو کارمندانو ریکارډونه ساتي چې په څو اړخونو کې ستونزې رامینځته کوي لکه حادثې، د معاش او جوړښت، د کارمنداناوادلون او بدلون، غیر حاضرۍ، فعالیت، رخصتې او نور. څېړونکي د تیرو ریکارډونو څېړنه کوي او د اوسني او پخوانیو کارمندانو سره د مرکو په ترسره کولو سره معلومات ترلاسه کوي. دا طریقه د ډیر وخت په اوږدو کې د سیستماتیکو تحقیقاتو اسانتیا برابروي.

سروې:

د سروې څېړنه په نسبي ډول ارزانه ده او د خسارې، ډله ایزې معاملې، دندې، د کارې ژوند کیفیت او داسې نورو په اړه د نظرونو لوی نمونې راټولولو توان ورکوي. پدې کې د څېړنې ساحې په اړه د یو لړ پوښتنو چمتو کول شامل دي. د افرادو یوه کافي نمونه غوره کیږي څوک چې په پوښتنلیک کې معلومات ډکوي بیا یې تحلیل کیږي او د نتیجو د راوړلو لپاره حساب شوی. دا طریقه د پوښتنو د غلط تفسیر محدودیت سره مخ کیږي. مګر سروې لویې نمونې کاروي، څېنې ممکن پوښتنې غلط تعبیر کړې، اکثریت به نه وي. د سروې طریقه په مختلفو شرایطو کې کارول کیږي چیرې چې خلک او سازمانونه ښکیل وي. دا طریقه وخت نیسي.

د قضیې مطالعې:

د قضیې مطالعې میتود له لارې په ورکړل شویو شرایطو کې د پام وړ اړیکو سیستماتیکه او ژوره څېړنه ممکنه ده. د قضیې مطالعاتو محتاط تحلیل ممکن د بشري حقونو مدیریت او بشري اړیکو په برخه کې پراخېغوښتنې رامینځته کړي.

احصایوي مطالعات:

احصایې په پراخه کچه په څېړنه کې کارول کیږي. د دې میتود لاندې د معلوماتوراټولول، طبقه بندي، تحلیل او تفسیر ترسره کیږي. مختلف احصایوي میتودونه لکه معنی، حالت، منځنی، تفاوت، ارتباط او ریګریشن، رجحانات، احتمال، سرچینې، د شاخص شمیرې د احصایوي پایلو د راټولولو لپاره کارول کیږي. د کمپیوټر په راتګ سره د احصایې میتودونه په عصري وختونو کې په زیاتیدونکي توګه کارول کیږي.

د ریاضیاتو ماډلونه:

د ریاضیاتو ماډلونه د متغیرونو ترمنځ د ځانګړو اړیکو تشریح کولو لپاره کارول کیږي. کمپیوټر د مدیریت په څېړنه کې د ریاضیاتي ماډلونو کارول پراخه کړې دي. ریاضي د متغیرونو ترمنځ د پیچلو اړیکو په معاینه کولو کې مرسته کوي او د پریکړې کولو ساده او مؤثره کولو توان لري.

د سمولو موډلونه:

د سمولو ماډلونه د تیوریو پر بنسټ دي. دا میتودونه د پرسونل د تدارکاتو او روزنې، ډله ایز معاملې او د تولید او موجوداتو کنټرول پورې اړوند ستونزو مطالعې لپاره کارول کیږي.

ساحه یا عمل څېړنه:

پدې طریقه کې د سازمان د غړو چلند مطالعه کیږي. دا یو ګټور میتود دی چې په سازمان کې د ګروپ چلند مطالعه کړي.

کله چې تاسو په بشری منابعو کې څېړنې ترسره کوئ کوم بهیر باید تعقیب کړئ

سازمان د انسانانو څخه جوړ دی چې هلته کار کوي. د کار په ځای کې دوی ډیرې شکایتونه یا ستونزې لري چې د بشري حقونو د څېړنې پروسې لامل کیږي ترڅو د دوی د مخنیوي لپاره حلونه ومومي.

د بشري حقونو څېړنه د لاندې لیست شوي څو مرحلو څخه تیریږي:

- د ستونزې جوړښت
- د فرضیې جوړښت
- د اهدافو ترتیب
- د پوښتنو ډیزاین
- د څېړنې میتودولوژي
- د معلوماتو راټولول
- د معلوماتو تحلیل او تفسیر
- د راپور چمتو کول

د بشري منابعو څېړنې اړتیا د لاندې دلیلونو له امله رامینځته کیږي.

- د پوهې هره څانګه په چټکۍ سره وده کوي چې د خلکو په ادراکې، چلند کې بدلون راولي. دا د بشري حقونو نویو ستونزو د حل لپاره د بشري منابعو څېړنې په اړتیا ټینګار کوي. په هرصورت دا د HRM موجوده پوهه هم رامینځته کوي.
- د بشري حقونو د څېړنې له لارې د بشري حقونو پالیسیو، پروګرامونو او کړنوارزونې نوې میتودونه ممکن دي.
- د بشري حقونواوسنۍ پالیسۍ او کړنې د بشري حقونود څېړنې له لارې چمتو شوي نوي میتودونو په رڼا کې ارزول کیدای شي او پلي کیدای شي.
- د بشري منابعو ستونزې د بیلابیلو مسلو په اړه د کارمندانو نا رضایتۍ له امله رامینځته کیږي چې صنعتي شخړې رامینځته کوي. د بشري حقونو د څېړنې له لارې د ستونزو وړاندوینه کیدای شي اود مخنیوي لپاره یې حل لارې چمتو کیدای شي.

سرچینه: The human Capital(Hub)

اکنون می توان گفت...بعد از همه آسیب هائی که وارد شده است

نویسنده: Norman Solomon

ترجمه: میرعبدالرحیم عزیز

نیویارک تایمز گزارش داد که دولت ایالات متحده در حالیکه به "استخدام، آموزش و پرداخت پول برای گروه های شبه نظامی متمرد که منازل را غارت و همه جا ها را ویران می نمودند، مبادرت میورزید، در افغانستان وارد جنگ شد.

این شبه نظامیان "افراد ملکی را شکنجه میکردند، برای باج گرفتن مردم را می ربودند، ده ها نفر را برای انتقام جوئی قتل‌عام نموده و همه قریه ها را ویران میکردند و بیش از یک دهه نفرت را نسبت به دولت افغانستان و متحدان امریکائی خلق نمودند."

مقاله ای که توسط رئیس اسبق دفتر کابل برای تایمز نوشته شده بود، تحت این عنوان منتشر شد که می گفت "شبه نظامیان تحت حمایت ایالات متحده" در افغانستان "بدتر از طالبان هستند".

اکنون برای ما می گویند.

گزارش جدید مرا به فکر فصلی از کتاب من **جنگ نامرئی** با عنوان "اکنون می توان گفت" انداخت. در اینجا گلچینی از آن آمده است :

زمان در رسانه ها و سیاست بسیار با اهمیت است - و هرگز بیشتر از زمانی که جنگ یک خطر است، مهم نیست. برای خبرنگاران کاملاً قناعت بخش نیست که سال‌ها پا به خط جنگ بگذارند و سرانجام گزارش دهند، در واقع: اکنون می‌توان گفت - سال‌ها دیر شده است.

تقریباً تمام نهاد های مطبوعاتی ایالات متحده از حملۀ ایالات متحده به افغانستان در اوایل اکتوبر ۲۰۰۱ حمایت کامل نمودند. بیست سال بعد، عده زیادی از همان رسانه ها گفتند که جنگ از همان ابتدا نادرست و محکوم به فنا بود.

بلافاصله پس از آغاز تجاوز به عراق در مارچ ۲۰۰۳، با استثنائات بسیار کمی، حتی سازمان های خبری اصلی که ابراز وحشت یا مخالفت می کردند، برای حمایت از تلاش های جنگی به صف حامیان جنگ پیوستند. دو دهه بعد، بسیاری از همان رسانه ها

حمله به عراق را بدترین اشتباه سیاست خارجی ایالات متحده در تاریخ خواندند.

اما چنین چارچوب بندی ها از دروغ ساختاری که خصوصیت اصلی مجتمع نظامی- صنعتی با رسانه های شرکتی و شاخه های سیاسی آن شمرده میشود، دوری میکند. جنگ به قدری عادی شده است که گویا عضب پروردگار قربانیان را نابود ساخته است. قربانیان جنگ شاید بیشتر از افرادی که از عواقب اقلیم بد رنج می برند، آسیب ندیده باشند.

آنچه سیاست گذاران امریکائی اشتباه و خطا می نامند، برای دیگران به درستی با کلماتی مانند فجایع و جنایات توصیف میشود. نسبت دادن جنگ های ایالات متحده به قضاوت نادرست - نه تهاجم از قبل طرح شده و بسیار سودآور - مصلحت آمیز است که زمینهٔ چرخ سیاست را برای تصمیم فرضی غرض استفاده از قضاوت بهتر برای دفعهٔ بعد طبق میل برای تجاوز به یک کشور دیگر مهیا میسازد.

زمانیکه جنگ در افغانستان سرانجام پایان یافت، رسانه های بزرگ ایالات متحده - پس از حمایت مشتاقانه از تهاجم و سپس اشغال - غرق در گزارش هائی بودند که چگونه جنگ با ناتوانی یا فریب قصر سفید و پنتاگون به خرابی سوق داده شده بود. برخی از تحلیل ها و تفاسیر رسانه ها ممکن کمی احمقانه به نظر میرسید، اما خبرگزاری‌ها ترجیح دادند حمایت قبلی خود را از همان جنگ در افغانستان که اکنون آن را حماقت می‌خوانند، به خاطر نیاورند.

نمونه ای از تأسف (نه توبه یا پشیمانی) از مصارف عظیم ایالات متحده برای نظامی گری مخاطره آمیز که در افغانستان و عراق موفق نشدند، پدیدار گشت. اما شواهد کمی وجود دارد که نشان دهد که چنین عملکرد از رهبری سیاست خارجی امریکا یا رسانه های خبری مهم حذف شده است، چه رسد به اقتصاد سیاسی آن. برعکس: نیرو هائی که ایالات متحده را به مجموعه ای از جنگ ها در بسیاری از کشورها کشانیده اند، همچنان بر امور خارجی و نظامی نفوذ زیادی دارند. برای آن نیروها، در طول زمان تغییر شکل ضروری است، در حالیکه فضای جنگ به حکمفرمائی ادامه میدهد.

این واقعیت که ستراتیژی ها و اشکال مداخله در حال تکامل هستند، بخصوص در جهت اتکای بیشتر به نیروی هوائی به جای نیروهای زمینی. این حالت قربانیان قدرت آتش ایالات متحده را کمتر در معرض دید چشمان امریکائی‌ها قرار میدهد.

این مشکلی است که بایست یک نگاه نو به نظامیگری جاری و اصرار بر اینکه پیامدهای واقعی برای مردم آن سوی تسلیحات ایالات متحده مانند روشنائی روز افشا گردد و از نظر انسانی جدی گرفته شود.

علیرغم تمام حوادثی که از زمان رئیس جمهور جورج بوش که در اواسط سپتمبر ۲۰۰۱ قول داده بود "جهان را از شر افراد شریر رهائی می بخشد" اتفاق افتاده است، رسانه ها و رهبران سیاسی ایالات متحده از موضوعات محوری تا حد زیادی طفره رفته اند. تلفاتی که نظامیگری سرخ- سفید- آبی بر کشورهای دیگر وارد می کند صرف یک موضوع اصول اخلاقی نیست. ایالات متحده نیز در خطر است.

اینکه ما در یک جهان وابسته با هم زندگی می کنیم، بیش از این قابل بحث نیست. توهمات در مورد استثناگرائی امریکائی به طور قطعی توسط وضعیت اضطراری اقلیم جهانی و جهانی شدن کووید-۱۹، همراه با خطرات همیشگی جنگ هسته ئی رد شده است. در سیاره ای که از بسیاری جهات دایروی شکل است، نشان میدهد که چیزی که میگذرد، می آید، یعنی هر اقدام، عواقبی در قبال خواهد داشت.

با وجود خوش‌بینی مخالفان افغان نسبت به مایک والتز، احتمالاً دولت ترمپ تدابیر عمل‌گرایانه در پیش خواهد گرفت

احمد فواد ارسلا

در سال‌های اخیر، ایالات متحده با عواقب مداخله‌های خارجی خود، بخصوص در افغانستان، کشوری که سال ها دچار بی‌ثباتی سیاسی و نفوذ جنگ‌سالاران بوده، دست و پنجه نرم کرده است. بازگشت طالبان و کنترل قاطع آنها بر افغانستان، نمایانگر یک تغییر در عرصه‌ی جیوپولیتک است. با توجه به طرز دید های صریح دانالد ترمپ، رئیس‌جمهور سابق ایالات متحده، درباره‌ی خروج از جنگ‌های پرمصرف، کاهش مخارج خارجی، و مخالفت کلی‌اش با پلان های نیومحافظه‌کاران، بعید به نظر می‌رسد که دولت در حال تشکیل ترمپ دوباره تلاش کند تا نظم قدیمی جنگ‌سالاران و تشکیلات قدرت پراکنده‌ای را که بیست سال پیش افغانستان را تعریف می‌کرد، احیا کند.

نگاهی تاریخی: جنگ‌های پرمصرف و ظهور جنگ‌سالاران

ایالات متحده در ابتدا با هدف سرنگونی دولت طالبان پس از ۱۱ سپتامبر، در افغانستان داخل جنگ شد. یکی از عوامل کلیدی در این تلاش، حمایت از ائتلاف شمال بود؛ یک ائتلاف از جناح‌های ضد طالبان. ائتلاف شمال تنها به لطف قدرت هوایی وسیع ایالات متحده، یک کارزار بمباران سنگین، و حمایت مالی عظیم، توانست کابل را پس از ۱۱ سپتامبر تسخیر کند. این منابع به ائتلاف شمال که تنها یک منطقه کوچک را کنترل می‌کرد و تعداد نسبتاً کمی جنگجو داشت، امکان دستیابی به یک برتری استراتژیک را داد. در مقایسه‌ای آشکار، احمد مسعود—فرزند قوماندان مشهور احمد شاه مسعود—امروزه هیچ قلمرو یا نیروی قابل مقایسه‌ای ندارد.

جنگ‌سالاران ائتلاف شمال، با کمک میلیاردها دالر از بودجه ایالات متحده، توانستند طالبان را بیرون کنند، اما با هزینه‌ای سنگین. بسیاری از این جنگ‌سالاران که به دلیل فساد، خشونت، و سوءاستفاده شهرت داشتند، با نفوذ سیاسی و ثروت پاداش گرفتند. به مرور زمان، حکومت آنها باعث ناامیدی گسترده در میان مردم افغانستان شد و خلأ قدرتی ایجاد کرد که طالبان در نهایت با به‌دست آوردن نفوذ و قلمرو آن را پر کرد.

سابقه‌ی ترمپ: مخالفت با ماجراجویی‌های خارجی پرمصرف

دولت اول دانالد ترمپ با موضع روشنی در سیاست خارجی

ایالات متحده مشخص شد: از جنگ‌های طولانی‌مدت دوری کنید، مخارج غیرضروری را کاهش دهید، و از ملت سازی خودداری کنید. مباحث ترمپ غالباً بر این اساس بود که از "جنگ‌های بی‌پایان" که منابع و اعتبار آمریکا را تخلیه کرده‌اند، دوری شود. توافق او در سال ۲۰۲۰ با طالبان برای خروج قوای ایالات متحده از افغانستان، یک تغییر به‌سوی عدم‌مداخله‌ی عملی بود که به قدرت انکارناپذیر طالبان اذعان داشت و بر آنچه او منافع استراتژیک اصلی آمریکا می‌دانست، تمرکز کرد. این طرز برخورد با فلسفه کلی سیاست خارجی او مطابقت دارد که منافع آمریکا را بر اهداف ایدئالیستی ولی اغلب غیرعملی پخش دموکراسی در مناطق خصمانه، اولویت می‌دهد.

احمد مسعود و مخالفان قدیمی: نفوذی رو به کاهش

در سال‌های اخیر، احمد مسعود تلاش کرده تا حمایت بین‌المللی به دست آورد و با شخصیت‌های تاثیرگذار آمریکایی از جمله عضو کانگرس مایک والتز، که حالا به عنوان مشاور امنیت ملی احتمالی در دولت آینده‌ی ترمپ مطرح شده است، دیدار کرده است. با این حال، واقعیت سیاسی در افغانستان به‌طور چشمگیری تغییر کرده است. مسعود و سایر شخصیت‌های مخالف که نماینده جنگ‌سالاران قدیمی افغان هستند، هیچ جایگاه قابل توجهی در افغانستان معاصر ندارند. شهرت تاریخی آنها برای فساد و بیعرضگی، به همراه نداشتن حضور نظامی قابل توجه یا قلمرو تحت کنترل، و روابط با ایران، آن‌ها را به انتخابی نامحتمل برای حمایت آینده‌ی ایالات متحده

تبدیل می‌کند، بخصوص با توجه به تمایل ترمپ برای اجتناب از جنگ های پر مصرف خارجی.

مخالفان فعلی افغانستان: میراث ضعیف و فاسد

مخالفان قدیمی افغانستان—که عمدتاً از جنگ‌سالاران و تکنوکرات‌های فاسد و بیعرضه تشکیل شده‌اند که زمانی نفوذ قابل توجهی داشتند—از نظر سیاسی بی‌اهمیت شده‌اند. فساد، ناتوانی در حکومت مؤثر، وابستگی‌ها و روابط با ایران، و دهه‌ها درگیری داخلی، آنها را با کمترین اعتبار یا حمایت در میان افغان‌ها باقی گذاشته است. برخلاف اوایل دهه‌ی ۲۰۰۰، زمانی که قدرت هوایی ایالات متحده و کمک‌های مالی می‌توانست این شخصیت‌ها را تقویت کند، واقعیت‌های جیوپلیتیکی تغییر کرده است. کنترل طالبان بر افغانستان نه تنها قوی‌تر بلکه سازمان‌یافته‌تر از زمان تهاجم ایالات متحده است. یک دولت به رهبری ترمپ که به دوری از پروژه‌های سیاسی شکست‌خورده و جنگ‌های نظامی شناخته شده، احتمالاً هر تلاشی برای بازگرداندن این شخصیت‌ها به قدرت را به‌عنوان اقدامی پرمصرف، منسوخ، و بیهوده تلقی می‌کند.

حرکت به سمت مسیر عمل‌گرایانه: تعامل با طالبان

به جای احیای یک گروپ مخالفان به شدت نامحبوب، غیرقابل اعتماد، و بیعرضه، دولت ترمپ ممکن است انتخاب عمل‌گرایانه‌ی تعامل با طالبان را انتخاب کند. چنین ستراتیژی می‌تواند اهداف متعددی را دنبال کند. با تعامل با طالبان، ایالات متحده می‌تواند بدون تعهدات بزرگ نظامی یا مالی، جایگاهی در منطقه‌ای استراتژیک به دست آورد. علاوه بر این، طالبان می‌تواند به عنوان یک وزنه‌ی تعادل در برابر دیگر دشمنان منطقه‌ای، بخصوص ایران که در طول و پس از خروج ایالات متحده نفوذ خود را در افغانستان افزایش داده، مفید باشد. ایالات متحده می‌تواند با حد اقل سرمایه‌گذاری ، از کنترل طالبان به‌منظور مقابله با نفوذ ایران و مقابله با دیگر تهدیدات منطقه‌ای استفاده کند.

عمل‌گرایی بر ایدئالیسم: تغییری در سیاست خارجی ایالات متحده

طرز دید گذشته حمایت از جنگ‌سالاران فاسد و تکنوکرات های فاسد وبیعرضه به امید ایجاد یک دموکراسی پایدار در افغانستان شکست خورده است. تلاش‌های پرمصرف ایالات متحده برای ملت سازی تنها محدودیت‌های تکیه بر جناح‌هایی با پشتیبانی اندک مردمی و سابقه‌ی اداره ضعیف را آشکار کرده است. بازگشت دولت ترمپ به قدرت احتمالاً یک تغییر از ایدئالیسم به‌سوی عمل‌گرایی را تقویت می‌کند—شناسایی واقعیت‌های امروزی افغانستان و اولویت‌بندی ثبات بر دستیابی به ایده‌آل‌های دموکراتیک در مناطقی که چنین تلاش‌هایی بی‌ثمر بوده‌اند.

بنابراین، انتخاب عمل‌گرایانه، این است که کنترل طالبان منحیث یک واقعیت در نظر گرفته شود و تلاش صورت بگیرد که آن‌ها به عنوان یک قدرت مشروع در افغانستان مطرح شوند. چنین تعاملی معادل تأیید ایدئولوژی آن‌ها نیست، بلکه بیانگر یک ارزیابی واقع‌بینانه از منافع ملی ایالات متحده است. با حداقل هزینه‌ها و دوری از دخالت مستقیم نظامی، ایالات متحده می‌تواند نفوذ خود را در منطقه حفظ کند و از تکرار اشتباهات گذشته پرهیز کند.

نتیجه‌گیری: استراتژی کم‌مصرف در دنیایی نامطمئن

با توجه به سیاست‌ها و اظهارات گذشته‌ی ترمپ، بعید است که او از تلاش پرمصرف و احتمالاً فاجعه‌بار برای بازسازی ائتلافی از جنگ‌سالاران بی‌اعتبار و تکنوکرات های فاسد وبیعرضه در افغانستان حمایت کند. در حالی که شخصیت‌هایی مانند احمد مسعود همچنان به دنبال حمایت بین‌المللی هستند و با سیاستمدارانی مانند مایک والتز در ایالات متحده در ارتباط هستند، نفوذ آن‌ها در افغانستان ناچیز است. در عوض، استراتژی تعامل عمل‌گرایانه با طالبان—استفاده از کنترل آن‌ها برای منافع استراتژیک ایالات متحده در منطقه—بیشتر با طرز دید و طرزالعمل سیاست خارجی ترمپ سازگار است. در دنیای اتحادهای در حال تغییر و تهدیدات تکاملی، یک دولت جدید ترمپ احتمالاً به دنبال تدابیر کم‌هزینه‌ای خواهد بود که اولویت را به ثبات و امنیت بدهد، نه به مأموریت‌های ایدئولوژیک؛ و این نشان‌دهنده‌ی واقع‌گرایی سختی است که مدتهاست در سیاست ایالات متحده در افغانستان وجود نداشته است.

این طرز دید ممکن است بدون جنجال نباشد، اما به حقیقتی اذعان می‌کند که بسیاری از سیاست‌گذاران مایل به پذیرش آن نیستند: عصر ملت‌سازی با حمایت آمریکا در افغانستان به پایان رسیده است و زمان آن رسیده که از واقعیت جدید استفاده شود.

د بې وسۍ زده کړه

قدرت الله هېوادپال

لکه څرنګه چې توانمنده او غښتلي کېدل زده کېږي، همداسې بې وسي هم زده کېږي، له بې وسۍ هدف په قصدي ډول له هغه چارو لاس اخیستنه ده چې د ودې او پرمختګ لامل کېږي، یا په عموم کې د شخص لپاره د بدلون سبب ګرځي، بدلون نارامي او کړاوو لري، نو ځکه نه بدلون شه دی.

لکه خیرات خور ته وګورئ، هر څومره چې ځان ژوبل او کمزوری وښيي همدومره پرې د خلکو زړه دردېږي، او دا پوهېږي چې د ځان غښتلی او توانمنده ښودل زما کاروبار ته تاوان کړي. د ده ځان بې وسه او ناتوانه ښودل د ده کاروبار او اهدافو لپاره ښه دي.

که یو فرد یا ټولنه ځان ته په دوامداره توګه دا تلقین ورکوي چې نه يې شم کولای، یا زما د ژوند او حالاتو بدلون د بل چا په لاس کې دی، یا که دندې پسې ګرځم او هغه پر واسطه او نورو ده، نو د ده تمرکز هم هلته وي، له ځانه يې پام اوړي، نورو ملامتولو پسې ګرځي، او په دغه حالت کې دا فکر کوي چې تر څو بل څوک دغه حالات بدل نه کړي، تر هغې به زه هیڅ نه کړم، او نه دې څوک له ما دا تمه ولري چې څه وکړم، خو دې ته نه ګوري چې دا د ځان بې وسه ښودل خپله یوه قصدي پریکړه ده.

د انسان لومړی ګټونکی او بایلونکی خپل ځان دی، که څوک د بل لپاره سخي وي، نو لومړی ځان لپاره سخي دی، بیا هغوی ته چې ده ته نږدې دي او بیا ټولنې لپاره دی. که څوک نورو لپاره بد وي، نو لومړی ځان لپاره بد دی، بیا يې نږدېو ته او بیا نورو ته.

له مشرانو راپاتې وینا ده چې حماقت او نااهلي نورو لپاره عذاب دی، هغه شخص چې نااهله او احمق وي، هغه پرې پخپله نه پوهېږي، خو هغوی چې له ده سره ژوند کړي، په عذاب وي، خو دا په دې معنا نه ده چې دا پخپله په عذاب نه وي، هر څومره چې وخت تیرېږي، دا هوښیارېږي، بیا يې سر خلاصیږي چې په غلطه دی، خو ښایي هغه مهال ترې وخت تیر وي.

هغوی چې د ژوند له تجاربو او کړاوونو تیر وي، یا يې یو ځای ته ځان رسولو لپاره پوهه او تجربه حاصله کړې وي، هر کله چې له بل سره خپل تجارب شریکوي، نو نورو ته د بل کیسه ښکاري، یا

لږ تر لږه یې دومره جدي نه اخلي لکه څومره چې ویناوال ترې تمه لري، او زموږ د ژبې متل په څیر چې څمکه هغه سوځي چې اور پرې لګیدلی وي، هغه شخص چې له بل سره خپل کړاوونه شریکوي، نو د دې کړاوونو سترړیا بل شخص نه احساسوي، تر څو چې ترې تیر نه شي.

خو، کله چې مقابل شخص بیا پخپله له همدې ستونزو سره مخ شي، نو د لومړي شخص له حاله ځان خبر احساسوي، او ښایي دا هم ووایي چې پخواني شخص ورته دا کړاوونه ډیر ساده او آسانه ښودلي وو.

ژوند هر پړاوو خپلې ننګونې لري، دغو ننګونو لپاره به تاسې ځان تیاروئ، یعنې ځان به توانمنده او غښتلی کوئ، او دغه غښتلتیا له پوهې، مهارتونو او تجاربو راځي، دغه ټول د نورو له ژونده زده کیدای شي، یعنې موږ کولای شو چې نن د نورو له ژونده او تجاربو پر زده کړه د سبا لپاره ځان توانمنده کړو. بې وسي په یوه چوکاټ کې وي، یعنې موږ وړاندې د خیرات غوښتونکي مثال ورکړ،

سره لدې چې خیرات غوښتنه کې به شخص ځان بې وسه ښیې، خو لدې سره دغه بې وسي ده ته نور مهارتونه هم ورکوي، لکه د خلکو له بې شمیره مستردیني او د ده غوښتنې له نه منلو سره مخ کیږي، د خلکو د سلوکونو او عادتونو د لوستلو او څارنو مهارت زده کوي، پر دې پوهیږي چې پر کومه ژبه او کومه طریقه کولای شي له چا خیر ترلاسه کړي، او تر ټولو مهم دا زده کوي چې څه وخت، کوم ډول خلکو ته چیرې ورورانډي شي.

که سبا دغه شخص بل کاروبار پیل کړي، حالات یې بدل شي، نو هلته بیا له همدې مهارتونو کار اخلي، که خرڅلاو شروع کړي، نو پوهیږي چې خپل توکي څرنګه پر چا او پر کومو شرایطو خرڅ کړي.

هر هغه څه چې تاسې ته پکې ځان نن بې وسه ښکاري، د هغه د حل لار وپوښتئ. ښه پوښتنه خپل ښه حل دی. علما وایي چې هوښیار سړی ځواب پسې نه ګرځي، بلکه هغه پوښتنه لټوي، داسې پوښتنه چې په څرګنده او ټاکلي شکل ترتیب شوې وي، هر کله چې دې پوښتنه او غوښتنه منظمه شوه، د هغې ځواب هم پیدا کیږي.

که څوک ځان بې وسه ګڼي، آیا دغې پوښتنې ته تیار دی چې وپوښتي ولې او چیرې ځان بې وسه احساسوي، او آیا کولای شي داسې پوښتنې مطرح کړي، چې له دې بې وسۍ یې خلاص کړي، او آیا دغه بې وسي خو داسې نه ده چې هیڅ یې حل ته اړتیا نه وي. یا شخص منلی وي او پر دې نه ارزي چې ځان ترې خلاص کړي.

د دعوت رسنیز مرکز ملاتړ وکړئ

له موږ سره د مرستې همدا وخت دی. هره مرسته، که لږه وي یا ډیره، زموږ رسنیز کارونه او هڅې پیاوړې کوي، زموږ راتلونکی ساتي او زموږ د لا ښه خدمت زمینه برابروي. د دعوت رسنیز مرکز سره د لږ تر لږه 10/$ ډالر یا په ډیرې مرستې کولو ملاتړ وکړئ. دا ستاسو یوازې یوه دقیقه وخت نیسي. او هم کولی شئ هره میاشت له موږ سره منظمه مرسته وکړئ. مننه

د دعوت بانکی پته DNB Bank AC # 0530 2294668لد
ناروې بهر د نړیوالو تادیاتو حساب:

NO15 0530 2294 668

د وییپس شمېره: Vipps: #557320

Support Dawat Media Center

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month.

Thank you

پایان استثناگرائی امریکائی

انتخاب دوبارۀ ترمپ قدرت امریکا را دوباره تعریف میکند

نویسنده: دنیل و درزنر (DANIEL W. DREZNER)

ترجمه: میرعبدالرحیم عزیز

۲۰۲۴/۲۰/۱۱

تنها چیزی که در مورد دونالد ترمپ بحث برانگیز نیست این است که چگونه او در دور دوم ریاست جمهوری خود پیروز شد. علیرغم نظرسنجی‌ها که هر دو نامزد انتخاباتی از نظرگاه احصائیوی نزدیک بوده و ترس از انتظار طولانی برای نتایج انتخابات میرفت، ترمپ اوایل صبح ٦ نوامبر برنده اعلام شد. برخلاف سال ۲۰۱٦، او آرای مردمی و همچنین هیئت انتخاباتی را بدست آورد و تقریباً در هر گروهی فیصدی خود را بهبود بخشید. جمهوری خواهان اکثریت قوی در سنا با ۵۳ کرسی را بدست آوردند و به نظر می رسد ادارۀ مجلس نمایندگان را هم حفظ کنند. برای بقیه جهان، تصویر باید واضح باشد: جنبش ترمپ "امریکا را دوباره بزرگ بساز" (MAGA) سیاست خارجی ایالات متحده را برای چهار سال آینده تعریف خواهد کرد.

هر ناظر دورۀ اول ترمپ باید با ترجیحات و جریان سیاست خارجی او آشنا باشد. با این حال، احتمالاً سه تفاوت مهم بین سیاست خارجی دورۀ اول و دورۀ دوم ترمپ وجود دارد .اول، ترمپ با تیم امنیت ملی مشابه تر نسبت به سال ۲۰۱۷ روی کار خواهد آمد. دوم، وضعیت جهان در سال ۲۰۲۵ نسبت به سال ۲۰۱۷ بسیار متفاوت است. سوم، بازیگران خارجی درک بسیار بهتری از دونالد ترمپ خواهند داشت.

ترمپ این بار با اعتماد به نفس بیشتری در سیاست جهانی حرکت خواهد کرد. این که آیا فرصت بهتری خواهد داشت که دنیا را به سمت "اول آمریکا" برد، کاملاً یک سؤال دیگر است. اما آنچه مسلم است این است که دوران استثناگرائی امریکا به پایان رسیده است. در دوران ترمپ، ترویج آرمان های دیرینه امریکائی در سیاست خارجی متوقف خواهد شد. این امر، همراه با افزایش قابل انتظار روش های فاسد در سیاست خارجی، ایالات متحده را در بوستان تنوع قدرت قرار خواهد داد.

قوانین بازی

جهان بینی سیاست خارجی ترمپ از زمانی که او وارد زندگی سیاسی شد مشخص بوده است. او معتقد است که نظم بین المللی لیبرال ایجاد شده توسط ایالات متحده در طول زمان به ضرر ایالات متحده بوده است. برای تغییر این عدم تعادل، ترمپ می‌خواهد جریان‌های اقتصادی داخلی مانند واردات و مهاجران را محدود کند (اگرچه او سرمایه گذاری مستقیم خارجی را دوست دارد). او از متحدان می خواهد که مسئولیت بیشتری را برای دفاع از خود بپذیرند. همچنان او معتقد است که میتواند با مستبدانی مانند ولادیمیر پوتین از روسیه یا کیم جونگ اون از کره شمالی معامله کند که تنش ها را در نقاط

بحرانی جهانی کاهش میدهد و این به ایالات متحده اجازه میدهد متوجه داخل شود.

ابزار مورد علاقۀ ترمپ برای رسیدن به آنچه در سیاست جهانی می خواهد روشن است. رئیس جمهور سابق و آینده با استفاده از اجبار، مانند تحریم های اقتصادی، برای فشار بر دیگر بازیگران معتقد است. او همچنین از "نظریه مرد دیوانه" پیروی می کند که در آن تهدید به افزایش گسترده تعرفه ها یا "آتش و خشم" علیه سائر کشورها استفاده خواهد کرد، با این اعتقاد راسخ که چنین تهدیدها آنها را مجبور به ارائه امتیازات بزرگتر

از آنچه در غیر این صورت انجام میدادند، خواهد نمود. هر چند که، در حین وقت ترمپ همچنین دیدگاهی مبادله ئی به سیاست خارجی دارد و تمایل خود را در اولین دورۀ ریاست جمهوری خود برای مرتبط ساختن موضوعات متفاوت با تضمین امتیازات اقتصادی نشان داد. بطور مثال، در بدل یک توافق تجارتی دوجانبۀ بهتر با چین، ترمپ تمایل مکرر برای تسلیم شدن به مسائل دیگر از خود نشان داد - سرکوب در هنگ کنگ، سرکوب در سین کیانگ، دستگیری یکی از مدیران ارشد شرکت فناوری چینی هوآوی.

سوابق سیاست خارجی ترمپ در دورۀ اول ریاست جمهوری او کاملاً مختلط بود. اگر کسی به قرارداد های مورد مذاکرۀ مجدد برای موافقتنامۀ تجارت آزاد کوریای جنوبی یا توافقنامۀ تجارت آزاد امریکای شمالی که (به توافقنامه ایالات متحده - مکسیکو - کانادا یا USMCA تغییر نام داده شده است) نظر افگند، تلاش های او بر مبنای اجبار، نتایج ناچیزی به بار آورد .همین موضوع در مورد دیدار او با کیم جونگ اون نیز صادق است. اما میتوان استدلال کرد که این ممکن است به دلیل ماهیت نسبتاً آشفتۀ قصر سفید ترمپ باشد. مواقع زیادی وجود داشت که ترمپ در حال جنگ با ادارۀ خود بود که اغلب منجر به شخصیت پردازی مشاوران اصلی سیاست خارجی او (مانند جیم متیس وزیر دفاع و اچ آر. مک مستر) مشاور امنیت ملی به عنوان "بزرگسالان در اطاق" می شد. نتیجه این امر، انحراف اداری و عدم ثبات در روش های سیاست خارجی بود که توانائی ترمپ را برای دستیابی به اهدافش تنزل داد.

این موضوع نباید برای دور دوم ترمپ مطرح شود. در طول هشت سال گذشته، او به اندازه کافی پیرو یافته است تا تیم سیاست خارجی و امنیت ملی خود را با افراد همفکر مجهز کند. احتمال کمتری وجود دارد که او با مقاومت منصوبان سیاسی خود مواجه شود. سائر فشار ها بر روی سیاست ترمپ نیز بسیار ضعیف تر خواهد بود. قوه مقننه و قضائیه دولت اکنون نسبت به سال ۲۰۱۷ علاقمند به شعار "امریکا را دوباره بزرگ بساز"هستند. ترمپ بارها نشان داده است که قصد دارد اردو و بوروکراسی را از متخصصانی که با سیاست‌های او مخالف هستند پاکسازی کند و احتمالاً از جدول اف –استفاده خواهد کرد- یعنی طبقه بندی مجدد پست های خدمات ملکی به عنوان جایگاه های سیاسی - برای خروج اجباری آنها. در چند سال آینده، ایالات متحده با یک صدا در مورد سیاست خارجی صحبت خواهد کرد و آن صدای ترمپ خواهد بود.

اگرچه توانائی ترمپ برای فرماندهی دستگاه سیاست خارجی افزایش خواهد یافت، اما توانائی او برای بهبود جایگاه ایالات متحده در جهان موضوع بحث دیگری است. برجسته ترین درگیری های ایالات متحده در اوکراین و غزه است. در طول مبارزات انتخاباتی ۲۰۲۴، ترمپ از بایدن به دلیل خروج هرج و مرج ایالات متحده در سال ۲۰۲۱ از افغانستان انتقاد کرد و تاکید کرد که "تحقیر در افغانستان باعث سقوط اعتبار و احترام مریکا در سراسر جهان گردید". نتیجۀ مشابه در اوکراین مشکلات سیاسی مشابهی را برای ترمپ ایجاد خواهد کرد. در غزه، ترمپ از بنیامین نتانیاهو خواسته است که "کار را تمام کند" و حماس را نابود سازد. با این حال، فقدان بصیرت ستراتیژیک نتانیاهو برای انجام این وظیفه نشان می‌دهد که اسرائیل یک جنگ جاری را که بسیاری از شرکای بالقوه ایالات متحده در جهان را از خود دور کرده است، ادامه خواهد داد. واقعیت این است که خروج ایالات متحده از این منازعات برای ترمپ دشوارتر از آن چیزی است که در جریان مبارزات انتخاباتی ادعا نمود.

علاوه برآن، قواعد بازی جهانی از سال ۲۰۱۷ بدینسو تغییر کرده است، زمانیکه ابتکارات، ائتلاف‌ها و نهادهای موجود ایالات متحده هنوز هم بسیار مفید بودند. در این میان، دیگر قدرت های بزرگ در ایجاد و تقویت ساختارهای خود مستقل از ایالات متحده فعال تر شده اند. اینها از بریکس + اوپک + سازمان همکاری شانگهای را شامل می شود. غیررسمی تر، می توان "ائتلاف تحریم شدگان" را دید که در آن چین، کوریای شمالی و ایران خوشحال هستند که به روسیه کمک می کنند تا نظم جهانی را مختل سازد. ترمپ ممکن است بخواهد به برخی از این گروه‌ها بپیوندد، نه اینکه جایگزین‌های قانع کننده ئی برای آنها ایجاد نماید. تلاش های اعلام شده اش برای تقسیم این گروه ها احتمالاً شکست خواهد خورد. خودکامگان ممکن است به یکدیگر بی اعتماد باشند، اما آنها بیشتر به دونالد ترمپ بی اعتماد خواهند شد.

با این حال، مهم ترین تفاوت بین ترمپ ۲.0 و ترامپ ۱.0 ساده ترین آن است: دونالد ترمپ اکنون یک پدیدۀ شناخته شده در صحنۀ جهانی است. همانطور که الیزابت ساندرز، پروفیسور

پوهنتون کلمبیا اخیراً مشاهده کرد، "در انتخابات ۲۰۱۶، سیاست خارجی ترمپ تا حدی مرموز بود . . . با این حال، در سال ۲۰۲۴، پیش بینی اقدامات ترمپ بسیار سهل تر است. کاندیدی که خواست "دیوانه" باشد و دوست داشت کشورهای دیگر را حدس بزند، به یک سیاستمدار با برنامه ای کاملاً قابل پیش بینی تبدیل شده است. "رهبرانی مانند شی، پوتین، کیم، رجب طیب اردوغان، رئیس جمهور ترکیه و حتی امانوئل مکرون، رئیس‌جمهور فرانسه" قبل از این شاهد بد قولی ترمپ بوده اند. هم قدرت های بزرگ و هم دولت‌های کوچک تر حال میدانند که بهترین راه برای مقابله با ترمپ این است که او را با آب و تاب و دور از افشای حقایق او در ملاء عام با دادن امتیازات پر زرق و برق اما نمادین بدرقه نموده تا امنیت شان حفظ و منافع شان تأمین گردد. شیوه مذاکرۀ ترمپ در دور اول او حداقل دستاورد های ملموسی را به همراه داشت. در دور دوم ریاست جمهوری او کمتر سودمندی خواهد داشت.

دیگر استثناء نیست

آیا همه اینها به این معنی است که ترمپ ۲.0 هم بیشتر شبیه ترمپ گذشته خواهد بود؟ دقیقاً نی. انتخاب مجدد ترمپ دو گرایش را در سیاست خارجی ایالات متحده نشان می دهد که به دشواری میتوان آنها را تغییر داد. اولین مورد فساد اجتناب ناپذیری است که سیاست های ایالات متحده را به خطر می اندازد. کارکنان سابق سیاست در ادارات قبلی، از هنری کیسینجر تا هیلری کلنتون، از خدمات عمومی خود از طریق معاملات کتاب، سخنرانی های اصلی و مشاوره ژئوپلیتیک سود برده اند. هر چند که، مقامات سابق ترمپ این را به سطح کاملاً جدیدی رسانده اند. مشاورانی مانند داماد ترمپ، جارد کوشنر یاور قصر سفید و ریچارد گرنل، سفیر سابق و سرپرست ادارۀ اطلاعات ملی، از روابطی که به عنوان سیاستگذار برای تضمین میلیارد ها سرمایۀ خارجی (به شمول صندوق های سرمایه گذاری دولت خارجی) و معاملات املاک که تقریباً بلافاصله پس از ترک دفتر ایجاد کردند، استفاده نمودند. تعجب آور نخواهد بود اگر حامیان خارجی با وعده های ضمنی و صریح معاملات سودآور به گروه مشاوران ترمپ پس از دوران ریاست جمهوری اش نزدیک شوند - تا زمانیکه در جریان بازی سیاسی دخیل باشند. این را با نقش قابل انتظاری که میلیاردرهای مانند ایلان ماسک در ترمپ ۲.0 ایفا خواهند کرد ترکیب کنید، میتوان افزایش چشمگیری در فساد سیاست خارجی ایالات متحده را پیش بینی کرد.

گرایش دیگری که ترمپ ۲.0 تسریع خواهد کرد، پایان استثناگرائی امریکاست. از هری ترومن تا جو بایدن، روسای جمهور ایالات متحده این تصور را پذیرفته اند که ارزش ها و آرمان های امریکائی نقش مهمی در سیاست خارجی ایالات متحده دارند. این ادعا در دوره های مختلف مورد اعتراض قرار گرفته است، اما مدتی است که ترویج دموکراسی و پیشبرد حقوق بشر به عنوان منافع ملی شناخته شده است. جوزف نای، دانشمند علوم سیاسی، استدلال کرده است که این آرمان های امریکائی جزء اصلی قدرت نرم ایالات متحده است

اشتباهات سیاست ایالات متحده و همچنین پاسخ روسیه - که انتقاد از رفتار بد خود را با اشاره به رفتار بد دیگران منوط میداند - قدرت استثناگرائی امریکائی را از بین برده است .ترمپ ۲.0 آن را نابود خواهد کرد. در واقعیت، زمانیکه پای ارزش‌های امریکائی مطرح میشود، ترمپ همان نسخۀ روسیه را می‌پذیرد. او در اوایل دورۀ اول ریاست جمهوری خود خاطرنشان کرد: "ما قاتلان زیادی داریم. شما چه فکر می کنید - کشور ما اینقدر بی گناه است؟

در آن زمان، مخاطبان خارجی می توانستند استدلال کنند که اکثر امریکائی ها معتقد نبودند با توجه به اینکه ترمپ رای مردم را بدست نیاورد. انتخابات ۲۰۲۴ این باور را درهم شکسته است. ترمپ در طول مبارزات انتخاباتی وعدۀ بمباران مکسیکو و اخراج مهاجران قانونی را داد، سیاستمداران مخالف را "دشمنان از داخل" خواند و مدعی شد که مهاجران "خون کشور" را مسموم میکنند. با وجود همه اینها - یا شاید به خاطر آن - ترمپ اکثریت رای مردمی را بدست آورد. وقتیکه بقیه جهان به ترمپ نظر می اندازند، دیگر استثنای نابجا از استثناگرائی امریکا را نخواهند دید. آنها مشاهده خواهند کرد که امریکا در قرن بیست و یکم از چه نمایندگی می کند.

د کنفرانس، سیمینار، برنامې ، ترینیک، ورکشاپ او سمپوزیم ترمنځ توپیرونه

نصیراحمد "څپاند"

کنفرانس

کنفرانسونه عموماً تر ټولو لويې پيښې وي، چې د ګډونوالو شمير د ۵۰ نه تر زرګونو پورې کيدی شي. دا پيښې ملي يا نړيوالې وي؛ ملي کنفرانسونه اکثراً د هغه هیواد د خلکو لخوا ګډون کيږي چې پيښه پکې ترسره کيږي، پداسې حال کې چې نړيوال کنفرانسونه د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه ګډونوال جذبوي.
کنفرانسونه د پيښو تر ټولو معتبر ډولونه ګڼل کيږي، نو د دې ځای دی چې تاسو غواړئ خپل کار وړاندې کړئ، يا په توکه يا د پوستر له لارې. کنفرانسونه د مشهورو ويناوالو لخوا پريزنټيشنونه او د پوستر سيشنونه لري، چيرته چې څيړونکي خپلې نظريات او معلومات په بصري شکل وړاندې کوي .
که چيرې کنفرانس لوی وي، نو تاسو به د موازي پيښو سره مخ شئ، پدې معنی چې کيدای شي دوه، څلور يا ډيرې ويناوې په يوه وخت کې په مختلفو ځايونو کې ترسره شي. تاسو اړتيا لرئ چې تنظيم شوي اوسئ ترڅو د هغو ويناوو په اړه چې تاسو يې ليدلو ته تمه لرئ، معلومات ترلاسه کړئ.

سيمينار

سيمينارونه عموماً د يوې ځانګړې اداري يا پوهنتون دننه ترسره کيږي، او عموماً د ۵ نه تر ۱۰ ګډونوالو پورې يوه کوچنۍ ډله وي چې د يوې ځانګړې موضوع په شاوخوا کې راټوليږي.
سيمينارونه د کنفرانسونو په پرتله ډير غير رسمي وي، او اکثراً يو څوک ممکن لنډ پريزنټيشن وکړي، مګر دا به ډير اوږد نه وي. دلته د بحث پر وړاندې ډير تمرکز کيږي، نو تاسو ته اجازه شته چې د موضوع په اړه خپل نظرونه وړاندې کړئ .

د سيمينار تعريف:

سيمينار (Seminar): يو تعليمي او علمي غونډه ده چې د يوې ځانګړې موضوع په اړه د پوهې، معلوماتو او نظرياتو د شريکولو لپاره جوړه شوې وي.
د سيمينار ځانګړتياوې عبارت دي له:

- موخه: د ځانګړو موضوعاتو په اړه معلومات شريکول او بحث کول.
- ډول: نظری، د ويناند لخوا وړاندې کيږي. ګډونوال اکثراً پوښتنې او نظريات وړاندې کوي.
- وخت: معمولا څو ساعته يا يوه ورځ.
- ګډون کوونکي: کولی شي ډير ګډونوال ولري، د مختلفو مسلکونو خلک په کې شامل وي.

سيمينارونه د علمي بحث او د تجربو د تبادلې لپاره يوه مهمه زمينه برابروي، چې ګډون کوونکي کولی شي د موضوع په اړه خپلې پوښتنې مطرح کړي او نوي نظرونه ترلاسه کړي.
سيمينارونه عموماً د څو ساعته لپاره ترسره کيږي، پداسې حال کې چې کنفرانسونه معمولا څو ورځې يا يوه اونۍ دوام لري.
سيمينارونه د نوو نظرياتو يا تيوريو آزموينې لپاره ښه ځای دی.

ورکشاپ

ورکشاپونه د کنفرانسونو په پرتله کوچني وي او اکثره يوازې يوه يا دوه ورځې دوام لري، او د يوې ځانګړې موضوع بحث لپاره وقف شوي وي. دا پيښې ممکن د يوې ادارې په برخه کې ترسره شي، مګر اکثراً به بهرني ميلمانه هم ګډون وکړي .

د ورکشاپ تعريف:

ورکشاپ (Workshop): يوه تعليمي غونډه ده چې هدف يې د عملي مهارتونو د زده کړې او پرمختګ لپاره يوه موقع برابروي.
د ورکشاپ ځانګړتياوې عبارت دي له:

- موخه : د عملي زده کړې او تجربې لپاره، د ځانګړې موضوع يا مهارت په اړه.
- ډول: ډير عملي، د بحثونو او فعاليتونو له لارې. ګډونوال فعاله برخه اخلي.
- وخت: عموماً لنډ، لکه څو ساعته يا يوه ورځ.
- ګډون کوونکي: محدود شمېر ګډونوال، د شخصي تجربو شريکولو لپاره.

ورکشاپونه د عملي پوهې د لاسته راوړلو لپاره يوه غوره وسيله ده، چيرې چې ګډون کوونکي کولی شي خپلې پوښتنې مطرح کړي او په مستقيم ډول د فعاليتونو له لارې مهارتونه زده کړي.

د ورکشاپ فضا د سيمينار او کنفرانس ترمنځ وي، يعني دا د کنفرانس په پرتله لږ جوړښت لري، مګر د سيمينار په پرتله ډير رسمي دی. بهترين ورکشاپونه مشخص او عملګر هدف لري، او د موضوعاتو په اړه ځوابونه ورکول هدف لري .

سمپوزيم

سمپوزيم د کنفرانس په پرتله کوچنی وي، او د دې تعريف واضح نه دی. د سمپوزيم موخه اکثراً يوه ځانګړې موضوع ته راګرځي، او متخصصين د خپلو نظرياتو او مقالو د وړاندې کولو لپاره راټوليږي .

سمپوزیم د پریزنټیشنونو او ویناوو باندې تمرکز لري، مګر د ورکشاپ په پرتله کم عملي دی، او عموماً په یوه ورځ کې پای ته رسیږي. سمپوزیمونه د کنفرانسونو په پرتله ډیر معتبر ګڼل کیدی شي، او د متخصصینو لخوا د کار د وړاندې کولو او بیا د بحث لپاره یوه ځای وي .

دسمپوزیم (Symposium) تعریف: سمپوزیم د پوهې او معلوماتو د تبادلې یوه بڼه ده، چې په کې متخصصین او پوهان د یوې ځانګړې موضوع په اړه خپلې څیړنې، نظریات، او تجربې شریکوي.

د سمپوزیم کلیدي ځانګړتیاوې عبارت دي له:

- موخه :د یوې موضوع په اړه ژوره بحث او د نوو نظریاتو او څیړنو وړاندې کول.
- شکل :د مختلفو ویاندانو پریزینټیشنونه او بحثونه، چې ګډون کوونکي هم ممکن ګډون وکړي.
- ویاند :څو متخصصین یا پوهان، چې د موضوع اړوند مختلفې نظریات وړاندې کوي.
- ګډون کوونکي :عموماً د پوهانو، محصلینو، او نورو علاقمندانو یوه پراخه ډله.
- وخت :د څو ساعتونو یا ورځو په اوږدو کې.

سمپوزیمونه د علمي او څیړنیزو غونډو یوه مهمه برخه ده او د تخصصي پوهې د پراختیا لپاره یو ښه فرصت برابروي

دا ټول توپیرونه ښيي چې ممکن تاسو یو سمپوزیم وګورئ چې د کنفرانس په څیر وي او یا یو ورکشاپ چې د سیمینار په څیر ښکاري. د دې پیښو ترمنځ کرښې تل څرګند نه وي، مګر مهمه دا ده چې تاسو په دې کې څه زده کړئ او د خپلو ډګرونو په مشهورو متخصصینو خبرې واورئ.

ترینیګ :

ترینیګ د روزنې یا مهارتونو د زده کړې پروسه ده. دا د افرادو، ډلو یا سازمانونو لپاره ترسره کیږي چې د مشخصو مهارتونو یا پوهې د لوړولو لپاره وي. ترینیګ ممکن په تخنیکي، مسلکي، یا د شخصي ودې په برخو کې وي.

د ترینګ (Training)تعریف: ترینیګ یوه پروسه ده چې په کې افرادو ته ځانګړې مهارتونه، پوهه، یا دندې ته اړوند معلومات ورکول کیږي.

د ترینګ ځانګړتیاوې عبارت دي له:

- موخه: د ځانګړو مهارتونو او تخنیکونو زده کړه او پراختیا.
- ډول: عملي او نظری، د ګډونوالو د وړتیاوو لوړولو لپاره جوړ شوی.
- موده: ممکن لنډ یا اوږد وي، د ورځې څو ساعته یا حتی څو اوونۍ.
- ګډون کوونکي: معمولاً د ځانګړي ټارګټ ګروپ لپاره، لکه کارمندان یا زده کوونکي.

ترېننګونه د کارکوونکو لپاره مهمه وسیله ده تر څو دوی خپلې مهارتونه او پوهه پراخه کړي، او د کار د غوښتنو سره سم ځانونه چمتو کړي.

برنامه:

برنامه په عمومي ډول یوه طریقه، لاره یا پلان دی چې د یو ځانګړي هدف د ترلاسه کولو لپاره جوړ شوی وي. د برنامې تعریف په مختلفو برخو کې مختلف مفهومونه لري، مګر په عمومي ډول، برنامه د لاندې تعریف سره تطابق لري:
برنامه یوه منظم او مرتب کوده ده چې د یوه ځانګړي هدف د ترسره کولو لپاره لیکل شوې وي .دا عموماً په یوه پروګرامینګ ژبه کې لیکل کېږي او د کمپیوټر یا سیسټم د ځانګړو دندو د ترسره کولو لپاره کارول کېږي. برنامې ممکن ساده وي، لکه د شمېرنې د برنامو، یا پیچلې، لکه د سافټویر اپلیکېشنونه چې د مختلفو فعالیتونو لپاره کارول کېږي.

د برنامه (Program) تعریف: برنامه یوه جامع او ترتیب شوې تګلاره ده چې هدف یې د ځانګړو موخو یا فعالیتونو پوره کول دي.

د برنامې ځانګړتیاوې عبارت دي له:

- موخه : د یوه خاص موضوع یا موضوعاتو ټولیزه پوښښ او تفصیل.
- ډول: کولی شي نظری یا عملي وي، د مختلفو ویاندانو لخوا معلومات وړاندې کیږي.
- موده: ممکن اوږد وي، د څو ورځو یا اونیو په اوږدو کې.
- ګډون کوونکي :کولی شي ډیر ګډونوال ولري، د مختلفو خلیجونو او څانګو خلکو لپاره.

لنډه پایله

د دې ټولو ترمنځ توپیر د موخې، ډول، وخت، او ګډون کوونکي په اساس دی. هر یوه د ځانګړو اړتیاوو او هدفونو لپاره کارول کیږي .

سرچینه: https://conferencemonkey.org/

نا ممکن بودن موفقیت بریکس قبل از نابودی اقتصادی و عسکری امریکا، شرکایش و کمپنی های بین المللی

احمد فواد ارسلا

مفکوره تشکیل یک سیستم پولی واحد توسط کشورهای بریکس (برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی) یا چلنج دادن و رقابت به مقام ذخیره پولی جهانی دالر امریکا توجه زیادی را به خود جلب کرده است، بخصوص با توجه به افزایش نفوذ اقتصادی این بلاک. با این حال، موانع زیادی برای تحقق این هدف وجود دارد که در ساختمان های اقتصادی متفاوت، اهداف سیاسی متناقض، بی‌ثباتی پولی و نیازهای قابلیت نقد سازی ریشه دارند. با وجود پتانشل این بلاک، این مشکلات و چلنج ها نشان می‌دهند که بریکس با مشکلات جدی در تحقق قابلیت جایگزینی دالر امریکا در عرصه جهانی مواجه است.

۱ -تنوع اقتصادی و ناهماهنگی سیاسی در بریکس

کشورهای بریکس دارای پروفایل‌های اقتصادی بسیار متفاوتی هستند؛ از اقتصاد تولیدی چین تا اقتصاد غنی از منابع طبیعی روسیه، با سایر کشورها در سطوح مختلف توسعه. این تنوع منجر به اولویت‌های اقتصادی و سیاسی متضادی می‌شود که تلاش‌ها برای یکپارچه‌سازی پولی را دشوار می‌کند. به عنوان مثال، اقتصاد هند بر خدمات متکی است، در حالی که برزیل وابستگی زیادی به اجناس تجاری دارد و هر کشور دارای مسائل منحصر به فردی در زمینه تورم و سیاست مالی است.

۲- مسائل ثبات پول و قابلیت مبادله

یکی از عوامل عمده که به دالر امریکا اجازه داده است تا تسلط داشته باشد، ثبات و قابلیت تبدیل نقدی کامل آن است. در مقابل، کشورهای بریکس با ثبات پولی مشکل دارند، بخصوص در روسیه و برزیل که نوسانات پولی به دلیل ناپایداری سیاسی و اقتصادی رایج است.

علاوه بر این، محدودیت‌های تبدیل‌پذیری - بخصوص در یوان چین که پول نقدتحت کنترل‌های شدید سرمایه قرار دارد - جذابیت این پول ها را در تجارت بین‌المللی کاهش می‌دهد. ثبات اقتصادی و نرخ‌های پایین تورم که دالر را جذاب می‌کند، در بریکس قابل تکرار نیست، زیرا بانک‌های مرکزی اغلب از همان سطح خودمختاری برخوردار نیستند.

۳-قابلیت نقد سازی و اثرات سیستماتیک دالرامریکا

قابلیت نقد سازی، یا توانایی انجام معاملات بزرگ با تأثیر کم بر ارزش پول، یکی دیگر از عوامل مهم است. دالر آمریکا از پشتوانه عمیق و تهداب مالی قوی بهره می‌برد، خصوصیت‌هایی که ساخت آنها دهه‌ها به طول انجامید. پول های بریکس، به دلیل کمبود تهداب های مالی جهانی مشابه، به‌سادگی توانایی پشتیبانی از حجم معاملات مشابه را بدون تأثیر قابل‌توجه بر بازار ندارند. تاثیرات سیستماتیک تسلط دالر را بیشتر تقویت می‌کند؛ هرچه تعداد

بیشتری از موسسات و افراد در سراسر جهان ازدالر استفاده کنند، این پول به عنوان پول تجاری و ذخیره‌ای با ارزش‌تر می‌شود. این چرخ خودکفا حتی برای بلاک‌های اقتصادی بزرگی مانند بریکس نیز به سختی قابل شکستن است.

۴- خطرات جیوپولیتیکی و استراتژیک

مهمتر از عوامل اقتصادی، بریکس با موانع جیوپولیتیکی روبرو است. کشورهای این بلاک اغلب در عرصه جهانی منافع متضادی دارند. برای مثال، هند و چین رقبای استراتژیک هستند که این امر همکاری در یک پول مشترک یا سیاست پولی را پیچیده می‌کند.

علاوه بر این، کشورهای این بلاک با خطرات تحریم‌ها و فشارهای دیپلماتیک، بخصوص از سوی ایالات متحده، روبرو هستند که می‌تواند توانایی آنها را برای فعالیت خارج از سیستم دالر تضعیف کند. این نوسان اعتماد به بریکس را به عنوان یک جایگزین پایدار بلندمدت برای شرکای تجاری و دارندگان ذخیره پولی کاهش می‌دهد. ایالات متحده از منابع سرشار اقتصادی در داخل کشور و قدرت عسکری و استخباراتی عظیم برخوردار است که با شرکایش و کمپنی های عظیم بین المللی و تسلط کامل بر سیستم انترنت و تکنالوژی در مقابل تحرکات بریکس آرام نه نشسته و نخواهد نشست.

۵- نبود تهداب مالی مستحکم و استاندردسازی

یک سیستم پولی جدید به درجه بالایی از یکپارچگی مالی نیاز دارد، از جمله یک سیستم تسویه و تصفیه مشترک و هماهنگی‌های نظارتی. با این حال، بریکس نه تهداب مالی لازم دارد و نه یک سیستم برای حمایت از یک سیستم پولی منسجم مشابه سیستم سویفت که وابسته به دالر است را ندارد و ایجاد آن بدون ایجاد پول مشترک ناممکن است.

تلاش‌ها برای توسعه سیستم‌های مبدل موفقیت محدودی داشته‌اند. به عنوان مثال، سیستم پرداخت بین‌المللی بین بانکی چین (CIPS) یک مبدل بالقوه ارائه می‌دهد، اما فاقد دسترسی جهانی، استاندردسازی و تضمین‌های امنیتی است که دالر امریکا و تهداب‌های پشتیبانی آن را ضروری می‌کند.

نتیجه‌گیری

در حالی که بریکس مفکوره مبدلی به سیستم مالی تحت هدایت ایالات متحده ارائه می‌دهد، احتمال ایجاد یک پول یا بلاک اقتصادی رقیب که قادر به چلنج دادن و ایجاد مشکلات برای دالرباشد در کوتاه‌مدت و حتی میان‌مدت بعید به نظر می‌رسد. نیازهای اقتصادی متنوع، مسائل ثبات پولی، اثرات سیستماتیک تثبیت شده دالر و نبود هماهنگی سیاسی منسجم میان کشورهای بریکس، و مخصوصا تحرکات اقتصادی ،استخباراتی و عسکری امریکا با پشتیبانی شرکای غربی و شرکت های بین المللی این جاه‌طلبی را محدود می‌کند. بنابراین، علی‌رغم پوتانشل اقتصادی این بلاک، مشکل و چلنج عمیق در مقابل آن و جود دارد و در آینده نزدیک و حتی متوسط برتری مداوم دالر امریکا در سیستم مالی جهانی تغیرنخواهد کرد.

د نجونو نړيواله ورځ او د دوی د زدکړو ستونزه

پوهندوی آصف بهاند

ځوورځې مخکې (۲۰۲۴/۱۰/۱۰) د نجونو نړيواله ورځ په داسې حال کې ولمانځل شوه چې په افغانستان کې د نجونو د ترټولو مهم حق (د زدکړو حق) ورنه اخيستل شوی دی او دا دی څه باندې يوزرويوسلوشل (۱۱۲۰) ورځې شوې چې دا معصوم مخلوق د کور په دېوالونو کې بندي شوی او د عمر هغه برخه يې چې د زدکړو له پاره ده، په چورتونو او د رواني ستونزو په دايره کې تېرېږي.

ترشپږم پورته د نجونو د ښوونځيو د تړل کېدو لخپاره په پيل کې طالبانو د شرايطو د ناسموالي ستونزې رامخته کولې، وروسته تر هغه يې د «امرثاني» مسأله مطرح کړه او دې ته ورته نورې بهانې، خو وروسته بيا ځينو طالب چارواکو وويل چې نجونې که غواړي ښوونځي ته ولاړې شي، نو مدرسو ته دې مراجعه وکړي او هلته دې خپلو زدکړو ته دوام ورکړي.

ټول هغه کسان چې دا کرښې لولي، دې ته يې بايد پام وي چې: هغه نجونې او هلکان چې يا له زده‌کړو بيخي محروم او يا د تعليم له عادي پروسې نه ايستل شوي او يوازې د ديني مسايلو زدکړې ته کېنول شوي دي، د ديني زدکړو په پايله کې له دوی نه څه جوړېږي؟ هغوی د وطن د سبا ورځې ميندې پلرونه دي. هغوی خپل ماشومتوب بايللی او هغه دوره يې په تاوتريخوالي سره تېره کړې ده، نجونې پرته له خپلې خوښې په ټيټ سن کې ودونو ته اړايستل کېږي، هلکان يا جګړو ته استول کېږي او يا د يوې مړۍ ډوډۍ د پيدا کولو له پاره سختو شاقه او غير انساني فزيکي کارونو ته اوړه ورکوي.

دغه حالتونه د يادو کوچنيانو د سالمې ودې مخه نيسي او دوی سختې رواني او فزيکي صدمې ويني داسې چې دا صدمې دوي د ژوند ترپايه زوروي او پر ژوند يې ناوړه اغېزې کوي.

له حالاتو دا اغزمن قشر د راتلونکې ټولنې ترټولو اکثريت او اغيزمن قشر دی، دوی چې په همدې ناوړه رواني حالت او له تعليم نه لرې لوی شي، اټکل يې وکړئ چې لس يا شل کاله وروسته به زموږ ټولنه څه حال ولري؟

د نجونو د تعليم له‌پاره د حق غوښتنې په لړ کې افغانانو او نړيوالو ډېرې هلې‌ځلې وکړې او کوي يې، د دې هلوځلو ترڅنګه وخت ناوخته ځينې چيزفهمه قلموال د سر په بيه د نجونو د تعليم د حق‌غوښتنې په برخه کې درېږي، قلم چلوي او خپل نظر څرګندوي، دا لاندې يې ډېره ښه بېلګه کېدای شي:

«د نجونو په زده کړو باندي بنديز عادي ستونځه نه ده او نه هم لکه د ځينو چارواکو په آند د دغه بنديز له منځه وړل يوازې د بهرنيانو ناروا غوښتنه ده، بلکې هغه ستره نيمګړتيا ده چې له هيڅ ډول مشروعيت او توجيه پرته په افغان ولس د ټوپک په زور تحميل شوې او د موجوده حکومت ټول مثبت اړخونه په مطلق ډول تر سيوري لاندې نيسي. د خپل ولس د نارضايتي او د واڼ رامنځته کيدو لامل ګرزي ، د هيواد دښمنانو ته د تبليغاتو فرصت په لاس ورکوي او د ولس په زړونو کې راټوکيدونکې د هيلو هره غوټۍ رژوي.»

مانا دا چې د نجونو د تعليم په برخه کې په هر ډول چې وي خلک له دې مبارزې لاس نه اخلي او د خپلو لوڼو، خويندو او نوي نسل له پاره د ښوونځيو خلاصېدل او حقه حقوق غواړي.

د طالبانو د چارسمبالي حکومت د «امربالمعروف» په نامه نوی قانون، له نړيوالو سره د دوی پر اړيکو ښه پوره منفي

سیوری غوړولی دی، ان تر دې چې د دې قانون په نافذېدو سره طالبان خپلې پښې او ریښې خپله غوځوي.

ښځې له کاره منع کول، د نجونو ښوونځي دوامداره بندول، په بېلابېلو نومونو پر خلکو باندې فشارونه د دې سبب شوي چې د نړالو مرستې یا کمې شي او یا بېخي ودرول شي او په پای کې د بشري ناورین رامنځته کېدو ته لاره هواره شي.

د طالبانو د دویمې واکدارۍ د دریمې کلیزې د لمانځلو په ورځو کې یو ژورنالست، د طالبامو له یولوړپوړي چارواکي نه داسې پوښتنه کوي:

«مولوي صاحب!

د نجونو ښوونځی به کله خلاصېږي؟

مولوي صاحب بېرته ورنه پوښتي:

کوم ښوونځي؟

ژونالست یې بیا تکراروي:

د نجونو ښوونځي، له شپږم ټولګي پورته.

مولوي صاحب یوازې د تمسخر په دود یوه خندا کوي.

اوس یې نو خپله اټکل وکړئ چې د نجونو د ښونځیو د بېرته پرانستلو له پاره کوم امید شته، که نه.

د افغانستان لهپاره، د افغانستان د خلکو لهپاره، د افغانستان د ښځو لهپاره، د نجونو د تعلیم بندېدل که یوې ورانونکې څونامي ته ورته یوځه وګڼو، نو د دې څونامې منفي ټکانونه به ټول عمر دوام ولري او زموږ خلک او ټولنه به اغېزمنوي. د یادو منفي ټکانونه ځینې برخې په ورځنې ژوند کې په ښکاره ډول رمباړې وهي او قربانیان یې بیا هم عام خلک دي. یوځل میډیا داسې خبر خپورکړ:

«په افغانستان کې روغتیایي کارکوونکي او ښځینه ډاکټرانې وېره ښیي چې نسائي او ولادي برخه کې د خدمتونو محدودېدل به د مور او ماشوم د مړینې کړکېچ نور هم پراخ کړي.» دا یې یوه وړوکې پایله ده.

د نجونو د تعلیم د بندېدو په برخه کې، هغه اشخاص چې د افغانستان د خلکو او نړیوالې ټولنې غوښتنو ته منفي ځواب ویلو باندې نور هم ټینګار کوي، د همدې ټکانونو اصلي مسؤلین دي او د نورو راتلونکو منفي پایلو مسؤلیت به هم همدوی ته ورله غاړې وي.

د بيبيسي په یوه نوي رپوټ کې، د نجونو د تعلیم د بندولو د منفي پایلو په باب داسې راغلي دي:

«په افغانستان کې روغتیایي کارکوونکي او ښځینه ډاکټرانې وېره ښیي چې نسائي او ولادي برخه کې د خدمتونو محدودېدل به د مور او ماشوم د مړینې کړکېچ نور هم پراخ کړي.

بدخشان، چې له پخوا څخه په دې برخه کې د یو زیانمنونکي ولایت په توګه پېژندل شوی، دا وروستیو کې یې د بودیجې د کمښت له امله د مور او ماشوم یو ٦٠ بستریز روغتون دروازې تړل شوې دي.

مېندوارې مېندې په دې ولایت کې وایي، چې د دې روغتیایي مرکز په تړل کېدو سره اندېښمنې دي چې یا به خپله یا به یې نوي زېږېدونکي ماشومان خپل ژوند وبایلي.

فرخنده، چې یوه بدخشانۍ مور ده، په دغه ولایت کې د مېندوارو مېندو د اندېښنو کیسه کوي، چې د ٦٠ بستریز زیږنتون د تړل کېدو له امله د ځان او خپل د ماشوم د روغتیا په اړه اندېښمنې دي.

فرخنده وایي، غوښتل یې چې د زېږون لپاره دې ٦٠ بستریز روغتون ته لاړه شي، هماغه ځای چې لومړی ماشوم یې پکې زېږېدلی و، خو اوس یوازې یو غوراوی ورته پاتې دی، په هغه ولایت کې دولتي ۳۰ بستریز زیږنتون، چېرې چې اسانتیاوې لږ او د ناروغانو شمېر لسګونو تنو ته رسېږي.»

کوم چالت چې اوس افغانان ورسره لاسګرېوان دي، د هغه اصلي دلیل په افغانانو کې د تعلیم نشتوالی دی:

که افغانانو تعلیم درلودلای او په خامو تارونو کې نه وای نښتي، ولې به افغانستان په نړۍ کې د تولید شوو وسلو پولیګون وای؟

که افغانانو تعلیم درلودلای او په خامو تارونو کې نه وای نښتي ، ولې به د ټولې نړۍ د رنګارنګ ایدیالوژیو او استخباراتي لوبو او عقیدو د ټکر میدان وای؟

که افغانانو تعلیم درلودلای او په خامو تارونو کې نه وای نښتي ، ولې به د هر چا په وینو او مرداریو ککړ لاسونه د افغانستان پر لمن پاکېدلای؟

چگونه دولت ترمپ می‌تواند یک رابطه کاری با حکومت طالبان در افغانستان ایجاد کند

احمد فواد ارسلا

تحلیلی بر تدبیر احتمالی دولت ترمپ به افغانستان، بخصوص با حکومت طالبان، احتمالاً بر مصلحت عملی و تمرکز بر منافع استراتژیک به‌جای پریشانی و خیالبافی ایدئولوژیک تأکید خواهد داشت. با توجه به سابقه‌ی سیاست خارجی ترمپ، تدبیر او در مورد افغانستان احتمالاً بر ارجحیت به امنیت، منافع اقتصادی، و مقابله با نفوذ چین و ایران نسبت به تعهدات گسترده‌تر به اصول دموکراتیک، حقوق بشر، و حقوق زنان متمرکز خواهد بود. در ذیل، چگونگی شکل گیری چنین تدبیر در روابط توضیح داده شده است:

۱ .محاسبات استراتژیک به‌جای تعهدات ایدئولوژیک

سیاست خارجی ترمپ به‌طور تاریخی بر روابط معاملاتی و اتحادهای عمل و مصلحتی تأکید داشته است و بیشتر بر امنیت و منافع اقتصادی ایالات متحده اهمیت داده است تاآرزو ها و پریشانی های دموکراتیک. روابط دولت او با کشورهایی مثل عربستان سعودی و کوریای شمالی نشان‌دهنده‌ی آمادگی برای تعامل با رژیم‌های به اصطلاح غیر دیموکراتیک است، اگر با منافع آمریکا همنوا باشد. در مورد افغانستان، ممکن است دولت ترمپ بر جلوگیری از تبدیل شدن افغانستان به یک تهدید امنیتی تمرکز کند و از سرمایه‌گذاری‌های گسترده در ملت سازی یا اجرای اصلاحات اجتماعی، مانند حقوق زنان و دستاوردهای دموکراتیک، که در گذشته ارجحیت سیاست خارجی ایالات متحده بوده است، اجتناب کند.

بیانیه‌ی طالبان که ابراز امیدواری کرده‌اند دولت آینده آمریکا «قدم های واقع‌بینانه» بردارد، نشان از آمادگی برای دیپلماسی مبتنی بر منافع مشترک به‌جای مطالبات ایدئولوژیک دارد. برای طالبان، این بدان معناست که رابطه‌ای که به حاکمیت افغانستان احترام می‌گذارد و از تحمیل استندردهای دموکراتیک لیبرال خودداری می‌کند، مناسب‌تر است.

۲ .ادامه‌ی میراث توافق دوحه

دولت ترمپ توافق دوحه را به سرانجام رساند که راه را برای خروج عساکر امریکایی از افغانستان در ازای تعهدات طالبان برای جلوگیری از فعالیت‌های تروریستی در خاک افغانستان هموار کرد. این توافق عمدتاً معاملاتی بود: هدف ایالات متحده پایان دادن به یک جنگ طولانی مدت بدون تلاش برای تحول اجتماعی در افغانستان بود. اگر ترمپ به تعامل با طالبان ادامه دهد، احتمالاً دولت او بر اساس این توافق عمل خواهد کرد و بر مبارزه با تروریزم و نقش طالبان در تضمین ثبات در افغانستان تأکید خواهد داشت.

برای ترمپ، یک رابطه عملی با طالبان ممکن است بر حفظ افغانستان به‌عنوان حائلی در برابر تهدیدات تروریستی بدون دخالت گسترده در امور داخلی افغانستان تمرکز کند. این تدبیر می‌تواند شامل توافقات مذاکره‌ای باشد که بر اشتراک استخبارات و مشوق‌های اقتصادی برای جلوگیری از رشد تشکیلات افراطی که دشمن منافع ایالات متحده هستند، ارجحیت دهند.

۳ .مقابله با نفوذ چین و ایران

رقابت استراتژیک با چین و تا حدی ایران، احتمالاً یکی از ملاحظات اصلی در تدبیر ترمپ در مورد افغانستان خواهد بود. موقعیت استراتژیک افغانستان آن را به عرصه‌ای برای نفوذ در آسیای مرکزی و جنوبی تبدیل کرده است و طرح ابتکار کمربند و جاده چین (BRI) نیز به پاکستان هم‌جوار افغانستان گسترش یافته است. ترمپ ممکن است همکاری با افغانستان را به‌عنوان وسیله‌ای برای مقابله با نفوذ فزاینده‌ی چین در منطقه ببیند و از طریق مشوق‌های اقتصادی یا سرمایه‌گذاری‌های تهدابی، افغانستان را از وابستگی به چین دور کند.

علاوه بر این، نزدیکی افغانستان به ایران می‌تواند فرصتی برای کاهش نفوذ ایران یا اعمال فشار غیرمستقیم بر تهران فراهم کند. این امر احتمالاً شامل همکاری استخباراتی پنهان یا با نمایش کم‌رنگ خواهد بود تا همنوائی دیپلماتیک آشکار؛ افغانستان تحت حاکمیت طالبان می‌تواند به‌عنوان شریک مفیدی در مهار منافع ایران دیده شود.

۴ .تأکید کم بر حقوق بشر و حقوق زنان

بر خلاف دولت بایدن که در سیاست خارجی خود بر حقوق بشر و حقوق زنان تأکید داشته است، دولت ترمپ احتمالاً این عناصر را در ارجحیت‌های کمتری قرار می‌دهد. سیاست‌های گذشته‌ی ترمپ نشان داده‌اند که او بر فشار بر متحدان یا دشمنان خود در مسائل حقوق بشری، بخصوص اگر مستقیماً با اهداف امنیتی یا اقتصادی ایالات متحده همخوانی نداشته باشند، تمرکز کمتری دارد. در این زمینه، دولت ترمپ احتمالاً از حمایت از حقوق زنان یا آزادی‌های مدنی در افغانستان خودداری می‌کند و حکومت محافظه‌کارانه‌ی طالبان را به‌عنوان یک واقعیت فرهنگی می‌پذیرد که نیازی به در چلنج قرار دادن ندارد.

این تدبیر می‌تواند یک رابطه‌ی کاری ایجاد کند که بر عدم مداخله در سیاست‌های داخلی تأکید دارد، موضعی که احتمالاً مورد استقبال طالبان قرار خواهد گرفت. در مقابل، طالبان می‌توانند در امور امنیتی همکاری کنند بدون این‌که تحت فشار برای اجرای خواسته های دموکراتیک غربی یا گسترش حقوق زنان باشند.

۵ .دیپلماسی معاملاتی با نگاه به ثبات منطقه‌ای

سبک سیاست خارجی ترمپ به‌جای تعهدات طولانی‌مدت، از توافق‌ها و نتایج قابل اندازه‌گیری حمایت می‌کند. با افغانستان، این ممکن است به توافق‌هایی متمرکز بر تضمین‌های امنیتی، ترتیبات اقتصادی یا عدم مداخله متقابل منجر شود. ترمپ می‌تواند راهی دیپلماتیک را دنبال کند که افغانستان را به‌عنوان شریکی در دستیابی به ثبات و جلوگیری از تهدیداتی که ممکن است بر منافع ایالات متحده تأثیر بگذارد، در نظر بگیرد، بدون این‌که به پلان‌های طولانی‌مدت ملت‌سازی یا بشردوستانه متعهد شود.

نتیجه‌گیری

یک دولت احتمالی ترمپ احتمالاً تدبیری عملی و مبتنی بر منافع امریکا درافغانستان اتخاذ خواهد کرد و ارجحیت را بر ثبات، مقابله با دشمنان منطقه‌ای، و دستیابی به نتایج ملموس به‌جای همنوائی ایدئولوژیک قرار خواهد داد. این با تمایل طالبان برای «گام‌های واقع‌بینانه» در دیپلماسی همخوانی دارد و به آن‌ها فرصتی می‌دهد تا حکومت خود را بدون فشارهای قابل توجه در مسائل حقوق بشری تثبیت کنند. با این حال، این همنوائی منافع ممکن است با خطراتی همراه باشد، از جمله بازگشت افراط‌گرایی در شرایطی که نظارت کمی بر رژیم طالبان وجود داشته باشد. با این حال، این همنوائی منافع می‌تواند امکان یک رابطه‌ی کاری محدود و عمل‌گرایانه را تحت دولت احتمالی ترمپ فراهم کند.

قصر پوشالی ایران در حال از هم پاشیدن است: زمان برای ضربه سخت‌تر امریکا فرا رسیده است

احمد فواد ارسلا

ایران، که مدت‌هاست خود را رهبر مقاومت در برابر نفوذ غرب معرفی کرده، اکنون در آستانه بی‌اعتباری قرار گرفته است. ازهم پاشیدن رژیم بشار اسد در سوریه، خروج روسیه از منطقه، و فشار مالی و نظامی ناشی از جنگ اوکراین بر متحد کلیدی تهران، همگی باعث شده‌اند که ماهیت تهی جاه‌طلبی‌های منطقه‌ای ایران آشکار شود. برای ایالات متحده، بخصوص تحت تیم امنیت ملی به صورت آشکار ضد رژیم ایران دولت ترامپ به رهبری سناتور مارکو روبیو به‌عنوان وزیر امور خارجه و کانگرسمن مایک والتز به‌عنوان مشاور امنیت ملی، این فرصتی طلایی برای وارد کردن ضربه‌ای قاطع به رژیم تهران است.

پایه‌های استراتژیک ایران شکسته شده‌اند

ایران سال‌هاست که برای اعمال نفوذ خود به شبکه‌ای شکننده از اتحادها و نیروهای نیابتی متکی بوده است. سوریه تحت حکومت اسد محور اصلی این استراتژی بود و به‌عنوان پل زمینی حیاتی به حزب‌الله در لبنان و پایگاهی برای تهدید اسرائیل عمل می‌کرد. اکنون، با ازهم پاشیدن رژیم اسد تحت فشار شکست‌های خود، ایران مهم‌ترین متحد خود در شام را از دست داده است. بدون سوریه، "محور مقاومت" ایران چیزی جز یک شعار نیست.

خروج روسیه از سوریه مشکلات ایران را تشدید می‌کند. چرخش مسکو به سمت اوکراین باعث شده ایران در سوریه بدون حمایت بماند، جایی که اکنون حملات هوایی اسرائیل می‌تواند نیروها و نیابتی‌های ایران را تقریباً بدون مانع هدف قرار دهد. برای ایران، که مدت‌ها به پشتیبانی دیپلماتیک و نظامی روسیه در منطقه وابسته بوده، این وضعیت فاجعه‌بار است.

جنگ اوکراین نیز توانایی روسیه را به‌عنوان یک شریک قابل اعتماد برای ایران تحلیل برده است. با توجه به غرق شدن مسکو در فروپاشی اقتصادی و بن‌بست نظامی خود، ایران بیش از پیش منزوی شده است. حتی بدتر، رقابت بین این دو کشور برای فروش تسلیحات و صادرات نفت در دور زدن تحریم‌های غرب تنها مشکلات مالی تهران را عمیق‌تر کرده است.

رژیمی در آستانه ازهم پاشیدن

در داخل کشور، رژیم ایران با فشارهای فزاینده‌ای از سوی اقتصادی که تحت تحریم‌های ایالات متحده و مدیریت ضعیف داخلی خود فلج شده، مواجه است. حمایتی که ایران در گذشته از نیابتی‌هایی مانند حزب‌الله به عمل می‌آورد، در حال کاهش است. حزب‌الله، که قبلاً تحت فشار حملات اسرائیل، از دست دادن اسد و وخامت اوضاع در لبنان تضعیف شده بود،

اکنون برای حفظ جایگاه خود به‌عنوان یک نیروی منطقه‌ای تلاش می‌کند. برای رژیمی که به صدور انقلاب افتخار می‌کند، این یک تهدید وجودی است.

در خارج از کشور، توانایی ایران برای حفظ شبکه‌های نیابتی خود به سرعت در حال کاهش است. نیروهای شبه‌نظامی مورد حمایت ایران در سوریه شکست خورده‌اند و در عراق نیز به‌طور فزاینده‌ای بی‌نظم و آسیب‌پذیر هستند. سقوط اسد خطوط تأمین این گروه‌ها را قطع کرده و عدم هماهنگی روسیه باعث شده این گروه‌ها در برابر عملیات‌های ایالات متحده و اسرائیل بی‌دفاع باشند.

مسیر پیش‌روی دولت ترامپ

دولت ترامپ باید قاطعانه برای بهره‌برداری از نقاط ضعف ایران اقدام کند. روبیو و والتز برای این لحظه ذهنیتی درست دارند—تهاجمی، بدون عذرخواهی و متمرکز بر نابودی نفوذ منطقه‌ای ایران. اقدامات زیر پیشنهاد می‌شود:

- **افزایش فشار حداکثری**
- کمپین "فشار حداکثری" باید شدت بیشتری بگیرد. تحریم‌هایی که بخش انرژی، مؤسسات مالی و صنایع کلیدی ایران را هدف قرار می‌دهند، باید بیشتر سخت شوند. هرگونه راه فراری که تهران برای حفظ اقتصاد در حال فروپاشی خود استفاده می‌کند، باید بسته شود. با قطع خطوط حیاتی مالی ایران، ایالات متحده می‌تواند روند سقوط رژیم را تسریع بخشد.
- **هدف قرار دادن نیروهای نیابتی به‌طور بی‌امان**
- شبه‌نظامیان مورد حمایت ایران در سوریه، عراق و یمن باید منهدم شوند. ایالات متحده و متحدانش باید اولویت خود را به حملات هوایی، عملیات سایبری و اقدامات مخفی برای تضعیف قابلیت‌های این گروه‌ها اختصاص دهند. با تضعیف حزب‌الله، حذف ظرفیت عملیاتی باقی‌مانده آن باید در اولویت باشد.
- **تقویت اتحادهای منطقه‌ای**
- ایالات متحده باید روابط امنیتی خود با اسرائیل، عربستان سعودی و دیگر کشورهای خلیج فارس را عمیق‌تر کند. کمک نظامی پیشرفته به اسرائیل، از جمله سیستم‌های دفاع راکتی پیشرفته، تضمین خواهد کرد که این کشور توانایی مقابله با تهدیدهای ایران را حفظ کند. به‌طور همزمان، تقویت دفاع عربستان و امارات در برابر شورشیان حوثی مورد حمایت ایران در یمن، تهران را بیشتر منزوی خواهد کرد.
- **ثبات‌بخشی به سوریه پس از اسد**

سقوط اسد فرصتی برای بازسازی آینده سوریه بدون دخالت ایران ایجاد می‌کند. با حمایت از گروه‌های معتدل و حفظ حضور نظامی ایالات متحده، واشنگتن می‌تواند اطمینان حاصل کند که ایران به‌طور دائمی از بازسازی نفوذ خود در منطقه محروم می‌شود.

خطر هایکه ارزش پذیرش دارند

منتقدان خواهند گفت که افزایش فشار بر ایران خطر سوق دادن رژیم به رفتارهای تهاجمی‌تر، مانند تسریع برنامه هسته‌ای یا افزایش حملات نیابتی را به همراه دارد. در حالی که این نگرانی‌ها معتبر هستند، با ضرورت استراتژیک ضربه زدن به ایران در ضعیف‌ترین لحظه خود تحت الشعاع قرار می‌گیرند.

ناامیدی ایران نشانه کاهش قدرت آن است، نه قدرتش. تلاش‌های رژیم برای بازپس‌گیری خود—چه از طریق تهدید هسته‌ای یا خشونت نیابتی—باید با قدرت قاطع پاسخ داده شود. تیم تهاجمی دولت ترامپ این تحرک را درک می‌کند و در موقعیتی مناسب برای اقدام قاطعانه قرار دارد.

نتیجه‌گیری: جایی برای سستی نیست

فروپاشی رژیم اسد، خروج روسیه از سوریه و جنگ اوکراین یک طوفان کامل برای جاه‌طلبی‌های منطقه‌ای ایران ایجاد کرده‌اند. نیابتی‌های تهران در آشفتگی به سر می‌برند، اقتصاد آن در حال ازهم پاشیدن است و اتحادهای استراتژیکش در حال از هم پاشیدن هستند. برای ایالات متحده، این فرصتی استثنایی برای خنثی کردن رژیمی است که دهه‌ها منبع بی‌ثباتی و ترور بوده است.

تحت رهبری روبیو و والتز، دولت ترامپ باید از این لحظه استفاده کند. با تشدید تحریم‌ها، هدف قرار دادن نیروهای نیابتی و تقویت اتحادها، ایالات متحده می‌تواند جاه‌طلبی‌های منطقه‌ای ایران را برای همیشه به پایان برساند. زمان اقدام اکنون است—پیش از آنکه تهران بتواند بازسازی و بهبود یابد. قصر پوشالی ایران در حال ازهم پاشیدن است؛ این به ایالات متحده بستگی دارد که ضربه نهایی را وارد کند.

قمار سوریه ایران: فاجعه‌ای استراتژیک در پی سقوط اسد

احمد فواد ارسلا

سقوط سریع رژیم اسد در سوریه نه تنها تغییرات عمیقی در دینامیک قدرت شرق میانه به وجود آورده، بلکه شکست فاجعه‌باری برای جاه‌طلبی‌های جیوپلیتیک ایران محسوب می‌شود. سرمایه‌گذاری‌های وسیع مالی و نظامی ایران در سوریه—که برآورد شده به ده‌ها میلیارد دالر می‌رسد—در نهایت ممکن است چیزی جز ورشکستگی اقتصادی و انزوای سیاسی برای ایران به همراه نداشته باشد.

راپورهای منتشر شده در مطبوعات اجتماعی ایرانی نشان می‌دهد که قرض سوریه به ایران بیش از ۳۰ میلیارد دالر است، رقمی شگفت‌انگیز در کشوری که میلیون‌ها توابع ایران با تورم، بیکاری و تهداب های اساسی از هم پاشیده دست و پنجه نرم می‌کنند. اظهارات اخیر بهرام پارسایی، نماینده پیشین مجلس ایران، مبنی بر اینکه رقم واقعی ممکن است حتی بالاتر باشد، تنها نشانگر ماهیت غیرشفاف و بی‌پروا مداخله تهران در سوریه است. در همین حال، منابع مخالفان سوریه ای تخمین کرده‌اند که کل همصارف ایران از سال ۲۰۱۱ تاکنون از ۵۰ میلیارد دالر بالاتر است—رقمی که در صورت صحت، قمار عظیمی با پول مالیات‌دهندگان ایرانی را نشان می‌دهد.

مصارف انسانی و مادی دخالت ایران بالاتر از ارقام مالی است. قوای قدس، شاخه خاص عملیات بین المللی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، عملیات نظامی ایران در سوریه را هدایت کرده است. این تلاش‌ها شامل اعزام جنگجویان خارجی مانند لوای زینبیون، که عمدتاً از شیعیان پاکستانی تشکیل شده‌اند، و فرقه فاطمیون، متشکل از مهاجران شیعه افغان، بوده است. این نیروها، که اغلب از جوامع فقیر و آسیب‌پذیر جذب شده‌اند، به برخی از خونین‌ترین میدان‌های جنگ سوریه فرستاده شده‌اند، به عنوان بخشی از استراتژی جنگ نیابتی ایران.

علاوه بر این، ایران از خاک سوریه به عنوان یک مرکز استراتژیک برای تقویت و تجهیز نیروهای نیابتی منطقه‌ای خود، از جمله حزب‌الله در لبنان، حماس در غزه و مبارزان هوتی در یمن، استفاده کرده است. با استفاده از موقعیت جغرافیایی سوریه، تهران انتقال تسلیحات پیشرفته، بودجه و آموزش به این گروه‌ها را تسهیل کرده و نقش خود را به عنوان یک نیروی بی‌ثبات‌کننده در منطقه تثبیت کرده است. با این حال، از دست دادن خاک سوریه این تشکیلات لوژستیکی را از بین برده و ضربه شدیدی به توانایی ایران برای قدرت‌نمایی از طریق نیروهای نیابتی‌اش وارد کرده است.

با وجود این قربانی‌ها، دخالت تهران دستاوردهای ملموسی به همراه نداشته است. در عوض، ایران روز به روز بیشتر منزوی می‌شود، نفوذ منطقه‌ای‌اش کاهش می‌یابد و منابعش به تحلیل می‌روند. سقوط رژیم سوریه، سرمایه‌گذاری چند میلیارد دالری ایران را به مثالی از حماقت استراتژیک تبدیل کرده است—نمونه‌ای آشکار از افراط‌گرایی یک رژیم که بیشتر به ماجراجویی‌های ایدئولوژیک علاقه دارد تا رفاه مردم خودش.

بر مبنای متل نمک بر زخم پاشیدن، تصاویر اخیر از تخریب سفارت ایران در سوریه و پاره شدن عکس‌های بزرگ از قاسم سلیمانی و حسن نصرالله را نشان می‌دهد که خشم فزاینده نسبت به حضور ایران را برجسته می‌کند. اعتراف عباس عراقچی، معاون وزیر امور خارجه، مبنی بر اینکه غیرنظامیان در تخریب سفارت دست داشته‌اند، یادآوری آشکار عمق احساسات ضدایرانی در منطقه است.

رهبران ایران باید با واقعیت تلخی روبرو شوند: قمارشان در سوریه شکست خورده است. بقای رژیم همچنان شکننده است و مصارف حمایت از آن ایران را به آستانه فروپاشی اقتصادی کشانده است. با فروپاشی دولت اسد، افسانه اشتباه‌ناپذیری استراتژیک تهران نیز فرومی‌ریزد. برای کشوری که پیش از این با تحریم‌ها و ناآرامی‌های داخلی دست به گریبان بود، مرداب سوریه نه تنها یک فاجعه در سیاست خارجی بلکه یک تراژدی ملی است.

د افغانستان او پاکستان اړيکې؛ ناوړه تګلارې او ناکام سياستونه

عبدالوحيد وحيد

له تېرو څو لسيزو راهيسې د افغانستان د مختلفو حکومتونو لخوا خپلو کورنيو نيمګړتياو ته د حل لارو د لټون له هڅو پرته يوازې په پاکستان باندې د پړې اچولو او له بلې خوا د پاکستان د هايبريډ حکومتي مشرانو لخوا د ستراتيژيک عمق په نوم په افغانستان کې د نيابتي جګړو تګلارو د دواړو هېوادونو د ولسونو ترمنځ د بې باوريو خليج رامنځته کړی او دواړو هېوادونو ته د سختو زيانونو اوښتو لامل ګرزيدلي دي.

د ډيورنډ کرښه له تېرو سلو او يا زياتو کلونو راپدېخوا پرانستې پرته وه. د کرښې دواړو غاړو خلکو به ازاد تګ راتګ کاوه. نه دومره امنيتي پوستې وې، نه دوه اړخيزې نښتې وې، نه ازغن تارونه وو او نه نور پيچلي سيستمونه وه. له جيوپوليتيک اختلافاتو سره سره د دواړو هيوادونو د ولسونو ترمنځ ورورې وه لورينه وه د يو بل د درد درک وو، په سختو وختونو کې د ولسونو په کچه ژوره همغږي وه. ستونځه په افغانستان کې د نظامونو د نسکوريدو له بدمرغه او په غبرګون کې يې د پاکستان لخوا د نيابتي جګړو د ناوړه سياست له خپلولو سره پيل او لاهم د زياتيدو په حال کې ده.

پوښتنه داده چې له مودو راهيسې د خپلو سياستونو له امله په ګڼو ستونځو کې ايسار دواړه هېوادونه د يو او بل د ستونځو د لامل ګرزيدلو پرځای ولې د مشترکاتو پربنسټ د ستونځو حل برخه نه جوړيږي؟ ځواب څرګند دی چې په دواړو خواوو د ولس په درد دردمن سياستوال نه، بلکې د واک او ثروت مجنونان حکومت کوي.

پاکستان له شک پرته په سياسي اقتصادي او امنيتي برخو د خپل تاريخ تر ټولو ستونځمنې او بوږنوونکې شېبې شاته پريږدي او لامل يې يقيناً افغانستان نه، بلکې په ټوليز ډول د افغانستان په تړاو ددغه هېواد د تېرو څو لسيزو ناوړه تګلارې خورا مهم لامل ګڼلای شو چې زيانونه يې له افغانستان څخه ورهاخوا اوس په پاکستان کې هم محسوسيږي.

پاکستان د طالبانو تر مشرتابه لاندې افغان حکومت سره د خپلو انديښنو شريکولو او د دواړو ګاونډيانو ترمنځ د پرتو ستونځو د حل کولو په تړاو د پام وړ انتخابونه، اسانتياوې او پراخ امکانات لري. قطعاً مجبور نه دی چې خبره د رسنيو له لارې تر ګواښونو ورسوي، خو دغه هېواد مشران د افغانستان عيني واقعيتونو او خپلو تيروتنو ته له کتو پرته په مسلسل ډول د ګواښ هغه ازمويل شوې او ناکاره تګلاره مخته وړي چې زيانونه به يې له افغانستان څخه زيات پاکستان ته رسيږي.

شک نشته چې په پاکستان کې امنيتي ناکرارې او د تحريک طالبان پاکستان جګړه د طالبانو له بريا څخه سرچينه نه اخلي، بلکې اوږد او پيچلې شاليد لري، خو په کابل باندې د طالبانو له واکمنې څخه سملاسي وروسته د توقع خلاف د پاکستاني واکمنو په لهجه کې تريخوالي، ګواښونه، حتی د افغانستان د ځينو سيمو بمباردول او په رسنيزو خبرو کې د غير ديپلوماتيکو

الفاظو انتخاب یقیناً پوښتنې راپورته کوي او د اندېښنې وړ خبره ده.

له دې سره سره چې اوسنی سرپرست افغان حکومت د خپلو خلکو غوښتنو ته اهمیت نه ورکوي، ملي ګټې په پام کې نه نیسي او د نړیوالې ټولنې لخوا د تعامل مسلسلو هڅو ته پاروونکې غبرګون ښئي، خو د پاکستاني مشرانو لخوا ګواښونو تورونو او الزامونو په وړاندې د بهرنیو چارو د وزارت چوپتیا او یا هم نا انډوله غبرګون باندې د ډېرو افغانانو لخوا نیوکې کیږي.

طالب مشران یقیناً پوهیږي چې په پاکستان کې د ډېرو طالب مشرانو د جایدادونو، پاکستاني پېژندپاڼو درلودلو او نورو تړاوونو له امله له پاکستان سره ټکر ورته سخت زیانونه رسولای شي او قطعاً نه غواړي له پاکستان سره یې اړیکې ترینګلې شي. البته د پاکستان د رویې په تړاو پوښتنه راپورته کیږي چې پاکستان ولې له طالبانو سره د پراخو تاریخي اړیکو درلودلو سره سره اقلاً د مثبت تعامل لپاره د لارو چارو په لټون کې پاتې راغلی دی؟ متأسفانه ځواب یې د ډېرو سیاسي شنونکو په باور دا دی چې په کابل کې له هر واکمن سره مخالفت او په وړاندې یې نیابتي جګړه پیلول د پاکستان د ستراتیژیک عمق د تګلارې برخه ده.

د رسنیزو راپورونو له مخې د پاکستاني چارواکو لخوا امریکایي بې پیلوټه الوتکو ته په افغانستان باندې د څار لپاره د اډو ورکول، په بهرنیو هېوادونو کې میشتو پخوانیو جنګسالارانو او له نورو ترهګرو ډلو سره پټې ناستې د ځینو سیاسي شنونکو هغه ارزونې او انګېرنې تائیدوي چې وایي پاکستان لکه د تل په څیر یو ځل بیا غواړي په افغانستان کې د پردیو ترهګرو ډلو شتون په لوړه کچه د ژورې اندېښنې وړ وښیي، د طالبانو د حکومت پر د ممکنه نړیوال غبرګون په مهال د پاکستان ملاتړ مجبوریت توجیه کړي، خو له نیکه مرغه په افغانستان باندې د نظامي یرغلونو ناکام شالید ته په کتو او په دغه هېواد کې د طالبانو په پرتله د ښه بدیل د نشتون له امله نړیواله ټولنه لاهم تعامل ته دوام ورکوي.

دواړه هېوادونه د یو بل په جغرافیه کې روا ستراتیژیکې ګټې لري چې په سیمه کې د اقتصاد، امنیت او ثبات په محور راڅرخیږي. متأسفانه چې په افغانستان کې واک ته له رسېدو وروسته دَ هر واکمن په وړاندې د وسلوال مقاومت له مشرانو څخه د مادي او معنوي ملاتړ کولو پاکستاني سیاست د دغه هېواد په هکله افغانانو ذهنیت نور هم خرابوي او په افغانستان کې ددغه هېواد مشروع ګټو ته هم زیان رسوي.

په افغانستان کې د پاکستان د تګلارو له امله عامه ذهنیت خراب شوی دی او افغانان فکر کوي چې پاکستان یوازې په شخړو، فقر، بیوزلۍ، په کورنیو شخړو کې د ښکېل او له بهرنۍ نړۍ سره په جنجالونو کې د نښتي افغانستان په لټه کې دی او دا چې په سیاسي امنیتي او اقتصادي ستونځو کې ایسار پاکستان د افغانستان په وړاندې د نړیوال ایتلاف په چوکاټ کې یو ځل بیا د لوبې کولو لپاره د ډېرو کارتونو له درلودلو څخه خوند اخلي.

د راپورونو له مخې په افغانستان کې د داعش په ګډون د نورو جنګي ډلو د شتوالي له امله د نړیوالو د اندېښنو ګراف ورځ تربلې لوړیږي او د افغانستان حکومت لخوا یوازې د بهرنیو جنګي ډلو د شتون تورونه ردول په هیڅ ډول مناسب ځواب او د هېواد په ګټه غبرګون نه دی. د طالبانو د حکومت پر ضد په نړیوال غبرګون کې شدت ممکن په افغانستان کې د ځینو هېوادونو له خوا مطرح شویو امنیتي ننګونو ته د III د توجه نه کولو پایله وي. په دغه ډول غبرګونونو کې ډېرې وخت ډیپلوماتیکې خبرې اترې، د استخباراتي معلوماتو شریکول، اقتصادي بندیزونه، نظامي همکاري، او نور اقدامات شامل دي چې هدف یې د خپلو نړیوالو مسئولیتونو پوره کولو په برخه کې د ناکامو رژیمونو ګوښه کول یا هم ورباندې فشار راوړل وي.

د پاکستان لخوا په دیپلوماتیکو هلو ځلو کې په افغان خاوره کې د ترهګرو ډلو د شتون په موضوع باندې فشار او د افغانستان له جنګسالارانو سره ددغه هیواد د مشرانو له مکررو لیدو کتو څخه ښکاري چې پاکستان په افغانستان باندې د یوه بل ناورین لپاره له نورو هېوادونه سره په ګډه د ګډو ګټو په چوکاټ او په ګډ میکانیزم باندې د هوکړې کولو هڅې کوي او امارت د کورنیو نیمګړتیاو او سیاسي انزوا له امله د مناسب غبرګون ښودلو په برخه کې بې بسه ښکاري. له نړیوالې ټولنې سره د تقابل تګلارو او نورو نیمګړتیاو په نړیواله کچه د افغانستان نړیوال اهمیت ته زیات رسوي او د وخت په تیریدو سره دغه هېواد ته جدي ستونځې راپورته کولای شي.

مبارزۀ دو نظام تمدنی: لیبرال دموکراسی یک قطبی امریکا در مقابله با نظام چند قطبی بریکس

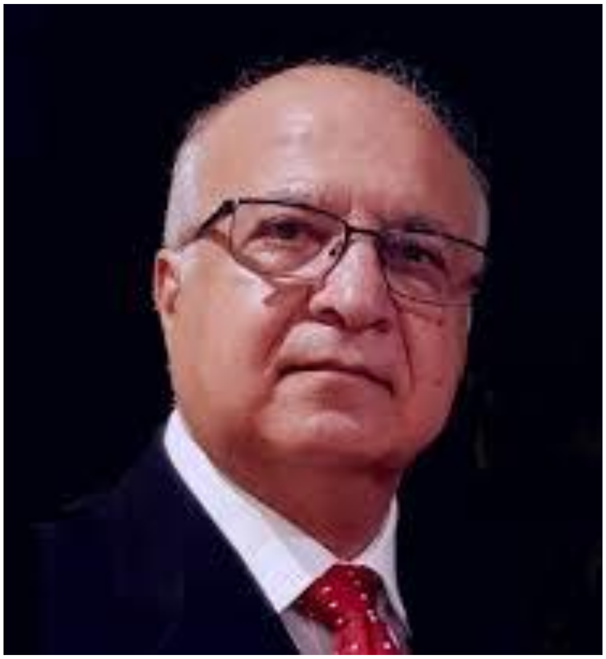

دوکتور نوراحمد خالدی

قدرت یافتن نظام یک قطبی در جهان

بعد از سقوط اتحاد شوروی ایالات متحدۀ امریکا، برتری نظام سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی لیبرال دموکراسی خودرا در جهان اعلام نموده به عنوان یگانه هژمون بلامنازع درجهان یک قطبی عرض اندام نمود. آغاز این هژمونی را متفکر امریکایی فرانسس فوکویاما در سال 1992 "ختم تاریخ" خواند.[i] این برداشت هژمونیستی از نقش امریکا در تاریخ سبب بروز عقاید نیوکانزرواتف ها (نیو کانها) در سیاست خارجی امریکا گردید و به سرعت در صدد از میان برداشتن رژیمهای غیر مطلوب بر آمدند، افغانستان و عراق اشغال و دولتهای آنها عوض گردید و قرار بر این بود تا هفت کشور دیگر منجمله ایران، سوریه، لیبیا و یمن نیز اشغال شده و رژیمهاییکه بلاقوه قادر به مقابله به اسراییل بودند از میان برداشته شوند. علاوه بر آن، برطبق توافق میان کاندالیزا رایس، هیلاری کلینتون و صدراعظم وقت اسراییل نقشۀ شرق میانه و جنوب آسیا از سوریه تا پاکستان مطابق پلان دگروال امریکایی بلک ویل عوض شده کشورهای تازه بر اساس قومیت و مذهب عرض وجود نمایند. اروپا هم از این یکه تازی امریکا و شرکای غربی آنها مصوٌن نماند یوگوسلاویا بزور تفنگ به هفت کشور جدید منقسم شد و صربیا برای عدم اطاعت از اوامر اروپای غربی برای سه ماه مورد بمباران ناتو قرار گرفت. سی آی ای به وقوع انقلابات رنگین در کشورهای اوکرایین و جورجیا و بهار عربی در شرق میانه اقدام کرد و نیروهای سیاه القاعده را، که مسؤل حمله بر امریکا در یازدهم سپتمبر 2001 میدانست، به جان دولتهای سوریه و لیبیا انداخت. در آسیای شرقی این پلان شامل تغییر دولت کوریای شمالی نیز بود. این یکه تازی امریکا در شرایطی صورت می گرفت که روسیه، بعد از فروپاشی اتحادشوروی، در پروسۀ تغییر به یک نظام سرمایداری بود و در شرایط بد اقتصادی اجتماعی و سیاسی قرار داشت و در عمل در مرحلۀ گذار به یک استیشن مواد نفت و گاز و مواد خام ارزان قیمت برای اروپا قرار داشت. در عین زمان چین در سالهای 2010-1980م در حال انتقال به یک اقتصاد سرمایداری مراحل امتزاج خودرا در زیر بناهای اقتصادی، تولیدی، تجارتی و مالی جهانی ایجاد شده توسط امریکا می پیمود و با جلب فابریکات تولیدی جهان غرب برای بهره برداری از کارگر و مواد خام فراوان و ارزان، در مرحلۀ گذار به یک کارخانۀ تولیدی جهان قرار داشت و هنوز 800 ملیون نفر نفوس آن در زیر خط فقر زندگی میکردند.

اما ظهور چین به عنوان یک ابر قدرت اقتصادی در سالهای 2010-2020م و همچنان احیای مجدد روسیه به عنوان یک قدرت نظامی-اقتصادی در سالهای اخیر، این موقف هژمون مطلق امریکا و شرکای غربی آنها را به خطر مواجه کرده است.

جنگ اوکرایین تداوم نظم موجودۀ سیاسی، اقتصادی و مالی بین المللی را که از زمان ختم جنگ جهانی دوم توسط امریکا و شرکای اروپای غربی آن در جهان شکل گرفته بود و منجر به ایجاد زیربناهای سیاسی (ملل متحد و شورای امنیت، گروه کشورهای هفتگانۀ پیشرفتۀ اقتصادی غرب)، اقتصادی (سازمان تجارت بین

المللی، بانک جهانی، صندوق وجهی بین المللی، بانک بین المللی تصفیه معاملات، سیستم انتقالات پولی سویفت، استفاده از دالر امریکایی به مثابه سعر ذخیرهٔ جهانی و سعر معاملات تجارتی جهانی) نظامی و استخباراتی (ناتو، پنج چشم، کواد) و امثالهم گردید به خطر مواجه نموده است. بخصوص بعد از اینکه جهان غرب به رهبری امریکا یک تعداد از کشور ها را که حاضر نبودند سیاستهای امریکا را قبول کنند با تعذیرات اقتصادی منجمله منجمد ساختن ذخایر اسعاری آنها در بانکهای غربی تعذیرات فرهنگی و غیره جزأ دادند و از دالر امریکایی به مثابه سلاح نظامی برضد آنها استفاده کردند، سبب شد تا بسیاری از ممالک نیمقارهٔ جنوبی به علاوه روسیه و چین برای حفظ منافع خود از نظم موجودهٔ غربی Rules Based Orderعدول نموده در صدد ایجاد الترناتیف هایی گردند که از گزند غربیها در امان باشند. ایجاد بریکس کوششی است تا برای کشورهای عضو امکانات همکاریهای مستقیم میان خودشان را دور از دسترسی امریکا و شرکای شان فراهم نماید.

کوشش در ایجاد یک نظم جهانی چند قطبی

با ختم کانفرانس سران کشورهای بریکس - که از 22-24 اکتوبر 2024در شهر کازان روسیه دایر گردید - موجودیت جهان چند قطبی رسما ظهور کرد. کشورهای اولی عضو بریکس که شامل روسیه، چین، هند، برازیل، آفریقای جنوبی بود برای بار اول در این کانفرانس با شمولیت پنج عضو جدید ایران، مصر امارات متحده عربی و اتیوپیا دایر گردید و در ختم کانفرانس 13 عضو جدید را زیر عنوان اعضای پارتنر بریکس معرفی نمودند که شامل الجزایر، بیلاروس، بولیویا، کیوبا، اندونیزیا، قزاقستان، مالیزیا، نایجیریا، تایلند، ترکیه، اوگاندا، ازبکستان و ویتنام. می باشند. ده کشور موجوده بریکس در حال حاضر ۳۷ فیصد تولید ناخالص داخلی جهان و ۴۵فیصد نفوس جهان را احتوا می‌کنند و ۴۵ فیصد مجموع نفت جهان را تولید مینماید. در حالیکه عربستان سعودی به عضویت بریکس پذیرفته شده اما تا حال کرسی خودرا احراز نکرده است. وزیر خارجه سعودی در اجلاس کازان اشتراک کرد.

کانفرانس کازان از جریان ایجاد زیربناهای یک سیستم مالی بین المللی بریکس خبر داد تا تجارت خارجی آنها از گزند تعذیرات و مداخلات امریکا و کشورهای اروپا مصؤن باشد. برای این منظور کشورهای عضو بریکس در صدد ایجاد الترناتیف های موثر در زمینه ها مختلف هستند تا وابسطه به امریکا و شرکای آنها نباشند .برای توصل به این هدف ابتکارات مختلفه در جریان است که شامل ایجاد واحد پولی بریکس غیر از دالر، یورو و پاوند انگلیسی، ایجاد مرجع یا بانک ذخیره که معاملات را تصفیه کند، و همچنان سیستم انتقال پول میان بانکها شامل می باشد. همچنان ایجاد شرکتهای بیمه که وابسطه به غرب نبوده و قادر باشند محمولات تجارتی و وسایل ترانسپورتی مانند کشتیهای نفتکش و کشتیهای کانتینر بر و طیارات را بیمه کنند. در این سیستم ایجاد یک واحد پولی UNIT شامل است برای معاملات تجارت خارجی که 40% به طلا و 60% به نرخ تبادله پول کشورهای خودشان وابسته خواهد بود. این به معنی ایجاد بانک نوت برکس نیست بلکه با حفظ پولهای کشورهای عضو این واحد پولی صرف برای تجارت خارجی آنها ایجاد میگردد. همچنان کشورهای بریکس می‌خواهند یک مرکز تصفیه معاملات انتقالی پولی بنام CLEAR ایجاد کنند. بر همین اساس کشورهای عضو بریکس می‌خواهند یک سیستم حل و فصل معاملات تجارتی بین المللی غیر دالری را بر مبنای پروژهٔ mBridge (ام برج) بانک بین المللی (BIS) واقع شهر بزل سویس ایجاد کنند. به همین ارتباط کشورهای بریکس می‌خواهند یک کارت اعتباری (کریدت کارت) بنام BRICS PAY ایجاد کنند که اشخاص و موسسات از آن برای خرید روزانه اشیا و خدمات در تمام کشور های عضو استفاده کنند. در قطار پروژه های بریکس ایجاد یک مرکز تبادله مواد ارتزاقی، موادخام زراعتی و معدنی نیز شامل است تا از تعیین قیمت‌های مواد توسط بازارهای غربی بی نیاز گردند. در جملهٔ این اقدامات کشورهای برکس بانک جدید انکشاف New Development Bank را که شانگهای مرکزیت دارد برای تمویل پروژه های زیربنایی اقتصاد ممالک گلوبل سواث یا نیمقارهٔ جنوبی ایجاد کرده اند. بدین طریق با ایجاد این زیربنا ها امریکا و کشورهای اروپایی قادر نخواهند بود ذخایر اسعاری ممالکی را که با سیاستهای آنها موافق نیستند منجمد نموده غضب نمایند و یا بالای معاملات تجارتی تعذیرات وضع کنند.

عکس العمل کشورهای غربی: بریکس زیر حملهٔ غرب

آنچه در جریان کانفرانس کازان واضح شد آن است که رسانه های جهان غرب بسیار کوشیدند این کانفرانس را نادیده بگیرند و در اخبار و مقالات خود از "بریکس" نام نگیرند اما در جاییکه نتوانستند نام نگیرند کوشش کردند دروغ بگویند. برای دانستن این مطلب کافی است گزارشات بی بی سی را در روز های گذشته مرور نمایید اما این بی تفاوتی موقتی بود و دیری نگذشت که جهان غرب به سرکردگی امریکا حملات خودردا برای مختل ساختن پروسهٔ ایجاد جهان چند قطبی بریکس آغاز کردند.

اولویت های اصلی بریکس که در اعلامیهٔ نهایی کانفرانس انعکاس یافته، تسریع توسعه یک سیستم مالی مستقل از غرب مبتنی بر تکنولوژی بلاک چین (BlockChain)و کاهش ذخایر ارزی ذخیره شده به دالر آمریکا است این دورنما سبب وحشت بانک های مرکزی غرب و بخصوصایالات متحده گردید به حدی که پروژه امبریج (mBridge) ممکن است خیلی زود تعطیل شود. ودان پاتل سخنگوی وزارت امور خارجهٔ امریکا به تاریخ 29 اکتوبر اعلام کرد که توسعه سیستم های مالیبریکس یک تهدید مستقیم برای دموکراسی در کل جهان است (رسانه های مختلف). او اظهار داشت که "توسعه سیستم عوض برای سیستم سوئیفت و تضعیف نقش دالردموکراسی را تهدید می کند. چنین اقداماتی اغلب با تقویت رژیم های خودکامه همراه است. در نتیجه، نورمها و ارزش‌های بین‌المللی که زیربنای نظم دموکراتیک هستند، تضعیف می‌شوند و فضای بیشتری برای اقدامات ضد دموکراتیک توسط خودکامه‌ها ایجاد می‌شود. . بنابراین، ایالات متحده، نمی تواند اجازه دهد که این اتفاق بیفتد"

طبیعی است که این نوع عکس العمل قرار بود اتفاقی بیفتد و این اتفاق افتاددر همین راستا همزمان انک مرکزی همه بانک‌های مرکزی جهان (BIS) یا بانک تسویه‌های بین‌المللی (Bank for International Settlements) نهادی که بر توسعه امبریج نظارت می‌کند، اکنون در حال برنامه‌ریزی برای پایان دادن به این پروژه است، که قرار بود به عنوان ابزاری برای تسهیل تسویه حساب های غیر دالری استفاده شود. بانک تسویه حساب های بین المللی در بازل، سوئیس واقع شده است. سوئیس قبلاً کشوری بی طرف بود، اما اکنون بیشتر شاهد نشانه های مکرر هستیم که طبق اظهارات وزیر امور خارجه روسیه، سرگئی لاوروف، سوئیس بی طرفی را کنار گذاشته است. . بانک تسویه بین المللی این اعلامیه را پس از گفتگوی صندوق بین المللی پول و بانک جهانی در مورد پروژه امبریج در هفته 21 اکتوبر اعلام کرد

،البته، جهان غرب به راحتی این واقعیت را حذف می کنند که اکثریت ممالک جهان از یک سیستم تسویهٔ بین‌المللی معاملات غیر دالری سود خواهند برد، زیرا تجارت در سبدی از اسعار محلی اقتصاد در حال توسعه آنها را تقویت می کند، و دقیقاً به همین دلیل است که این پروژه توسط کشورهای زیادی در سراسر جهان حمایت می شود. .س از اینکه ولادیمیر پوتین، رئیس جمهور روسیه، تکنولوژی زیربنایی را به عنوان ابزاری برای دور زدن تحریم ها و تضعیف سلطه دالر در سیستم مالی جهانی شناسایی کرد، بانک تسویه بین المللی در حال بحث در مورد بستن پلت فرم آزمایشی پرداخت های فرامرزی قرار گرفت. در اینجا باید پرسید که چه کسانی از این حرکت سود می برند؟ چه کسی از تعطیل کردن یک پلتفرم، یک پلتفرم مبتنی بر بلاک چین که اکثریت جهان را قادر می‌سازد تا اقتصادهای خود را توسعه دهند، سود خواهد برد؟

این واقعیت که چین ستون فقرات کلیدی تکنولوژی پلتفرم ام بریج را تامین کرده است، به نگرانی‌های سیاست‌گذاران غربی اضافه می‌کند. به گفته یکی از سیاستگذاران ارشد، اجازه دادن به چین برای داشتن دست بالا در توسعه چنین پروژه ظریفی اشتباه بود. سایر مقامات این گفتگوها را تأیید کردند و بر اهمیت انتخاب دقیق مواردی که مجاز به تغییر در لوله کشی مالی جهانی هستند تأکید کردند.

غرب معتقد است که در هر سیستم مالی و تجارتی جهانی باید دست بالا را داشته باشد، باید در توسعه پلتفرمی که با طراحی توسط اکثریت جهانی استفاده می‌شود که به نفع اکثریت جهانی و اقتصاد جهانی باشد، حرفی برای گفتن داشته باشد. بدیهی است که این استثناگرایی و جهان بینی نواستعماری است که به رسانه های معروفی مانند بلومبرگ اجازه می دهد تا مقاله را منتشر کند تا نشان دهد که سیستم تسویه حساب مالی چند ارزی خارج از کنترول غرب نظر خوبی نیست. آگاتی دمارای کارشناس ارشد شورای روابط خارجی اروپا می گوید که تعطیلی امبریج به چه معناست. او می‌گوید در درازمدت، هیچ شکی وجود ندارد که مکانیسم‌هایی مانند بریکس بریج می‌تواند برای چین، روسیه یا دیگران برای پنهان کردن معاملات حساس از مقامات غربی استفاده شود. یعنی سایر کشورهای مستقل حق این را ندارند که بدون اطلاع غرب کاری انجام دهند، کجا و با چه کسی معامله کنند.

به نظر می رسد که پروژه امبریج ممکن است در این زمان تعطیل شود، بدون شک، مانعی برای اکثریت کشور های جهان در پیگیری آن برای ایجاد یک سیستم مالی عادلانه است که به آنها کمک می

کند تا از ارزهای محلی استفاده کنند و توسعه اقتصادی خود را تقویت کنند. با این حال، چین و روسیه و همچنین شرکای بریکس پلاس در موقعیت خوبی برای غلبه بر این مانع هستند. این چیزی جز یک شکست کوچک نخواهد بود زیرا چین، روسیه و هند همچنین امارات متحده عربی در حال حاضر سیستم های مالی جایگزین خود و را دارند که آنها در داخل مرزهای خود برای معاملات تجاری استفاده می کنند. و البته، این سیستم می تواند در آینده گسترش یابد و بر اساس آن ساخته شود..

زیربناهای فکری جهان یک قطبی و جهان چند قطبی

می توان ادعا کرد که هدف ترویج اندیشهٔ بی طرفیجهانی (Global Neutrality)، جاه طلبی استراتژیک قدرت های بزرگ منطقه ای مانند روسیه، چین، هند، برایجلوگیری از تداوم یک هژمون جهانی واحد در وجود امریکا است. برای این کشورها از بسیاری جهات جاه طلبی استراتژیک انها به تسلط در حوزه منافع خود گره خورده است. فدراسیون روسیه مدعی داشتن یک نظام تمدنی دموکراسی" با حاکمیت ملیمستقل" است. به همین ترتیب چین نظام خودرا اقتصاد آزاد رهبری شده با "دموکراسی همه جانبهٔ مردمی" (-whole process people's democracy[1] معرفی میکند. این نظام چه تفاوتی با دموکراسی در غرب دارد؟ و این مفهوم چگونه عملی می شود؟ چین پروسهٔ سهمگیری مردم در تصامیم سطوح مختلف را "دموکراسی همه جانبهٔ مردمی" می‌نامد که عبارتی مرموز برای غربی‌هایی میباشد که تصور می‌کنند نظام سیاسی چین به هیچ وجه نمی‌تواند دموکراتیک باشد. با این حال، هنگامی که رئیس جمهور شی جین پینگ احیای مجدد بزرگ چین را توضیح می دهد، از شش صفت امیدوارکننده استفاده می کند که یکی از آنها دموکراتیک است. او دموکراسی را ارزش مشترک انسانی و یک اصل کلیدی می‌داند که حزب و مردم چین برای حل مشکلات می‌خواهند از آن استفاده کنند. نظریه پردازان حزب کمونیست چین، "دموکراسی همه جانبهٔ مردمی" را به عنوان یک دموکراسی زنجیره ای همه جانبه و کامل توصیف می کنند.

سوال اساسی در این است کهآیا روسیه یا هر کشور دیگری، می تواند حوزه منافع خود را به گونه ای تعریف کند که برای دیگران تهدید کننده نباشد؟ بخشی از پاسخ ممکن است در این باشد که قدرت‌های منطقه‌ای کوچک‌تر، مانند اوکراین، بی‌طرفی را چگونه می‌بینند. هنگامی که آنها به بی طرفی به عنوان یک استراتژی امنیتی روی می آورند، چنین دولت هایی با یک انتخاب جدی روبرو می شوند. بی طرفی خنثی به آنها اجازه می دهد تا به عنوان یک منطقه حائل عمل کنند که در آن قدرت های رقیب می توانند حداقل به طور موقت از آن خودداری کنند.. یا می‌توانند بی‌طرفی فعال را اتخاذ کنند و با تغییر وفاداری دائمی، با قدرت‌های رقیب علیه یکدیگر بازی کنند. هر دو استراتژی استقلال سیاسی ملی را تقویت می‌کنند، که میتوان گفت یکی از خصوصیات اساسی حاکمیت ملی است. اما آیا بی طرفی خنثی و یا فعال با ساختار اتحاد غربی مانند ناتو و اتحادیه اروپا سازگار است، همانطور که در مورد مجارستان، سلواکیا و ترکیه ملاحضه میشود. اما بسیاری ها بی طرفی را مغایر با ارزش های اتحاد می دانند و بنابراین. یک تهدید بالقوه برای آنها محسوب میکردد.

بنابراین، بی طرفی یک معماست. از یک سو، توانایی دنبال کردن سیاست‌هایی که ارزش‌های فرهنگی و سیاسی متمایز ملت را منعکس می‌کند، یک جنبه اساسی از حاکمیت ملی است. اما استقلال بیش از حد می تواند سپر امنیتی ارائه شده توسط یک اتحاد را تضعیف کند و آن را در برابر تهدیدات همسایگان متجاوز آسیب پذیر کند . بطور مثال در اتحادیهٔ اروپا گاهی اوقات انتقاداتی که به مخالفانی مانند مجارستان، ترکیه و سلواکیا وارد می شود این است که بی وفایی آنها امنیت اتحاد اروپا را تضعیف می کند. اما این به نوبه خود بر این ایده استوار است که ناتو منعکس کننده یک هویت تمدنی متمایز است و مزایای امنیتی ناشی از عضویت در ناتوکشورها را ملزم به پذیرش این هویت تمدنی لیبرال خاص می کند.

هویت تمدنی لیبرالی ناتو عبارت از چیست؟

غرب همواره الگوی حکمرانی لیبرال دموکراسی خود را در هر کشور و با هر تاریخ و فرهنگش قابل اجرا دانسته است. یک سایز مناسب همه نمونه کلاسیک آن حمله به عراق در سال 2003 بود. تحمیل یک

[1] , CGTN 25 Nov 2021Dr. Robert Lawrence Kuhn

شکل کاملاً بیگانه از حکومت بر کشوری که از نظر فرهنگی و تاریخی عمیقاً متفاوت بود. اما این ماموریت سقط شده یک امر تصادفی یا یک حادثه منفرد بخود نبوده است. همین فلسفه اساس فکری امپراتوری های استعماری بریتانیا، فرانسه، هالند و دیگر قدرت های اروپایی را در قرن نزده و قبل از آن تشکیل میداد. قدرت های اروپایی به دنبال این بودند که اراده، مذهب، آداب و رسوم و ایمان خود را در هر سرزمینی که تسخیر می کردند، از جمله چین، به نام تمدن تحمیل کنند. تهاجم و مداخله غیرمتمدنانه به نام دموکراسی، آخرین نمونه است. اگر دولتی، از نظر ایالات متحده، دارای شکل غیرمشروع حکومتداری باشد، امریکا معتقد است که حق مداخله برای تحمیل نسخه خود از دموکراسی را دارد. بنابراین، حق حاکمیت هر کشور و حق انتخاب آن از دید آمریکا مشروط به انتخاب شکل حکومتداری آن است. همچنین به یاد داشته باشیم که تصور غربی از دموکراسی تنها به دولت ملی محدود می شود. به عنوان مثال، در خارج از دولت ملی، به طور اساسی در عرصه بین المللی کاربرد ندارد. به همین دلیل است که غرب هرگز از اصطلاح دموکراسی در چارچوب نظام بین المللی استفاده نمی کند و به همین دلیل است که نظام بین المللی خالی از دموکراسی است. ایالات متحده معمار و حافظ نظام بین المللی موجوده است و معتقد است که این حق را دارد که هر زمان و هر کجا که بخواهد یکجانبه عمل کند. بنابر آن برای اتحادیهٔ اروپا که در حقیقت ادامهٔ ناتو در زمینه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قانون گذاری است، این هویت تمدنی لیبرال دیگر منحصر به محدوده فرهنگی اروپا نیست. فرض بر این است که در سطح جهانی گسترش می یابد، که باعث گسترش ناتو می شود، و در اینجا جاپان، آسترالیا، کوریای جنوبی، فیلیپین و هر کشور دموکراتیک دیگری مانند ارجنتاین، که تمایل به پیوستن به آن را ابراز می کنند تجسم واقعی چیزی است که زمانی فرانسیس فوکویاما آن را پایان تاریخ نامید. در همین حال کشورهای بریکس دیدگاه بسیار متفاوتی از رابطه بین حاکمیت ملی و امنیت را ترویج می کنند، دیدگاهی که فضای بیشتری را برای بی طرفی سیاسی و ارزشهای ملی کشورهای عضو ارایه میکند.

هویت تمدنی بریکس عبارت از چیست؟

در حالی که ناتو فرض می کند ارزش های فرهنگی و سیاسی دولت های عضو باید بر مبنای لیبرالیسم فردی باهمدیگرمطابقت داشته باشند تا مبادا امنیت جهانی تضعیف شود، ائتلاف بریکس بر این ایده استوار است که احترام به تنوع سیاسی و فرهنگی کشورهایا " چندقطبی تمدنی" به جای وحدت نظر امنیت جهانی را تقویت می کند. اکنون می توانیم درک کنیم که چرا مبارزه بین روسیه و غرب بر سر اوکراین چنین اهمیت جهانی دارد. در این جا تضاد بینش ها مطرح اند. ناتو فرض می‌کند که نتیجه فعالیتهای اتحادیه سرنوشت ایدئولوژی اصلی آن را تعیین می‌کند، یعنی این باور که گسترش ارزش‌های لیبرالی به صلح ورفاه جهانی منجر می‌شود. از زمان فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، این امر به باور تعیین کننده و مأموریت اصلی ناتو تبدیل شده است. در عین زمان برکس همچنین فرض می کند که نتیجه جنگ اوکرایین سرنوشت ایدئولوژی اصلی آن را تعیین می کند، این اعتقاد که شناخت و احترام به تنوع فرهنگی و سیاسی ملتهاکلید صلح و رفاه جهانی است. بر این اساس باور تعیین کننده و مأموریت اصلی برکس به طور فزاینده ای در نهادینه سازی اصل جهان چندقطبی تمدنی نهفته است. پروفیسور نیکولای پترواستدلال می‌کند که "چندقطبی بودن تمدن، که آن را ایدئولوژی بریکس می‌نامد پیچیده‌تر از آن چیزی است که اکثر تحلیل‌گران تصور می‌کنند، زیرا از مفهوم دموکراسی مستقل با حاکمیت ملی که روسیه از اوایل دهه 2000 آنرا در داخل کشور دنبال کرده ، وام گرفته است . در ابتدا هیچ مؤلفه سیاست خارجی برای دموکراسی مستقل با حاکمیت ملیوجود نداشت، زیرا روسیه در آن مقطع متعهد به ادغام با غرب بود.".[ii]

این امید که دموکراسی با حاکمیت ملیمستقل می تواند به عنوان وسیله ای برای لنگر انداختن روسیه در غرب عمل کند، برای یک دهه باقی ماند. اما زمانی که غربیها روسیه را در جمع خود نه پذیرفتند روسها این اندیشه را بدور انداخته تاکید بر حاکمیتی کردند که به روسیه اجازه داد به آرامی از سیاست خارجی طرفدار غرب به سیاست چندقطبی تمدنی گذر کند. از سال 2022، روسیه علاوه بر این، شروع به باورکردن به خود به عنوان یک کشور دارای یک تمدن مخصوص بخودکرده ست. معنای این چرخش هنوز در حال تکامل است، یکی از محققانی که عمیقاً در مورد رابطه بین چندقطبی بودن تمد نها و امنیت فکر کرده است، پروفسور باریس میرزوف است از پوهنتون دولتی ماسکو است. میرزویف می گوید

که انترناسیونالیسم لیبرال از نظر فلسفی با واقع گرایی سیاست خارجی در تضاد است و این ناسازگاری مانع از حل بسیاری از درگیری ها در سراسر جهان می شود. . مشکل پیش روی رهبران جهان این است که چگونه از تبدیل شدن این تنش به یک درگیری که کل جهان را درگیر می کند جلوگیری کنند. میرزوف پیشنهاد می کند که چارچوبی وجود دارد که در آن این کشمکش نیازی به ظهور ندارد. او این چارچوب را رئالیسم تمدنی می نامد. واقع‌گرایان تمدنی معتقدند که نظام بین‌الملل کنونی از برخورد بین لیبرالیسمی که استفاده از زور را برای تسلیم کردن دولت‌ها به چارچوب اخلاقی جهانی لیبرالی توجیه می‌کند و واقع‌گرایی که استفاده از زور برای تضمین بقای هر دولت را توجیه می‌کند، زنده نخواهد ماند..

هر دوی این دیدگاه‌ها منجر به درگیری‌هایی می‌شوند که تداوم یافتهعمیق‌تر می‌شوند و در نهایت از مرزهای ملی عبور می‌کنند . بنابراین لیبرالیسم باید خود را تنها به عنوان یک صدا در میان بسیاری از صداها بداند نه یگانه صدای مشروع بشریت . صرف نظر کردن از ادعای لیبرالیسم مبنی بر اقتدار اخلاقی جهانی، کلید ثبات و صلح جهانیاست زیرا لیبرالامپریالیسم با تلاش هایی برای استقرار هژمونی غرب در سیاستهای نظامی و اقتصاد، که همگی بر ادعای برتری اخلاقی ارزش های لیبرالی غربی استوار است، درهم آمیخته شده. همانطوریکه در عصر استعمار پنداشتهای برتری فرهنگی غربی زمینهٔ اخلاقی استعمارملتهای جهان را می ساخت. رئالیسم یا واقع گرایی نیز باید به گونه ای تجدید نظر شود که دیگر احترام به حاکمیت ملی و قدرت به عنوان توجیه اخلاقی مطلق برای اعمال دولت عمل نکند. **در عوض، یک نظام دولتی جدید باید پیش‌فرض فلسفی چندقطبی را اتخاذ کند، که در آن بی‌طرفی ارزش‌ها نتیجه نهایی است، و بنابراین حتی کشورهایی با نظام‌های ارزشی ناسازگار باید همزیستی را بیاموزند.** چنین تحولی چقدر محتمل است؟ میرزویف محتاط است و می گوید که این یک تحول بزرگ در نظام روابط بین الملل خواهد بود. اما یک سابقه تاریخی برای آن وجود دارد. در قرن هفدهم، در اروپا، رهبرانی که از نزدیک به یک قرن جنگ بی وقفه خسته شده بودند، تصمیم گرفتند که نقش ارزش های دینی را در امور بین المللی کاهش دهند. بنابر آن توقع آن است که آنچه واقع گرایان تمدنی خواستار آن هستند، در واقع یک معاهده جدید وستفالیا[iii] است که مانند سلف خود، به گسترش جنگ های ارزشی پایان می دهد.

میرزویف می‌گوید، هدف رئالیسم تمدنی این است که نظم چندقطبی را در عمل پیاده کند، و آن را به‌عنوان نماینده قطب‌های تمدنی متنوع، که هر کدام حوزه نفوذ فرهنگی و سیاسی خود را دارند، نهادینه کند. او می‌گوید برای رسیدن به آن جا، باید زبان سیاسی مسلط روابط بین‌الملل امروزی را عوض کنیم.

تلاش برای منزوی ساختن هر ملتی غیرمسئولانه و خطرناک تلقی می شود زیرا ساختار جامعه جهانی ما را می شکند. بنابراین، وظیفه مناسب دیپلمات‌ها را می‌توان به بهترین نحو به کار مشاور ازدواج تشبیه کرد، جایی که طلاق به سادگی یک گزینه نیست. پس چگونه بی طرفی در آن جا می گیرد؟ بی طرفی، با توجه به ارزش ها، به خوبی در چارچوب رئالیسم تمدنی قرار می گیرد. نظام دولت ملی مدرن تا حد زیادی مدیون این ایده است که در یک جامعه سالم، ارزش‌های دینی نه تنها باید از سیاست جدا نگه داشته شوند، بلکه باید از نظر اهمیت با آن رقابت کنند. این تصور باستانی که عمیق‌ترین ارزش‌های ما از سیاست سرچشمه نمی‌گیرد، بلکه فراتر از سیاست است، چیزی است که در نهایت به رهبران این امکان را می‌دهد که بی‌طرفی را با توجه به ارزش‌ها، حتی ارزش‌های دینی، به جای مبارزه تا سرحد مرگ بر سر آنها بپذیرند. این در نهایت منجر به صلح وستفالیا، پایان جنگ 30 ساله و متعاقب آن ظهور اروپا به عنوان یک نیروگاه جهانی برای سه قرن آینده شد.

اگر می‌خواهیم از رویارویی جهانی دیگر بر سر ارزش‌ها اجتناب کنیم، امروز شدیداً نیاز داریم که این نوع بی‌طرفی را دوباره بدست آوریم.

په افغانستان کې د وړیا روغتیایي خدماتو نظریې او د وګړو د لګښتونو اندیښنې

ډاکټر لمر

په یوه جغرافیایي محدوده کې د یوې ټولنې د دولتي اداري مسؤلیت دی، چې خلکو ته د با کیفیته ژوند چاپیر برابر کړي، هر اړخیز ټولنیز خدمات وړاندي کړي، چې اتباع یې هوسا او صحي ژوند ولري او د فزیکي، روحي او پوهنیز ودې بشپړ امکانات ولري، چې د رواني، جسمي او میکروبي ناروغیو مخنیوی وشي او د ناروغي په ترڅ کې د وړیا روغتیایي خدماتو روغتیایي بیمه ولري، چې د روغتیایي خدماتو د لګښتونو، د لوړ کیفیت، مصؤن او صحي ژوند تضمین یې وشي او په صحي چاپیریال کې ژوند وکړي.

یو شمېر افغانان داسې انګېري، چې په افغانستان کې د ژوند پورتنۍ غوښتنې ټولې تضمین شوي دي او ګواکې روغتیایي خدمات په افغانستان کې وړیا دي، خو ټولو ته څرګنده ده، چې په افغانستان کې ۸۰ سلنه روغتیایي خدمات د شخصي کلینیکونو او روغتونونو لخوا تر سره کېږي او پاتې ۲۰ سلنه کې په دولتي کلینیکونو او روغتونونو کې روغتیایي خدمات خلکو ته وړاندې کېږي، مګر دا هم جوته ده، چې د ناروغ فامیل اړ دی، چې درمل، سیروم او د سیروم د تزریق سیستم، د ادرارو نلکۍ (Urine-catheter)، د ټپونو د پانسمان توکي، د عملیات ځیني څیزونه او داسې نور باید پخپله په پیسو واخلي، چې په افغانستان کې په دولتي کلینیکونو او روغتونونو کې هم یو معمول کار دی. یو شمېر ناروغان د خپلې تداوي لپاره بهرنیو ملکونو ته ځي، چې هلته هم د تداوي ټول لګښتونه پخپله پرې کوي.

له بده مرغه په دولتي سکتور کې لیه هم د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه او شهید سردار محمد داودخان په واکمنیو کې جوړشویو کلینیکونو او روغتونونو کې د خلکو تداوي تر سره کېږي، چې کله نا کله دغه درملنه نیمګړې او له مخاطرو سره غبرګه وي او د هغه مهال ټول تعمیرات وراسته او زاړه شوي دي، ځکه نو په افغانستان کې روغتیایي سیستم ته باید په جدي توګه پاملرنه وشي.

نن سبا د افغانستان نفوس له ۴۳ میلیونه اوښتی دی او تر (۴۳۳۷۲۹۰۲) اټکل کېږي، چې روغتیایي خدمات ۸۰ سلنه په شخصي روغتونونو کې وړاندې کېږي، چې افغان ملت یې له ډېرو ګواښونو سره مخامخ کړی دی، یو شمېر بېوزلي افغانان پرته له تداوي په کورونو کې مري، ځکه د روغتیایي خدماتو د لوړو لګښتونو وسه نه لري او د درملنې لپاره ډاکټر ته مراجعه نه کوي او یو شمېر نور بیا د بې وسې له کبله خپله تداوي د ډاکټر له سپارښت سره سمه تر پایه نه تر سره کوي.

په افغانستان کې د توبرکولوز پېښې ۱۵ سلنه وګړیو کې تشخیص شوې دي، خو په اطرافو کې خلک د متداومې درملنې، د ایزولېشن، سم خوراک وسه نه لري، نو درمل نیمګړي اخلي، چې د انتیبیوتیک په مقابل کې د رېزستنت پېښې او د توبرکولوز مخاطره په اتباعو کې لوړوي، چې دغه حالت له ډېرو لګښتونو سره هم مل وي، نو د پاملرنې وړ ستونزه ده.

نن سبا په افغانستان کې ګڼشمېر د درملو فابریکې (کارخانې) جوړې شوي دي، په هلمند کې د درملو یو فابریکه په ۲۳۰ میلیونو افغانیو تأسیس شوې ده. په کابل کې د زعفران فارما د درملجوړولو فابریکه، چې تر ۴۵ قلمه ادویه جات تولیدوي فعالیت کوي. په کندهار کې د مومند کلینیک هم د شاوخوا ۲۰۰ میلیونو ډالرو په لګښت څو کاله مخکې تأسیس شوی دی.

د کابل په دهبوري کې د ښاغلي زمان ګُل د یورولوژي کلینک له څو لسیزو راپر دېخوا د خلکو درملنه او د یورولوژي عملیاتونه

تر سره کوي. د موسی وردګ کلینیک یې زوی ته په میراث پاتې دی، نو د شخصي کلینیکونو شمېر ورځ تر بلې زیاتېږي او له خلکو سره د روغتیایي خدماتو د لګښتونو اندېښنې هم پیاوړې کېږي.

افغانستان ۳۴ ولایتونه او تخمیناً ٦۵۰ ولسوالۍ لري، نو په دغه ټولو جغرافیوي او دولتي واحدونو کې روغتیایي خدمات یا نه شته او یا هم ډېر ابتدایي دي. په یو شمېر سیمو کې ملایان او یو شمېر کوډګر د خلکو درملنه کوي او عادي خلک، چې په کوم درملتون او یا شخصي کلینیک کې یې شاګردي کړې وي، نو په لرې پاتو سیمو کې د ډاکټر پېښې کوي او خلک له مخاطرې سره سم یا نا سم تداوي کوي. په شبرغان کې د سرې غمیزې نه مخکې ٦ شخصي درملتونونه او یوه ډیپو فعاله وه، خو اوسمهال د درملتونونو شمېر له ۴۰ اوښتی دی او د دولتي ډیپو درک نه شته. روغتیایي مرستې په ملکي روغتون، د تفحصاتو، څارندویو او د استخباراتو په کلینیکونو کې خلکو ته وړاندې کېږي. زه د دغو ټولو پېښو ثبوت لرم او له ډېرو سره مخامخ شوی هم یم، ځکه بیا دې ته نغوته کوم، چې د افغانستان روغتیایي خدماتو ته په ځغرده پاملرنه وشي.

ټولو ته معلومه ده، چې په وروستیو ۵۰ کلونو کې افغانستان په جګړو کې ښکېل وو او د افغانستان اداري سکتور، تعلیم او تربیې او روغتیایي خدماتو ته چنداني پاملرنه نه ده شوې، مګر نوره هم ټکني شوې دي. وروسته له سرې غمیزې د ولایتونو تر منځ تګ را تګ له امنیتي ګواښونو سره مل وو، په ډېرو سیمو کې ګڼشمېر درملتونونه وتړل شول او له روغتونونو هم فني پرسونل وتښتېدو. په ۱۳٦۰ کال کې د سرپل ولایت سقوط وکړ او دولتي ټولې موسسې وسوځول شوې، مکتبونه او دولتي اداري له منځه یوړل شوې او روغتیایي موسسې هم تری تام او چوروچپاول شوې. په همدغه کال د شبرغان نیم ښار هم د مجاهدینو لخوا وسوځول شو او د فاریاب د درزاب ولسوالي هم سقوط شوه. په مزار شریف کې د قدوس کل او قوماندان زبیج اخوډب روان وو. په افغانستان کې دغه سیمې نسبي آرامې سیمې یادېدلې، مګر

د افغانستان جنوب، شرق او غرب کې ټول اداري موسسات لیه د روسانو د یرغل په لومړي کال کې دړې وړې شوې ول.

په ۱۳۷۱ کال د کابل ورانېدل او د کابل د خلکو تباه کېدل ټولو افغانانو د شنې غمیزې او کورنیو جنګونو په ترڅ کې ولیدل. د کابل ټولې او منجمله روغتیایي موسسې ونړېدلې او د هوسا انساني ژوند ته په ټول افغانستان کې د پای ټکی کېښودل شو، چې له بده مرغه د امریکایانو او لوېدیزوالو له یرغل سره په شلو کلونو کې له ۳ تر ۴ تیرلیونو ډالرو له لګولو سره هم د افغانستان د روغتیایي خدماتو سیستم و نه رغول شو، چې نن هم له ۸۰ سلنه ډېر خدمات شخصي کلینیکونه وړاندې کوي، چې یو شمېر بیا انګېرنه کوي، چې ګواکې هر څه اوسمهال مافیایي کرکټر خپل کړی دی.

روغتیایي سیستم فني خلکو ته ضرورت لري. روغتیایي خدمات په ټولو ملکونو کې په یوه کچه نه دي، خوپه روغتیایي خدماتو کې یو شمېر ستندردونه موجود دي، چې په دې برخه کې باید هڅه وشي، چې خلک په بشپړه توګه د دغو ستندردونو په رڼا کې روغتیایي مرستې تر لاسه کړي او دې ته اړ نه شي چې پردیو ملکونو ته د تداوي لپاره ولاړ شي.

له افغانانو سره تل د روغتیایي لګښتونو وهم موجود دی، ځکه نه شي کولی د خپلې تداوي پیسې تیارې کړي، نو یا به خپل کور یا مځکه خرڅوي او یا به پیسې په پور اخلي، چې دا پخپله ګڼشمېر ټولنیز او کورني ګواښونه رامنځ ته کوي. تاسو ته به د افغانستان په پېښو کې یوه زړه بوږنوونکې پېښه د دارلمجانین د ناروغانو په یاد وي، چې یو صاحبمنصب ګڼشمېر د دارلمجانین ناروغان له تېغه تېر کړي وو، چې سردار محمد داود خان وروسته خبر شوی وو او په دې اړه یې د څېړنو کمیسیون جوړ کړی وو، خو د سرې غمیزې له کودتا سره دغه پېښه ونه څېړل شوه او له هېره وایستل شو، نو افغانستان د کانترستونو مملکت دي، ځکه په هره برخه کې باید په صداقت ګامونه پورته شي او پر دغه ملت زړه وسوځول شي.

آیا ټول ملکونه کولی شي په عامه توګه ټول روغتیایي خدمات په فني بڼه خلکو ته وړاندې کړي، طبیعي خبره ده چې نه! ځکه یو

شمېر مملکتونه د روغتیایي چارو لپاره ښه فني پرسونل لري او ځانګړې بودیجه یې ورته اختصاص کړې وي او خلک یې روغتیايي بیمه لري او کلینیکونه او روغتونونه یې ښه مُجهز دي، مګر په نورو کې حتی ابتدایي روغتیايي خدمات هم نه شته.
داسې ویل کېږي، چې د هند ډاکټران د نورو په پرتله ښه دي، خو د هند طبیبان له پېړی راهیسې په سابقه شوروي، اوسنۍ روسیې، بېلاروسیې، قزاقستان او د شوروي نور سابقه جمهوریتونو او پخپله هند او غربي هېوادونو کې تحصیل کوي، خو زما په ګومان د هند طبابت هم د عامو خلکو لپاره کوم ځانګړی پروګرام نه لري او ډېر ضعیف ټکي لري، چې په دې اړه به د یوې پېښې معلومات وړاندې شي.
په ۲۰۱۲ م کال یو افغان، چې د (Inguinalhernia) تکلیف یې درلودلو او په افغانستان کې یې ځواب ورکړی وو، چې دلته نه شي عملیات کېدلی، خو فامیل یې د تداوي لپاره هند ته بوولی وو. په ډهلي کې په هندي-امریکايي کومپلکس روغتون کې د (Inguinalhernia) عملیات یې ورته تر سره کړی وو. له عملیاته ورسته بله ورځ یې مغزي سکته کړې وه، چې خبرې یې نه شوی کولی او ښی لاس او پښه یې فلج شوي وو.
د نا سمې اداري، د درملنې د پورتوکولو له نه لرلو سره د مغزي سکتې تشخیص وروسته له څو ساعتونو شوی وو او د وینې د رقیقېدو درمل (Heparin) هم په روغتون کې نه ول، چې ډاکټر هم وروسته له څو ساعتونو روغتون ته راغلی وو، نو د هیپارین درمل ډېر وروسته ورکړل شوي وو، چې په دغه موده کې یې د مغزي سکتې اختلاطات نور هم ژور شوي وو، چې د طبي پرسونل او ډاکټرانو بې غوري ته نغوته کوي. همدا ډول یې (CT&MRI) هم ډېر وروسته ورته کړې وو. وروسته له ٦ ساعتو یې ناروغ بیا عملیات کړی وو، چې د مغزو د ډیکومپرېشن په اړوند یې (Leftcarniotomy) تر سره کړې وه، چې ناروغ بیا هم څو ځله عملیات شوی وو. د ناروغ درملنه په هند کې تر ۴ میاشتو اوږده شوې وه، چې وروسته له دغه مودې، هندي-امریکايي کومپلکس روغتون د ناروغ فامیل ته د ۳ لکو ډالرو چېک ورکړی وو، چې د روغتون بانکشمېرې ته یې ورټرانسفر کړي.

د ناروغ دوسیه هغه مهال په نیدرلند کې د روغتیا کمپنۍ ته د تحقیق لپاره راواستول شوه. د ناروغ دوسیه وڅېړل شوه، چې د نیروسرجن، نیورولوژیست، د داخله متخصص او د رګونو د جراحي د متخصص لکېل شوی نظر او د روغتیا کمپنۍ حقوقي پرېکړه هندي-امریکايي کومپلکس روغتون ته واستول شوه، چې هندي روغتونه ته دا په ډاګه شوې وه، چې وروسته د (Inguinalherinia) له عملیاته د ناروغ مغزي سکته د ډاکټرانو له بېغوري رامنځ ته شوې ده، ځکه وروسته له عملیاته د ایمبولېزیشن د وقایع په اړه هېڅ تدابیر نه و نیول شوي، د مغزي سکتې تشخیص ډېر وروسته تر سره شوی وو، د هیپارین درمل په روغتون کې موجود نه وو او وروسته له څوساعتونو ناروغ ته د وینې د رقیقېدو درمل ورکړل شوی وو، چې د درمل کچه هم په پام کې نه وه نیول شوې. څېړنو دا ښودلې ده، چې د مغزو د پراخ اینفرکشن (سکتې) په ترځ کې د (Leftcarniotomy) تر سره کول ښه عاقبت (Prognosis) نه لري، ځکه نو مخکې له کرانیوتومي باید د متخصصینو په یو کونسیلیوم کې دغه حالت څېړل شوی وه او پرېکړه شوې وی، چې آیا دغه عملیات تر سره شي یا نه ؟ ځکه نو کېدلی شوی، چې د نورو عملیاتونو او لګښتونو مخنیوی شوی وی.
وروسته له څلورو میاشتو د هندي روغتون تداوي نتیجه ورنه کړه او ناروغ له پراخې مغزي سکتې سره په فلج حالت کې باید بیرته افغانستان ته انتقال شوی وی. هغه مهال په هند کې د افغانستان سفیر ښاغلی ابدالي وو، چې له ښاغلي ابدالي سره د روغتیا د کمپني لخوا تلیفوني خبرې وشوې، مګر ښاغلي ابدالي وویل، چې د افغانستان سفارت له دا ډول پېښو سره تجربه نه لري او افغانستان ته د ناروغ د انتقال کومه ځانګړې بودیجه هم نه لري.
غبرګ له هندي-امریکايي کومپلکس روغتون سره هم خبرې رواني وې. وروسته له حقوقي تضمینه، چې هندي-امریکايي کومپلکس روغتون به محکمې ته نه معرفي کېږي، نو هوکړه وشوه، چې امریکايي-هندي کومپلکس روغتون باید د ناروغ ټول روغتیايي لګښتونه، افغانستان ته د ناروغ د انتقال او په الوتکه

کې د مراقب ډاکټر د تګ او بېرته راتګ لګښتونه پرې کړي، چې په دې ډول ناروغ له هنده افغانستان ته انتقال شو. د ناروغ فامیل د هندي روغتون له قضایي مسؤلیت سره علاقه نه درلوده او د روغتون د محکمې غوښتونکي نه ول. له بده مرغه ناروغ وروسته له څو میاشتو له ډېرو کړاونو سره په حق ورسېد او په خپله پلرنۍ هضیره کې خاورو ته وسپار شو، انا لله و انا الیه راجعون، ارواېې ښاده!

په نړۍ کې په پنځو لومړیو هېوادونوکې هغه ملکونه شمېرل کېږي، چې خپلو وګړو ته یې له ۹۰ سلنې ډېر روغتیایي خدمات تضمین کړي دي، چې هغه مملکتونه اروپايي ملکونه دي.

۱ – آندورا (Andorra)، چې تر ۹۵ ٪ روغتیایي خدمات یې تضمین کړي دي.

۲ – آیسلند (Iceland)، چې ۹۴تر ٪ روغتیایي خدمات یې تضمین کړي دي.

۳ – سویس (Switzerland)، چې تر ۹۲ ٪ روغتیایي خدمات یې تضمین کړي دي.

۴ – سویډن (Sweden)، چې تر ۹۰ ٪ روغتیایي خدمات یې تضمین کړي دي.

۵ – ناروې (Norway)، چې دغه ملک هم تر ۹۰ ٪ روغتیایي خدمات تضمین کړي دي.

په نیدرلند کې روغتیایي خدمات د ایویدنت بېس پر بنسټ تر سره کېږي. طبیبان یې ښه روزل کېږي او د نړۍ معاصرو علمي څېړنو ته د (Pub Med, Medline...) په چوکاټ کې لاس رسي لري او ډاکټران یې د نړیوالو روغتیایي انجمنونو غړي دي، چې په نړیوال علمي ډګر کې د نیدرلند څېړنې ډېرې د پام وړ دي، چې له امریکا، کاناډا، آسترالیا، انګلیستان او یو شمېر نورو پرمختللو هېوادونو سره په علمي څېړنو کې په پراخه پیمانه برخه اخلي. د نیدرلند متخصصین هم په ٦ کلنې پروګرام کې په ټولو تخصصونو کې له ډېرې لوړې کچې سره فارغېږي. د عُمراوږدوالی په نیدرلند کې د نرانو لپاره ۸۳ او د ښځو لپاره ۸۴ کلونه دی، چې د جرمني ۸۱ کلونه او د انګلیستان ۸۲ کلونه تخمین شوي دي، نو د نیدرلند خلک د نورو په پرتله اوږد عُمر کوي، مګر د لیختنشتین خلک تر ۸۷-۸۸ کلونو او د هسپانیا خلک تر ۸۷ کلونو پورې ژوند کوي، مګر طبابت یې له نیدرلند

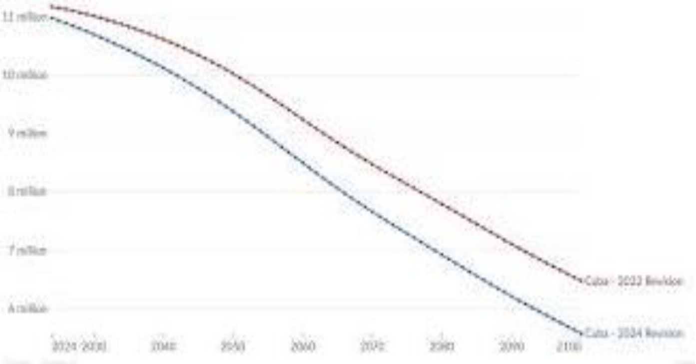

سره نه شي مقایسه کېدلی او له بل پلوه په نیدرلند کې تر ۱۵ سلنه خلک له نورو ملکونو ورمهاجر شوي دي، نو کېدی شي د عُمر په احصائیه یې تأثیر کړی وي.

په نړۍ کې د مړینو سبب په لوړه کچه د زړه او د رګونو د ناروغیو له کبله دی. په نیدرلند کې د (-PTCA (Percutaneous transluminal coronary Angioplasty تخنیک په میتود د زړه د رګونو (Angioplasty) او (Stenting) تر سره کېږي او د (TAVI-Transcatheter Aortic Valve (Implantation یا د (TMVR-Transcatheter Mitral (Valve Replacement په تخنیک د زړه والونو تداوي په لوړه کچه تر سره کوي. په نیدرلند کې د زړه او صدري جراحي ۱۵ مرکزونه موجود دي، چې په کال کې تر ۲۰۰۰۰ د زړه او سږیو عملیاتونه تر سره کوي. د اریتمیا په برخه کې د (-PVA (Pulmonary Vein Ablation تخنیک پرته له مخاطرې په عامه توګه تر سره کېږي. باید یاده شی، چې په دې کچه بل په هېڅ مملکت کې په عامه توګه روغتیایي خدمات نه وړاندې کېږي. امریکا او انګلیستان په څېړنیزه برخه کې پراخ لګښتونه کوي، مګر د نیدرلند څېړنې د لوړ اعتبار وړ دي. امریکا په لویو ښارونو کې لوی روغتیایي مراکز لري، مګر عام خلک یې یا بیمه نه لري او یا هم دغو مراکزو ته لاس رسي نه لري، خو په نیدرلند کې شاه او ګدا په یو روغتون کې تداوي کېږي.

د کیوبا د مملکت ګڼشمېر خلک د هغو غلامانو نوي پښتونه تشکیلوي، چې په ۱۸ او نولسمه پېړۍ کې له هند، سریلانکا،

اندونیزیا او نورو آسیایي ملکونو څخه کیوبا، سوریناما، انتیلیا او نرو وچو او ټاپوګانو ته راوړل شوي ول او د نیشکر په کښتوکر او د بورې په تولیداتو بوخت ول، چې په ۱۸۴۱ کال یوازې په کیوبا کې تر ۴۳۰۰۰۰ غلامان یا مري اوسېدل.

د کیوبا په اړه ویل کېږي، چې د روغتیایي خدماتو لپاره تر ۱۳ ٪ بودیجه هر کال ځانګړې کوي او خلک یې ټول دولتي بیمه لري، مګر په جرمني کې ۱۱ ٪ او په انګلیستان کې ۹ ٪ بودیجه د روغتیایي خدماتو لپاره اختصاص شوې ده، خو پوښتنه دا کېږي، چې کیوبا کوم روغتیایي خدمات په عامه توګه وړاندې کوي. له معلوماتو سره سم د کیوبا د خلکو معاشونه له ۱۰۰۰ تر ۱۵۰۰ پېسو، چې له ۶۰ تر ۹۰ ډالره کېږي او په اوسط توګه د خلکو معاشونه له ۴۰ تر ۵۰ ډالره دي، نو د دغه لږ معاش په درلودلو او مالیاتو په ورکولو به د روغتیایي خدماتو لوړ لګښتونه په بشپړه توګه پرې کړی شي او که روغتیایي خدمات په کیوبا کې هم ابتدایي کچه لري. داسې ویل کېږي، چې نئونتال مړینه په کیوبا کې د جرمني، نیدرلند، امریکا او نورو پرمختللو ملکونو په پرتله ټیټه دی، خو ګڼشمېر څېړونکي نغوته کوي، چې کیوبا د ماشومانو د مړینې په احصایه کې لاسوهنې کوي، ځکه د ماشومانو مرګومېر کم ښیي.

د کیوبا طبابت لیه په ۱۸۸۰ کلونو کې پیل شوی دی. دغه مملکت تل د امریکا مستقیمه او یا غیر مستقیمه مستعمره وه، خو په ۱۹۵۸ کال کې د (Batista) له تېښتې سره فیډل کاسترو د کیوبا د انقلابي سوسیالیستی دولت واکمن شو. په ۱۹۶۰ م کال د (Che Guevara) په ابتکار په کیوبا کې روغتیایي سیستم ملي او دولتي شو، چې ټولو خلکو هم دولتي روغتیایي بیمه تر لاسه کړه او تداوي یې وړیا شوه، مګر مسافرین او توریستان باید د سفر روغتیایي بیمه ولري، چې د کیوبا له وړیا روغتیایي خدماتو سؤاستفاده ونه شي، مګر باید یاده شي، چې ملګرو ملتونو د کیوبا د نفوس د کموالي په اړه خپله اندېښنه څرګنده کړې ده، ځکه د کیوبا نفوس کال پر کال کمېږي.

د کیوبا اقتصادي بنسټ توریزم، د مشروباتو، د تنباکو او سیګارو صادرات او د نیکل معادن تشکیلوي، خو دغه مملکت تل بهرني دونېشن ته اړ وو. د فیډل کاسترو له واکمنې مخکې په کیوبا کې تر ۳۰۰۰۰۰ (۳ لکو) ښځې په فحشا بوختې وې، ځکه سپینو امریکایانو په کیوبا کې د سبزینه ښځو د فحشا جزیره ځان ته جوړه کړې وه. فیډل کاسترو فحاشي په قانوني بڼه منعه کړه او دغه ۳۰۰۰۰۰ ښځې یې دې ته اړې کړې، چې په دولتي موسسو کې کار وکړي، چې ټولې په ټولنیزو کارونو کې وګومارل شوې.

په ۱۹۶۲ کال د شوروي اتحاد (روسیې) او امریکا اړیکې ترینګرې شوې او خورسچوف په کیوبا کې د اتومي وسلې د ځای پر ځای کولو ګواښ وکړ، خو دغه ترینګرتیا په دیپلوماتیکو هلو ځلو حل شوه، مګر کیوبا د شوروي اتحاد په غېږ کې پرېوته او په ۱۹۶۳ کال د امریکا ۳۵ رئیس جمهور (JF Kennedy) د اوسولد نومي لخوا ترور شو، چې د شوروي او امریکا اړیکې ترېنګرې پاتې شوې.

وروسته له دغه پېښې د کیوبا د ټولنیزو او نظامي لګښتونو لپاره روسیې راودانګل او د کیوبا ټول ټولنیز پروګرامونه یې پلې کړل. په نړۍ کې د ابتدایي زده کړو هدف د ټولو خلکو لپاره وټاکل شو، خو کیوبا د خپلو ټولو وګړو لپاره د لوړو زده کړو هدف وټاکه، چې د کیوبا تر څنګ په سوسیالیستی ملکونو او په تېره بیا په شوروي اتحاد کې د کیوبا وګړیو ته په پراخه پیمانه د وړیا لوړو زده کړو زمینه برابره شوه، چې هر کال به په لسهاوو زرو کیوبایانو په شوروي اتحاد او شرقي بلاک کې لوړې تحصیلات تر سره کول.

وروسته له ۱۹۹۱ کاله د ګوربچُف واکمني ختمه شوه او شوروي اتحاد هم ړنګ وړې شو، چې د کیوبا اقتصاد هم له مخاطرې سره مخامخ شو، نو د شوروي اتحاد ګاو شیري هم مړه شوه او نوره نه وه! کیوبا د امریکا او د امریکا پلوو د ټینګتو له کبله ځینې تغیرات په سیاسي سیستم کې راوستل او فیډل کاسترو هم ومړ، مګر بیا هم کیوبا تر ننه له ډېر کاوړي اقتصاد سره لاس او ګرېوان ده، چې سیکس-توریزم بیا خپله لمنه په کیوبا کې خپره کړې ده، چې د لمبادا تر څنګ د امریکا سپین پوستي او

يو شمېر سکسيست اروپايان په سبزينوو کيوباپانو باندې خپله تنده ماتوي او د کيوبا اقتصاد تقويه کوي.

په ۱۹۹۹ م کال فيډل کاسترو د وينزويلا په مرسته په هوانا کې د نورو طبي انستيتوتونو تر څنګ د لاتين امريکايي طبي پوهنتون (ELAM-Escuela Latinoamericana de Medicina) بنسټ کېښود، چې په لومړيو ۲۰ کلونو يعنې له ۱۹۹۹ تر ۲۰۱۹ پورې يې ۲۹۰۰۰ طبيبان فارغ کړل، چې د ۱۲۰ ملکونو وګړي ول، چې زياتر يې د کارګرانو او بزګرانو اولاده وه او په ۱۰۰ ايتنيکي ډلو پورې اړوند ول. نن سبا په کيوبا کې د هر ۱۰۰۰ تنو لپاره تقريباً پورې ډاکټران ګومارل شوي دي، چې په جرمني کې ۴،۶ او په انګليستان کې ۳،۶ ډاکټران د ۱۰۰۰ تنو لپاره روغتيايي خدمات وړاندې کوي، نو په کيوبا کې د ډاکټرانو ډېر شمېر په شوروي اتحاد کې د روزلشويو برخه به ډېره پياوړې وي او په پورتني لاتين-امريکايي پوهنتون کې هم د لوړ شمېر کدرونه روزل شوي دي.

په ترکيه کې هم روغتيايي خدمات د روغتيايي بيمې پر بنسټ تر سره کېږي، چې د ترکيې ټولنيزه بيمه د هر ترک او مهاجر په (ID Card) کارت کې راجستر ده، چې په دولتي او شخصي کلينيکونو او روغتونونو کې د روغتيايي خدماتو لګښتونه د روغتيايي بيمې لخوا پرې کېږي، ځکه پر وګړيو يې د لګښتونو فشار لږ او يا نه شته دی او د يو (ID Card) په مرسته ټول ټولنيز او روغتيايي خدمات تر لاسه کوي.

د ترکيې ټولنيزه بيمه کې د روغتيايي خدماتو بيمې تر څنګ د بيکارۍ بيمه، د تقاعد بيمه او د تصادفاتو او تصادماتو بيمه هم شامله ده، يعنې که يو څوک بېکاره شي، نو د بيکارۍ د بيمې لخوا ورسره د ژوند په عرصه کې نقدي مرسته کېږي او يا سوسيال معاش ورکول کېږي. هغه خلک چې تقاعد کېږي، نو خپل تقاعد هم د دغه ټولنيزې بيمې د تقاعد د بيمې له څانګې اخلي. د ناڅاپو پېښو او يا ټکر په ترڅ کې، چې يو څوک ناروغ او معيوب او يا معلول شي، نو هغوی هم خپل معاش (نقدي مرستې)له ټولنيزې بيمې څخه تر لاسه کوي.

د ترکيې روغتيايي خدمات هم له پرمختللو ملکونو سره د مقايسې وړ نه دي، ځکه نه قوي اقتصاد لري، نه هم تخنيکي امکانات او نه هم کافي فني پرسونل. په لويو ښارونو لکه استامبول، ايضمير، آنقرا، قونيا، اناتوليا او داسې نورو کې کېدی شي د لوړې کچې روغتيايي خدمات وړاندې شي، مګر دغه خدمات ډېر عام نه دي، خو د ستندرد روغتيايي خدماتو امکانات يې بيا ډېر ښه دي. له بل پلوه په ترکيه کې د اولادونو د پلانولو خدمات، د غاښونو د درملنې امکانات او د ايستېتيک

جراحي يې په پراخه پيمانه وده کړې ده. د وېښتو د ترانسپلانټېشن لپاره له ټولې نړۍ خلک ورروان دي، ځکه هم يې خدمات په لوړه کچه دي، هم يې له عملياتو وروسته د مراقبت شرايط ښه دي او د وېښتو تداوي يې د اروپا په پرتله ارزانه تماميږي.

راځم د افغانستان روغتيايي سيستم ته، چې د روغتيايي خدماتو تر څنګ طبي زده کړو، تخصصي پروګرامونو او علمي څېړنو ته هم نغوته کوي. د مقايسې په بڼه بايد ياده شی، چې نيدرلند د تخميناً ۱۸ ميليونو وګړو لپاره په ۸ پوهنتونونو کې د طبي زدکړو پوهنځي لري او تقريباً په ۶۴ روغتونو کې د تخصصي پروګرامونو امکانات لري، چې په جرمني کې د ۸۵ ميليونو وګړو لپاره ۳۶ پوهنتونونه لري او ګڼشمېر روغتونونه يې تخصصي پروګرامونو ته وقف کړي دي.

په افغانستان کې له ۴۳ میلیونو ډېرو اتباعو لپاره له ۲۰۰ زیات دولتي او شخصي پوهنځي او طبي مکتبونه شته دي، چې روغتیايي کادرونه روزي، مګر زه به د افغانستان کې د طبیبانو او متخصصینو په راجستر لنډ مکس وکړم. ټولو ته څرګنده ده، چې د افغانستان طبي ډیپلومونه له ستونزو سره مخامخ دي، چې په ډېرو ملکونو کې یې یا نه مني او یا هم تېروتنې پکې پیدا کېږي. په بهرنیو ملکونو کې ما ګڼشمېر افغان ډاکټران لیدلي دي، چې دیبلوم لري، مګر هېڅ موسسه یې نه مني، چې یو علت یې د راجستر مسئله ده، بل یې د پوهنځي د رئیس لاسلیک دی او بله ستونزه یې د تخلص او نوم راجستر دی، چې د وزارت داخلې له اسنادو سره سر نه لګوي. د شمسي او میلادي کلونو د توپیر مغایرت یې بله ستونزه ده، خو تر ټولو غوره مسئله د طبي پوهنځي د کوریکولوم برخه ده، چې مضامین یې په ټولو پوهنځیو کې یو او بل ته ورته نه دي، ځکه نو د افغاني دیپلوم د راجستر او منلو مشکلات یې رامنځ ته کړي دي.

د تخصصي پروګرام هم اساسي ستونزې پورته یاد شوي ټکي دي، خو په دې برخه کې هم د تخصصي پروګرام کوریکولوم په هر پوهنتون او روغتون کې بل ډول دی او د تداوي، عملیاتونو، تشخیصي میتودونو، ایتیک او کمونیکېشن برخې یې هم په اسنادونو کې په بشپړه توګه نه دي درج شوي، راجستر شمېره یې به وروستیو ۵۰ کلونو کې له یوې مرجې څخه نه ده صادر شوې، هرې سیمې له خپلې خوښې سره یو راجستر شمېره په اسنادونو ورټومبلې ده، له بده مرغه د افغانستان او یو شمېر نورو ملکونو تخصصي پروګرامونه په نیدرلنډ، جرمني او یو شمېر نورو ملکونو کې نه منل کېږي، ځکه دغه ستونزې ته باید پاملرنه وشي او په نړیواله کچه ټولمنلې تخصصي پروګرام باید په افغانستان کې هم پلې شي.

د افغانستان د روغتیایي خدماتو په اړه باید یاده شي، چې لومړی باید د افغانستان ټول خلک په ثبت-احوالاتو کې راجستر شي او الکترونیکي پېژندپاڼه (ID Card) تر لاسه کړي. د الکترونیکي پېژندپاڼې (ID Card) پر بنسټ تورکیې ته ورته ټولنیزه بیمه، چې په هغې کې د روغتیا خدماتو، د تقاعد معاش، د بیکارۍ معاش او د تراوما په ترڅ کې د معیوبیت په اړه د معاش تضمین وي، رامنځ ته شي او دېتابېس یې په (ID Card) کې جوړ شي. دغه پورته ټولنیزه بیمه باید په پېژندپاڼې کې یو ځای په ډېټابېس کې راجستر شي، چې د اضافي مصارفو او اداري انارشي

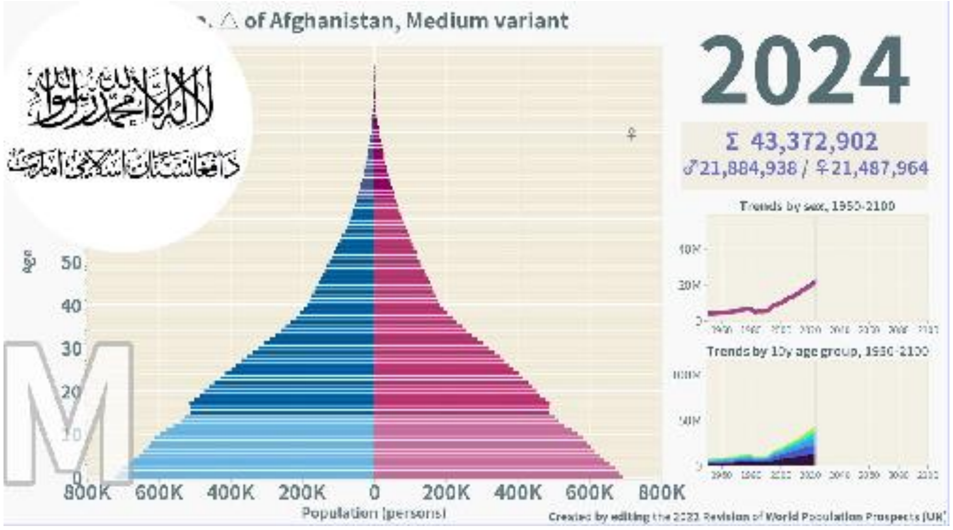

مخنیوی وشي. د ټولنیزې بېمې، چې د روغتیایي خدماتو بیمه هم پکې شامله ده، باید د مملکت د مالیاتو پر بنسټ یې د لګښتونو تضمین رامنځ ته شي.

د افغانستان ټولنه یوه ډېره ځوانه ټولنه ده، چې اوسط عُمر په افغانستان کې ۱۷ کاله تخمین شوی دی او د نفوس ډېروالی یې په کال کې ۲،۸۸ ٪ اټکل شوی دی، چې د افغانستان نفوس هر کال زیاتېږي، خو په روستیو ۷۰ کلونو کې د ماشومانو د زېږولو پرومیلاژ راښکته شوی، چې د ماشومانو د زېږېد شمېر د ۱۹۸۰ کال په پرتله له ۷،٦ تر ۴،۸ ماشومه راښکته شوی دی، نو روغتیایي لګښتونه زیاتره وروسته له ۴۵ کلنۍ زیاتېږي او د عُمر له اوږدوالي سره نور هم ډېرېږي، په افغانستان کې اوسط د عُمراوږدوالی تر ٦۴،۷ کلونو پورې دی. پا پای کې بیا یادونه کوم، چې د افغان ولس لپاره د روغتیایي خدماتو بیمه د مالیاتو پر بنسټ د ټولنیزې بیمې په اډانه کې د (ID Card) کارټ په راجستر کې تضمین شي.

و من الله التوفیق

په بدوي د ښځو ورکړه؛ ناوړه دود

لیکوال: مولوی رحمت الله اندړ

دود یا رواج، چې په عربي ژبه کې ورته (عُرف) ویل کېږي، په لغت کې د پېژندلو په معنی ده او په اصطلاح کې هغه معلومه او پېژندل شوې چاره ده، چې عام خلک یې په معاملاتو کې کاروي، یا د عامو خلکو تر منځ په ټولنیزه توګه رائجه وي.

د اصول فقه علماء د عُرف تعریف داسې کوي: هغه دود او غوره پېژندل شوې وینا او چاره ده، چې د اسلامي شریعت خلاف نه وي، اکثر یا یوه ډله خلک پرې روږدي وي، سالم عقل یې منی او ملاتړ یې کوي) .۱(

له عادت سره یې توپیر دا دی، چې هر عرف عادت دی، خو هر عادت عرف نه دی، ځکه د یوه یا دوو تنو عادت ته عرف نه ویل کېږي.

دود په انساني تاریخ کې له اوله تر اوسه لوړ حیثیت او مقام لری، ډېری وخت د وګړو تر منځ شخړې او ستونزې د هغې ټولنې د دودنو په مټ هوارېږي او له منځه ځي، ټولې انساني ټولنې ځانګړې دودونه لري او همدغه دودونه یې د کلتور یوه لویه برخه وي.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی استاذ حبیب الله رفیع وایي: کلتور د یوه قوم دود دستور، مذهب، عقیده، موسیقي او د هغوی ټولنیز ژوند دی.

دا چې کلتور څنګه جوړ او را منځ ته شي، ډاکتر راج ولي شاه خټک وایي: کله چې یو قام د خپلو ضرورتونو پوره کولو لپاره لارې چارې جوړې کړي؛ نو کلتور په وجود کې راشي.

همدغه لارې چارې اصلاً دودونه دي او دودونه بیا هغه ټولنیز قراردادونه دي، چې د ټولنې د وګړو له خوا ټاکل کېږي.

اسلام، چې تر ټولو اسماني ادیانو جامع او شامل دین دی، د خپل وخت له ټولو دودونو سره یې ټکر و نه کړ. هغه دودونه، چې د انساني ټولنې بقا پکې نغښتې وه او په ګټه یې وو، تایید یې کړل او پر عملي کولو یې ټینګار وکړ.

دیت په عربي ټولنه کې تر اسلام له مخه دود و، اسلام نه یواځې تایید کړ؛ بلکې د قتل خطاء په صورت کې یې مسلمانانو ته امر وکړ، چې دیت ورکړي.

الله تعالی فرمایلي دي: «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ» النساء/ ۹۲.

بلې خوا ته یې پر هغو دودونو د بطلان خط کش کړ، چې انساني ټولنې ته یې زیان اړولی وو.

قمار او سود هم په عربي ټولنه کې تر اسلام له مخه دود وو، خو چې ټولنې ته یې زیان اړولی وو او له امله یې ټولنه له کړاوونو او بدختیو سره مخ وه، اسلامي شریعت تحریم کړل او ویې فرمایل:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» المائدة/ ۹۰.

همدارنګه څلورو مشهورو امامانو په فقهي مسائلو کې عرف ته زیات اعتبار ورکړی دی؛ بلکې ځینې یې په عرف ثابتې کړې دي.

حنفي فقهاء وایي: «الثابت بالعرف کالثابت بالنص) «۲(

په عرف باندې ثابت داسې دی لکه په نص چې ثابت وي.

شافعي فقهاء وایي: «و ما لیس له حد شرعا و لا لغة یُرجع فیه الی العُرف)«۳(

هغه شی چې په شریعت او لغت کې تعریف ونه لري، د تعریف په اړه یې عرف ته مراجعه کېږي.

مالکي فقهاء وایي: «والعمل بالعرف أصل من أصول المذهب) «۴(

په عرف عمل کول د مالکي مذهب له اصولو څخه یو اصل دی.

حنبلي فقهاء وایي: « ما ورد به الشرع مطلقا رجع فیه الی العرف) «۵(

په شریعت کې چې یو شی مطلق وي، په اړه یې عرف ته مراجعه کېږي.

افغانی ټولنه هم د نورو بشري ټولنو په څېر ځانګړي دودونه لري، چې ښه او بد دواړه را نغاړي، موږ باید د نورو ټولنو په څېر غوره دودونو ته په ټولنه کې وده ورکړو او له هغو دودونو سره مخه ښه

وکړو او له ټولنې یې د تل لپاره ریښې وباسو، چې له اسلامي شریعت سره په ټکر کې دي او په ټولنه کې ناخوالې را منځ ته کوي.

ښځه په بدو کې ورکول یو بد دود دی، څنګه یې مخه ډب کولای شو؟ لومړی باید دا روښانه کړو، چې ولې بد دود دی؟ وروسته به د دې ناوړه دود د مخنیوي پر لارو چارو او لاملونو بحث وکړو.

په بدو کې د ښځو ورکړه بدیو ته د پای ټکی نه ږدي؛ بلکې په ټولنه کې بلا زیاتې ناخوالې را منځ ته کوي، نوره هم ټولنه له کړاوونو او ستونزو سره مخ کوي، ځکه د یوې بدې چارې مخه په بله بده چاره نه نیوله کېږي او وینه په وینه نه مینځل کېږي.

د مقتول کورنۍ ته د قاتل کورنۍ په بدو کې نجلۍ ورکوي او خلک فکر کوي، چې دښمني یې په دوستۍ بدله شوه، ګردسره نه ده بدله شوې، دا په اصل کې یو بل جنایت وشو او په ټولنه کې قتل او قتال ته نوره هم لار هواره شوه، قاتل و هڅول شو، چې بېغمه خپل قتلونه کوه، ستا د دې سترې ګناه او جرم سزا بل څوک ګالي، که شمېرلې یې درته ووایم؛ نو په بدو کې د نجونو ورکړه لاندې ناخوالې زېږوي:

۱ـ قاتل هیڅ سزا نه ګالي، بلکې قتل ته نور هم هڅېږي.

۲ـ د اسلامي شریعت او اساسي قانون پر بنسټ جرم فردي دی او بل فرد ته سرایت نه کوي، خو په دې ناوړه دود کې اسلامي شریعت او اساسي قانون دواړه تر پښو لاندې کېږي، د مجرم پر ځای یو بل بې ګناه انسان ته سزا ورکول کېږي.

۳ د یوه بېګناه انسان ټول ژوند لولپه کېږي، ځکه هغې نجلۍ ته چې په بدو کې ورکړ شوې ده، د خپل خسر په کورنۍ کې د یوې دښمنې په سترګه کتل کېږي او د دښمن په څېر چلن ورسره کېږي، هره ورځ رټل کېږي، پېغور ورکول کېږي او ان چې په نه خبره وهل کېږي.

۴ـ د یوه معصوم انسان د ژوند په ټولو غوټیو هیلو خاورې اوړې او تاند ارمانونه یې تروړل کېږي، هره پېغله په زړه کې ناوېتوب ته هوسېږي، غواړي، چې د نورو پېغلو په څېر په برم او عزت واده شي، د ژوند غوره ملګرې ولري، په واده کې یې چمبې ووهل شي، ګډا او اتڼ وشي، د واده د شپې نکریزې یې په لاس کېښول شي، هم د پلار له کوره په خوښۍ ولاړه شي او هم د خسر په کور کې په عزت او درنښت قدم کېږدي او د ژوند دغه رنګینې شېبې په خپلو سترګو ووینې، خو دغه بد مرغه دود له دې معصومې پېغلې دغه ټولې خوښۍ نه یواځې په نه څه اخلي؛ بلکې له یوه دوزخي ژوند سره یې د ژوند تر وروستیو شېبو لاس او ګرېوان پرېږدي.

۵ـ نجلۍ له خپلې خوښې پرته ودېږي، هغه د خپل ټول ژوند د ملګري په اړه نه پوښتل کېږي او جبري نکاح يې کېږي، چې دلته یو ځل بیا اسلامي شریعت تر پښو لاندې کېږي او د ستر لارښود لارښوونې له پامه غورځي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «لا تُنكح الأيم حتى تُستأمر ولا البكر حتى تُستأذن» (٦) کونډې دې د هغې له مشورې او پیغلې دې د هغې له اجازې پرته په نکاح نه ورکول کېږي.

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی وایي: « أن جارية بكراً أتت رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكرت أن أباها زوّجها وهي كارهة، فخيَّرها النبى صلى الله عليه وسلم» (٧) یوه پیغله نجلۍ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغله او ورته ویې ویل، چې پلار یې د هغې له خوښې پرته چا ته په نکاح ورکړې ده؛ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم هغې ته اختیار وکړ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم، چې کله خپله نازولې لور فاطمه رضی الله عنها د خپل تره زوی حضرت علی رضی الله عنه ته ور په نکاح کوله؛ نو ویې پوښتله او ورته ویې فرمایل: «ان عليا يذكرك» (٨) علی ستا یادونه کوي، ستر لارښود خپله لور په دې پوهوي، چې ستا نکاح ستا له اجازې پرته نه تړل کېږي، ته د خپل راتلونکې ژوند په اړه بشپړ واک لرې، د منلو او نه منلو پرېکړه ستا په لاس کې ده، خو زموږ خور او لور د همدغه شوم دود له امله له خپلو دیني حقوقو محرومېږي.

٦ـ نجلۍ له روحي پلوه ځورېږي او طبیعي ده، چې اولادونه یې هم په اروايي ناروغیو اخته کېږي، مخکې مې یادونه وکړه، چې په بدو کې ورکړ شوې نجلۍ ته د خسر کور سم دوزخ وي، له کوچنې تر لویه هر څوک یې رټي، په سپکه سترګه ورته ګوري او ان چې وهي او ټکوي یې، اولادونه یې له مور سره دا تاو تریخوالې په سترګو ویني، همدغه تاو تریخوالي د ماشوم پر اروا بده اغېزه کوي، ځکه ماشوم له مور سره بې کچې مینه لري، د مور ځورول یې په حقیقت کې د ماشوم ځورول دي او د هغه پر اروا وار دي او دا د همدې ناوړه دود اغېز دی، چې ټولنې ته د یوه سالم نسل پر ځای له اروايي پلوه ناروغ نسل راځي، چې د ټولنې ستونزې نورې هم پېچلې کوي.

۷ـ یوه وړه کورنۍ/ مېره او مېرمن د یوې بشپړې انساني ټولنې اساسي خښته ده، ځکه له همدغې وړې کورنۍ څخه خېل قوم او قبیله جوړېږي، له همدې امله اسلامي شریعت د نکاح مسله زیاته څېړلې او رسول الله صلی الله علیه وسلم په دې اړه زیاتې لارښوونې کړې، د مسلمانانو ازلي دښمن ابلیس هم د مېړه او ښځې تر منځ تاوتریخوالې، کرکه او بېلوالې تر ټولو غټه لاس ته راوړنه بللې. له جابر رضی الله عنه څخه روایت دی وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: « إِنَّ إِبْلِيسَ يَضَعُ عَرْشَهُ عَلَى الْمَاءِ ثُمَّ يَبْعَث سراياه يَفْتِنُونَ النَّاسَ فَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ

مَنْزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ مَا صَنَعْتَ شَيْئًا قَالَ ثُمَّ يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ مَا تَرَكْتُهُ حَتَّى فَرَّقْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ قَالَ فَيُدْنِيهِ مِنْهُ وَيَقُولُ نَعَمْ أَنْتَ»(۹) ابلیس خپل عرش پر اوبو ږدي او د شیطانانو ډلې لېږي، چې خلک په شر او فتنه واړوي، تر ټولو لوی فتنه اچوونکی ابلیس ته لوړ مقام لري؛ نو یو شیطان راغی او ویې ویل: ما دا دا کار وکړ، مانا خلک مې په غلا، زنا او قمار اخته کړل، ابلیس جواب ورکړ، هیڅ دې نه دي کړي، چې اخیر کې یو شیطان راغی او ورته ویې ویل: ما یو تن تر هغه پرېنښود، چې د ده او مېرمنې تر منځ مې یې بیلتون وا نه چاوه، ابلیس همدغه شیطان په غېږ کې ونیو او ورته ویې ویل: ته د ابلیس اصلي بچی یې، تا تر ټولو غوره چاره سر ته رسولې. دا ځکه لویه لاس ته راوړنه ده، چې د یوې ټولنې بنسټ یې نړولی دی.

موږ د هغې نکاح په اړه، چې د یوه خپل، قوم او قبیلې اساس او د یوې انسانې ټولنې بنسټیزه خښته بلل کېږي، څومره بې تفاوته یو، هیڅ د نکاح شرعي آداب په پام کې نه نیسو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر لارښوونو ګام اړوو، د دوو انسانانو د ژوند په اړه په پټو سترګو پرېکړه کوو، په لوی لاس یوه کورنۍ د یوې دښمنۍ پر ځای پر بله دښمنۍ اړوو، موږ داسې انګیرو، چې دښمنۍ مو په دوستۍ بدله کړه؛ خو په حقیقت کې مو یوه دښمنۍ پر دوو دښمنیو بدله کړه، ستونزه مو د هوارېدو پر ځای نوره هم پېچلې کړه او دیوې کورنۍ، قوم او قبیلې اساس مو وران کړ.

که په لنډ ډول ووایم په بدو کې د ښځو ورکړه، له دیني پلوه ناروا ده، انساني او اساسي قانون یې نه مني، پربشري حقوقو تېری دی، انساني کرامت تر پښو لاندې کوي، د یوه بشري جنایت تداوم دی او په ټوله کې د شخړې د حل پر ځای لسګونه نورې شخړې رامنځ ته کول دي.

په ټولنه کې د دې ناوړه دود مخه څنګه ډب کولای او هغه لاملونه څنګه پیدا کولای شو، چې د غه ناوړه دود یې په ټولنه کې را منځ ته کړی او رائج کړی دی؟

له ښځو سره د ډېرو ناخوالو یو عمده لامل دا دی، چې زموږ د ټولنې ډېرې خلک، لوستي او نالوستي پر دې باور دي، چې ښځه دوهمه درجه انسان دی، عقل یې تر نارینه لږ دی، له فزیکي او جسماني پلوه تر نارینه کمزورې ده، په میراث کې یې برخه تر نارینه کمه ده، د یوې ښځې شاهدي نه قبلیږي، له چپې پښتۍ پیدا ده او داسې نور...

نه یواځې زموږ ټولنې ښځو ته خپل حقوق نه دي ورکړي، په نورو ټولنو کې هم ښځې ته په ډېره ټیټه سترګه کتل شوي دي. د ښځې په اړه د هندي ټولنې پخوانیو قوانینو په دې پرېکړه کړې وه چې،

« وبا، مرګ، جهنم، زهر، مار او اور تر ښځې غوره دي)«۱۰(

په دې ټولنه کې به کله داسې هم پیښه شوه، چې سړي به په قمار کې له خپلې شتمنۍ بایللو وروسته خپله ښځه په قمار کې بایلله او ګټونکی ته به یې ورکوله).۱۱(

عربي ټولنې تر اسلام له مخه خپلې لونې ښخولې، هیڅ د ژوند حق یې نه ورکاوه، له ښځو سره دې چلن د ښځې موقف او درجه په انساني ټولنه کې را ټیټه کړې وه، وخت په وخت د دې چلن د اصلاح او سمون هڅه شوې؛ خو له بده مرغه چې بیرته په یو او بل نامه له ښځو د هغوی حقوق اخیستل شوي دي.

دې باور، چې ښځه دوهمه درجه انسان دی، د ښځې د ژوند ټولې برخې په ټولنه کې اغېزمنې کړې دي، که لور وي، له ورور سره برابره نه ده، هغه حقوق، چې زوی یې لري، لور ته نه ورکول کېږي، که خور وي؛ نو د ورور تر لاس لاندې ده، خپلواکي نه لري، یواځې د ورور اوامرو ته به یې غوږ نیولی وي، که مېرمن وي؛ نو نه یواځې د خپل مېړه تر لاس لاندې وي، بلکې د هغې ټولې کورنۍ وینځه ده، ټول وخت یې د کور په چوپړ کې تېرېږي.

موږ د ښځې هغه حقوق چې، ښځه په ټولنه کې له نارینه سره سیالوي، په یوه او بله پلمه ترورلي دي، کله مو اسلام او کله مو د ټولنې کلتور ورته پلمه کړې وي.

د تعلیم حق ترې ترورل شوی، د تجارت حق ترې اخیستل شوی؛ بلکې مهر، چې مطلق د ښځې حق دی، هم نه ورکول کېږي، د روغتیا او صحت حق ورڅخه اخیستل شوی دی، که ناروغه شي او ښځینه ډاکټره نه وي؛ نو غیرتیان (!) یې نارینه ډاکټر ته نه بيايي...

ایا ښځه رښتیا هم دوهمه درجه انسان ده؟

په اسلامي شریعت کې مطلق انسان اشرف المخلوقات بلل شوی دی، د ښځې او نر توپیر پکې نه دی شوی، څنګه چې الله تعالی نارینه مخاطب کړي دي، همغسې یې ښځه هم مخاطبه کړې ده، ښځه هم د عباداتو اخلاقو، معاملاتو او نورو ارزښتونو په اړه د نارینه په څېر مکلفیت لري، جزا او حساب په دنیا او اخرت کې له دواړو سره یو ډول کېږي. الله تعالی فرمایلي دي:

»وحملها الانسان انه کان ظلوما جهولا» الاحزاب/۷۲

»خلق الانسان من عجل» الانبیاء/۳۷

»ان الانسان خلق هلوعا» المعارج/۱۹

»یا ایها الانسان ما غرک بربک الکریم» الانفطار/٦

»و بدأ خلق الانسان من طين» السجدة/۷

»ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طين» المؤمنون/۱۲

»الزانية والزاني فاجلدو كل واحد منهما مائة جلدة» النور/۲

»والسارق و السارقة فاقطعوا ايديهما» المائدة/۳۸

»هن لباس لكم و انتم لباس لهن» البقرة/۱۸۷

او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:

»انما النساء شقائق الرجال» (۱۲) ښځكه، ښځی له سړو سره برابری دي.

قرآني او نبوی لارښوونی موږ ته دا را ښيي، چې د ښځی او نر تر منځ كومه برید بندی نشته، دواړه په انسانیت كی سره برابری دي، البته د ټولو انسانانو د غوره والی معیار له الله تعالی څخه وېره او تقوا ده، هر څوک چی له الله تعالی څخه زیات وېرېږی او زیات متقی وی، هماغه الله تعالی ته غوره انسان دی، نر وی او كه ښځه، الله تعالی فرمایلی دی: «ان اكرمكم عند الله اتقاكم» الحجر/۱۳.

اسلام د ټولو معاصرو ټولنو په خلاف ښځی ته درناوی وكړ، ښځه يې د جبر، حماقت، جهالت او ناوړه دودونو له هغو ځنځیرونو خلاصه كړه، چی تصور یې ممكن نه و، د مېرمنی په حیثیت یی د خپل مېړه لپاره ډاډ او سكون وګرځوله، د لور په حیثیت یې جنت ته د دخول سبب وګرځوله او د مور په توګه یې جنت د هغی تر قدمونو لاندی كړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغوی د زده كړی او تعلیم لپاره وخت ځانګړی كړ، د مسجد دروازه یې د دوی پر مخ خلاصه كړه، د جمعی او اخترو په لمنځونو كی یی د رسول الله صلی الله علیه وسلم خطبی واوریدی، ان چی د یو انسان په څېر یې ټول حقوق وركړل؛ بلكی له ځینی امتیازاتو یې هم برخمنه كړه.

د مېرمنی نفقه یې پر مېړه فرض كړه، د الله تعالی په لاره كی جګړه یې یواځی پر نارینه فرض كړه، ټول هغه مسئوولیتونه، چی سختی ګالل پكی حتمی وی، نارینه ته ور تر غاړه كړل، لنډه دا چی دواړو ته یې د هغوی د وسی او توان هومره مسئوولیت ور وسپارل.

د اسلام په لومړیو كی، په تېره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بختور پېر كی ښځه له خپلو ټولو حقوقو برخمنه وه او زموږ تر ټولنی څو برابره ازاده وه، هیڅكله یې ازادی له ګواښ سره نه ده مخ شوی، هغه خندونه چی د ښځو د ازادۍ مخی ته پراته وو او ښځی یی له خپلو حقوقو بی برخی كړی وی، اسلامی شریعت یو په بل پسی لری كړل، ښځی ته یې د خپل پلار، ورور، مېړه او ټولنی په وړاندی د خپلو حقوقو د غږ پورته كولو او تر لاسه كولو جرئت وركړ.

د ابی سعید الخدری رضی الله عنه حدیث د نبوی عصر یو وړوكی انځور دی، وګورئ، چی رسول الله صلی الله علیه وسلم او صحابه كرامو له ښځو سره څنګه چلن كړی دی !؟.

له ابی سعید الخدری رضی الله عنه څخه روایت دی وایی: موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ناست وو، چی د صفوان بن المعطل مېرمنه راغله او ویی ویل: ای د الله رسوله! زه چی كله لمونځ كوم؛ نو مېړه می صفوان بن المعطل ما وهی او چی روژه ونیسم، راباندی ماتوی یی او خپله د سهار لمونځ په لمر ختو كی كوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «فسأله عما قالت» پوښتنی یی جواب كړه؛ نو ویی ویل: ای د الله رسوله! دا چی زه یی په لمانځه وهم، هغه په لمانځه كی دوه سورتونه وایی او زه یی له دی راګرځوم. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:«لو كانت سورة واحدة لكفت الناس» كه یو سورة هم وی د ټولو خلكو لپاره بسنه كوی. او دا چی زه یی روژی ته نه پرېږدم، هغه ډېری ډېری روژی نیسی او زه ځوان یم، هومره زغم نه لرم، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:«لا تصومنَّ امرأةٌ إلاّ بإذن زوجها» مېرمن دی هیڅكله د مېړه له اجازی پرته روژه نه نیسی او دا چی زه په لمر ختو كی لمونځ كوم، زموږ كورنۍ په دی چاره پېژندل شوی ده، چی همیشه په لمر ختو كی را ویښېږو، رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: « اذا استیقظت فصلی» چی را بیدار شی؛ نو لمونځ كوه) .۱۳(

حدیث شریف ته په پام سره، د رسول الله صلی الله علیه وسلم ټولنی ښځو ته څومره ازادي وركړي وه!؟ یوه مېرمن د رسول الله صلی الله علیه وسلم او ګڼو صحابه كرامو په وړاندی د خپل مېړه په حضور كی، پر هغه نیوكی كوی، دا چاره جسارت او بی حیایی نه بلل كېږی، نه یواځی نیوكی یی اورېدل كېږي؛ بلكی مېړه یی د هغی نیوكی په ورین تندی جوابوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم د دواړو ترمنځ په نرمه لهجه پرېكړه كوی.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بختور پېر كی ښځو خپل حقوق په ډېره اسانۍ تر لاسه كول، ځكه هغوی ته یی د غږ پورته كولو جرئت وركړی وو، په واقعی ډول د اسلام لومړی پېر د ښځو د ازادۍ یو نه تكرارېدونكی پېر و. ورځ تر بلی د ښځو د ازادۍ مخی ته په یوه او بله پلمه دیوالونه ووهل شول.

ښځه د ستر او پر دی په نامه له علمی غونډو، د شعر او ادب له مجلسونو، له مسجد او خطبی، د اختر له لمنځونو، لنډه دا چی له ټولو هغو ځایونو، چی پوهه پكی تر لاسه كېږ را وګرځول شوه.

ښځی ته چی كومه ازادی او حقوق اسلام وركړی وو، بېرته د اسلام په نامه ځنی وترورل شول، ښځه په څلورو دیوالونو كی پاتی شوه او د ټولنې جبر پر دې قانع كړه، چې « ښځه یا د كور ده یا د ګور«

د بشر د حقوقو تش په نامه کمیسون هم په دې اړه هیڅ داسې موثر ګام نه دی اخیستی، چې د ښځو د حقوقو دفاع وکړي او په ټولنه کې د ښځو د حقوقو مخ ته پراته خنډونه لرې کړي

تر څو چې، ښځه په ټولنه کې له خپلو شرعي حقوقو بې برخې وي او د خپلو حقوقو د غوښتلو لپاره یې اواز اوچتول بې حیایي او شرم ګڼل کېږي، په بدو کې ورکول یې د ټولنیزو شخړو حل لاره وي، د غیرت په نامه یې ژوند له ګواښ سره مخ وي...

له خپل راتلونکې نسل څخه د پرمختګ طمعه مه لره، زموږ راتلونکی نسل به ورځ تر بلې د غلامۍ په ځنځیر تړل کېږي، ځکه مور یې د ازادۍ له نعمته بې برخې ده؛ نو زوی به یې ولې غلام نه وي؟

عدنان ابراهیم وایي:«عرب ولې تر پرون نن پرېوتي او ټیټ دي!؟ جواب دا دی، ځکه چې غلام دي او د مینځۍ زوی دي، زموږ میندې ازادې ښځې نه دي او ماشوم تر پلار له موره ډېره زده کړه کوي، ځکه پلار یې ډېرې وخت له کوره بهر وي، څنګه چې یې د مور شخصیت، قوت او ازادي وي، کټ مټ یې زوی ته انتقالېږي.»

د خپل وخت د مصر مفتي غوره عالم، محمد عبده وایي: «هغه خلک چې، خپلې مېرمنې وهي، باید په دې پوه شي چې، دوی ته به یې مېرمنې ازاد بچي نه؛ بلکې غلامان زېږوي، دا زموږ د انحطاط، ټیټوالي او پر غلامۍ د رضایت تر ټولو لوی لامل دی، مور د وینځو زامن یو، د ازادو ښځو زامن نه یو، نه د ازدۍ په روحیه روزل شوي یو او نه مو د ازادۍ مور شیدې رولې دي .» (۱۴)

حل لاره څه ده او څنګه د دې ناوړه دودونو او په تېره په بدو کې د ښځو د ورکړې مخنیوی کولای شو؟

۱ـ پوهه باید عامه شي، په ځانګړي ډول ښځو ته د زده کړې چاپېریال برابر شي، چې لېږ تر لږه ښځې په ټولنه کې خپل حقوق وپېژني او د غوښتنې لپاره یې غږ اوچت کړي، اوس خو تر ډېره بریده ښځه خپل حقوق پېژني نه؛ نو د هغوی لپاره به غږ څنګه اوچت کړي؟

۲ـ د عامه شعور د کچې د لوړوالي لپاره، باید ټول دولتي او نادولتي بنسټونه سره همغږي شي، یو د بل په مرسته د ټولنې د شعور کچه لوړه کړي.

۳ـ دا چې د ښځو شرعي حقوق تر پښو لاندې کېږي، علماء کرام په دې اړه باید خپل رسالت تر سره کړي او ټولنه له دیني پلوه په نبوي لارښوونه سمباله کړي او دیني پوهه تر هر وره ورسوي.

۴ـ مخور، سپینږیري، قومي مشران او ملکان دې له داسې پرېکړو ډډه وکړي، چې له اسلامي شریعت سره په ټکر کې وي او د یوه انسان حقوق پکې تر پښو لاندې کېږي.

۵ـ رسنۍ دې د بې معنا خپرونو او بې معنا سندرو پر ځای، د ټولنې پر ناخوالو ټینګار وکړي او د ټولنې په ویښتابه کې دې خپل رغنده نقش جوت کړي.

۶ـ حکومت په تېره بیا د بشر د حقوقو خپلواک کمیسون دې په دې اړه جدي ګامونه پورته کړي

۷ـ هیڅ دیني عالم دې د خپل دیني مسئوولیت له مخې داسې نکاح نه تړي، چې د نکاح اصول پکې په پام کې نه وي نیول شوي او د یوه انسان په شرعي حقوقو پکې تېری شوی وي.

)۱ (معجم الوسيط، ۵۹۵/۲ و العرف عند الأصوليين وأثره في الأحكام الشرعية، ص ۱-۲.

)۲ (رد المحتار على الدر المختار، ۳٦٤/۴ او المبسوط ، ۴۱/۱۹.

)۳ (المجموع شرح المهذب، ۳۱۳/۱۲.

)۴ (حاشية الدسوقي على الشرح الكبير ، ۴۰۴/۳.

)۵ (النكت والفوائد السنية على مشكل المحرر، ۲٦۰/۱.

)٦ (صحيح مسلم، ۱۰۳٦/۲.

)۷ (سنن أبي داود، ۲۳۲/۲.

)۸ (ابن سعد في طبقات

)۹ (صحيح مسلم، ۲۱٦۷/۴.

)۱۰ (راغب السرجاني: الرحمة في حياة الرسول ص ٦۴.

)۱۱ (ابو الحسن الندوي: ما ذا خسر العالم بانحطاط المسلمين ص ۷۵، ۷٦.

)۱۲ (جامع الترمذي، رقم الحديث: ۱۱۳.

)۱۳ (ابن حجر: فتح الباري ۳۷۱/۸ او رواه الحاكم فی المستدرک، ٦۰۲/۱.

)۱۴ (عدنان ابراهيم: الأسرة في الاسلام ص ۲۷۷.

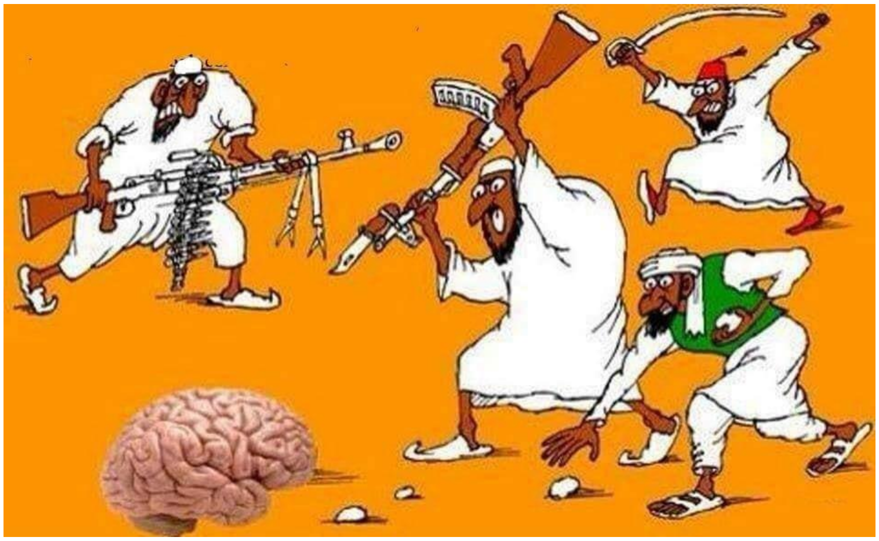

د خیبر پښتونخوا قامي جرګه

VOA

دوکتور محمد عثمان تره کی در گفتگو با دعوت:

تشکیل لویه جرگه با این صلابت مظهر دو چیز است : یکی بیداری و شعور رو به رشد سیاسی پشتون ها و دیگری وجود جذبات قوی اتحاد قومی و ملی لر و بر

طالبان نگاه ستراتژیک و ژیوپولتیک به منطقه ندارند

بزگر: لویه جرگه عدالت خواهی تحفظ پشتون در پاکستان به اشتراک صد ها هزار نفر دایر گردید. قطعه نامه یی در ۲۵ ماده صادر شد. شما تأثیر این جرگه را در آینده افغانستان و پاکستان چگونه ارزیابی میکنید؟

استاد تره کی: تدویر لویه جرگه به این عظمت در تاریخ سیاسی افغانستان و پاکستان سابقه ندارد. تنظیم کنندگان جرگه باید آنرا زیر نام لویه جرگه دایر میکردند تا حلقه وصلی با لویه جرگه های تاریخی میبود.

تشکیل لویه جرگه با این صلابت مظهر دو چیز است: یکی بیداری و شعور رو به رشد سیاسی پشتون ها و دیگری وجود جذبات قوی اتحاد قومی و ملی لر و بر.

قطعه نامه به موضوعات نسبتاً فرعی عدالت خواهی تمرکز کرده است. مطالبه احیای حالت حقوقی رفت و آمد در امتداد خط دیورند به شکلی که در توافقنامه ها با انگریزان مندرج شده بود بخش عمده قطعه نامه است. در قطعه نامه از تشکیل پښتونستان مستقل یا الحاق به افغانستان خبری نیست.

چنان معلوم میشود که لویه جرگه در یک موضع واقعبینانه نخواسته است خود را در تقابل با حکومت پاکستان قرار بدهد.

البته با درک اوضاع درین مرحله، طرح همین مقدار مطالبه صورت گرفته میتوانست.

جرگه تحفظ پشتون در واقع داعیه اصلی سرنوشت سیاسی پشتون ها را به عکس العمل مثبت یا منفی طرف حکومت پاکستان مشروط ساخته است.

فوج و استخبارات پاکستان در معرض امتحان دشواری قرار گرفته است : دادن جواب مثبت به داعیه عدالت خواهی جرگه به معنای قبول مسئولیت قتل ۷۵ هزار نفر و لادرک شدن ده ها هزار تن تلقی میشود. سکوت در برابر مطالبه جرگه زمینه های مبارزه مسلحانه را بر ضد حکومت پاکستان بارور میسازد. نهایتاً منطق تحریک طالبان پاکستان (تی تی پی) در رد مبارزه مسالمت آمیز قوت میگیرد.

بزگر: اگر به قطعه نامه لویه جرگه از موضع انتقاد برخورد کنیم، در ان چه خلائی وجود دارد ؟

استاد تره کی: در قطعه نامه صادر شده از جانب جرگه دو نارسایی به چشم میخورد :

- قطعه نامه به خروج فوج پاکستان از منطقه و همزمان با آن به خروج (تی تی پی) اشاره میکند. این در حالیکه (تی تی پی) مردم خود منطقه است که جایی برای رفتن ندارد و فوج پاکستان بیگانه و از خارج منطقه است که الزاماً باید بیرون شود. فوج پاکستان در زمان حکومت های سابق افغانستان جرئت حضور در مناطق قبایلی را نداشت. اشغال افغانستان توسط امریکا به فوج جرئت تنظیم عملیات نظامی در قبایل و تمدید سیم خاردار را در امتداد خط دیورند بخشید.

ازین گذشته این حضور جنگی فوج است که جنگ را به (تی تی پی) تحمیل کرده است. اگر این حضور پایان بیابد، جنگ و ناامنی ختم میشود.

- جرگه میباید یک کمسیون تماس با (تی تی پی) تشکیل میکرد و راه مفاهمه را با آن باز میگذاشت.

ترس ازین وجود دارد که فوج و استخبارات که در طول عمر پاکستان همیشه ناسیونالیست ها را در جنگ و تقابل با مذهب گرایان قرار داده است، بار دیگر سناریوی مشابه را مهندسی کند: چند تن از منسوبین (تی تی پی) را به قتل برساند و مسئولیت آنرا به منسوبین جرگه حواله کند، یا برعکس.

منسوبین جرگه باید از همه امکانات دست داشته استفاده کنند، تا شکار توطئه شیطنت آمیز استخبارات محیل پاکستان نشوند.

بزگر: در باب تدارک لشکر ۲۵۰ هزار نفری که در آینده موظف به عملی ساختن مطالبات جرگه است چه نظر دارید؟

استاد تره کی: تنظیم لشکر ۲۵۰ هزار نفری برای تطبیق فیصله جرگه در نظر گرفته شده است. این اقدام هوشیارانه فوج پاکستان را در دو نکته به مقابله میطلبد :

- یکی نمایش قدرت مسالمت آمیز قومی به قصد تامین امنیت که فوج از طریق خشونت دران ناکام شده است.

- دیگری ظهور یک قوت موازی با فوج .

اگر حکومت پاکستان در زمینه تطبیق فیصله های جرگه مشکل ایجاد کند، لشکر قومی دست به مظاهرات و پرلت ها میزند. در وزیرستان شمالی همین دیروز خبر آغاز مظاهرات پخش شد.

با ملاحظه مداخلات گذشته قوت های خارجی در منطقه و مخصوصاً افغانستان، میتوان حکم کرد که حلقات دیپلوماتیک شرق و غرب به کتله عظیم پشتون های لر و بر به مثابه یک تولید ژیوپولتیک نگاه میکنند. در همین تازگی ها مانور های مشترک پاکستان و امریکا و اندکی بعد مانور مشترک روسیه با پاکستان موید این ادعا است.

جرگه با فیصله تنظیم لشکر بزرگ قومی در واقع به ژیوپولتیست های شرق و غرب پیغام میفرستد که اگر قرار باشد با پاکستان تصفیه حساب شود، لشکر قومی باید برای دفاع از خود افزار جنگی در اختیار داشته باشد.

بزگر: اداره طالبان ظرفیت بهره برداری از اوضاع متشنج پاکستان را به نفع افغانستان دارد؟

استاد تره کی: طالبان بیشتر وقت خود را به کنترول آواز عورت زنان، چادری وبرقه، حضور محرم شرعی و اندازه گیری ریش مردان صرف میکنند. طالبان به افق های دور یعنی به حساب و کتاب روز آخرت مصروف اند و وقت خود را به مسائل پیچیده دنیوی « ضایع؟» نمیکنند. آنها نگاه ستراتژیک و ژیوپولتیک به منطقه ندارند.

با در نظر گرفتن وضع آشفته پاکستان و قیام انقلابی پشتون های آنسوی خط دیورند، چانس تاریخی برای حذف خط دیورند به دسترس افغان ها قرار گرفته است شرط استفاده ازین چانس اینست که :

ـ در افغانستان یک حکومت دارای مشروعیت که شناخت بین المللی دریافت کند بوجود بیاید.

ـ حکومت بر مبنای یک دیپلوماسی فعال، حذف خط دیورند را شامل اجندای ژیوپولتیک کشور های منطقه و بیرون آن بسازد.

ـ حکومت تمام ظرفیت های قومی، سیاسی، دیپلوماتیک و نظامی را بکار بیاندازد تا حمایت تمام گروه های سیاسی مقیم پاکستان را که از داعیه برحق حذف خط دیورند پشتیبانی میکنند، جلب کند.

قیام یک انقلاب اسلامی به رهبری شیخ هبت الله در پشتونخوأ آنطوزیکه طالبان تصور میکنند، به این دلیل ساده امکان پذیر نیست، که درانجا مانند افغانستان درب مکاتب و پوهنتون به روی دختران بسته خواهد شد و زنان از حق کارمحروم خواهند گردید. آنگاه لوی افغانستان زیر پرچم طالبان مستقیماً در تقابل با فوج پاکستان که مورد حمایت شرق و غرب خواهد بود، قرار خواهد گرفت. نه تنها پشتونستان بدست نخواهد آمد، بلکه گلیم طالبان از افغانستان نیز برچیده خواهد شد. « پایان »

۲۰۲۴/ ۱۰/۲۱

د ډیورند پر کرښه د استوګنو وګړو کړاوونه کله او ولې پیل شول؟

پوهنمل دکتوراندوس رحمت ځواکمن

د نولسمې پیړۍ په پای او د شلمې پیړۍ په پیل کې د ډیورند د تپل شوی کرښې په اوږدو کې پرته قبایلي سیمه د برتانوي هند او روسیې د امپراتوریو د لویې لوبې سیمه وه.

انګریزانو د روسانو له ویرې چې منځنۍ آسیا او بیا افغانستان ته رانږدې نه شي او په برتانوي هند کې یې له ګواښ سره مخ نه کړي، دوه ځله (په ۱۸۳۹- ۱۸۴۲ او ۱۸۷۸- ۱۸۷۹ کې) پر افغانستان بریدونه وکړل، خو له ماتې سره مخ شول. د اوسنۍ فرضي کرښې دواړو خواوو ته میشت پښتانه قومونه ورته په یوه نه ماتېدونکي خنډ او سرخوږي بدل شول. انګریزان پوه شول چې دلته ورته جګړه سخته او له تاوانونو او زیانونو سره مل ده. نو کله چې په ۱۸۹۳ کې انګریزان د امیر عبد الرحمن خان د پاچاهي پر مهال، د افغانستان پر بهرني سیاست یو څه برلاسي شول، امیر عبد الرحمن خان یې د ډیورند د مصنوعي کرښې منلو ته اړ کړ. په دې وسیله دلته پروت ولس په دوو برخو وویشل شو. د ډیورند له کرښې اخوا د افغانستان خاوره د برتانوي هند لاس ته ورغله. له دې دمخه د ګندمک د تپل شوي او ننګینې موافقې پر اساس هم د افغانستان له خاورې په جنوب لویدیځ کې ځنې خورا ستراتیژیکې او مهمې سیمې بیلې شوی وی. د افغانستان له خاورې د دې سیمو جلا کولو، د نورو ګڼو زیانونو ترڅنګ افغانستان د سمندر له غاړې هم لیرې او په وچه کې بند کړ. په

وچه کې هم دې بندوالي او له سمندري اسانتیاوو لیرې والې افغانستان په اقتصادي او سوداګریزو چارو کې له سختو زیانونو او محدودیتونو سره مخ کړ.

د ډیورند له کرښې اخوا پښتنو او بلوڅو افغانانو، هیڅکله هم په خپله خوښه د انګریزانو او بیا راوروسته د مصنوعي پاکستان تسلط او واکمني ونه منله او په پرله پسې توګه یې د خپلو حقوقو او ازادیو د ترلاسه کولو لپاره سرې او تودې مبارزې ته دوام ورکړ. افغان دولتونو هم هیڅکله د ډیورند کرښه په رسمیت ونه پیژندله او دا کرښه یې دلته د پراته ولس پر ملا د ښکیلاک تور ځنځیر او نا مشروع کرښه بللې ده. په رسمیت پیژندل یا نه پیژندل یې د امیرانو کار نه، بلکې د کرښې دواړو خواوو ته د پراته ملت د حق او ارادې سره تړلې دی.

د فرضي کرښې اخوا افغان ولس د مخالفتونو او نارضایتیو له امله د اشغال شوی خاورې یوه برخه بیا هم د انګریزانو تر بشپړ کنترول لاندې نه وه. کورنۍ خپلواکي یې لرله او د سیمه ییزو خانانو او مشرانو په وسیله اداره کیدله. د ډیورند د کرښې په اوږدو کې د همدې سیمو قومونو او قبایلو تل د بهرنۍ لاسوهنې مخنیوی کاوه او نه یې غوښتل چې خپله ازادي له لاسه ورکړي. له خپل پلرنې هیواد افغانستان سره یې ښې اړیکې لرلې، کابل ته یې آزاد تګ او راتګ کاوه.کله چې په ۱۹۴۷ کې دهند او افغانستان پر خاوره له برتانوي خیتې پاکستان وزیږول شو، نو پاکستان هم کوښښ وکړ چې دا سیمه په پوره توګه تر کنټرول لاندې راولي خو وسه یې ونه رسیده. دا نیمه خپلواکه قبایلي سیمه، چې

FATA (Araes Tribal Adminstrated Federally) په نوم یادیدله او د پاکستان تر فدرالي اداري لاندې وه، تل یوه آزاده او په کور دننه خپلواکه سیمه پاته شوه. نوموړې قبایلي سیمه د ډیورند د تپل شوې کرښې په اوږدو کې د افغانستان له جنوب ختیځو ولایتونو کنړ، ننګرهار، خوست، پکتیا او پکتیکا سره نښتې ده، شاو خوا (۲۷۰۰۰) کیلومتره مربع پراختیا لري او له دریو تر څلورو ملیونو پورې وګړي په کې استوګن دي.

دا قبایلي ۷ سیمې یا ایجنسۍ، له شماله تر جنوبه د، باجوړ، مومند، خیبر، اروکزي، کرمه، شمالي وزیرستان او جنوبي وزیرستان په نومونو یادیږي.

د پاکستان له جوړیدو دمخه کله چې په ۱۹۱۹ کې افغانانو د غازي آمان الله خان په مشرۍ له انګریزانو د بشپړې خپلواکۍ ترلاسه کولو ته ملا وتړله، نو د ننګرهار، کندهار او پکتیا په جبهو کې له انګریزانو سره دریمه جګړه پیل شوه. د پکتیا د جبهې قوماندان محمد نادرشاه د ډیورند له کرښې اخوا تر ټل او وانې پورې د سیمې د غیرتي قومونو په مرسته مخ ته ولاړ او د انګریزانو شړلو او ځپلو ته یې دوام ورکړ. انګریزان پوه شول چې له سختې ماتې سره مخ کیږي نو د سولې او اوربند لاره یې غوره کړه، خو دریغا چې د استقلال دا جګړه بیا هم د ټول او لوی افغانستان د خپلواکۍ وسیله نه شوه.

له انګریزانو سره د افغانانو خپلواکۍ غوښتونکو جګړو او مبارزو نور مستعمره ملتونه هم راویښ کړل. د افغانستان او هند پر خاوره د انګریزانو له خوا د پاکستان په نوم د یوه نا طبیعي او مصنوعي دولت جوړول ، په نړۍ کې د انګریزانو د اوږد مهالو شیطاني ستراتیژیو او پلانونو یوه برخه وه.

په ۱۹۷۹ کې پر افغانستان د پخواني شوروي د یرغل په ترڅ کې د فاټا FATA قبایلي سیمه نوره هم له ژور سیاسي او بشري بدلون سره مخ شوه. په ملیونونو افغانان د جګړې له ویرې د ډیورند له کرښې واوښتل او هلته د کډوالو په پنډغالو کې استوګن شول. د شوروي لښکرو پر ضد د افغانانو خپلواکۍ غوښتونکې جګړې ته لویدیځ د سعودي عربستان په ملاتړ او د پاکستان په شیطاني دسیسو بل رنګ ورکړ. د ملي مبارزې او جهاد اوږود مهالې هیوادنۍ موخې له پامه وغورځول شوی، ډیر ملي مبارز او وطنپال شخصیتونه دننه په پاکستان کې ترور او ووژل شول. جهاد د اسلامي ایدیالوژۍ تر شعارونو لاندې په بشپړه توګه د کفر او اسلام بڼه غوره کړه. د افغانستان د پلونو، سرکونو، ښوونځیو او نورو عامه ودانیو او شتمنیو لوټول او ویجاړول روا وګڼل شول. لویدیځ تر پایه د شوروي د ماتولو او په افغانستان کې د اوږد مهاله ښکیلولو هڅه کوله او د هر ډول سوله ییزې لارې مخه ډپ کیدله. افغان ولس د خپلې خاورې د خپلواکۍ او د خپلو ملي او سلامي ارزښتونو د ساتنې لپاره سختې قربانۍ ورکړې، خو دریغا چې د دې سپیڅلي جهاد له ګټو پاکستان ایران او نورو مغرضو هیوادونو ناوړه ګټه ترلاسه کړه. افغانستان یې د خپلو شیطاني لاسوهنو ښکار کړ او کمزوری یې کړ. د شورویانو پر ضد د جهاد د سنګر د تودولو لپاره د لویدیځ په پیسو او وسلو او د اسلامي نړۍ د مذهبي تندلارو تګلارو او ایدیالوژیو پر بنسټ، په همدې قبایلي سیمو کې په زرګونو مدرسې او د جنګیالیو د روزنې

مرکزونه رامنځ ته شول. پاکستاني استخباراتو د سعودي عربستان او لویدیځي نړۍ د استخباراتو سره په همغږۍ له ټولې نړۍ شوروي ضد جنګیالي او مذهبي تندلاري راوبلل او په همدې سیمه کې یې میشت کړل.

دا سیمه چې له پخوا تر ټولو بیوزله ساتل شوې سیمه وه، نوره هم د باروتو او وسلو د وړلو او راوړلو او نورو پوځي موخو ښکار او له هر ډول رغنیزو چارو شاته پاته شوه.

دسیمې اصلي کلتوري ارزښتونه او دودونه د کډوالو او ځنو بهرنیو جنګیالیو د افکارو تر اغیزې لاندې راغلل، مشران او ملکان یې په لوی لاس د مرګ او ځورونې سره مخ شول. ویل کیږي چې هلته په هماغه قبایلي سیمه کې له ۶۰۰ زیات سیمه ییز مشران وژل شوي دي. د دودیزو سیمه ییزو مشرانو او با نفوذه ولسي شخصیتونو دا ترور او وژنه د پولې دواړو خواوو ته رامنځ ته شوی ده. د شوروي له ماتې وروسته کله چې امریکا او ټلواله یې خپلو موخو ته ورسیده، نو نور یې خپلو دوستانو جهادي جنګیالیو ته شا کړه او افغانستان یې هم وران ویجاړ پریښود. افغانستان د ځنو ګاونډیانو او دسیمې د هیوادونو بشپړې لاسوهنې ته ناتوانه او ستومانه پاته شو. کابل او ځنې نور ښارونه هم کوځه په کوځه، په پاکستان او ایران کې د جوړوشویو تنظیمونو له خپلمنځي جګړو سره مخ شول. د افغانستان په زرګونو ځمکني او هوایي وسایل وران ویجاړ او دکباړ په ډول پاکستان ته یوړل شول. افغان ملي هویت، شتمني او تاریخي ویاړنې زیانمنې شوې.

د دی ترځنګ د کرښې اخوا د فاتا په قبایلي سیمه کې ستر ناورین هم هغه وخت رامنځ ته شو چې، کله د سپتمبر د یوولسمې له پیښې وروسته د امریکې متحده ایالاتو او ملګرو یې پر افغانستان برید وکړ. پاکستاني پوځ د بن لادن او د هغه د لټون په بهانه د امریکایانو په ملګرتیا، دی سیمو ته ګڼ شمیر پوځونه واستول. زیاتره سیمې په ځانګړې توګه وزیرستان یې په کنډواله بدل کړ. د دی تر څنګ یې د امریکې په مالي ملاتړ د کرښې په اوږدو کې اغزن سیم وغزاوه. په ډیرو برخو کې یې په دی پلمه چې سیمه نا امنه ده پوځي هډې جوړې کړې او له تېل شوی ډیورن فرضي کرښې هم د افغانستان خاورې ته مخ ته راغلل. پاکستان په دی هم بسنه ونکړه ، د شل کلن جمهوریت په مهال یې د امریکې او ناتو د ځواکونو په شتون کې، په وار وار د کرښې دیخوا سیمو کنړ، ننګرهار او خوست باندی توغندي وورول، بیګناه ولسي وګړي یې ووژل او ورته یې سخت زیانونه واړول. له خپلو سیمو یې استوګن ځایې خلک کډې کولو او کوچولو ته اړ کړل. دادی په دی وروستیو کې یې له فرضی کرښې دیخوا، څو ځله هوایې بریدونه هم وکړل او ډیر بی ګناه ملکي وګړي یې شهیدان او ټپیان کړل. د پاکستان دا ظالمانه او وحشیانه کړنې او له ۵۰ کلونو رادیخوا د افغان وژنې او افغانستان ورانونې دسیسې د تاریخ پاڼو ثبت کړی دي. افغانان به د پاکستاني واکمنو دا عمل چې، له خوږې ګوتې د نیولو او پر شا په خنجر وهلو لاره یې غوره کړی ده، هیڅکله هم هیر نه کړي. یو وخت نه یو وخت به یې پوځي جنرالان د دی جنایتونو ځواب ویلو ته اړ کیږي.

پاکستان د فاتا د سیمې د کورنۍ خپلواکۍ او حقوقو د سلبولو او په افغانستان کې یې د خپلو ناروا ګټو د ترلاسه کولو لپاره د شوروي او امریکې له جګړو ډیره ناوړه ګټه ترلاسه کړه.

اوس Fata فاتا نه یوازې دا چې خپل پخوانی سیاسي نیمه خپلواک حالت نه لري، د پخوا په څېر له هر ډول پراختیایې اقتصادي – ټولنیزو خدماتو محرومه ده او په لوی لاس د بیلابیلو ناامنیو او جګړو سره مخ کیږي. د دی سیمې ډیر زیات شمیر بی ګناه ځوانان د پاکستاني پوځ په زندانونو کې دي، وژل شوی دي، ورک شوي دي او دهغو سیمو په زرګونو بی وزلي کورنۍ د خپلو بچیانو د لټون پسې لالهاندې او غمجنې دي. د پښتنو او بلوڅو له سیمو سره د مور او مېرې دا سلوک، حق نه ورکول، ربړول او ځورول یې هلته د ډیرو مخالفو ډلو او سازمانونو د رامنځ ته کیدلو سبب شوی دي.

د پاکستان د پوځ او په دی سیمه کې د پاکستاني پوځ ځای په ځای کیدلو افغانستان ته هم یو دایمي ګواښ او ستونزی رامنځ ته کړی دي. په حقیقت کې د فاتاا سیمه د افغانستان او انګریزي استعمار له خوا د پښتنو او بلوڅو د اشغال شوی خاورې ترمنځ یوه حایله یا ناپیلې سیمه وه او د تیرو ټولو موافقو پربنسټ باید دلته پاکستاني پوځي تاسیسات شتون ونه لري. د دې سیمې امنیت باید د پخوا په څېر پخپله ځایې استوګن ټینګ کړي. پاکستان نه یوازی د دی سیمې ناپیلتوب او امنیت له منځه یوړ له همدې سیمې د افغانستان د بی ثباتۍ او نا امنۍ لپاره هم کار اخلي. اوس یې د قبایلي وګړو ازاد تګ راتګ او سوداګریزه راکړه ورکړه هم له ستونزو سره مخ کړی ده. د کرښې دواړه غاړې پراته

ولسونه يې د تيرو تړولو موافقو خلاف د پاسپورت او ويزې اخيستلو ته اړ کړی دي.

که د پاکستان فدرالي اداره د پښتنو او بلوڅو حقوق ورنکړي، هلته پراختيايي پروژې پيل نه شي، په خپلو ژبو يې کوچنيانو ته د زده کړو زمينه برابره نه شي، په پاکستان کې متوازن خدمتونه او پراختيايي کارونه ترسره نه شي، پنجاب له خپلې برلاسۍ، بې عدالتۍ او ظلم لاس وانخلي، د پخوا په څېر د کرښې دواړه غاړې ولسونو ته د سوداګرۍ او ازاد تګ راتګ زمينه برابره نه شي، د قومونو او قبايلو د خپلمنځي دوديزو اړيکو مخنيوی وشي، نو په دی سيمه کې به ستونزې او نا امنۍ نورې هم زياتې شي. په پای کې به د پاکستان له فدارالي حکومته چې د پنجاب پوځيان يې واکمنان دي ، د پښتنو او بلوڅو نارضايتي نوره هم زياته شي او د دی ناسمو، ناروا او ظالمانه کړنو ټغر به د پښتنو او بلوڅو له سيمو ټول شي.

د دې لپاره چې د ډيورند کرښې ته څېرمه سيمې په امن شي نور يې ځوانان په بېلابېلو پلمو د پوځ او پاکستاني استخباراتو په منګولو کې ونه مرورل شي، نو په کار ده چې دسيمې وګړي هلته يووالي ته کار وکړي. د تش په نامه ايډيالوژيکو، مذهبي او فرقه يې خپل منځي دښمنيو پرځای يووالي او اتحاد ته کار وشي.

ټي ټي پي، پي ټي ايم او نور تحريکونه بايد د افغانستان له ايډيالوژيکو دښمنيو زده کړه وکړي. په سيمه کې د امنيت، سولې، د خپلې ولسي شيرازۍ او حقوقو د ترلاسه کولو پرلويو وطني موخو سره يو ځای شي. د خپلو مدني پرله پسې مبارزو په ترڅ کې پوځي هڅې له خپلو سيمو وباسي. امنيت د پخوا په څېر پخپله ټينګ کړي. په مورنۍ ژبو عصري زده کړو ته مخه کړي، پوهه ترلاسه کړي او د خپل منځي دښمنيو او نفاق مخه ونيسي. په دی کار سره به د پښتونخوا او بلوچستان آيالتونه د پنجاب له ظلم او ناروا وژغورل شي او د ډيورند د کرښې دواړه غاړې به د ثبات، سولې او پرمختيا سره مخ شي.

جرګه؛ منزل ته د رسیدو یوازنۍ لاره

عبدالوحيد وحيد

په خيبر کې د ښتنو قومي عدالت په نوم د غونډې نوعيت، له ګڼو خنډونو، بريدونو، ګواښونو او ننګونو سره سره په لوړه کچه د خلکو ګډون، د ناستې نوښت او مديريت يقيناً د ولسونو هيلې او ولولې را وپنځولې. د دغې جرګې د دائرولو په په لاره کې له ستونځو سره د مبارزې په هکله د منظور له بېساري قيادت لاندې پښتنو د پياوړي ايمان، متين عزم او راسخې عقيدې د ټولې سيمې عنعنوي او د سياستوالو د ګټو په محور د راڅرخېدونکي سياست بڼه بدله کړه، نوی فکر يې مطرح کړ؛ د مبارزې لپاره يې نوې لارې وکارولې، په پښتنو کې يې نوې ساه واچوله او د سيمې سياست ته يې تازه رنګ ورکړ.

دا جدا او د بحث وړ خبره ده چې د پښتون قومي عدالت د جرګې پريکړه ليک عملاً د تطبيق وړ دی که نه دی، په پريکړو کې فکري ژوروالی، کره والي او هراړخيز توب شته که نشته، خو يقيناً د جرګې پريکړه د ولسونو غوښتنه ده. بله دا چې جرګه د پښتنو وياړلې دود، د ستونځو د حل يوازنۍ لاره او دغه غورځنګ لاهم منزل ته د رسيدو په لاره کې د کړليچونو او کنډوونه د شاته پرېښودو په سفر کې خپل تکاملي پړاوونه وهي. مزل لا پاتې دی خو د منزل څرک لګيږي. ستونځې به وي خو موخو ته د رسيدو جرئت او پياوړي اراده هم شته.

د پاکستان د حکومت په تاوتريخوالي ولاړه ستراتيژۍ او وړتيا يې ونګوله. د پښتنو د ژغورنې غورځنګ مشرانو د پښتونخوا ويده ولسونه بيرته راويښ او منظم کړل، خپلو حقونو غوښتلو ته يې را پاڅول. ددغه قوم په رګونو کې بهيدونکې وينه يې په جوش راوسته، په ولس کې يې د ناهيلي ځوروونکی حالت په بېساري ډول له منځه يووړ او تر هر څه مهم دا چې په بېساري ډول يې د پښتنو په تړاو د عامه ذهنيت برعکس د پاکستان رياست ته د خپل سياسي ويښتابه پياوړی پيغام ورکړ.

له شک پرته په پاکستان کې داسې ډېر عوامل شتون لري چې محروم ولسونه ټولنيز غبرګون ښودلو ته مجبور وګڼل شي. د بيلګې په توګه له تيرو څو لسيزو راپديخوا په پښتون مېشتو سيمو کې د ولسونو پخوانی دوديز قومي جوړښت له منځه وړل، په دغو سيمو کې افراطيت ته وده ورکول، سيمه ناامنه ساتل، په سيمې کې د جنګي ډلو ځای په ځای کول او له لويديځ څخه د امتيازاتو ترلاسه کولو لپاره د هغوی په وړاندې له مخکې څخه مهندسي شوي جنګي عمليات کول، د سرچينو غيرعادلانه وېش، بيکاري، د ترهګرۍ په وړاندې د مبارزې په نوم د ملکي خلکو وژل، د هغوی املاک او سوداګريز مراکز نړول، د خلکو جبري غائب کيدل، په مرموزه توګه د مشرانو وژل او داسې نور ډېر لاملونه شته چې ولسونه عمومي پاڅون ته مجبور شي او وروستۍ جرګه د همدغه غبرګون پيلامه وه.

عجيبه دا وه چې په پاکستان او سيمه کې د روانو سياسي کړکېچونو، ګوندي تمائلاتو، سيمه ييزو حساسيتونو، د رياست لخوا تاوتريخوالي ته د هڅوونکو او پاروونکو کړنو سره سره له تاوتريخوالي څخه د ځانونو او غورځنګ ساتلو، د دومره زياته خلکو د احساساتو او جزباتو د مديريت په برخه کې د پښتون ژغورنې د غورځنګ د مشرتابه تګلارې يقيناً حيرانوونکې او په سيمه کې د مثبت بدلون بېسارې نښې دي.

د رياستي ادارو لخوا د سياسي تړاوونو پربنسټ د بنديزونو، ځورونو، ننګونو، ګواښونو حتی د جرګې په ځای کې په ناستو خلکو د ډزو او د ځلورو ګډونوالو له وژلو سره سره د هغوی په چلن کړنو او ځرګندونو کې د تاوتريخوالي د عنصر نه شاملول، له انتقامي سياست او پاروونکو څرګندونو څخه د مشرانو لخوا د واټن نيول کيدل د هغوی ژورليد او سياسي پوخوالی ننداري ته وړاندې کوي.

د پښتون ژغورنې د غورځنګ لخوا د خیبر په شاړه دښته کې د
د ټولنې د هر قشر او فکر په کچه د دوو ورځو لپاره د لسګونو
زره خلکو راټولیدل د سیمې په سیاسي بهیر داسې سپرکی
پرانست چې تاریخ یې په خپله سینه کې ثبت نه لري. غورځنګ
نه یوازې دا چې په ریښتونې ډول یې د پښتنو سره د تر سره
شویو ظلمونو واقعي انځور د پاکستان نورو خلکو او نړیوالو ته
وړاندې کړ، بلکې په خپله د خپل مشرتابه د غوراوي، د پښتنو
په وینه باندې د تجارت، په تاوتریخوالي باندې له ولاړو
سیاستونو څخه د نفرت او په دغه قوم باندې د ریاستي تېریو
په وړاندې د زغم د ختمیدو پیغام هم ورکړ.

د پښتنو د قومي عدالت ترعنوان لاندې جرګې ته د وینا په
مهال د غورځنګ مشر منظور پښتین په تېرو څو لسیزو جګړو
او فوځي عملیاتو کې پښتنو ته د اوښتو زیانونو په هکله مستند
معلومات وړاندې کړل او له ترهګرۍ سره د مبارزې په په نوم د
امریکا په مشرۍ د ایتلاف جګړه یې د ځواکمنو هېوادونو ترمنځ
رقابتونه، د پښتنو خاوره د جګړې ډګر او پښتانه یې په دغه
جګړه کې د سون توکي وګڼل.

په اقتصادي امنیتي او سیاسي ستونځو کې د ایسار پاکستان
او له څو لسیزو راهیسې د پردیو یرغلونو او د واک په سر د
کورنیو جګړو له امله د ستونځو په ګرداب کې نښتي هېواد
افغانستان ژغورل د دواړو هېوادونو د ولسونو لپاره حیاتي
ازموینه ده. د افغانستان او پاکستان واکمنان د وخت غوښتنو
او د خپلو ولسونو دردونو او آهونو ته په متوجه کیدو باید پوه
شي چې د هغوی ستونځې دومره ساده نه دي څومره چې
هغوی فکر کوي. په خلکو باندې د جبر او استبداد له لارې د
خپل حاکمیت منل په هیڅ ډول د حل لاره نه ده

په خیبر کې د پښتنو قومي عدالت غونډې وښودله چې د
سمون او بدلون لپاره له جګړو پرته بدیلې او متمدنې لارې هم
شته. بناً اوسنی افغان واکمنان باید د ولسي مشارکت له مخې،
په واقعي توګه د ملي یووالي ممثل قانوني نظام رامنځته کولو
لپاره همدا اوس لاس په کار شي، موجوده ناورین زېږونکي بن
بست ته د پای ټکی کېږدي او په ولس باندي تپل شوی
وضعیت ته د پای ټکی کېږدي.

البته د افسوس خبره داده چې پردیو یرغلونو او د خپلو ظلمونو
د مشرانو دروغجنو وعدو، فساد چور غصب انډیوالي او خپلولي
پاللو زموږ باورنه ووژل، زموږ کلتوري اړخونه یې وځپل، زموږ
لومړیتوبونه یې بدل کړل، زموږ ملي غرور یې راته مات کړ، زموږ
خپلې ارادې یې ونړولې. اوس د نجات لپاره خپل همت نه
کاروو، په خپله د نوښت وړتیا مو سلب شوې ده، په خپل غولي
د کیناستو دود مو له منځه تللی دی.

اوس څوک را باندې د توپک په زور د استبداد له لارې خپل
حاکمیت تحمیلوي، څوک هم له د قومیت او ژبنیو تعصباتو د
کارت په کارولو د استبداد په وړاندې جګړه د ستونځو حل
ګڼي. د خپلو ستونځو د حل لپاره پردیو ته په تمه کیږي. په
پردیو باندې په تکیه کولو باندې معتاد شوي یو. څوک د بشر
حقونو او د ښځو د حقونو ترعنوان لاندې په خپل هیواد کې لرو
پښتنو په څیر د راټولیدو او په متمدن ډول د حرکت کولو
پرځای د امریکا او اروپا په دروازه کې د طالبانو د ماتولو لپاره
کچکول په غاړه ناست دي او د مرستو په نوم خپل جیبونه
ډکوي. البته واقعیت دادی په معاصر وخت کې په کور د ننه
جګړه حل نه، بلکې نورې ستونځې زیاتوي، پیچلتیاوې رامنځته
کوی او ډیری وخت جګړه د مستبد او ظالم اړخ په ګټه
تمامیږي. د حقونو د غوښتلو لپاره متمدن حرکتونه او له
تاوتریخوالي پرته مبارزه تر ټولو اسانه او ارزانه لاره ده.

د اکتوبر ۱۱مه؛ د منظور داعيه پيغمبري ده!

ليکوال: مولوي رحمت الله اندړ

منظور وايي خپل قوم او ولس راويښوي، د غلامۍ هغه ځنځيرونه ماتوي چې د دوی غاړې ته د وخت جبر وراچولي دي، په خپله خاوره او خپلو وسائلو خپل اختيار غواړي، په خپله خدای ورکړي ځمکه د خپل هويت، حيثيت او وقار غوښتنه کوي.

د خپل قام او ولس د هغو بېوزلو او مظلومو انسانانو د حق غوښتنه کوي چې اولادونه يې د وحشت، بربريت او جبر تورو زندانونو وخوړل، د هغو لاشونو پوښتنه کوي چې هره ورځ يې د کلي شا واخوا پراته وي او هيڅوک يې د مرګ پور پر غاړه نه اخلي، لنډه دا چې د دې خبرې پوښتنه کوي چې ولې هره ورځ پر هم زه يم او مړ هم زه يم.

منظور دغه غوښتنې او پوښتنې په ډېره سپېڅلتيا، جرئت، متانت او معقوليت په تش لاس د تور او مستبد رژيم مخې ته ږدي. هغه ګواښل کېږي، بندي کېږي، ګل ګل او چنار چنار ملګري يې په دې لاره کې شهيدانېږي، بلکې هره ورځ، هره ګړۍ او هره شېبه يې د سندان او څټک تر منځ تېرېږي.

ځولنې يې لاسونو او پښو ته پرتې دي، څو ليوانو حلقه کړې، خو ځوان رهبر بيا هم خپله خبره ډېره غوڅه او جوته کوي او وايي که په ايټم بم يې هم کښېنوي تر خپل دريځ او داعيې نه تېرېږي.

دغه ځانګړتيا وي د يوه سپېڅلي داعي او يوې سپېڅلې داعيې دي. منظور د خپلې داعيې پر سپېڅلتيا پوخ باور لري، له همدې امله هر ډول کړاونو ته لکه سپر دربړي او ولاړ دی.

سپېڅلې او پيغمبري داعيه تل د الله تعالى او مظلومو مؤمنانو په مرسته تکيه کوي، پر خپل مظلوميت له هيچا سره معامله نه کوي.

منظور له هيڅ چارواکي او هيڅ مقام سره د بندو دروازو شاته نه کېني، نه د کومې استخباراتي کړۍ په دام کې ځان بندوي، نه د شخصي ګټو او منصب لپاره په قوم او ولس سودا کوي او نه د نيابتي ډلو ټپلو په څېر د اسلام او جهاد په تشو نارو او پردۍ فتوا ولس تېرباسي او نه په پردي ټوپک خپل ولس ته د ازادي او فتح زيري ورکوي، بلکې ولس را ويښوي، خلکو ته شعور ورکوي، په يوه ژوندي او بااحساسه ملت يې بدلوي چې هر فرد يې د خپلو وسائلو، خپل اختيار، حيثيت او وقار غوښتونکی شي.

نور ملتونه استخباراتي ملایان او استخباراتي مدرسي نه لري چې د قوم او ولس د ویښتابه او شعور هره چیغه بې دیني وګڼي، له قوم سره مینه ګناه وبولي، ملتپالنه، د ملت را ویښول، د کرایې او استخباراتي ملا له لومې پې خلاصول کفر وګڼي.

نور ملتونه او قومونه علماء لري، د دین په روح او حقیقت خبر دي، هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر تګلاره روان دي، هغوی د خپل خیل، قوم او ملت ژغورنه او ګټې لومړیتوب ګڼي، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپل ولس، خلکو او وطن سره مینه کړې، بلکې د ټول بشریت ژغورنه یې له خپل خیل، قوم او قبیلې پیل کړې، ستر ذات داسې امر ورته وکړی دی:

»وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ« (۱) او خپلو نږدې خپلوانو ته خبر ورکړه.

له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وشوه، ایا دا هم تعصب دی چې سړی له خپل قوم سره مینه ولري؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:« لَا، وَلَكِنْ مِنَ الْعَصَبِيَّةِ أَنْ يَنْصُرَ الرَّجُلُ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ»(۲) نه، تعصب دا دی چې یو سړی په ظلم کې له خپل قوم سره مرسته وکړي.

دا عصبیت او قومیت نه دی چې سړی د خپل قوم او ولس لپاره د هغوی د حقوقو غوښتنه وکړي او پر خپل قوم د ظلم، تېرې او وحشت پوښتنه وکړي، بلکې د خپل مظلوم او بېوزله وړور اوښکې پاکول او د ظالم له ظلمه یې خلاصول ستر جهاد دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپل وطن او ټاټوبي سره خومره مینه کړې!

مکه مکرمه چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خاپوړو ښار دی، څنګه یې مخاطب کړی:!

»ما أَطْيَبَكِ مِن بلدٍ ! وأَحَبَّكِ إليَّ ! ولولا أن قومي أَخْرَجُونِي منكِ ما سَكَنْتُ غيرَكِ)«۳(

"ته څومره پاک ښار یې! او څومره پر ما ګران یې! که خپل قوم مې له تا څخه ونه باسي، له تا پرته په بل ښار کې نه اوسېږم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم مشرکینو مجبور کړ چې خپل وطن پرېږدي او مدینې منورې ته هجرت وکړي، خو بیا هم د خپل وطن مینه ورسره مله پاتې شي، فرمایي:

»اللهم حبب إلينا المدينة كحبنا لمكة أو أشد)«۴(

"اې الله! د مکې په څېر مو له مدینې سره هم مینه پیدا کړه او یا تر هغې زیاته.

له خپل وطن سره مینه طبیعي ده، هر انسان له خپل ټاټوبي سره مینه لري.

وطن ستا تشخص او پېژندګلوي ده، ستا هویت، درنښت او حیثیت دی، که بې وطنه یې، نه ته او نه ستا خبره ارزښت لري.

دلته د وطنپالنې، ملتپالنې، له خپلو خلکو او ولس سره د مینې، ویښتابه او شعور چیغه هغو خلکو ناروا بللې چې ولس یې له ځان سره د دین په نامه تسخیر کړی دی او هغه تش په نامه ملتپال ګوندونه یې مخالفت کوي چې ولس یې د ملتپالنې په تشو نارو اوږده موده تېر ایستلي او ګرو کړی دی.

د اکتوبر یولسمه نېټه رارسېږي، ملنګ رهبر ناسته، ملاسته، خوب، راحت او استراحت په ځان حرام کړي او لګیا دی کور په کور کلي په کلي ګرځي د خپل ولس د زګېرویو، کړاونو او دردونو کیسې، د خپل وطن د وسائلو او مسائلو کره او بشپړ مالومات راټولوي، د پښتنو د هر مشر په حجره کې یې ګونډه ماته کړې او د دې ورځې د اهمیت په اړه خبره ورته کوي.

منظور وایي چې په دې ولس او ملت ستره غمیزه تېره شوې، خو له هیچا سره یې کره او بشپړ مالومات نه شته.

هغه وایي زموږ غمیزه یواځې دا نه ده چې پلرونه، ترونه، وروڼه، زامن او وریرونه مو لاپته دي، بلکې دلته جبر، ظلم او ستم داسې اوج ته رسیدلی چې نه مو سر او نه مو مال او نه مو وقار خوندي دي او زموږ له دې ټولو ستونزو او کړاونو نړۍ وال څه چې، خپل وګړي هم په سم ډول خبر نه دي.

د منظور هره چاره پر شفافیت او سپېڅلتیا ولاړه ده، هغه وایي چې هر ملت د مبارزې او خوځښت لپاره یوه داسې ملي روایت او نریتیف ته اړتیا لري چې خپل او پردي پرې قناعت وکړي او د هیچا په زړه کې شک پاتې نه شي.

له همدې امله د خپل ولس له کړاو، درد او مظلومیت څخه یوه داسې ملي داعیه او ملي روایت جوړوي چې د دې ستر پښتون ملت هر وګړی یې بدرګه کړي او په دې لاره کې هر ډول قرباني ته تیار شي، ځکه مظلومیت د بشریت او په تېره بیا د اسلام په تاریخ کې تر ټولو ستره داعیه ده چې هر انسان ته د ظالم پر وړاندې د کلک درېدلو او مقاومت اجازه ورکوي او الله تعالی تل د مظلوم ملګرتیا کوي.

ستر ذات خپل استازي او د هغه ملګرو ته هغه وخت د وسله والي مبارزې اجازه ورکړه چې کله د دوی پر وړاندې د قریشو ظلم، تېرې او تجاوز له زغمه ووت او ورته ویې فرمایل:

»أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ«(۵)

هغو مؤمنانو ته چې جګړه پرې تپل شوې، د جګړې اجازه وشوه، ځکه چې پر دوی ظلم شوی دی او یقیناً الله تعالی له دوی سره پر مرسته کولو قادر دی.

منظور د ۱ اکتوبر په یولسمه د مظلومیت دغه روایت ستاسې ټولو پښتنو مخې ته ږدي او له تاسې غواړي چې اوس د خپل مظلومیت پوښتنه کوئ کنه؟ په خپله خاوره، وسائلو او شتمنیو خپل اختیار غواړئ او که د یوه جابر ریاست په تمه کېنئ؟

لنډه دا چې لږ تر لږه د خپل ستر وجود له ټپونو ځان خبروئ کنه؟ د خپل ځان لپاره د ازادي، عزت، حیثیت او درنښت ژوند غواړئ او که لا هم د غلامۍ تور ځنځیر پر غاړه وړئ؟

پښتون ملته!

ستا د ژغورنې لپاره نه ځانګړی پیغمبر راځي او نه ستا د ژغورنې او هوساینې ذمه واري چا اخیستې ده.

تر څو به ته رټل کېږې، شړل کېږې، شکنجه کېږې، بندي کېږې، لاپته کېږې او وژل کېږې!

ترڅو به ستا په سر سودا روانه وي!

ترڅو به ته د نیابتي جګړې په مارکیټ کې د تورو خاورو په بیه پلورل کېږې!

تر څو به ته په پردۍ جګړه کې د جهاد او ازادۍ په نامه قرباني یې!

تر څو به ته د دین او اسلام په نامه استخباراتي ملا تسخیر کړی یې!

تر څو به پر تا د ترهګر ټاپې لګېږي!

تر څو به ستا په خلاف جګړه روانه وي، ستا پر اسلام به شک کېږي او تر څو به ته بې وطنه، بې کفنه، بې هویته او بې ارزښته یې!!!

د اکتوبر یوولسمه ستا لپاره برخلیک ټاکونکې ورځ ده، داسې ورځ ده چې ته خپل برخلیک په خپله ټاکې، هیڅوک، هیڅ شی پر تا نه تحمیلوي، ته د خپل ځان په اړه په خپله پرېکړه کوې، د خپل ستر وجود پوښتنه کوې او د خپل حق غوښتنه کوې.

پاڅه!

په هره توره شپه کې روڼ سبا نغښتی، په هره سختۍ پسې اسانتیا راځي او هر غم، مصیبت او درد پای لري.

پاڅه!

د خپل درد او کړاو کیسه وکړه، ستا د درد هره کیسه روایت دی. ستا د مظلومیت له هره داستانه نرتیف جوړېږي.

پاڅه! خپل تاریخ په خپله ولیکه.

پاڅه! ستا له پاڅېدلو پاڅون جوړېږي.

۱ـ د الشعراء سورت، (۲۱۴) آیة.

۲ـ احمد او ابن ماجه روایت کړی دی.

۳ـ ترمذي روایت کړی دی، د حدیث شمېره(:۳۶۲۹.)

۴ـ بخاري روایت کړي، د حدیث شمېره :(۵۶۷۷)

۵ـ د الحج سورت، (۳۹) آیة.

نگاهی مختصر بر جرگهٔ عدالت قومی پشتون

عبدالقیوم میرزاده

منظور پشتین رهبربا اعتبار، جوان و با انرژی جنبش تحفظ پشتون در مراسم تشیع جنازهٔ گیله من وزیر در ماه جولای سال روان عیسوی در برابر هزاران تن از اشتراک کنندگان بیان داشت که ما بمنظور دریافت راه رهایی از این همه بی عدالتی و ظلم بر پشتون ها جرگهٔ عدالت قومی را برگزار میکنیم و ما دراین جرگه همه ستم ها،مظالم، بیداد گری ها و نارواییی هایی را که تا کنون بر ملت ما روا داشته اند همراه با توانایی های ما در این جرگهٔ عدالت قومی برای مردم خویش توضیح خواهیم داد و از مردم خویش آرزو داریم تا در این جرگه یک تصمیم مشترک و سرنوشت ساز بگیرند.

جنبش تحفظ پشتون در اعلامیه های بعدی تاریخ تدویر این جرگه را بروز های ۱۱ تا ۱۳ اکتوبر سال روان عیسوی تصریح کردند و اعلام داشتند که این جرگهٔ عدالت قومی به اشتراک هزاران تن از پشتون های آنطرف مرز دیورند در منطقه خیبر ایالت پښتونخواه برگزار خواهد شد. آنها تصریح کردند که جنبش تحفظ پشتون منحیث میزبان متنفذین، پیشوایان قومی و مذهبی، فعالین اجتماعی و سیاسی و خانواده های قربانیان ظلم، وحشت و بربریت را به این جرگه دعوت میکنند ولی تصمیم سرنوشت ساز را اشتراک کنندگان جرگه خواهند گرفت.

از همان روز ببعد حکومت پاکستان ونظامیان پاکستانی با تمام توان و امکانات خویش از سازماندهی و تدویر این جرگه جلوگیری خونین بعمل آوردند. و درراستای اقدامات خشونت بار جنبش تحفظ پشتون را غیر قانونی اعلام کرده و تمام فعالیت های آنرا ممنوع قرار دادند. پولیس و اردوی پاکستان در سراسرآنکشور بر فعل و انفعالات فعالین پشتون محدودیت وضع کرده و در اثر حملات مسلحانه بر اجتماعات برگزاری این جرگه چهار نفر از فعالین جنبش تحفظ پشتون کشته وبه اقوال مختلف چندین تن زخمی گردیدند. همچنان بدفعات مختلف محلات آمادگی تدویر این جرگهٔ عدالت قومی مورد حمله قرار گرفته و خیمه ها و وسایل به آتش کشیده شدند. اما سخنگویان جنبش تحفظ پشتون پیوسته تأکید داشته اند که این جرگه در هر شرایط بتاریخ معینه و در محل تعین شده برگزار خواهد شد. بعد از حملات وحشیانهٔ نظامیان پاکستانی بر گردانندگان جرگهٔ عدالت قومی منظور پشتین طی یک نامهٔ سرگشاده اعلام داشت که اگر حکومت پاکستان با توسل به زور و خشونت جلو جرگهٔ عدالت قومی را بگیرد ، جنبش تحفظ پشتون نیز بر شیوهٔ مبارزه مسالمت آمیز خویش تجدید نظر خواهد کرد و مسئولیت آن بر دوش حاکمان پاکستان خواهد بود.

به بیان سخنگویان جنبش تحفظ پشتون و نشرات پاکستانی با وصف این همه تهدیدات نظامیان پاکستانی و غیر قانونی اعلام کردن جنبش تحفظ پشتون و ممنوعیت بر فعالیت این جنبش دیروز و امروز یعنی یک روز قبل از تدویر جرگهٔ عدالت قومی بیشتراز پنجاه هزارنمایندگان محلات ایالت های پشتونخواه و بلوچستان به محل برگزاری جرگه مواصلت کرده اند و هزاران تن دیگر با کاروانهای متعدد در مسیر راه هستند. در حالیکه حد اعظمی معیار دعوت شوندگان به این جرگه را آنها سی هزار تن تخمین زده بودند.

در تحت فشار این ایستادگی به اهداف حق طلبی جنبش تحفظ پشتون، بلأخره دولت پاکستان و حکومت ایالتی با سرافگندگی عقب نشینی کرده و بتاریخ پنجشنبه دهم اکتوبر برای جنبش تحفظ پشتون اجازۀ تدویر این جرگه را صادر کرد.

ناگفته نباید گذاشت که در این اواخر وضعیت پاکستان هم از لحاظ اقتصادی و هم از لحاظ اجتماعی - سیاسی رو بوخامت بوده و بسیار شکننده میباشد. ثبات سیاسی از بین رفته و درگیری های سیاسی روز تا روز وسعت پیدا میکند.طی ماه های اخیر حزب تحریک انصاف در پایتخت و شهر های بزرگ پاکستان با آنکه غیر قانونی اعلام شده بود تظاهرات و اجتماعات بزرگی را راه اندازی کرده و خواهان آزادی عمران خان صدراعظم سابق آنکشور از زندان هستند. در این گیر و دارسیاسی نرخ مواد اولیه و ضروری برای نفوس ۲۴۰ میلیونی پاکستان که بر اساس تخمین های سازمان ملل متحد و بانک جهانی ۴۵ فیصد شان در بدترین حالت فقر زندگی دارندبصورت سرسام آور بالا میرود وخشم عمومی را برانگیخته است.

طوریکه هم از لابلای تظاهرات، اعتراضات و اجتماعات سراسری حزب تحریک انصاف و عقب نشینی نظامیان در تدویر جرگۀ عدالت قومی بر می آید وضعیت سیاسی – نظامی پاکستان از کنترول نظامیان خارج میگردد. وضعیت پاکستان آبستن تغییرات است و همچنان فردا برای پشتون های پاکستان روز سرنوشت ساز خواهد بود.

هالند، اکتوبر ۲۰۲۴

د دعوت رسنيز مرکز ملاتړي شئ!

زموږ د ملاتړ همدا اوس وخت دی. هره مرسته، که څه هم کوچنۍ وي یا لویه؛ زموږ مطبوعاتي چارې پیاوړې او راتلونکې مو ژغوري. له دعوت رسنيز مرکز سره لږ تر لږه ۱۰ امریکایي ډالر یا یورو مرسته وکړئ - دا یوازې یوه دقیقه وخت نیسي. که تاسو کولی شئ، د مهربانۍ له مخې مو زموږ سره هره میاشت په منظم ډول ټاکلی اندازه مرسته وکړئ .له تاسو مخکې له مخکې مننه!

به مرکز رسانه ای دعوت کمک کنید!

زمان حمایت ما همین اکنون است .هر کمکی، چه بزرگ و یا کوچک، مطبوعات ما را تقویت و از آینده ما محافظت می کند از مرکز رسانه ای دعوت با کمتر از ۱۰ دالر/یورو حمایت کنید - فقط یک دقیقه طول می کشد. اگر می توانید، لطفاً با کمک مالی منظم ماهانه به ما کمک کنید . تشکر .

د خيبر تاريخي جرگې پرېکړو ته يوه تحليلي کتنه

عبدالغفور ليوال

د خيبر تاريخي جرگه له پيله تر جوړېدو او پايه پورې يوه د عطف داسې کرښه ده، چې د پښتنو ملي مبارزې ته يې نوی تګلوری او ليدلوری وټاکه .د تاريخ او ټولنپوهنې د تطبيقي کره کتنې تحليلي ميتودولوژي حکم کوي، چې هره تاريخي پېښه بايد د هغو مکاني و زماني شرايطو په تولپارسنگ (مقياس و محک) وارزول شي، چې په کې شکل نيسي او بشپړيږي. تحليلي کتنه دا ده، چې د يوې تاريخي – ټولنيزه پېښې په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ولټول شي، چې ولې رامنځته شوه؟ او څنګه به پراختيا مومي؟ موږ به د خيبر د تاريخي جرگې پرېکړو ته له همدې اړخه وگورو. د خيبر تاريخي جرگې د ۲۰۲۴ کال د اکتوبر پر ۱۳ م ماښام خپلې پرېکړې اعلان کړې. په پرېکړو کې د ځينو سيمه‌ييزو ستونزو ترڅنګ څو مهمو ملي او تاريخي پوښتنو او مسئلو ته هم د حل و پرانيستو ژمنه اعلان شوې ده، چې په خپل ډول کې يې لومړنۍ ملي پرېکړې ګڼلای شو .لومړی بايد د دغې جرگې صلاحيتونه وپېژنو. جرگه او لويه جرگه له تاريخي پلوه د افغانانو د ټولنيز ژوند و ژواک د مسايلو او لويو سياسي پرېکړو تر ټولو ستره او ځواکمنه ملي مؤسسه ده، چې دلته يې له تاريخي و حقوقي پېژاند څخه تېرېږو، يوازې د هوتکي ملي پاڅون، احمدشاهي سترې جرگې او په شلمه پېړۍ کې د نړيوالو جگړو پر مهال تاريخي پرېکړې د يادولو وړ دي. افغانستان ته د موډېرنو اساسي قوانينو د تصويب تقنيني صلاحيت يې هم يوه بله بېلګه ګڼلای شو .د لويو جرگو دوه ځانګړنې پاموړ دي، اول تر ملي واکمنيو (حکومت – دولت) څخه هم ځواکمنې دي او که ملي واکمني وي هم، د ملت د لويې جرگې د يوه ګډونوال حکمي شخصيت په توګه به يوازې يو غړی وي، نه د پرېکړو او اوامرو مرجع .بله يې دا چې که ملي واکمني نه وي، نو جرگه په خپله د پرېکړو تر ټولو ستره او ټولواکه مرجع ده .د دې پېژاند له مخې د خيبر جرگه د خپل کميت و کيفيت له نظره – په تېره بيا داسې مهال چې ټوله افغان جغرافيا د يوې مشروع ملي واکمنۍ له لرلو بېبرخې ده – تر ټولو ستره باصلاحيته جرگه يې بللای شو .د خيبر د جرگې بله ځانګړنه دا وه، چې رابلونکي، جوړوونکي او ګډونوال ټول يې افغان ولسونه وو. دا نه کوم حکومت راغوښتې وه او نه هم کومې ځانګړې قبيلې، قوم يا سياسي ګوند. بله ځانګړنه يې دا وه، چې د افغاني ټبرونو بشپړه استازولي يې لرله .د لويو پرېکړو په برخه کې څکه تاريخي وه، چې هيڅکله په دې کميت و کيفيت يوې ملي – ولسي جرگې په يوه خوله داسې پرېکړې د نړيوالو غوږونو ته رسولې نه وې • .
شايي په تاريخ کې له کمي، کيفي او ماهيوي پلوه دا لومړنۍ لويه ملي جرگه وه، چې په واز کومې يې اعلان وکړ، چې لوی افغان ملت د ډيورند کرغېړنه کرښه په رسميت نه پېژني او د دوی له نظره دا کرښه هېڅراز مشروعيت نه لري. دې پرېکړې په ډېرو هغو اورنيو ملي‌ضد دريځونو يخې اوبه واړولې، چې ويل به يې: په نيمګړې افغانستان کې واکمنۍ او ملتپال چيغې وهي، چې ډيورند نه منو او تر ډيورند هاغاړه پښتانه ګواکې دا کرښه د رسمي پولې په توګه پېژني. دې جرگې په خپل ټول عظمت دغه مغرضه ګونګوسه غلطه ثابته کړه او په واضح توګه يې وويل چې ټول ملت له الف تر يا پورې دا کرښه نه مني او د له منځه وړلو لپاره يې له ولسي ميکانيزمونو د ګټې اخيستنې لپاره عملي لارې چارې رامنځته کوي • .د پاکستان له رامنځته کېدو راهيسې تر ډيورند هاغاړه ټول پښتانه له دولتي ترهګرۍ سره مخامخ وو. دا کوښنۍ ادعا نه ده .دولتي ترهګري هغه وخت په نړيواله ترهګري بدله شوه، چې د سړې جګړې پرمهال د نړۍ ټول افراطي او بنسټپال وسلوال ځواکونه د دوی پر خاوره ځای پرځای شول او پښتانه هره ورځ د دغو نيابتي پنجابي، عربو، منځنۍ اسيا، چين و چيچين ترهګرو د شتون او جګړو قرباني کېدل .پاکيستاني پوځ چې دغه ډلې يې دلته راوستې وې او نورې سيمه‌ييزې ترهګرې ډلې يې هم پخپله راپنځولې وې، په دې پلمه چې دغه ډلې د پاکيستان امنيت ګواښي د پښتنو

سیمې ته یې لښکرونه رااستل او پښتانه یې وژل. په دې توګه دغه دولتي او نړیواله ترهګرۍ په خرپ روانه وه. پښتنو د دې ترهګرۍ په وړاندې هېڅ ویلای نه شو، ځکه له دغو ایډیولوژیکو ډلو سره د تودې وسلې ترڅنګ د (تکفیر) خطرناکه وسله هم وه. په دې توګه دغې جرګې د لومړي ځل لپاره دغه اختاپوتي اووه سرې بلا نړۍ ته وروپېژندله او د هغې د طلسم ماتولو په پار یې دغه جرګه راوغوښته. جرګې پرېکړه وکړه، چې د ترهګرۍ د وجودي منطق کړۍ ماته کړي او د چرګې و هګۍ تروریستي معما پای ته ورسوي. تر دې وروسته به پوځ پښتانه په دې نامه وژلای نه شي، چې ګواکې دلته ترهګرې ډلې شته او ترهګرې ډلې به دلته پښتانه په دې نامه وژلای نهشي، چې په دې سیمه کې ولې د پاکستان پوځ له دوی سره جنګېږي؟ جرګې پرېکړه وکړه، چې په شپېتو ورځو کې به دواړه وژونکي اړخونه (پوځ و د هغوی په لاس جوړ شوي ترهګر) دواړه د پښتنو له خاورې څخه وځي. لاړ دې شي او بل ځای دې یوبل سره معلومه کړي. دا پرېکړه هغې مهمې پوښتنې ته ځواب دی، چې ترهګر او پوځ ولې یوازې د پښتنو په سیمه کې یو له بل سره جنګېږي؟ ولې په پنجاب و سند و نورو سیمو کې کراري ده؟ •تر ډېورند کرغېړنې کرښې رااېستلو او په تېره بیا د پاکستان له جوړېدو روسته له پښتنو سره یو لوی ظلم دا کېده، چې له دوی سره د روان ظلم په وړاندې د عدالت تأمینولو افغاني مرجع نه وه. پنجاب هم پښتانه وژل او هم پرې حاکم ول. حکومتي اداري، محاکم، پوځ و پولیس ټول پنجابي یا پنجابي جوړ او پنجابي خصلته وو. د انګریزي- پنجابي قانون پربنسټ ټاکل کېدل. د دغه پردي واک زور دومره ډېر و، چې تش په نامه ملتپال ګوندونه یې هم مسخ کړي وو. تاریخي تجربو ښووله، چې پښتانه به تر هربل وخت هغه مهال ډېر په تکلیف وو، چې کوم ملتپال ګوند به یې په سیمه کې بېواکه واکمنۍ ته ورسېده. ځکه د ټول پاکستان په تېره بیا د پښتنو لپاره د واک اصلي مرجع پنجابي پوځ او استخبارات وو او ملتپالو ګوندونو به هم له خپلې بېواکۍ او پوځي دیکتاتورۍ څخه سرټکاوه. په حقیقت کې پر پښتونخوا پنجابي پوځ و استخباراتو واک چلاوه او د دوی هرڅه یې لوټل . دې جرګې په تېرو یوسلو څو کلونو کې لومړی ځل پرېکړه وکړه، چې د پاکستاني پوځ و ځارګرو دغې دیکتاتورۍ ته به د پای ټکی ږدي. جرګې خپله محکمه، خپل عدالت، خپل ملي لښکر او خپلو ستونزو ته د رسیدو خپل ملي موسسات رسماً معرفي کړل. جرګې وویل، چې دوی به ۲۴۰۰۰۰ کسیز ملي لښکر جوړوی او همدا لښکر به دوی ساتي، دلته نور نو د دوی د امنیت ساتنې په پلمه د دوی وژونکي پوځیانو ته اړتیا نشته. د جرګې تر ټولو مهمه، تاریخي او ستراتیژیکه پرېکړه د دغه ملي لښکر د جوړېدو اعلان و. په دې توګه له دغه ولسي لښکر سره نه پوځ او نه هم پاکستانی یا نړیوالې ترهګرې ډلې مخامخېدلای شي .دا پرېکړه د پښتونخوا د سیاسي خپلواکۍ په لور د راخوځېدو د پیل تر ټولو ستر اعلان دی. که پښتانه دغه پوځ جوړ کړي هماغه ورځ به د پښتونخوا د خپلواکۍ لومړی ورځ وي • .مهم بل ګام د پښتنو د اقتصادي سرچینو برخلیک ټاکل و. جرګې وویل: د پښتنو سرچینې دپښتنو دي او تر نن روسته به یې وړیا غیر پښتنو ته د وربهېدا او لوټ تالان مخه نیسي .جرګه په دې پوهېده، چې سیاسي خپلواکي له اقتصادي خپلواکۍ څخه راپیلېږي. او که تاسو غواړئ په خپلواکه توګه د پرېکړې یو اړخ اوسئ، نو باید خپل زېږښونکي ته وواياست، چې بس !!!نور نو د وړیا دسترخوان زمانه پای ته رسېدلې ده! څه راکوې، چې څه درکړم؟ جرګې په لوی سر کې د ټولو افغانانو امنیت او بدامنې یو له بل سره وتړل او په زغرده یې څرګنده کړه، چې په پښتونخوا کې د بدامنۍ جوړېدل د ټول افغانستان لپاره یوه دسیسه ده. د دې جرګې روحِ روان له بهر د راتپل شوي افراطیت د کمپلې ورټولېدل او افغانان خپلو طبیعي، دودیزو، تاریخي او حقوقي دود دستور ته ورستنول و، چې په ګڼو دلایلو یې یوې مدني او موډېرنې ټولنې ته د حرکت لومړنۍ بستر او تمځای هم ګڼلای شو .په دې توګه جرګې وښووله، هغه څه چې ترهګر یې د پښتني – افغاني فرهنګ په نامه نړۍ ته ورښیي، په حقیقت کې له افغان فرهنګ سره هېڅ تړاو نهلري .جرګې وویل :تر دې روسته د هېڅ وژل شوي پلار یا ورور په بدو کې کومه معصومه خور یا لور ودېدلای نه شي. جرګه د دغې ټولنیزې ربړې ژورو جرړو ته وررسېدلې ده. انګریز و پاکستاني استخباراتو له دې لارې د پښتنو د ملاتیر مات کړی و، قبیلوي شخړې یې راپنځولې وې او کور په کور یې د بدیو او دوښمنیو جال خپور کړی و . د جرګې

یوه مهمه پرېکړه دا وه، چې پنجابي پوځ و استخبارات دې دلته په کور کې کورکې نه جوړوي او قبیلې و قومونه دې یو له بل سره په بدیو نه اړوي. د جرګې دې پرېکړې وښووله، چې ایله پښتانه دې پایلې ته رسېدلي دي، چې له انګریز څخه په میراث راپاتې ښکېلاکي میتود « بېل یې کړه، ښکېل یې کړه او اېل یې کړه!» یا Divide and Rule پالیسي د پاکیستان له خوا هوبهو پر مخ ځي .جرګې په ځرګنده وویل، چې پر موږ د پاکیستاني پوځ د واک چلولو یو لامل د پښتنو خپلمنځي اختلافات جوړول دي، د خیبر جرګې د دغو اختلافاتو د حل لپاره یې ځانګړې جرګه وټاکله، چې تر دې روسته به ټول اختلافات حل کوي او پښتانه به په ریښتیني او عملي توګه بشپړ یووالي ته رسوي. د دې اختلافاتو یوه بېلګه د شیعه او سُني پښتنو تر منځ له بهر راتپل شوې شخړه ده، چې ښايي له دې جرګې څخه را پنځېدلې ځانګړې جرګه به هم پیل له دې څخه کوي او اول به کورمې ته ځي .په اجرائیوی برخه کې جرګې یوازې پرېکړې اعلان نه کړې، بلکې د مهمو او تاریخي پرېکړو د اجرائیوي ضمانت او عمل لپاره یې اړونده مراجع هم اعلان کړې. یوه اتیا کسیزه کومېټه، د اختلافاتو د حل جرګه او تر ټولو مهم دوه سوه او څلویښت زره کسیز ملي لښکر .هره پرېکړه له ځان سره اجرائیوي قاعده لري، چې که یې څوک عملي کېدو ته نهپرېږدي، نو څوک به په څومره وخت کې څه کوي؟ د پښتنو سیاسي ګوندونه، پخپله پښتونژغورنې غورځنګ، ولایتي اداره او نور یې د پرېکړو په عملي کولو کې راګډ کړل، پیل به د سیاسي زندانیانو (په ځانګړې توګه علي وزیر او د پښتونژغورنې غورځنګ نور غړي) له راخلاصولو کیږي .جرګې په ځانګړې سیاسي مهارت د پښتنو د سیاسي، اقتصادي او فرهنګي خپلواکۍ لپاره لاره خلاصه کړه. له اجرائیوي اړخه یې بله بریا دا وه، چې ټول ولس او د جرګې هرګډونوال د یوې پرګنې په استازولۍ ځانونه په کې د هراړخیز صلاحیت او مسئولیت لرونکي وګڼل .هېڅ پرېکړه یې د دوښمنو کومې بېروکراتیکې ادارې ته سپارلې نه ده، بلکې هرڅه به ولس کوي او په دې توګه یې عملاً د یوه ژوندي، شعوري او باارادې ملت په توګه د پرېکړو د عملي کولو ژمنه په غاړه واخیسته .د جرګې ګڼې استعاري بریاوې هم وې. ترهرڅه وړاندې د دومره پښتنو وګړیو (ښځو او نرو) ، مشرانو، سیاسي ګوندونو او مدني و فرهنګي بنسټونو راټولول په داسې تاریخي زمانه کې د معجزې تر بریده د حیرانتیا وړ کار دی. دویم د دغو لسګونو زره خلکو سره په یوه خوله کول او بیا د داسې جرئتمندو پرېکړو اعلان او د عملي کولو داسې کلک هوډ، دا ټول د کرښو ترشاه هغه حقایق دي، چې لیکل شوي یا ویل شوي نه دي، خو پوهېدل یې د هر دراک انسان په وس پوره دي .او تر ټولو مهمه ژمنه خو دا وه، چې د پښتونژغورنې مشر منظور پښتین په ډېره زړورتیا وویل : ... »دا یو مزل دی، چې نوی پیل شوی او ان شاءالله چې هغه منزل ته به رسېږي، چې ستاسو ټولو په زړونو کې دی «!یعنې ولس راویښ شوی، ژمن دی او ځان به بشپړې خپلواکۍ او ملي – افغاني واکمنۍ ته رسوي.

احمد فواد ارسلا

تصمیم اخیر پاکستان برای ممنوعیت جنبش تحفظ پشتون (PTM)بر اساس قوانین ضدتروریسم، انعکاسی از استراتژی عمیقاً ریشه‌دار دولت در استفاده از اقدامات اقتدارگرایانه برای سرکوب مخالفان، بخصوص در مناطق اقلیت‌نشین قومی است. این ممنوعیت نمایانگر تاریخ طولانی پاکستان دروسیله قرار دادن موضوعات امنیتی برای حفظ کنترل جیوپلیتیک و داخلی است که همواره با استفاده از افراط‌گرایی مذهبی، تفرقه قومی، و تصادمات بین‌المللی همراه بوده است. سرکوب PTMبار دیگر یادآور این است که چگونه دولت با تکیه بر استفاده از مباحث امنیت ملی به تحکیم قدرت خود ادامه می‌دهد، در حالی که خواسته‌های مشروع برای عدالت و پاسخگویی را سرکوب می‌کند.

بنیان‌گذاری پاکستان و اتکا به افراط‌گرایی

پاکستان در سال ۱۹۴۷ بر اساس نظریه معیوب دو ملت به‌طور مصنوعی شکل گرفت، نظریه‌ای که ادعا می‌کرد مسلمانان شبه‌قاره هند به یک سرزمین مستقل نیاز دارند. با این حال، به زودی مشخص شد که این کشور فاقد هویتی منسجم وسیعتر از اسلام است و به همین دلیل در برابر تفرقه‌های قومی داخلی آسیب‌پذیر است. در نتیجه، گروه های حاکم به‌تدریج به افراط‌گرایی اسلامی به‌عنوان نیرویی وحدت‌بخش روی آوردند و گروه‌های شبه‌نظامی را نه‌تنها برای سرکوب مخالفان داخلی بلکه برای کسب نفوذ منطقه‌ای، بخصوص در کشمیر و افغانستان، تقویت کردند. افراط‌گرایی مذهبی به ابزاری دولتی تبدیل شد که توسط اردو و دستگاه‌های استخباراتی پرورش و استفاده می‌شد و هویت پاکستان را به بهای سرکوب اقلیت‌ها و مخالفان تثبیت کرد.

جنگ با ترور: شمشیری دولبه

در حالی که پاکستان خود را در جنگ با ترور به‌عنوان متحد آمریکا معرفی کرد، هم‌زمان از این مناقشات و تصادمات برای کنترل داخلی سوءاستفاده کرد. عملیات‌های ضدتروریستی در مناطق پشتون و بلوچ بهانه‌ای برای اشغال نظامی و اجرای قوانین سرکوبگرانه بود که این مناطق را بیشتر به حاشیه راندPTM.از ویرانه‌های این عملیات‌ها شکل گرفت، زیرا پشتون‌ها قربانیان اصلی خشونت‌های بی‌هدف، ناپدید شدن‌های اجباری، و قتل‌های غیرقانونی بودند. دولت به جای رسیدگی به این مطالبات، همچنان به شیطنت‌سازی از PTM

ادامه می‌دهد و آن را تحت پوشش قوانین ضدتروریسم قربانی می‌کند.

سرکوب قومی به‌عنوان سیاست دولتی

سرکوب PTM در راستای نمونه دیرینه پاکستان در سرکوب جنبش‌های قومی است. این نمونه با جدایی پاکستان شرقی در سال ۱۹۷۱ که منجر به تأسیس بنگله دیش شد، آشکار شد. ناتوانی دولت در پذیرش تنوع قومی و برخورد با گروه‌های غیراردو زبان با سوءظن، تا امروز ادامه دارد و بلوچها و پشتون‌ها بیشترین آسیب را از این محرومیت می‌بینند. ترس از ظهور یک جنبش تجزیه‌طلب دیگر، مشابه بنگلادش، همچنان بر سر تشکیلات اردوی پاکستان سایه افکنده و باعث عکس العمل سخت آن‌ها نسبت به فعالیت مسالمت‌آمیز PTM شده است.

سوءاستفاده پاکستان از قوانین ضدتروریسم

استفاده از قوانین ضدتروریسم برای سرکوب PTM نشان‌دهنده جریان وسیع است که در آن پاکستان مخالفت‌ها را با تروریسم برابر می‌داند. سازمان‌های حقوق بشری مدت‌هاست که دولت را به دستگیری خودسرانه فعالان، خبرنگاران و چهره‌های سیاسی به بهانه مبارزه با تروریسم متهم می‌کنند. ممنوعیت اخیر PTM بطور خاص نشان‌دهنده چگونگی سوءاستفاده دولت از چارچوب ضدتروریسم برای نامگذاری فعالیت‌های سیاسی مشروع به‌عنوان تهدیدی امنیتی است.

این تاکتیک‌ها نشان‌دهنده عدم تمایل تشکیلات امنیتی به تحمل هرگونه مقاومت و اعتراض علیه اقتدارشان، بخصوص در مناطق استراتژیک مانند خیبر پختونخوا و بلوچستان است.

عواقب بین‌المللی و استانداردهای دوگانه غرب

سوءاستفاده پاکستان از جنگ با ترور برای هدف قرار دادن اقلیت‌های قومی، استانداردهای دوگانه قدرت‌های غربی را آشکار می‌کند. در حالی که غرب پاکستان را به‌دلیل پناه دادن به گروه‌های افراطی مورد انتقاد قرار داده، سرکوب وحشیانه اقلیت‌ها را تحت همان مباحث امنیتی امنیتی نادیده گرفته است. ادامه کمک‌های نظامی آمریکا و تحمل بین‌المللی نسبت به سوءاستفاده‌های پاکستان، تشکیلات عسکری و امنیتی پاکستان را جسور کرده و به آن‌ها اجازه داده است که سلطه داخلی خود را حفظ کنند، بدون آنکه اصلاحات معناداری انجام دهند.

نتیجه‌گیری: بحران مشروعیت

ممنوعیت PTM بحران مشروعیت پاکستان را برجسته می‌کند. با سرکوب جنبش‌های مسالمت‌آمیز که خواستار حقوق اولیه انسانی هستند، دولت تنها احساس بیگانگی و نارضایتی در میان اقلیت‌های قومی را تشدید می‌کند. اتکای بیش‌ازحد پاکستان به افراط‌گرایی اسلامی، سرکوب قومی و اقدامات اقتدارگرایانه، خطر تکه‌تکه شدن بیشتر کشور را در پی دارد، همان‌طور که در مورد جدایی بنگله دیش رخ داد. مگر آنکه پاکستان اشتراک سیاسی همه اقوام را بپذیرد، تنوع قومی را به رسمیت بشناسد، و تشکیلات عسکری و امنیتی را برای سوءاستفاده‌هایشان پاسخگو کند، این کشور همچنان در چرخه‌ای دائمی از منازعات داخلی و بی‌ثباتی گرفتار خواهد بود.

سرکوب PTM فقط یک مسئله محلی نیست؛ بلکه آینه ای از مشکلات سیستماتیک ریشه‌دار در بنیان پاکستان است—کشوری مصنوعی که همچنان به سرکوب و افراط‌گرایی برای حفظ تسلط شکننده خود تکیه دارد.

منظور پشتون بدل حماسی مبارز نامدار پشتون فقیر ایپی

منظورپشتون رهبرجنبش تحفظ پشتون

میرزاعلیخان معروف به فقیرایپی

کاندید اکادمیسین سیستانی

منظور پشتون رهبر جنبش حراست پشتونها با تدویر جرگهٔ قومی عدالت درمیدان جمرود خیبرپشتونخوا در تاریخ 11 اکتوبر2024، بزرگترین پیروزی پشتونها را برای تحول درسرنوشت خویش رقم زد. و در برابر سنگ اندازی و زورگوئی اردوی ستمگر پنجاب با شجاعت و دلیری ایستادگی کرد وبالاخر آن جرگه پرشکوه را با حضور ده ها هزار جوان و پیر پشتون از سراسر ایالت پشتونخوا و بلوچشتان در میدان جمرود، جای که 187 سال قبل وزیراکبرخان در آنجا لشکر رنجیت سینگ پنجابی را شکست داده بود، تدویر نمود. این پیروزی را به تمام پشتونهای آنسوی خط تحمیلی دیورند تبریک میگویم.

76 سال قبل از امروز یکی ازمبارزان شجاع پشتون بنام میرزاعلیخان مشهور به فقیر ایپی عین همین کاری را در برابر حکومت سرکوبگر پاکستان انجام داد که امروز منظور پشتون آنرا با تمام موانع در مقابل تدویر جرگه پشتونها عملی کرد . بر اثر تلاش این مرد مبارز " روز نهم سنبله 1327 مطابق 30 آگست 1948 اولین جرگه مهم قبایل مومند، صافی آزاد، چارسنگ، شموزائی، افریدی، اورکزائی، شینوار، لوارگی، شلمان، وزیر، مسعود (محسود) در "چهار سده" دائر گردید و جرگه معاهده مهم اتحاد ملی و تشکیل پشتونستان را اعلام نمودند. در این جلسه میرزا علی خان مشهور به فقیر ایپی به حیث رئیس انتخاب شد که مشی خود را طی سه ماده چنین بیان کرد:

1 – از حکومت پاکستان مطالبه میکنیم که تمامیت و استقلال پشتونستان خاک هفت ملیون افغان را از راه صلاح و امن اعتراف کند و از امروز تمام مامورین و ایجنت های ملکی و لشکری خود را امر کند به صورت فوری از تمام نقاط پشتونستان بیرون روند. اگر چنین نکنند، مسئولیت عواقب وخیمی که دراثر این لجاجت حکومت پاکستان واقع شدنی است، هم نزد خدا و هم نزد مؤسسه ملل متحد بدوش حکومت پاکستان خواهد بود.

2 - چون وسایل نشراتی ما ناقص است از دولت برادر خود افغانستان که همواره با پشتونستان همدردی صمیمی دارند، خواهشمندیم اطلاعات و پروگرام ما را مربوط به پشتونستان در جراید و رادیوی افغانستان نشر کنند.

[به این اساس پروگرام "دا پشتونستان زمونږ" از طریق رادیو کابل بعداً رادیو افغانستان به نشرات آغاز کرد.]

3 - از موسسه ملل متحد و مراکز عدالت پسند دنیا خواهشمندیم پشتونستان را بحیث یک مملکت آزاد و یک عضو حساس خود بشناسد و حکومت پاکستان را مجبور سازند تا به تمامیت و آزادی خاک پشتونستان اعتراف کند».(رک:آرشیف مقالات داکتر سید عبدالله کاظم، افغان جرمن آنلاین مکثی برمعضلۀ پشتونستان داؤد خان و روابط با پاکستان)

ما امیدواریم جرگه کنونی نیز با الهام از فیصلۀ جرگۀ چهارسده، تصامیم مهمی برای آینده خود و فرزندان خود بگیرند و در جهت عملی کردن آرزویها شهید گیله من و هزاران تن شهید دیگر آنقوم از جان مایه گذارند.

به نظرمی رسدکه پشتونهای آنسوی خط دیورند اکنون بیش از هر وقت دیگر بیدار شده اند و از روش حکومت داری تبعیض آمیز و اعمال ستم ملی بر قوم پشتون بیزار و متنفراند و میخواهند متحدانه به حکومت و اردوی سرکوبگر پاکستان که جوانان پشتون را بجرم پشتون بودن دستگیر و زندانی و نابود میکند جواب رد بدهند. پشتونها حق دارند صدای اعتراض خود را در برابر استبداد و بمباردمانهای بی امان اردوی پاکستان برمناطق پشتون بلند کنند و بگوش جهانیان برسانند.

منظور پشتون رهبر سریکف جنبش تحفظ پشتونها این رسالت را بدوش گرفته است تا قبل ازهر چیز دیگر اتحاد پشتونها را از طریق تدویر یک جرگۀ وسیع در محل جمرود خیبر پشتونخوا امتحان کند. پس از شهادت گیله من وزیر بود که منظور پشتون جرگه عدالت قومی را در تاریخ ۱۱اکتوبراعلان نمود. یکی از اقدامات مضحک پولیس و استخبارات نظامی این است که برای سبوتاژ و ممانعت تدویر جرگه عدالت قومی پشتونها را تهدیدکرد که هرکس به این جرگه شرکت کند کارت شناسایی اش از وی گرفته میشود. با اعلام این اخطار برخی از جوانان پشتون کارت شناسایی پاکستانی خود را یا پاره کردند و یا در کثافات دانی انداختند. شخص منظور پشتون با ریشخند اظهار کرد که کاش این کارت و پاسپورت پاکستان در بیرون از این کشور اعتباری میداشت و سپس چندپاس وک ارت شناسایی خود را به اشغال دانی انداخت.

با وجود تهدید و اخطارهای استخبارات نظامی و اقداماتسرکوبگرانه و راه بندانپولیس، سیلی از جوانان و مشران قومی بشمول رهبران احزاب و علماء، روحانیون، زنان و دختران پشتون بسوی جمرود براه افتادند و چون همه راه های موتر رو را پولیس مسدود کرده بود جوانان با پای پیاده از تپه ها ودره ها بالا و پائین رفتند وخود را به میدان جمرود رساندند. شوق و ذوق مردم برای رسیدن به میدان جمرود چنان چشمگیر و هیجان انگیز بود که گویی مردم مانند موسی به کوه طور بدیدن خدا میروند. واقعن که شوق رسیدن به جمرود و اشتراک در جرگه قومی عدالت کمتر از شوق و ذوق حاجی ها برای لمس کردن حجرالاسود در کعبه نبود. با آنکه سه بار پولیس برکمپهای برپا شده حمله برد و خیمه ها را سرنگون و آتش زدند و سه تن از اعضای جنبش تحفظ پشتون را کشتند و صدهای دیگر را زخمی و یا دستگیر نموده باخود بردند اما نتوانستند روحیه عشق به آزادی و اشتراک در جرگه را در مردم نابود کنند و بالنتیجه در روز ۱۱ اکتوبر جرگه عدالت قومی با اشتراک ده ها هزار نفر پشتون از اقوام و مناطق مختلف قبایلی تدویر یافت وبه اردوی سرکوبگر پنجاب ثابت ساخت که وقتی پشتونها با هم اتحاد کنند هیچ توطیه و زورگویی جلو ارادۀ آنها را گرفته نمیتواند. اکنون که جرگه عدالت قومی تدویر یافته است هر فیصله ایکه جرگه برای نجات خود از بحران فعلی پیشنهاد نماید، هیات رهبری جرگه آنرا به حکومت پاکستان گوشزد خواهد نمود تا بدون جنگ و خون ریزی عملی نماید درغیر این صورت ممکن جوانان تحول طلب پشتون به صف گروه های ناراضی از جمله در کنار بلوچهای انقلابی بایستند و حقوق خود را از راه استعمال سلاح تحقق ببخشند.

در لینک ذیل تاریخ 11 اکتوبر آخرین روز سلطه پاکستان بر اقوام پشتون و گفته شده و پشتونستان آزاد و یا اتحادبا افغانستان اعلان شد.

https://youtu.be/XptRHFGMr7A?si=KH1FvI8k8mN5-UeO

زلمی نصرت

د خیبر په لور

پاڅه، پاڅه د خپل قام لپاره پاڅه

خپلې ژبې او کلام لپاره پاڅه

که هویت دې راخپل نکړې نو بیا مړ یې

که ژوند غواړې د خپل نام لپاره پاڅه

پښتونخوا په خیرات نه جوړېږي خانه

د یو پریکنده قیام لپاره پاڅه

ګیلا من نن حماسه ده د ننګونو

د ننګونو د انجام لپاره پاڅه

د خیبر په لور ته هم ورشه نصرته

لر او بر ته د الهام لپاره پاڅه

د خیبر پښتونخوا قامي جرګې په هکله رسنیزه اعلامیه

د خیبر تاریخي جرګه د پښتون ژغورنې غورځنګ د مشر منظور پښتین په بلنه او د غورځنګ په کوربه توب د خیبر په رېګي للمه سیمه کې د (پښتنو قامي عدالت) په نوم د ۲۰۲۴م کال په ۱۱مه پیل او په ۱۳مه نیټه د یوه پرېکړه لیک په اعلان پای ته ورسېده. په خیبر جرګه کې رابلونکي، جوړونکي او ګډونوال ټول افغان ولسونه و او د افغاني ټبرونو بشپړه استازولي یې لرله.

یو ځل بیا پښتانه دې ته اړ شول څو د خپلو حقونو د خوندي کولو؛ د زور زیاتي، ظلم، په خپلو منابعو او وسایلو کنټرول او حق لپاره خپل غږ اوچت او ټول پښتانه د خپلواکۍ او عدالت په لوی غورځنګ کې د اتحاد په لور را وبولي.

پنجابي دښمن د تل په څېر دا ځل هم په بېلابېلو لارو هڅه وکړه چې دغه غورځنګ له ماتې سره مخامخ کړي؛ خو یووالی او یو د بل تر شا درېدل هغه څه ول چې د دښمن هره هڅه یې ناکامه کړه. پښتانه باید دغه یووالی وساتي او غښتلی یې کړي، ځکه همدا یووالی له یوه بري څخه د بلې بري په لور ګام دی.

د خیبر د ملیوني جرګې ارزښت په دې کې و، چې د ګڼو پښتنو مشرانو، سیاسي ګوندونو، مدني او فرهنګي بنسټونو راټول په یو ټغر په داسې حساسو شرایطو کې د معجزې تر بریده د حیرانتیا وړ کار و. خیبر جرګه د قومونو، ولسونو، عام، خاص، زوړ، ځوان، ښځې او نارینه یووالی او یوځایوالی، سوله ایزې مبارزه او د عدالت غوښتنې غږ نړۍ ته وښوده او ورساوه.

دعوت رسنیز مرکز د خیبر قامي جرګې هر اړخیز او بشپړ ملاتړ اعلانوي. یاده جرګه د پښتنو د یووالي، خپلواکۍ، د موخو او سترو ارمانونو د پوره کېدو لپاره ستر ګام ګڼي. هیله ده په جرګې کې د شویو پرېکړو او لاسته راوړنو لپاره هراړخیزې هڅې وشي او هر یو دې د دې ارمانونو د پوره کولو په موخه خپلې هڅې جاري وساتي. دا بریا یوازې د یو قوم او د یو تن یا یوې ډلې بریا نه ده؛ بلکې د ټول افغان پښتون ټبر او د لر او بر افغانانو تاریخي بریا ده.

درنښت

دعوت رسنیز مرکز

لیلیستروم، ناروې

17.10.2024

www.dawatmedia24.com

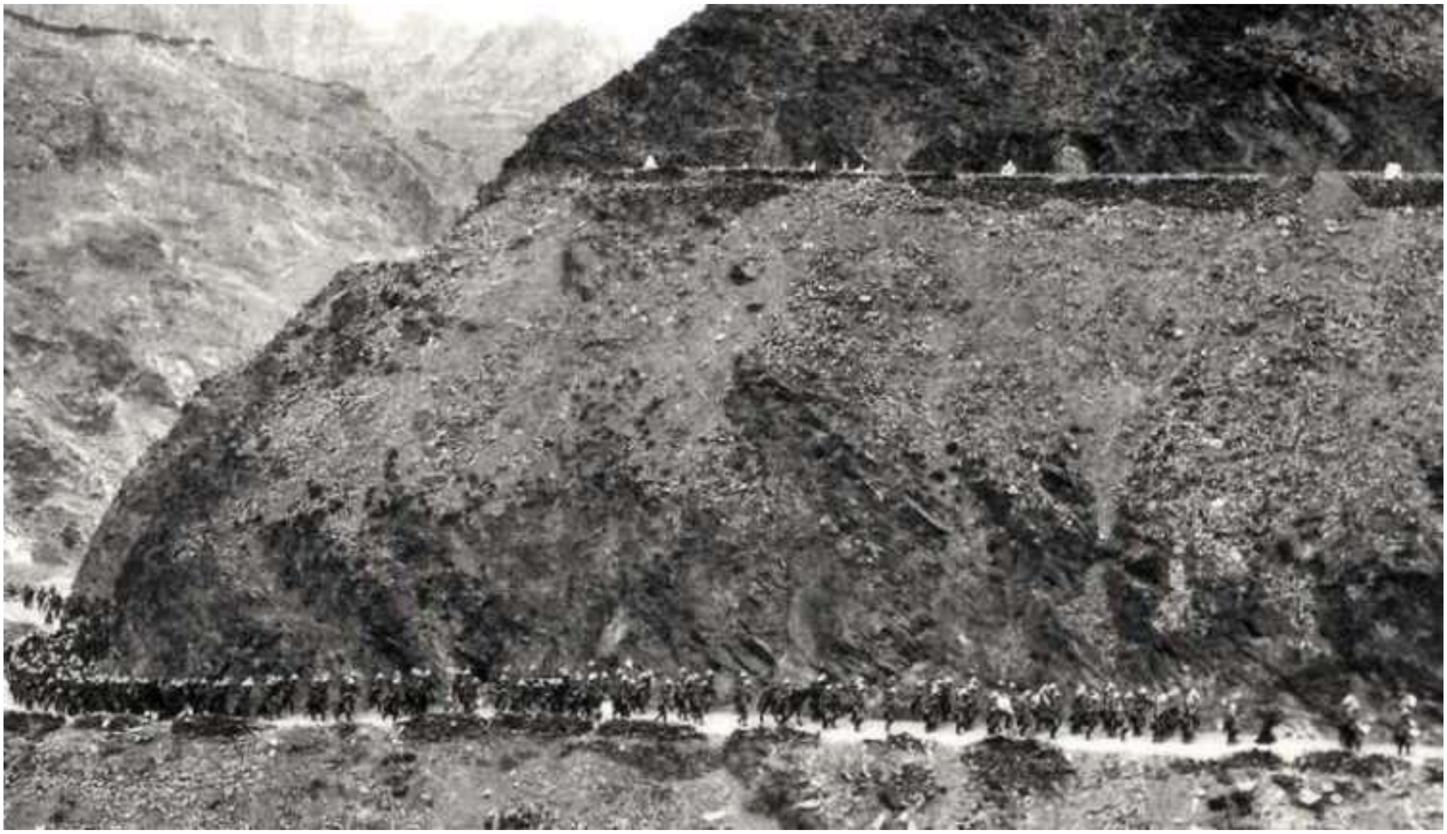

د ۱۳۴۷ کال «خیبر»

عبدالعزیز نایبي

که نن ویښ نه شوئ پښتنو د ازادۍ په چیغو
بیا بم له دې خوبه شپېلۍ د اسرافیل ویښنوي

«خیبر» د لرو برو پښتنو شاعرانو د هغې شعري ټولګې نوم دی چې په ۱۳۴۷ لمریز کال کې د امان الله سیلاب صافي په اهتمام د پښتونستان د ورځې د شلمې کلیزې په مناسبت د قبائلو د مستقل ریاست د تبلیغاتو د لوی مدیریت لخوا، خپره شوې ده. ټولګه د یادې اداري مشر ښاغلي دردمند په دې خبرو پیل شوېده:

«د خیبر دره، د تیرا ځوکې، د تاتري ګرنګونه، د کاروان لار، د پښتني لښکر سنګر، د جوېې دمه ځای، دمخه ښې او هرکلي پړاو، د دریا خان اپریدي او ایمل خان مومند د شوګیرونو او تکبیرونو مورچه.

د ملتان غازي او عجب خان غازي د غورځنګونو نښه، د پښتو پوره کولو او پښتونولۍ کور، د زورګیرانو د کمزورۍ او تیندک کولۍ چه د پښتنو د مقاومت او صلاحیت قصې پکښې د تاریخ شرنګیدلي کړې دي، توره او قلم پکې د تاریخي نقش په ترجمانۍ کښې د تکبیر او قومندې سره ملګرې شوی غږ؛ په وینو خړوب شوی خیبر پښتنو ته د ماضي حال وایي او دقافلې په نغري کښې یې لا سپرغۍ دښمنانو ته اخطار ورکوي...».

ورپسې ارواښاد سیلاب صافي «خیبر» ته یوه سریزه لیکلې او په هغې کې یې د خیبر د تاریخي سیمې، حماسوو او هغو مېړنو یادونه کړې چې د پښتونستان د ازادۍ په مینه کې یې خپل سرونه قربان کړي دي؛ هغه دا مجموعه د ازادۍ لارې د شهیدانو روح ته ډالۍ کړې ده. د شعرونو دا ټولګه ۸۷ مخونه لري، د کابل په دولتي مطبعه کې چاپ شوېده او خیبر ته د نېږدې ۴۰ شاعرانو لیکل شوي شعرونه پکې راغونډ شویدي. د کتاب په لومړۍ پاڼه باندې د خیبرد درې عکس لیدل کیږي چې دا بیت پرې لیکل شوی دی:

د خیبر دره خو لار د تلو راتلو ده
په کابل او پېښور کې افغان یو دی

د لیکنې پای ته مې له ټولګې څخه د اجمل خټک، سیلاب صافي، غني خان او اقبال لاهوري شعرونه غوره کړي دي چې یو په بل پسې یې لاندې لوستلی شی. زه خپلې خبرې په دې هیلې

رالنډوم چې پښتنانه خپل حقه حقوق د ظالم او غاصب له منګولو څخه په پوهې، تدبیر او مېړانې سره ترلاسه کړي.

- خیبر د کابل او پېښور منځ کې مشهوره تاریخي دره ده. خیبر هغو غرونو ته هم ویلی کېدای شی، کومو کې چه دا دره تېره ده. ما دغه نظم کې د خیبر په سترګه دغه ټولې غرئیزي علاقې ته کتلي دي کومه چه د ګلګټ او چیلاس نه د بلوچستان تر وریشته حدونو پرته ده - یعني د روهستان کوهستاني علاقه - «اجمل»

خیبر ته

ستا په سر باندې خیبره
یو جونګړه زما کور وی
ته زما وی په لیمه کښې
زه د ستا په اوږو سور وی
***
ستا لحظه، لحظه تیرېږي
د فطرت په تماشو کې
ټوله ورځ د لمر په څېر و
شپه د ستورو پلوشو کې
***
ستا سکنې ماښام رنګین شي
د شفق په لاله زار
سپین سحر دې د بادونو
په وږمو شي نوبهار
***
په لیمه کې چه دې نښې
د قدرت د رنګینو دي
په څولې کې دې تاجونه
ریز مریز د زمانو دي
***
د شینکي پرده کې پټه
د سرو وینو آئینه یې
په دې چُپه چُوپیائې کې
د ژوندونو نشانه یې
***
که مې ژوند یوه لحظه وی
خو چه پښو کې دې نسکور وی
ستا په ترو کې خیبره
یو جونګړه زما کور وی
***
د اسمان د پاکې لارې
ده د ستا له پاسه لاره
بوډۍ اړوي ټالونه
ستا د فخر له دستاره
***
تل د ستورو له دنیا نه
نُور په تا باندې وریږي
د سپوږمۍ پاکې شغلې دې
په لمنه کې رالویږي
***
ته دې شور ته د وریځو
هسې ځان سره مستیږي
هلته پرق شي په فضا کې
دلته ته راوځلیږي
***
سپرلي ډکې کړي ستا غېږې
د قدرت د ننداړو نه
ژمي سپین په تا انبار کړي
د جنت د منارو نه
***
ای په ما له هر څه ګرانه
له تا زار مې پلار و مور وی
ستا په ترو کې خیبره!
یو جونګره زما کور وی
***
تش د کاڼو غر خو نه ئې
ته غیرت او شجاعت ئې
د ننګ میخ قدرت وهلی
د پښتون په قومیت ئې

***

ستا د سوري لاندې اوسي
پښتانه لوی، لوی خېلونه
ننگ د نر، ښځو کالي دي
د دوی کسب دی جنگونه

***

هغه تورې توریالۍ وي
چې فضا ته غاړه ووځي
په ژوندوني به شا نه کړي
چې میدان ته یو ځل ووځي

***

دغه شین زمري ځامن دي
په سینه دي لوبولي
خدایـږو ته د دوی نیازبین ئې
دوی د ستا دي نازولي

***

چې جوړ کړې دوی په مینه
نن د ستا ټنگ و ټکور وی
ستا په ترو کې خیبره!
یو جونگړه زما کور وی

***

که کشمیر کې راټوکیـږي
ښه نازک، نازک گُلونه
دلته تا کې پیدا کیـږي
د غیرت نه ډک مېـړونه

***

هلته حُسن و نزاکت دی
دلته ننگ او جُرعتونه
که هغه جنت نشان دی
ستا نه زار شه جنتونه

***

د پښتو د ناموس نښې
چې تندي کې ستا ځلیـږي
ټینگ په زور او زر تختونه
له هیبته ولړزیـږي

***

ستا په گرد، خړه فضا کې
دبدبې دي د لښکرو
نښانې دی د جمدرو
علامې دي د خنجرو

***

په معنی کې جام د جم ئې
زما زړه کې درته زور وی
ستا په ترو کې خیبره!
یو جونگړه زما کور وی

***

کله هلته دې په سر ناست
کله دلته دې په پښو کې
کله ته زما نظر کې
کله زه د ستا لیمو کې

***

راسپړي دي راته یو، یو
د غلبیل ځیگر زخمونه
په پیـرو چې دې خوړلي
په سینه دې گوزارونه

***

چېرته غشي دی لک شوی
په سینه ما را اوښکلی
چیرته ښځې بلې تا کې
چې ما رو، رو را ایستلی

***

چېرته ژوبل په نیزه ئې
چېرته شلد درکې ټومبلي
خپل رگونه مې تسمې کړې
ستا زخمونه مې گنډلي

***

ستا د خوږ گوگل له لاسه
بل زما په ځیگر اور وی
ستا په ترو کې خیبره!
یو جونگړه زما کور وی

***

ستا په سترګو مې کتلي
دغه لارې دې ميدان ته
د ماضي په ائينه کې
د حملو هغه طوفان ته

***

د درې له هاغه ګټه
د ميدان تر هاغه سره
سپين ږګونه لوی لستوني
د يو غر نه تر بل غره

***

کوزه تورې نه اودريـږي
بره غشي راوريـږي
شور دی چغې دې نارې دي
سيلاب ځي په وړاندې کېـږي

***

ځمکه څه په وينو سره شوه
چه فضا ئې اولړله
د دې مړو له کبله
ميدان واوريده په بله

***

اوريدې مې درز د تورې
چه ستا ختې په هر لور وی
ستا په ترو کې خيبره!
يو جونګړه زما کور وی

***

په تندي کې دې ځليـږي
د ماضي هغه نقشونه
چه ارياو تېرول به
ستا په خوا کې کنډکونه

***

ستا په ريګ کې دا دی، دا دی
د يونان د سورو پلـونه
ګوره دا پراته هډوکي
د محمود د فوځ هـډونه

***

ای دی، ای دی په دې تړه
د غورې د وينو دارې
راشه دا دی د غجليانو
نښې پاتې دې په لارې

***

دا دې مات پراته سرونه
د مُغلو د سورو دي
ابداليانو دې ليکلي
خپل نومونه په درو دي

***

ته تاريخ مې د غيرت ئې
خو زما د زړګي زور وی
ستا په ترو کې خيبره!
يو جونګړه زما کور وی

***

د پښتو د عظمت کوره
ځلند ښکارې په دُنيا کې
د عُروج ولولې وينم
ستا فضا کې، ستا هوا کې

***

د ژوندون احساس پيدا شو
ستا د ترو په ځولۍ کې
د شعور ناوې مُسيـږي
ستا د غېـږې په ډولۍ کې

***

په زلمو کې توکېدلې
نوې وينه د سيالۍ ده
غر په سمه الوتلی
يو ورمه د قامولۍ ده

***

د ايشيا د زړګي سره
پسرلی شو خوشالېـږه
د پښتو د غيرت ګُله
مبارک دې شه غوړيـږه

***

ستا د دغې ورځ په تمه

کاش! څو ورځې ژوندون نور وی

ستا په ترږو کې خيبره!

يو جونګړه زما کور وی

شاعر: اجمل ختګ

د خيبر آواز

پروت چه د غليم مخې ته سد د سکندر يمه

خدايږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

لوی شومه وروکی خونړو انقلابونو کې

ټول عمر مې تېر شو د غليم سره جنګونو کې

نه کړمه چا محوه په مدهشو طوفانونو کې

نه شول څوک کامياب په ما کلکو بمبارونو کې

جوړ چه له ننګونو غيرتونو نه دنګ غر يمه

خدايږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

يو خوا مې مومند دي اتمانخيل دي ترکاڼي پراته

بل خوا مې وزير مسيد دي خدايږو ميړني پراته

غيـبر کې مې شينواري اپريدي لا پخواني پراته

لر خو يوسفزي زلمي دي بر هم دُراني پراته

خوښ چه د ختکو اخکزو د زړګي سر يمه

خدايږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

ډيرې صدی تېرې شوې تېرېـږي د ارمان سره

هر بدخوا ستون شوی رانه خدايـږو د خفګان سره

هر غليم مې وړی د افسوس رومان د ځان سره

ډير مې جنګولی سر د دهر پهلوان سره

تل چه هر غليم ته د غم غشی په ځيګر يمه

خدايږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

زه د ننګ غيرت نه جوړې شوې قافلې لرم

ورشه تاريخ وګوره رنګينې سلسلې لرم

لمر په شان ښکاره د همت ښې سپينې شُغلې لرم

دغو غاړو ترږو کې بې شماره زلزلې لرم

ياد په ننګ غيرت چه دې جهان کې لر و بر يمه

خدايـږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

ډير مې زغلولي غليمان محمدجان خان په زور

څوک مې پرزولي د ايمل او دريا خان په زور

چا ته مې ښولی خپل عظمت د خوشال خان په زور

څوک مې حيران کړي د غازي فخر افغان په زور

تل چه هر غليم ته د غم غشی په ځېګر يمه

خدايـږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

ډيرو راته وار په وار اغزي لار کې کرلي دي

چا لا د ګوندی نفاق تخمونه راشيندلي دي

چا که ډير چالونه د تذوير راغزولي دي

دوی په هر کوهي کې خدای پخپله غورزولي دي

زور د غليمانو ته لښکر د مازديګر يمه

خدايـږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

چا چه په بد نيت سره تش ما پلو کتلي دي

ګاتي يې له سترګو نه په هغه دم وتلي دي

ډيرو قوتونو خپل زورونه آزمئيلي دي

ډيرو چپاوونو خپل اسونه تيزولي دي

ليک چه د اول نه د پښتون قوي سنګر يمه

خدايـږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

هو زه د اول نه د جګرو سره اشنا يمه

مېنه د ميرويس ژوند د خوشال او احمدشاه يمه

لر و بر جهان ته دا په هر ډګر کښې ښايمه

نشم قبلولی اسارت د ننګ دنيا يمه

زړه چه د روښان عمراخان غازي اکبر يمه

خدايـږو هغه مورګه هغه څوکه د خيبر يمه

***

تل مې په لمن کې کاڼي بوټي انقلاب غواړي

شګې مې د غېـبرې تل د ننګ غيرت سيلاب غواړي

هره پرخه تره مې د ژوند آزاد شراب غواړي
هر مرغه مې ځان ته ترانه او خپل رباب غواړي
ساتي مې پردو نه د پښتون د زړه نظر یمه
خدایږو هغه مورګه هغه څوکه د خیبر یمه
***
پروت چه د غلیم مخې ته سد د سکندر یمه

خدایږو هغه مورګه هغه څوکه د خیبر یمه
شاعر: امان الله سیلاب صافی

خیبر ته اعلان

چه خازې شنې مې په قبر وي ولاړې
که غلام مړ وم راځې تو کۍ پرې لاړې
یا به دا بې ننګه ملک باغ عدن کړم
یا به کړم د پښتنو کوڅې ویجاړې
چه قطرې، قطرې مې پوځ د دښمن نکړۍ
موري ما پسې په کوم مخ به ته ژاړې
چه په خپلو وینو نه یم لمبېدلی
په ما مه پلیتوۍ د جمات غاړې
شاعر: غني خان

خیبر

خیبر از مردان حق بیگانه نیست
در دل او صد هزار افسانه ایست
جاده کم دیدم از او پیچیده تر
یاوه گردد در خم و پیچش نظر
سبزه در دامان کهسارش مجوی
از ضمیرش بر نیاید رنگ و بوی
سرزمینی کبک او شاهین مزاج
آهوی او گیرد از شیران خراج
در فضایش جره بازان تیز چنگ
لرزه بر تن از نهیب شان پلنگ
شاعر: اقبال لاهوری
د دغې مجموعې د مهتمم امان سیلاب صافي روح دې ښاد وي.

د دعوت رسنیز مرکز ملاتړ وکړئ

له موږ سره د مرستې همدا وخت دی. هره مرسته، که لږه وي یا ډېره، زموږ رسنیز کارونه او هڅې پیاوړی کوي، زموږ راتلونکی ساتي او زموږ د لا ښه خدمت زمینه برابروي. د دعوت رسنیز مرکز سره د لږ تر لږه 10/$ ډالر یا په ډېرې مرستې کولو ملاتړ وکړئ. دا ستاسو یوازې یوه دقیقه وخت نیسي. او هم کولی شئ هره میاشت له موږ سره منظمه مرسته وکړئ. مننه

د دعوت بانکي پته

DNB Bank AC # 0530 2294668

له ناروې بهر د نړیوالو تادیاتو حساب:

NO15 0530 2294 668

د ویپس شمېره: Vipps: #557320

به مرکز رسانه ای دعوت کمک کنید!

زمان حمایت ما همین اکنون است .هر کمکی، چه بزرگ و یا کوچک، مطبوعات ما را تقویت و از آینده ما محافظت می کند از مرکز رسانه ای دعوت با کمتر از ۱۰ دالر/یورو حمایت کنید - فقط یک دقیقه طول می کشد. اگر می توانید، لطفاً با کمک مالی منظم ماهانه به ما کمک کنید . تشکر.

حساب بانکی دعوت:
DNB AC# 05302294668
از خارج از ناروی:
NO15 0530 2294668
شماره ویپس: Vipps:#557320

Support Dawat Media Center

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month.
Thank you
DNB Bank AC # 0530 2294668
Account for international payments: NO15 0530 2294 668
Vipps: #557320

www.dawatmedia24.com

د وربښمو کاروان

چلوونکې او مسئوله: شيبه ګهيځ

د وربښمو کاروان د دعوت مجلې ادبي برخه ده. په دې برخې کې د شاعرانو او ليکوالانو له پېژاند نيولې تر طنزونو، لنډو کيسو، ادبي ټوټو، ادبي خېړنو او نور بيلابيل ادبي او غير سياسي ليکنې د هنري ذوق خړوبولو او معلومات ورکولو په موخه خپرېږي. د دې برخې د لا پراختيا او غوړيدا په موخه مو د نبک نظر او د قلم خاوندانو د قلم چلولو په هيله يو.

خدایه شُکر

خومره کلک لکه د غر شوم - خدايه شُکر، شُکر، شُکر

شـوخونونو نه بهـر شوم - خـدايـه شُکر، شُکر، شُکر

را په مخ وو توپانونه، سخت مزلونه، مات وزرونه

ور ته سد د سکندر شوم - خدايه شُکر، شُکر، شُکر

ما به وېل د دُنياګۍ غم به تالا کړي د يار مينه

نه غلط وم، اوس خبر شوم - خدايه شُکر، شُکر، شُکر

د وطـن لارو کـوڅو کې، لالهانده اروا ګــرځم

زې ملنګ او قلندر شوم - خدايه شُکر، شُکر، شُکر

کلابند يې کړم يادونو، ترې وتی نه شم ملګرو

بنديوان يې د نظر شوم - خدايه شُکر، شُکر، شُکر

عبدالعزيز نايبي

ستاکلهم، سويدن

د ژړا تصوير ته ژړا

عبدالوکيل متين

زړه مې سم درسره ژاړي له ژړا نه دې لوګی شم
څه رشته مې درسره ده؟ واوېلا نه دې لوګی شم
شراکت د وينې نشته نه په هډ راسره يو يې
په احساس لګوې ګوتې له غوغا نه دې لوګی شم
له ګواښونو د وحشت نه دې ځان ربړېدي لکه پاڼه
په سينه کې د ماشوم زړه له درزا نه دې لوګی شم
پرون تېر شو د مرګ غېږ کې نن تصوير د پرون ورځې
کاشکې زېری د ژوند راوړي له سبا نه دې لوګی شم
د جهان غېږه ده تنګه که نصيب کې دې غېږ نشته
غېږ د مور کې د سلګو د تماشا نه دې لوګی شم
څوک له خاورو ايستل کېږي څوک ښخېږي بې کفنه
پاکه ربه! ستا رضا ده له رضا نه دې لوګی شم
ما متين ته رانژدې شه چې دې اوښکې کړمه پاکې
د ښېرو اثر دې نشته خو دُعا نه دې لوګی شم

کليفورنيا -اکتوبر – ۲۰۰۴

** – دا شعر د يوه جنګړپلي ماشوم د تصوير انګېزه ده.

خوبښ او ناخوبښ ژوند

لیکواله: نازنیګاره مومینزی

ژوند: کله چې یو څوک خوشحاله وي ژوند ورته یوه ډالۍ ده.

د ژوند هر رنګ یې روح تازه کوي، د کال له هر فصل نه بېل بېل خوند اخلي. پسرلی د وصال موسم ګڼي. له هر رسنګ سره یې زړه داسې تازه کېږي، لکه د شبنم پر څاڅکو چې ګل تازه کېږي، د پسرلي هوا ورته یو عالم هیلې راوړي. د باران د څاڅکو شرنګا او د لمدو خاورو بوی یې له پسرلي سره نوره هم مینه زیاتوي.

اوړی: اوړی د نعمتونو موسم ګڼي ځکه هر ډوله سابه او مېوه پکې پیدا کېږي. د غرمې دوه ساعت خوب لازم ګڼي. د ماسپښین چای یې له تورو توتانو سره خپل عادت جوړ کړی وي. مازدیګر د دیدنونو مجموعه ګڼي، ماښام د چنچڼو له غږ نه خوند اخلي.

منی د کال زېرمه ګڼي، لکه غله او لرګي اخیستل، لاندی کول، کله چې له ونو پاڼې توییږي مثبت فکر کوي، چې ونې ټول کار ستړې وي وایي دا د ارام وخت دی.

ژمی خو نږدې له خونده مړه کېږي، د واورې سپین څاڅکي له ملغلرو نه هم مهم ګڼي، د لاندې د غوښو بوی ته چاغېږي، که له بامونو واوره غورځوي هم ورته خوشحال وي، د یو بل کره برفي اچوي او له مېلمستیا خوند اخلي.

ژوند: کله چې یو څوک خفه وي ژوند ورته یو عذاب دی.

د پسرلي هوا یې په زړه کې داسې تېرېږي را تېرېږي لکه په زړه کې یې چې سوری وي. زړه یې یو ډول درد ورسره کوي او تېر وخت ور یادوي، د باران سره یې اوښکې ګډې په ځمکه څي. اتاق تیاره ورته ښکاري، د باندې یې زړه تنګ وي، هېڅ ځای د کېناستلو لپاره نه لري.

اوړی: د اوړي غرمه خو پرې داسې بده لګېږي ته به وایې څوک یې اور ته ورغورځوي. د غرمې چوپتیا یې زړه خوري، د مازیګر یواځیتوب یې زړه دردوي.

منی خو هسې هم د جدایي موسم دی، د خپل ځان زوال په لوېدلې پاڼه کې ویني. خپله د غمو پنډه پر شا او د بې وسه سوداګر غوندې له کلي ځي.

ژمی: له ډېر لرې نه د خپل کلی ژمی په یاد کې انځوروي د تېر وخت له خوښیو او فکرونو سره سر په بالښت ږدي، سهار د حال له غمونو سره پاځي. پاتې ورځ د راتلونکي ژوند د ژر ژر تېرېدو لپاره ځان مصروف ساتي.

«د ژوند لمحې مې له سلګو سره بدلې نه شوې
سبا که خیر و د خندا مې اراده کړې ده»

له وخت مخکې پریکړه

د رياضي ښوونکي د دوهم ټولګي د زده کوونکي څخه پوښتنه وکړه.

چې په کور کی څو کسان یاست ؟

زده کوونکي وويل چې پنځه کسان يو.

ښوونکي وويل که دا پنځه کسان په یوه کوټه کی کینوې نو د دوی د پښو شمېر څو کیږي؟

ماشوم زده کوونکي وويل اووه کیږي .

ښوونکی په غوصه شو او ورته يې وويل ته ولې خپل درس ته پاملرنه نه کوې.

۵ ضرب ۲ څو ۱۰ کیږي.

زده کوونکي په ډیرې مایوسۍ سره ځواب ورکړ.

استاده هر څوک دوه پښې نه لري زما د پلار دواړه پښې په یوه چاودنه کی پرې شوي دي د خور مې هم یوه پښه غوڅه شوې ده.

که دا پوښتنه د زما د ورور د واده څخه وړاندې کړې وای نو زما جواب به څوارلس وو.

کله چې مونږ د ورور ناوې راوړله نو زمونږ په موټر چاودنه وشوه مشر ورور او مور مې شهیدان شول پلار مې دواړه پښې او خور مې یوه پښه د لاسه ورکړه.

اوس مونږ پنځه کسان یو او اوه پښې لرو

استاذ سر ټیټ کړ او له ټولګي څخه په ژړا ووت.

نوټ هیڅکله د وخت مخکې پریکړه مه کوي ځکه ډیر داسې شیان وي چې مونږ ته سم ښکاري خو هغه غلط وي او ډیر داسې وي چې غلط ښکاري خو هغه سم وي.

نوټ: هیچا ته په ټیټ نظر مه ګورئ

تور او سره میږیان

وایي ۱۰۰ تور میږیان او ۱۰۰ سره میږیان چې په یوه بوتل یا ډبې کې واچوې، نو هيڅ نه پیښیږي، خو که بوتل/ډبې وښوروې، نو میږیان به د یو او بل په وژلو شروع وکړي، سره میږیان فکر کوي چې تور میږیان د دوی دښمنان دي، او تور میږیان فکر کوي چې سره میږیان ددوی دښمنان دي، خو اصلي دښمن هغه دی، چا چې دا بوتل ښورولی وي.

*په انساني ټولنه کې هم همداسې کیږي. مخکې له دې چې په یو او بل برید پیل کړو دا فکر باید وکړو چې دا بوتل څوک ښوروي.

د بغداد د ښار تجار او بهلول

یوه ورځ د بغداد د ښار تجار بهلول ولید او پوښتنه یې ورنه وکړه: ګرانه بهلوله! څه شی واخلم چې ډیره ګټه پکی وکړم؟

بهلول: اوسپنه او پنبه واخله.

تجار اوسپنه او پنبه واخیسته او د څو ورځو وروسته یې ډیره ګټه لاسته راوړه.

تجار دویم ځل بیا راغی او بهلول ته یې وویل: لیونیه! څه شی واخلم چې ډیره ګټه پکی وکړم؟

بهلول وویل: پیاز او هندوانې.

تجار پیاز او هندوانې واخیستې او د څو ورځو وروسته یې ټولې هندوانې او پیاز خوسا شو، تجار مجبور شو او ټول مال یې په سیند کې واچوه، ډیر تاوان ورته ورسید.

تجار فوراً بهلول ته ولاړ او ویې ویل: ای بهلوله! څه ډول مشوره دې راکړې وه؟

بهلول وویل: اول ځل دی د هوښیارانو په ډول راسره مشوره کړې وه او ما هم عاقلانه مشوره درکړه. دویم ځل دی ماته د لیونی خطاب وکړ ماهم د لیونیانو په ډول مشوره درکړه.

اولادونه

عبدالوکیل سوله مل

د ماښام له لمانځه وروسته مریدان کرار کرار یو په بل پسې د پیر کرامت اغا له کوره ووتل. پیر چې څنګه له وروستي مرید سره مخه ښه وکړه، په لوړ آواز یې د یو پوځي بولندوي په څېر په لوړغږخپل خدمتګارته بولنه ورکړه:

ـ هلکه نور هېڅوک مه را پرېږده!

خدمتګار په سینه لاس کېښود. د هغه مرېي په څېر کړوپ شو چې په پخوا زمانو کې به د خپل بادارمخ ته ودرید او رسم التعظیم به یې وکړ:

ـ په سترکو قربان!

ـ پیر کرامت د ودانۍ دویم پوړ ته پورته شو، تشناب ته لاړ، لاسونه یې څو ځله کلک په صابون ومینځل، ده به تل دا خبره خپلو مریدانو ته کوله:

ـ خلک موږ ته له پاچا او شهزاده ګانو څخه هم ښه ګوري، خو له پاچا او شهزادګانو سره مو دا توپیر دی چې د پاچا ساتونکی خلک نه پرېږي چې لاسونه یې مچو کړي. خو موږ دا پابندي پر چا نشو لګولی ځکه که موږ دا کار وکړو بیا تاسوخنګه کولی شئ چې زموږد شفا بخښو لاسونو خیري له ستوني تېراوډ کرامت لاړې مو وڅکئ.

پیر خپلې ځانګړې کوټې ته ننوت. له الماری یې د ویسکې بوتل را پورته کړ. پیاله یې له شرابو ډکه او پر سر راواړوله . مخامخ پخلنځي ته یې پښه ور ماته کړه، یخچال ته ودرید، خپله ځانګړې سلاته یې له ځان سره را واخیسته او مخامخ خپلې کوټې ته بیرته وروګرځېد، سلات یې په مېز کېښود.

ده به تل د شرابو لومړی پیاله په وږې ګیډه له ستوني تېروله او نور به یې له خپلې ځانګړې سلاتې سره څښل، په مړه ګیډه شراب یې نه یوازې نه خوښیدل، بد پرې لګیدل او را ګرځول یې.

لږه سلاته یې لا نه وه خوړلې چې له بوتل یې تشې پیالې ته نور ویسکي ور واچول، پیاله یې پورته کړ ه خو لا یې نیمایي پیاله په سر نه وه را اړولې چې دروازه وټکېده، پیاله یې بیرته پر مېز کېښوده. دروازې لور ته یې خوله ونېوه:

ـ څه خبره ده؟

خدمت ګار د دروازې له شاه را غږ کړ:

ـ باداره یوه ښځه راغلې!

د پیر تندی ګونځې شو په غوسه یې ورغبرګه کړه:

ـ څوک ده؟ په دې ماښام څه غواړي؟

له ځایه راپورته شو ـ خو مخکې له دې چې دروازه پرانیزي او له خدمتګار نه د ښځې په اړه پوښتنه وکړي، په ګیلاس کې پاتې شراب یې ټول په سر واړول. د چڼو له قاب یې لپه چڼې خولې ته واچولې، په خوله یې لاس وواهه، پزه یې پاکه کړه، بوتل یې د میز لاندې کېښود. ورغی، دروازه یې پرانیسته، خدمتګار ته یې په غوسه ور وکتل:

تاته خو ما ویلې ؤ چې څوک مه راپرېږده! ته نه پوهیږې چې دا زما د ذکر وخت دی؟

د خدمتګارسر ځوړند شو:

پوهیږم خو دا ډېره شله ښځه ده، وايي چې تاسو پیژني!

پیر په غرور ور غبرګه کړه:

ـ نه وینې چې هره ورځ څومره خلک دلته راځي او کومه ولسوالۍ او ولایت به وي. چې ما دې مریدان هلته ونه بولي او ونه پالي!؟

خدمتګار لاړې تېرې کړې:

ـ پوهیږم باداره ما ویل هسې سیاسره ده چې په دې ماښام راځې نو ....

پیر د جملې بشپړیدو ته پرینښود:

ـ ځوانه ده که زړه ده؟

پیره دار په فکر کې لاړ د هغې څیره یې ذهن ته راوسته. اټکلې یې وویل:

ـ والله څه ووایم پیر صیب ستا په عمر به وي.

پیرلاس پورته کړ:

ـ څه بلنه ورکړه!

ښځه راننوته، د پیر په وړاندې ودریده. پیر په خپل لوی سالون کې اینښې کوچ ته لاس ونیوه:

مهرباني وکړئ ،دلته کېنئ!

ښځې پر مخ را خور کړی حجاب وغورځاوه. پیر مسکی شو او په ملنډو یې وویل:

په دې عمر او حجاب؟ له چا ډاریږې؟ اوس خو د طالبانو پاچاهي هم ړنګه ده، جمهوریت دی!

میرمن لکه د پیر خبره چې هیڅ اوریدلې نه وي هیڅ ځواب ور نه کړ. کراره کیناسته پیر یې څهرې ته نور هم ځیر شو په لاس کې نیولې تسبیح یې په میز کیښودلې.ښځې ته یې وویل:

ـ خورې، خیرت خو به وي ؟

ښځې جدي څیره ونیوله!

ـ که خیریت وای نو په دې ماښام به څنګه ستاسو تر درګاه راتللم؟

پیر په معنا دار انداز ور وکتل:

ـ مراد دې وواېه؟

د میرمن اوږې وښوربدې، نیغه کیناسته. مراد نه دی شکایت دی، عریضه ده پیر صیب!

پیر وپوښتله:

ـ له چا شکایت دی، چاته عریضه کوې؟ زه که د خدای په زور او د نیکونو په برکت له ظالمانو د مظلومانو حق اخیستی شم. نن سبا په خپل وکالت او ولایت له حکومت سره هم جنګیدی شم. هیڅوک مې مخ ته نشي دریدلی.

ښځې سر وښوراوه ، شا او خوا یې وکتل په سر راخور نری شال یې په سر را سم کړ لکه عریضه چې ترې هیره شوې وي یا د خپلې غوښتنې او شکایت په بیان کې پاتې راغلې وي، د مخامخ ځواب په ځای یې خبره بله خوا واړوله:

زه دې ونه پیژندم؟

د پیر سترګې وځلیدې، بانه یې پورته ونیول، په حافظه یې زور راوړ، ښځې ته د جنایي مامور په څېرسر تر پایه ځیر شو. میرمن د ده د فکر تنابونه وشکول:

ـ ملامت نه یې زما او ستا په لیدوپنځه و یشت کلونه اوښتي دي.

پیر ټوپ کړ، په څرخکي څوکۍ کې ۱۸۰ درجې راتاو شو، د ماشوم په څېر یې لاسونه وپړکول:

پنځه ویشت کلونه؟

بیا یې وویل:

ـ نو ته پوهیږې چې په پنځه ویشت کلونو کې به ما څومره ښځې خپل مراد ته رسولې وي؟

د ښځې له خولې ووتل:

ـ په سلګونو!

پیر چې د سلګونو عدد واورید نور هم ځان ته غره شو او په باټو راغی:

سلګونه نه میلیونونه! هیڅ داسې ولایت او ولسوالي به ونه مومې چې زموږ له مریدانو خالي و اوسي. تاسو به هم خامخا زموږ د مریدانو له جملې یاست؟

میرمن وخندل:

ـ زه نه یم خو خاوند او ټوله خسرګنۍ مې ستاسو مریدان وو.

د پیر په شونډو مسکا خپره شوه:

ـ ښه ډېر ښه، هغه اوس چیرې دی؟

ښځې په غمجن غږ ځواب ورکړ:

ـ هغه اوس مړ دی!

پیر لاسونه لپه ونیول:

ـ خدای دې وبخښي، همدې کورته به راغلې وي؟

ښځې یې خبره تائید کړه:

ـ هو همدې کور ته!

پیر پوښتنه وکړه:

ـ کوم مراد مو درلود؟

ښځه غلې شوه لکه په ځواب چې شرمیده. په شرمناک غږ یې وویل:

ـ شنډه وم!

پیر د پوښتنو لوی قطار د دې مخ ته جوړ کړ:

ـ بیا دلته پاتې شوې؟

میرمن سر وخوځاوه:
ـ هو!
څومره؟
میرمن ځواب ورکړ:
دوې میاشتې!
پیر ته زاړه یادونه ورياد شول:
ـ ښه ښه! هغه وخت زه ځوان وم! په یاد مې دي مریدانو به شنډې میرمنې په دې کور کې پریښودې بیا به د دې کور په برکت خدای د هغوی نطفه زرغونوله اود اولادونو لورینه به پرې کېده.
تسبېح یې بیرته په لاس کې ونیوې په شمېرلو یې بوخت شو. په سالون کې ځوړند لوی تصویر ته یې لاس ونیوه:
ـ زما پلار به دې هم په یاد وي کنه چې څنګه نوراني انسان ؤ؟
میرمن هم هغه تصویر ته سترګې ونیوې چې د پیر سترګې په کې ښخې شوې وې، د خپل پلار او مریدانو په ستاینه یې وویل:
ـ ډېر نوراني انسان ؤ! هیڅ دم او دعا یې بې تاثیره نه وه. د هغوی د دعا په برکت څومره شنډې میرمنې امیدواره شوې، خامخا به ته هم خپل مراد ته رسیدلې یې او د اولادونو دروازه به خدای تعالی درته پرانیستې وي. خدای دې وکړي چې اوس څو درجن نیک صالحه اولادونه ولرې.
ښځه تر ډېره غلې وه، لکه خوب یې چې یوسي، پیر وویل:
ـ په دې ځمکه چې چا قدم ایښی هیڅکله به بې مراده کور ته نه وي ستنه شوې.
د خپل کور لوی باغ ته یې لاس ونیو:
ـ په دې کور کې چې داسې ونې او بوټې زرغونیږي همداسې پکې خدای د شنډو ښځو نطفې هم زرغونوي.
ښځه لکه له خوبه چې راکینې په ځوکې کې رانېغه شوه، خندا ورغله:
ـ خو زه په دې کور کې نه یم امیدواره شوې.
پیر بیرته تسبیح په میز کیښودې په خپله منډۍ ږیره یې لاس واهه:
ـ څه یې کوې څه دلته څه هلته، خو د دې کور، خاوره او زموږ د پلار دم او دعا وه.
ښځې د نفې په حالت سریو او بل لور ته وښوراوه:
ـ نه صیب نه، زه نه دې کور حامله کړې یم او نه ستا د پلار دم او دعا.
د پیر سترغلي وپړسیدل، لکه د خپل پلارتوهین چې حس کړي، په لوړغږ یې وویل:
ـ نو چا؟
ښځې لاس پورته کړ:
ـ له تا امیدواره شوم!
پیر ځان ته لاس ونیو:
ـ له ما؟
میرمن هغه ورځ او شپه وریاد کړه چې پنځه ویشت کلونه مخکې همدې کور ته له مېړه سره راغله:
ـ تا ته نه دریادیږي؟ چې راغلې او زه دې له ځان سره بل کور ته یوړم، هلته چې د همداسې نجونو مکمله ډلګۍ وه او تا به هره شپه یوه یوه بل کور ته د خپل پالنګ مېلمنه کوله!
پیر لکه ځای په ځای چې په زنا ونیول شي او د امربالمعروف ادارې ته یې څوک خبر ورکړي. له ویرې ورپیده ، سترګې یې مړې ونیولې رنګ یې ژیړ راواوښت. راپورته شو غاښونه یې په شونډو کې ښخ کړل، لاسونه یې یې کلک موټی کړل، تا به ویل چې په میرمن وار کوي. بیرته کیناست، میز یې کلک په سوک وواهه!
ـ دا درواغ دي، دا زما او زما د کورنۍ په وړاندې یوه پلان شوې دسیسه ده.
د ښځې شونډې وخوځیدې خندا ورغله غوښتل یې څه ووایي، چې پیر له ځایه پورته شو، د دې مخ ته ودرید:
ـ ووایه چا پرسولې یې ؟ څه غواړې؟ که ښځه نه وای سمدلاسه مې مخامخ له دې ځایه بندي خانې ته بیولې!
د خپل زور او قدرت په څرګندولو یې خوله پرانیسته:
پرون مې په همدې ځای کې، په یو ځوان لیکوال چې زما نیکه یې په خپل کتاب کې ((بغدادي پیر)) بللی ؤ توبه وویسته.
خو ښځه د ده ډرکو او ګواښ ونه وبیروله:
ـ خو زه دروغ نه وایم پیر صیب!
پیر بیا میز کلک په سوک وواهه:
ـ ته دروغ نه وایې خو ته یې مجبوره کړې یې چې دروغ ووایې
ښځې په ورو وویل :
ـ چا
ده په قهر ور غبرګه کړه:
زما بد خواهانو او دوښمنانو ،چې سبا تېولې رسنۍ زما او زما له کورنۍ بنګې وباسي.

بیا یې وپوښتل:

ـ چې دروغ نه وایې نو څه ثبوت لرې؟

ښځې خپل لاس بکسې ته لاس ننویست، څو پخواني عسکونه یې ترې را وویستل، د پیر مخ ته یې ونیول. پیر عکسونو ته ځکې سترګې ونیوې، ښځې په عکس ګوته کېښوده:

دا هغه ډنډ دی چې ما او تا پکې په ګډه لامبل!

او بیا یې بل عکس را واخیست:

او دا هم هغه باغ دی چې د یوې ونې لاندې دواړه ولاړ یوو!

په پیر خولې راماتې شوې، سر پرې وګرځېده، د لیونې په څېر یې له غوسې ټوپ واچوه ، د ښځې له لاسونو یې عکسونه را واخیستل. ځیرې ځیرې یې کړل. خو ښځې یې د غوسې هیڅ پروا ونکړه خندا ورغله:

ـ ته به کوم عکس څېرې کړې پیر صیب، له ما سره دې د داسې عسکونو بشپړ البوم دی!

پیر له غوسې چیغه کړه:

ـ نو چې دی درسره ، څه ؟ ته اوس له ما څه غواړې؟ د سکوت بیه دې وایه؟

ښځې وخندل:

ـ زه له تا هیڅ نه غواړم زه دعوې ته نه یم راغلې او نه تیر یادونه تازه کوم.

پیر اوږې وښورولې:

ـ نو څه غواړې چې په دې تیاره ماښام کې زما ذکر او فکر خرابوې، هم ما ګناهګاروې او هم ځان!

ښځې په ارامه وویل:

ـ زه د دعوې او لانجې ښځه نه یم،عرض او داد لرم!

د پیر تندی وغوړېد په مهربانه لهجه یې وویل:

ـ ووایه د څه شي عرض ؟

میرمن خپل داد ور واوروه:

ـ زوی دې زما له لور نه منع کړه!

ـ د پیر سترګې سپینې را واوښتې، شونډه یې تر غاښ لاندې کړه:

زما زوی ؟

د ښځې غوسه راوپاریده، بې له ویرې بې زړور ځواب ورکړ:

ـ هو، ستا هغه لوچک زوی زما لور ته هره ورځ لار نیسي !

پیر غلی ؤ. بیا یې وویل:

ـ لور دې څه کاره ده؟

د طب محصله!

پیر وخندل، خبره یې په ټوکه واړوله:

ـ خفه کیږه مه، خو خوښیږي به یې!

د ښځې د غوسې رګونه راوپاریدل، له ځایه راپورته شوه لاسونه یې پورته واچول، پورته او ښکته لاړه او راغله:

ـ لاحول والله دا څه کفر غږوې؟

پیر چوکۍ راشاته کړه:

ـ ولې خدای دې نه کړي؟

دا ځل ښځې کلک له میز ډب پورته کړ:

ـ هغه یې خور ده!

په پیر سر وزنګیده، په زړه یې لاس کېښود:

ـ دا څه وایې هغه زما لور ده؟

میرمن سر وښوراوه:

ـ هو!

پیر له ځایه راپورته شو، دلاسونو پنجې یې یو پر بل کې ورکړې، ښځې ته یې وویل:

ـ بس د خدای روی ومنه چې په هرڅه برغولی کیږده، یوه اونۍ دې لور له کور څخه د باندې مه راپریږده ،هسې هم بله اونۍ د هغه کوژده ده، له هغې وروسته یې په دا سبا لندن ته پرواز دی. تر یو کال پورې نه راګرځي چې راوګرځي سمدستي یې واده دی.

د ښځې رنګ وغوړیده، کرار یې وویل:

لږ په دې ښار کې د خپلو بې شمېره اولادونو، خویندو او مېندو پوښتنه کوه.

پیر په ځای کې نېغ ودرېده، له غوسې لړزېده، ښځه له ځایه را پورته شوه. حجاب یې په مخ راخور کړ پرته له دې چې شاته وګوري، د پیر له کور روانه شوه.

لندن ـ انګلستان

جنوری ـ ۲۰۲۴

زما شين سترګي ګاونډيان

(يوه اوږده، ژوندۍ خاطره)

عبدالعزيز نايبي

ستاکلهم، سويډن

لمرخاته سره سم له کوره ووتم. ژمی و، چې له خولې به دې تپ ووت نو په هوا کې به د لګېدلي سګرټ د لوګي په څېر تاوراتاو وګړېد او بيا به د نرۍ ورېځې غوندې په تېزۍ سره په هوا کې ورک شو. په کوم کور کې چې اوسيدو، نوې ورته راکړه شوي وو. د کورونو شرکت لا موږ ته د موټر پارکځای نه و پيدا کړی، ما به خپل موټر لرې د عمومي سړک پر غاړه دراوه. په دې ورځ مې تادي وه، ښه چټک د موټر په لور ورخوځېدلی وم. کله چې پارکځای ته ورسېدم کاته مې کوم چا په برفپاک د موټر پر ښيښې باندې يو ياداشت ورټومبلی دی، کاغذ مې چې راواخيست څو لنډې کرښې پرې داسې ليکل شوې وې:

- سلام! ما سره د هغه ټيلر عکسونه شته چې ستا د موټر دروازه يې وهلې ده؛ که عکسونه غواړې د تليفون په دې شميره ما ته زنګ ووهه...

د ياداشت تر لوستلو وروسته مې سمدلاسه د ماين پاکونو په څېر د موټر د دروازو پلټنه پيل کړه، کاته مې چې رينښتيا يوه دروازه ښه چيته او شکارې شوې وه. د ياداشت ليکونکي ته مې زنګ وواهه، تر تليفوني سلام او لنډې مکالمې وروسته مو سره وخت کېښود چې بيا ورشمه او عکسونه ترې واخلم. موټر مې همغسې په خوړلي ټپ چالند کړ او پکې کار ته ولاړم. مازديګر چې رخصت شوم، راساً د سړي کور ته ورغلم. همدا چې دروازه مې ورټکوله، يوناڅاپه د دروازې له شا څخه د سپي غپاهارۍ شو، زړه يې رانه بوټ وښکه، سخت يې انديښمن کړم چې له دې بلا سره به اوس څه کوم؟ لږ شيبه وروسته د پاخه عمر يو کس چې ويښته او ږيره يې ټول لکه مالوچ سپين شوي وو او د سترګو ګاتې يې د شنوو غميو په څېر ځلېدل دروازه پرانيستله، هغه په ورين تندي کور ته د ننوتلو بلنه راکړه. ښايي زما په څېره کې يې له سپي څخه د ويرې کومه نښه ليدلې وه ځکه يې په سترګو کې څه شفر ور تېر کړ او هغه هم لکه فرمانبرداره عسکر مړه غوږونه، پر کوچ غلی،غلی د برنډې خواته ورروان شو، هلته په وره کې کښيناست، د پښوو پر سر يې اوربوز کېښود - نرۍ، نرۍ سونګا يې ختله، سترګې يې په ما کې راخښې کړې، خو نور يې څه نه ويل.

سړي ځان راوپېژاند، هغه متقاعد ښوونکی و چې ښځه يې پخوا مړه شوې وه او اوس يې په دې کور کې له خپل سپي سره يواځې ژوند کاوه. ما هم ځان وروپېژاند، ورته ومې ويل چې ګاونډيان يو او په څنګ بلاک کې يې ژوند کوم. سړي د قهوې له ست وروسته کيسه داسې پيل کړه:

- پوهېږې؟ د يواځېتوب راغلي سين مې خوب له ځانه سره وړی دی. سهار وختي مې په کوټې کې ګزمې وهلې، يو ځل له اورسۍ سره ودرېدم او دباندې مې د سړک ننداره کوله، پدې کې مې يو لوی موټر ته پام شو چې اوږد ټيلر پورې ترل شوی و او د سړک په منځ کې يې زورونه وهل چې راتاو شي، په تېروېږ کېدو کې يې ستا د موټر دروازه ووهله، ما کمره راواخيستله او ژر، ژر مې څو عکسونه ترې واخيستل. ګاونډي د خپل لپټاپ مخ ما ته راواړوه، عکسونه مې وليدل، جالب خو ځورونکي وو، له هغه

څخه مې هيله وکړه چې ما ته يې راولېږي، هغه هم سمدلاسه دا کار وکړ. د سپي د نابره بريد له ويرې مې ځان ګاونډي ته ښه ورنېږدې کړی و، تر لنډ او صميمي مجلس وروسته مې له هغه څخه رُخصت وغوښت، د مرستې لپاره مې ورڅخه مننه وکړه، په احتياط او ورو ګامونو يې له کور څخه ووتم.

پوليسو سره مې خپل شکايت له وړاندې ثبت کړی و، د پېښې عکسونه مې د ثبوت لپاره ورولېږل. هغو د يوه ايميل په رااستولو له ما غوښتي و چې د ټيلر نمبرپليټ ورته پيدا کړم. د دوی غوښتنې ته هک حيران وم، د څو ايميلونو له تبادلې وروسته پوه شوم چې کيسه څه ده؛ کوم نمبر پليټ چې په عکسونو کې ښکارېده هغه په لوی موټر پورې د بُکسل شوي ټيلر و؛ اصلي نمبرپليټ د موټر او ټيلر په نښتې برخه کې پټ شوی و. پوليسو غوښتل چې د دوي کار هم زه وکړم، ان موټروان ورته پيدا کړم،

پداسې حال کې چې د پېښې ځای، وخت، د باروړونکي موټر عکسونه، د ټرانسپورټي شرکت نوم او د ټېلر نمبرپلیت نغد ورسره وو، خو دوی تېاره مړی غوښته؛ نور یې ګډوډو ستومانه کړم او د رسۍ سر مې ورخوشې کړ. څو ورځې وروسته په پُستبکس کې د پولیسو د اداري یو خط رالوېدلی وو. په خط کې د ټېلري موټر چلونکي ته برائت ورکړل شوی و او زما د موټر زیانمنېدل یې مازې یوه پېښه بللې وه. ځان سره مې کړل چې ښايي موټروان یا هم هغه شرکت چې ده ورته کار کاوه څه چل او هنر څخه کار اخیستی وي چې ځانونه یې د پولیسو له منګولو څخه خلاص کړي وو، کنه د پېښې له سیمې څخه تېښته د موټروان د لایسنس د له لاسه تللو په بیعه تمامېدای شي، جریمه یې هم سرباري! په هرصورت د بیمې شرکت زما د موټر دروازه بدله کړه او له دې سره مې ایله ډډې ولګېدې.

دوه، درې کاله مو په دې کور کې سره تېر کړل، بچیان رالوی شوي وو او کله، کله به یې د ځای له تنګوالي څخه سر ټکاوه. د یوه لوی کور د موندلو په لټه کې شو. هله، هله له ډېرو خوارېو او هڅو وروسته مو یوه ټوټه مځکه واخیسته ترڅو پکې د ګذارې وړ یو کور اباد کړو. ځیني شرکتونه وو چې تیار کورونه یې خرڅول؛ د لرګیو کورونه چې په لنډه موده کې به جوړ او هستوګنې ته برابر شول. له همداسې یو شرکت سره مو خبره وروستۍ کړه او یو کور مو ترې واخیست. له شرکت سره مو جنجال هغه مهال راپورته شو چې له ټاکلي موعود څخه یې یواځې څو ورځې وړاندې خبر راکړ چې د کور د بسته بندۍ لپاره به د برق غم موږ په خپله خورو؛ د کور د بېلو، بېلو ټوټو په ترړلو کې برق ته اشد ضرورت وي. د برېښنا مسوول شرکت سرغړاوه او پلمه یې دا وه چې دوی ته د کور جوړولو شرکت ناوخته خبر ورکړی دی، ځکه نو برق په خپل وخت نه شي رارسولی. پوره یوه اونۍ مو دواړو لورو سره نانډرۍ رواني وې، له بلې خوا خبر راکړل شو چې کور هم تیار په ټېلروو کې بار راروان دی؛ ښه اوس څنګه کوې!؟ بلاخره دوی موږ سره د ټګ او ټګمار لوبه پېل کړه؛ وړاندیز یې دا و چې د برېښنا شرکت به موږ ته د لنډې مودې لپاره د برېښنا یوه ګرځنده دستګاه راوړي چې د برق له عمومي جنبکس څخه یې برېښنا تامینیده او زموږ اړتیا یې پوره کوله. په هغه تنګ وخت کې ښه خبره وه، خو دې خدای ناترسو په بدل کې پوره څلوېښت زره کرونه غوښتې، زموږ حال داسې وو چې په جېبونو کې مو د موږک لکۍ نه سپېره کېده خو دوی لکه د ښاروالۍ رشوت خوره مامورین، له موږ څخه د غوړې مړۍ حصول کاوه.

حیران د خدای پاتې وو چې څه وکړو؟ کور ته د مځکې د برابرولو اجاره دار مو هم لړمون راخوړین کړی و، هغه د تادوو په جوړولو کې ناغیـري کړې وه او پښې یې په یوه موزه کې ننویستې وې چې خپله خطا به ونه مني. خیر، پیسې یې له موږ سره قید پرتې وې، تر هغو مو ورنکړې چې خپل کار یې سم نه و ترسره کړی.

د کورجوړولو او برېښنا شرکت ته مو لا غوټ ځواب نه وو ورکړی چې دا ده بله ورځ بار موټر راورسېدل او کور یې راوړ. له رسېدلې جوپې سره راغلي کارګر د بالکان د کوم هېواد وګړي وو، په ژبه سره سم نه پوهېدو، بس سرونه مو یو بل ته خوځول او په اشارو غږیدو. د کور بېلې ټوټې څنګ په څنګ په تادوو باندې کېښودل شوې، د چت جوړېدل او دننه میده کاري یې ټوله پاتې وه. د هغې ورځې په مازدیګر چې کارګرو کار بس کړ، باشي یې موږ ته راغی، په ګوډه ماته انګریزي او د اشارو په ژبه داسې چالان شو:

- برق خو نه لرئ، زموږ د ماشینونو چارج خلاص ده، لوی ماشینونه هم په برق چلېـږي، تر سبا موږ برق غواړو، بې برقه کار نه کېـږي!

د دې کارګرو د کار مهال ویش ثابت وي، موږ سره د جوړجاړي او خبرو لپاره هېڅ تیار نه ول، لنډه دا چې د وخت هره شیبه یې په اشرپیو خرڅاوه. دې خلکو کې یو څه د ادب او تهذیب کمی هم و، په منډه ول، پزې یې جګې نیولې وې، د امریکایي کاوبایانو په څېر یې چسپ پتلونونه کش کړي وو، توري عینکې یې په سترګو کړې وې، ته وا د کمانډو د کوم ټولي سرتیري دي؛ د ملخوغوندې یې پیکپ موټر ته ورټوپ کړل او خپل ناپېړته حضور یې له موږ څخه کم کړ. زه او مېرمن مې په مېدان پاتې شو او د یو بل په سترګو کې مو د اندېښنو د لګېدلي توپان ننداره کوله. په همدغه ګیر توپان کې مو ناڅاپي فکر څنګ ګاونډې ته واوښت؛ لکه اوبو وړی چې هر بوټي ته لاس اچوي، خو ماښام مو د هغو د کور دروازه وروټکوله. له ګاونډیانو سره مو پخوا یو دوه ځلې ناستې ولاړې شوې وې او یو څه سره اشنا وو. «بېنکې» دروازه پرانیستله وروپسې یې مېرمن «انا» هم را ښکاره شوه، روغبړ مو سره وکړ - «انا»، «بېنکې» ته مخ واړاوه او ورته وېې ویل:

- په وره کې مه درېـږئ ساړه دي، راځئ دننه به خبرې وکړو!

د فرشي کوټو په څېر یې د پخلنځي او ناستې کوټې ترمنځ کوم دېوال نه و، لکه د بار یو لوړ میز سره په جګو څوکېو کښیناستو. «انا» د قهوې په جوړولو بوخته شوه، «بېنکې» پداسې حال کې

چې جدي پوز نيولی و خپلې عينکې په ګوتو ښکته‌پورته وښورولې او بيا يې زموږ د نابره ورتګ پوښتنه وکړه:

- خيريت خو دی؟ څنګه مو ناڅاپه دېخوا پښه وکړه؟

د برق د جنجال کيسه مو ټوله ورته تېره کړه، «انا» او «بېنکې» په ډېر افسوس او زړه سوي سرونه ښورول - په خبرو، خبرو کې مو ورڅخه زړه نا زړه د برق د پور غوښتنه وکړه.

«بېنکې» چې زموږ ستونزه درک کړې وه بې له کوم ځنډ او فکر څخه د خپل ګاونډيتوب شنګ وښود، په شنو سترګو کې يې د کاکاتوب بريښنا وځلېده او ويې ويل:

- په کور کې کېبل نه لرو، يو راپيدا کړه، برق به موږ درکړو، بېغه اوسئ!

د دې خبرې په اورېدو له خوشحالۍ څخه په جامو کې نه ځايېدوو، ګاونډې تنګ وخت کې لاس راکړ او موږ يې له جنجال څخه خلاص کړو. په سبا يې «بېنکې» ټوله ورځ له موږ سره سرګردانه تېره کړه او تر هغو پورې کور کې کرار کښېنناست، څو چې زموږ برق نه و وصل شوی. د نوي عيسوي کال له رُخصتيو وروسته د بريښنا شرکت ايله موږ ته برق راکړ؛ دا چې ناغيرې يې کړې وه په يوه ليک کې يې د ځنډ او غلط فهمۍ له وجې بښنه غوښتې وه، په ټپ باندې د پټۍ د اېښودو په دود يې يو څه مالي مرسته لورولې وه چې زموږ دمه پرې جوړه شوه. نوي کور ته مو په ساړه ژمي کې کډه رابار کړه. د لرګيو کورونه د باران، واورې - سړې او تودې هوا په وړاندې حساس وي، د همدې لپاره ښه ساتنه غواړي. کور دننه رنګ شوی و خو باندنۍ خوا يې لا پاتې وه. دا چې ژمی و او هوا سړه وه، رنګمالي نه کېده، ځکه مو د رنګ کار اوړي ته وځنډاوه.

دا ژمی هم په موږ سخت تېر شو؛ خواښې مې په حق ورسېده، په رواني لحاظ زموږ ټولې کورنۍ صدمه ولېده، له هغې سره مو وروستي څو کلونه يو ځای تېر کړي وو. د قضا او قدر د پرېکړو په وړاندې انسان ناتوان وي؛ موږ هم ومنله.

له هغو پورې مو چې بېرته ځانونه راټولول، اوړی رارسېدلی و. دا نو د رنګمالي لپاره مناسب وخت و. له څو وروو شرکتونو سره مې خبرې وکړې، ظالمانو ډېر لوړ نرخونه راکړل؛ چا ځلوېښت زره، چا پنځه ځلوېښت زره او ځينو ان پنځوس زره کرونه مزد غوښته. پرېکړه مو وکړه چې خپله به رنګمالي ته ملاوې تړوو. زما تجربه پدې کار کې له صفر سره ضربېده؛ کېدای شي کوم وخت مې چېرې شوقي بُرس کش کړی وي، خو نور په تور او بور نه وم خبر. توکل په خدای مو ضروري اوزار او رنګونه واخيستل. مېرمن مې هم په دې کار کې راسره مله شوه او ځانونه مو رنګمالي ته چمتو کړل. همدا چې کار ته مو متې راونغاړلې، يوځلې مو پام شو چې خوازه نه لرو؛ د کور دويم پوړ او پورتنۍ برخو ته زينه نه وررسېده، ښه اوس څنګه کوو؟! په حويلۍ کې ښکته پورته ګرځېدو ترڅو د ستونزې لپاره يوه چاره ولټوو، پدې کې زموږ ګاونډي «کُرټ»، له خپلې حويلي څخه را غږ کړل:

- سلام! څنګه ياست؟ نن خو ښه لمر دی.

موږ هم په لوړ غږ له لرې څخه ورسره سلام کلام وکړ. په رېښتيا چې هغه ورځ د اسمان نيلي رنګ، د لمر پستې وړانګې، په شنو ونو او بوټو کې د مرغيو ځای-ځای چغهار عجب ښه لګېدل. يوه شوم چې د «کُرټ» مجلس ته زړه شوی ده، حويلي ته يې ورغلو، هغه د چمن اضافي واښه رېبل، زموږ په لېدو يې ماشين ګل کړ، مېرمن يې «يانا»هم راغله، يو ځل بيا مو سره لاس په لاس سترې مه شي وکړه او ګپ‌شپ مو پيل کړ. خبرې مو د اوړي د رُخصتيو له پلانونو څخه شروع کړې تر دې چې زموږ د کور رنګمالي ياده شوه. «کُرټ» پوه شو چې د رنګمالي لپاره خوازې ته اړتيا لرو؛ مخ يې راواړاوه او ويې ويل:

- يوه خوازه مې درلوده خو دا څو کاله کېږي چې رانه غيبه ده!

د خبرو طرز يې داسې و چې ډېر ورته نه شو هيله من کېدای، جدي مو ونه نيوه، د ولاړې مجلس مو په ټوکو او خنداوو سره پای ته ورسېد او بېرته ترې کاله ته راستانه شو. هغه شپه مو د افغانستان په اړه د يوه مستند فلم په لېدو تېره کړه. سهار چې له خوبه پاڅېدم، همداسې زنګېدلی د اورسي په لورې وخوځېدم، پرده مې چې کش کړه يو ناڅاپه مې سترګې په يوې تړل شوې خوازې باندې ولګېدې چې له اورسۍ څخه يې سر پورته راښکاره کړی و، ما ويل خوب وينم، سترګې مې ښې وموښلې؛ خوب نه رېښتيا و، په بېړې او تلوسې له کور څخه دباندې ووتم، کاته مې «کُرټ» موټر ته د ختلو په حال کې دی، له لرې راته موسکی شو او ويې ويل:

- خوازه مې پيدا کړه، اوس به ستا د رنګمالۍ کمال وګورو!

څو شيبې مې ورته هک حيران وکتل او بيا مې ورته وويل:

- تاسو رېښتيا چې د «سرپرايز» په ورکولو کې استادان ياست، استادان!

دواړو کټ، کټ وخندل. د «کُرټ» شنې سترګې وځلېدې، له ما څخه هغه ډېر خوشحاله ښکارېده، چای ته تم نه شو، خدای‌پاماني مو وکړه او همداسې په خپلې مخې ولاړ. «کُرټ» خوازه د خپل موټر په ډاله کې زموږ تر کوره پورې راوړې وه او بيا يې په يواځې سر بې له دې چې ما خبر کړي، په خپله تړلې وه.

نه پوهېږم زموږ نصيب ښه وو چې خدای داسې ګاونډيان راکړي وو، که د ټولو ګاونډيان همداسې وي؟ ديګانان متل کوي چې: «از صد خويش، يک همسايه پيش!»

۲۰۲۴/۱۱/۸

ناروې میشتو پښتنو هیوادوالو ته زیری!

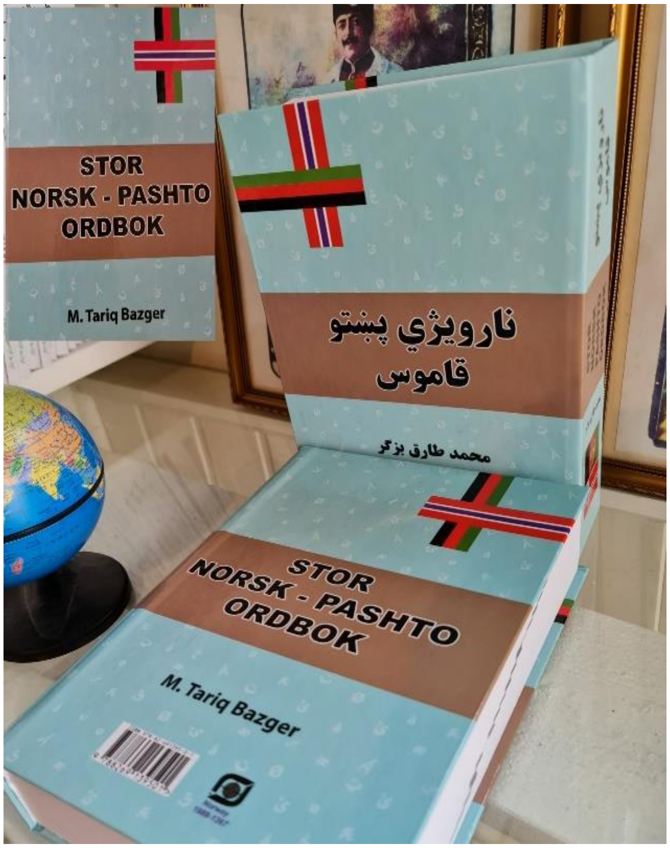

د ناروېژي پښتو قاموس (Stor Norsk-Pashto Ordbok) د دعوت رسنیز مرکز څخه په لیلیستروم کې تر لاسه کولی شئ. همدا راز یې مینه وال په ټوله ناروې کې د نورلي Norli د ټولو کتابپلورنځیو څخه د لیکوال د نوم، د کتاب د نوم او یا ISBN نومرې په ویلو او ښودلو سره ستاسو له پاره غوښتلی شي په اوسلو کې یې په مستقیم ډول د نورلي د لاندې مرکزي دفتر او کتاب پلورنځي څخه اخیستلای شئ.

Norli - Universitetsgata i Oslo

او هم د خپل کمون او سیمې د کتابتون، ښوونځي او پوهنتون کتابونو څخه هم کتاب غوښتلای شئ تر څو یې ستاسو د استفادې له پاره واخلي.

یواځې د کتاب نوم، د لیکوال نوم او د ISBN شمېره ورته ووایاست .

ناروېژي پښتو قاموسStor Norsk-Pashto Ordbok

لیکوال: محمد طارق بزګر Mohammed Tariq Bazger

ISBN: 978-82-691395-0-1

Dawat Media Center

Voldgt. 37A, 2000 Lillestrøm.

Mobil: 90856195

دعوت چې د ناروې د هیواد نه خپرېږي. د افغان ولس پرته د هیواد د هیڅ سیاسي او غیر سیاسي ډلې استازیتوب نه کوي. دعوت د افغان ولس ریښتینې غږ او د هغو له پاره خپرېږي ځوك چې د افغانستان په باره کې فکر او د مسئولیت احساس کوي. په دعوت کې د خپرو شوو لیکنو مسئولیت د درنو لیکوونکو په غاړه دی او شرط نه دی چې هره لیکنه دې د دعوت د نشراتي پالیسۍ سره برابره وي.

DAWAT MEDIA CENTER,
V/ M. Tariq Bazger,
Voldgt.37A,
2001 Lillestrøm, Norway
Tel. +47-63844384
Mobil: +47-90856195
ISBN: 978-82-691395-2-5
Orgnr (Reg#): 985160058

د انټرنت په نړیواله شبکه زموږ د ویبپاڼې پتې
www.dawatmedia24.com

زموږ د بریښنا لیک پته: dawatmedia@gmail.com

د دعوت بانکي پته:

DNB Bank AC # 0530 2294668

له ناروې بهرد نړیوالو تادیاتو حساب

Account for international payments:
NO15 0530 2294 668
Vipps: #557320 :د ویپس شمېره

خنګه کولی شئ د دعوت میډیا مالي مرسته وکړی:

خپلې مرستې (پیسې) د بانك په پته راولیږئ. د دعوت مالي منبع د افغانستان خلك دي. د دعوت د خپلواکو رسنیو مرکز د فعال ساتلو او د شوو ژمنو د پوره کولو له پاره ستاسو مالي مرستې زموږ د بریالیتوب او لابنه پرمختګ زیری دی. هر افغان باید تر خپله وسه د خبرو پرځای د عمل ډګر ته راووځي، خپل مسئولیت احساس او پوره کړي وخت د عمل دی نه د خبرو.

د دعوت رسنيز مرکز له خوا چاپ شوي کتابونه

دعوت رسنيز مرکز وياړي چې د خپلو نورو فرهنګی فعالیتونو په څنګ کې چې هغه د دعوت مجلې خپرول، د دعوت میډیا ۲۴ او افغان سباوون ویبپاڼو تر څنګ په دې وروستیو یو شمېر په زړه پورې، مهم او ارزښتمن کتابونه د خپلو خلکو د چوپړ له پاره خپاره کړي دي. چې دلته په لنډ ډول د کتاب پېژندنه او د لاس ته راوړلو طریقه او د کتاب بیه او پوستي بیه ښوول کیږي.

یوه افغانه ښاپیرۍ په کیف کې

لیکوال محمد طارق بزګر

/۱ دا کتاب چې د یوې ریښتنې پېښې له مخه لیکل شوې او د افغان جګړې د ناخوالو، نتیجو ، تاثیراتو او په ټولنه او خلکو یې اغیز، ښځه په افغاني ټولنه کې او د یوې افغانۍ د دردونکې او تریخ ژوند کیسه چې بلاخره بدلمنۍ ته مجبوریږي.

د کتاب بیه ۱۵۰ نارویژي کرونه یا د هغې معادل او پوستي د لیارې ۲۰۰ نارویژي کرون (د نړۍ ټولو هیوادونو ته).

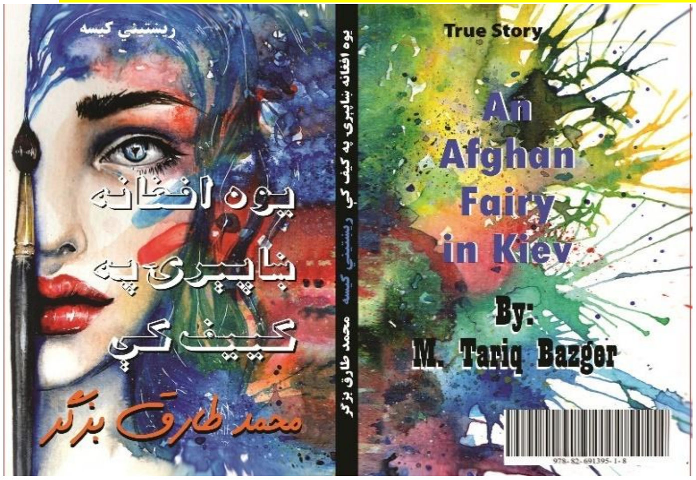

ملي رسالت (د محمد طارق بزګر کارنامې)

لیکوال ارواښاد مصطفی عمرزی

/۲ دا کتاب چې د دعوت رسنیز مرکز او مسئول مشر بیلابیل فعالیتونه او د لسګونو مطرحو افغانانو نظرونه هم په بر کې لري د دې کتاب ژبه پښتو او دري ده. کتاب د ګټې له پاره نه دی مینه وال یې یوازې د چاپ د مصرف په ورکولو سره تر لاسه کولای شي د کتاب د چاپ بیې تر څنګ پوستي مصرف یې ۷۰ کرون یانې (۷) ډالرو په ورکړې سره تر لاسه کولای شي.

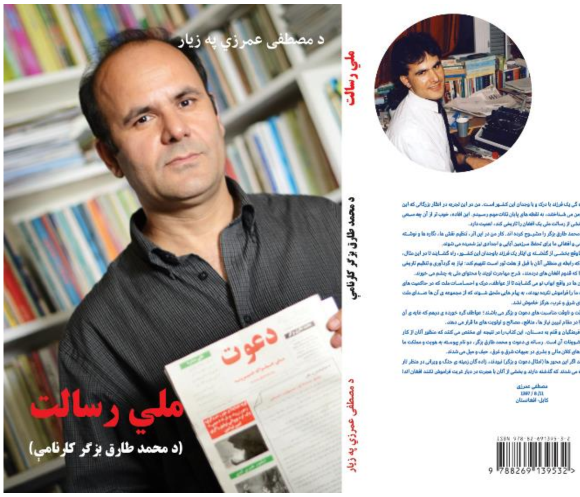

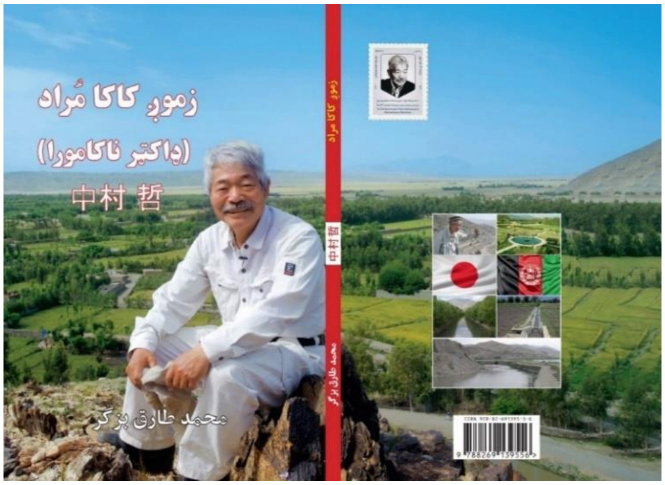

زموږ کاکا مُراد (ډاکټر ناکامورا)

/۳ د ژوند، کار، فعالیتونو او د دغه ستر انسان په اړه د لسګونو افغانانو نظرونه او نور ډیر څه د عکسونو سره راغونډ شوي دي، د کتاب ژبه پښتو او دري ده، دا کتاب هم په وړیا ډول یوازې د پوستي مصرف (۱۰۰ نارویژی کرون یا ۱۰ ډالر) په ورکولو سره هر افغان چې د نړۍ په هر ګوټ کې وي او غواړي ورته لیږل کیدای شي.

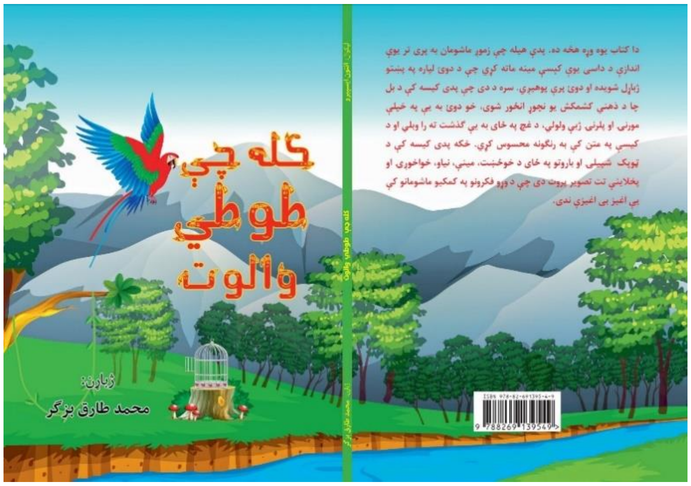

۴/ **کله چې طوطي والوت** د ماشومانو له پاره د يو ناروېژي کتاب ژباړه ده د کتاب ليکوال انتون ايسپيرو او ژباړن يې محمد طارق بزګر دی. دا کتاب د ماشومانو له پاره په خوږه پښتو ژباړل شوي او په ښکلي قطع او صحافت چاپ شوی دی. د کتاب بيه ۱۰۰ کرون ياني (۱۰ ډالر) ده او د پوستي مصرف سره ۱۵۰ کرون يا ۱۵ ډالر ده د نړۍ په هر ګوټ کې هېوادوال کولای شي دا کتاب د دعوت رسنيز مرکز څخه د قيمت په بدل کې وغواړي.

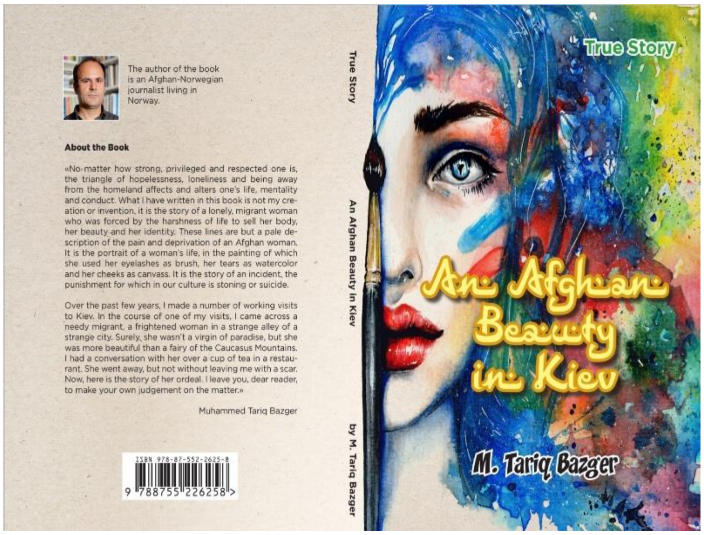

۵/ په انګليسي ژبه د کييف ښاپيرۍ **(An Afghan Beauty in Kiev)** چې ليکوال يې محمد طارق بزګر دی د يوې ريښتني کيسې او پېښې له مخې ليکل شوی چې په ټوله د جنګ جګړو د ترخو تاثيراتو له امله د يوې افغانې د ژوند د ناخوالو کيسه چې په پای کې بدلمنۍ ته مجبوريږي. د دې کتاب بيه ۱۰۰ ناروېژي کرون ياني ۱۰ ډالر ده چې د پوستي مصرف سره ټول ۱۵۰ کرون يا ۱۵ ډالر کيږي چې د قيمت په ورکړې سره د نړۍ هر ګوټ ته مينه والو ته ليږل کيږي. دا کتاب په بهرنيو هېوادونو کې ستاسو بهرنيو دوستانو، استادانو، د کار همکارانو، ګاونډيانو، ملګرو له پاره هم يوه ښه ډالۍ ده.

ناروېژي - پښتو قاموس

Stor Norsk-Pashto Ordbok

٦/ چې د محمد طارق بزګر د ۱۷ کلونو د زيار او هڅو نتيجه ده چې ټول ۵۰۰۰ لغاتونه او کتاب ۱۰۰۰ مخونه لري په لوړ معيار چاپ او له ناروې بر سيره په سويډن او ډنمارک کې هم هېوادوال ترينه ګټه اخيستلای شي. په دې کتاب سره د هر مسلک د خاوندانو ستونزې تر ډېره حليږي يا په بل عبارت د لومړي ټولګي تر پوهنتونه، په هر ډول کاري چاپيريال او په کور کې د والدينو له خوا د ماشومانو ژبنۍ ستونزو په حل کې پوره مرسته کوي. د ناروېژي ژبې د هر ډول لغاتو مانا په اسانه په کتاب کې پيدا کولی شئ دا بايد هم يادونه

وشي چې د یو زیات شمېر لغاتونو، نومونو او نورو څیزونو عکسونه د اسانه پوهاوي په پار د کتاب په پای کې ځای پر ځای شوي دي چې دا په اسانه د پوهاوي په برخه کې د قاموس کارونکو سره مرسته کوي. د دې کتاب شتون په هر افغاني او پښتني کور او ستاسو په کتابتون کې ضروري او د ناروېژي ژبې په حل کې ستاسو ښه مرستندوی دی. د دې کتاب بیه ۷۰۰ ناروېژي کرون (هغه چې د دعوت رسنيز مرکز څخه په مستقیم ډول تر لاسه کوي) او د پوست د لارې بیه یې په ناروې، سویډن او ډنمارک کې ۸۵۰ کرون ده. د ناروې د هر کتابتون څخه د لاندې معلوماتو په ورکولو سره ناروېژي پښتو قاموس غوښتلای شئ. په ټوله ناروې کې د نورزی Norli د ټولو کتابپلورنځیو څخه یې هم تر لاسه کولی شئ.

د کتاب نوم: ناروېژي پښتو قاموس

Stor Norsk-Pashto Ordbok

د لیکوال نوم: محمد طارق بزګر

Mohammed Tariq Bazger

ISBN: 978-82-691395-0-1 :ایس بی این شمېره

د پاسنیو کتابونو مینه وال او غوښتونکي کولای شي په حضوري ډول یې د لیلیستروم په ښار (ناروې) کې یې د دعوت رسنيز مرکز څخه واخلي او یا هم د بانک د لارې پیسې د دعوت میډیا په اکاونټ AC#0530 22 94668 او یا د دعوت رسنيز مرکز د ویپس په شمېره شمېره :Vipps #557320 د خپل بشپړ پوستي ادرس سره راولیږئ ستاسو د خوښې او اړتیا وړ کتاب به ډیر ژر تر تاسو دررسیږي.

د دعوت رسنيز مرکز

Dawat Media Center

Voldgt. 37A

2000 Lillestrøm, Norway

Tel: +0047 63844384

Mobil: +0047 90856195

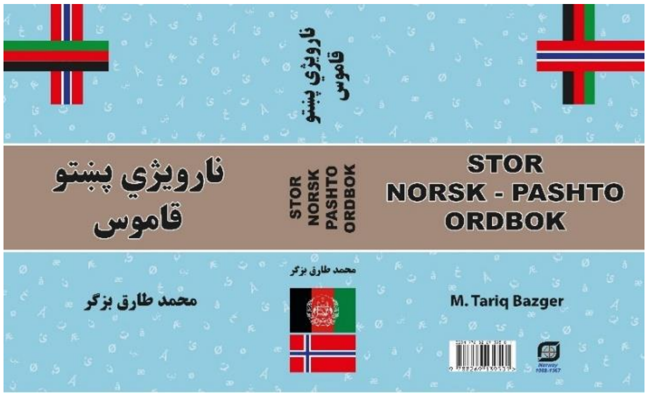

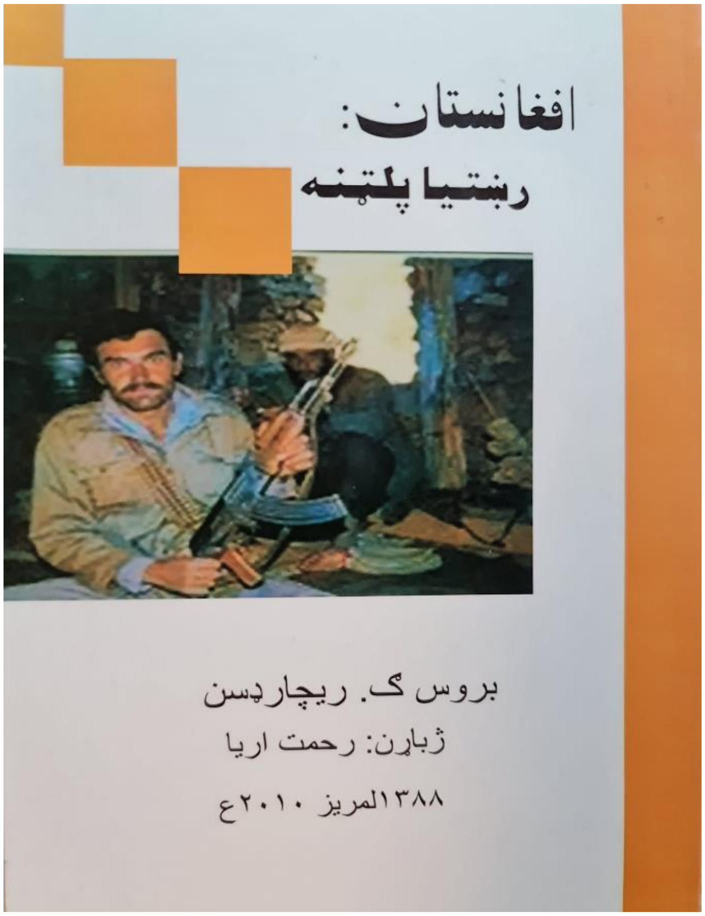

افغانستان: رښتیا پلتنه

لیکوال: بروس ګ. ریچارډسن

ژباړن: رحمت اریا

۷/ دا کتاب چې د امریکایي لیکوال ښاغلي بروس ریچارډسن د بیلابیلو مقالو پښتو ژباړه ده چې ټول ۶۴۸ مخونه او د ۵۰۰ ټوکو په شمېر څو کاله وړاندې د دعوت رسنيز مرکز له خوا په پېښور، پښتونخوا کې د چاپ په ګاڼه ښکلې شوی دی. کتاب ټول د معتبرو اسنادو په مټ لیکل شوي چې د لیکوال د لسیزو کار ثمره ده. دا کتاب په ځانګړي ډول د شمال ټلوالې د قوماندان احمد شاه مسعود په اړه ډیر اسناد ښکاره کوي چې مسعود په څه ډول د روسانو یا د وخت د شوروي اتحاد سره اړیکې درلودې او په څه ډول یې د هغوئ له پاره یا د هغوئ په ګټه کار کاوه.

د دې کتاب مینه وال کولی شي دا کتاب د ناروې په لیلیستروم ښار کې د دعوت رسنيز مرکز څخه ترلاسه کړي. او هم یې هیوادوال د پوست د لارې تر لاسه کولای شي د کتاب بیه ۲۰۰ کرون او پوستي مصرف یې ۱۲۵ ناروېژي کرون کیږي.

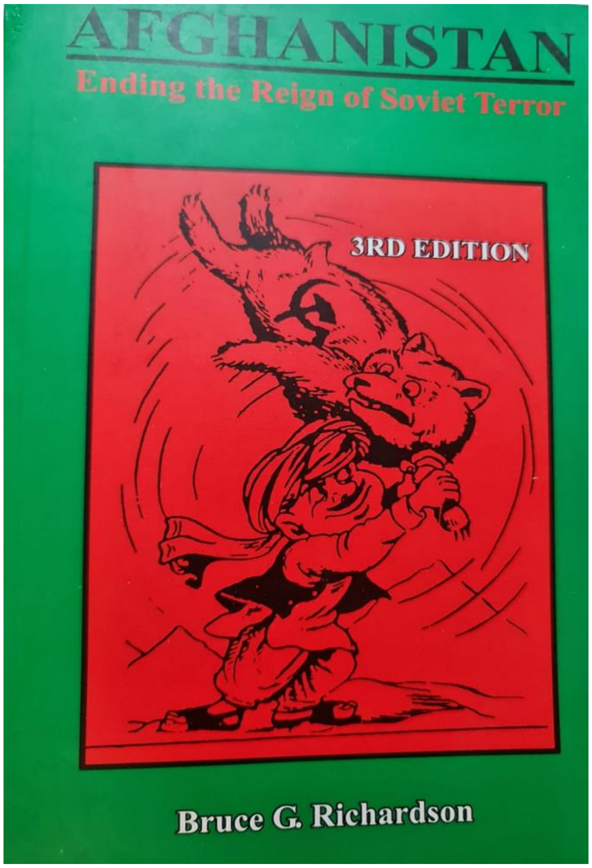

Afghanistan Ending the reign of Soviet Terror

By: Bruce G. Richardson

۸/ دا کتاب د امریکايي لیکوال ښاغلی بروس ګ. ریچارډسن د زیار نتیجه ده. کتاب ټول ۱۸۰ مخونه لري. دا کتاب په افغانستان د شوروي اتحاد د یرغل په موده کې افغانستان او سیمې ته د لیکوال د مختلفو سفرونو د لیکنو او د هغه مهال د ځینو عکسونو په بر کې نیوونکی دی. دا کتاب هم د شورویانو سره د شمالي ټلوالې د قوماندان احمد شاه مسعود په اړه ډیر معتبر اسناد ښکاره کوي او د هغه چا له پاره چې غواړي پوهه شي چې احمد شاه مسعود څوک او څه یې کول او څه یې وکړل ډیر ښه او معتبر لاسوند دی.

دا کتاب هم کلونه وړاندې د دعوت رسنیز مرکز له خوا په انګلیسي ژبه چاپ شوی د کتاب مینه وال یې د ۱۵۰ کرونو په بدل کې د دعوت رسنیز مرکز څخه تر لاسه کولای شي. او هم هېوادوالو ته د پوستې د لارې (۱۵۰ + ۵۵= ۲۰۵) کرونو په بدل کې لیږل کیدای شي.

Afghanistan: A Search for Truth

By: Bruce G. Richardson

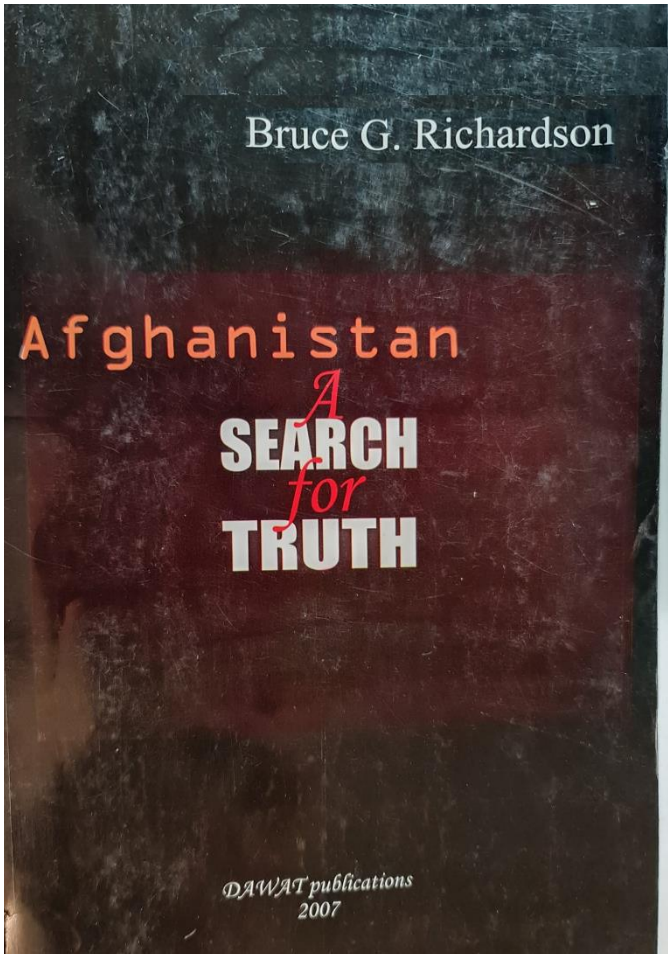

۹/ دا کتاب د امریکايي لیکوال ښاغلی بروی ریچارډسن د کلونو زیار او څېړنو مجموعه ده. کتاب ټول ۴۸۰ مخونه لري او د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د دعوت رسنیز مرکز له خوا چاپ شوی دی. دا کتاب هم د ۶۹ مقالو او څو لیکونو ټولګه ده. لیکوال د افغانستان او افغانانو سره د ډیرې مینې او اخلاص له امله له نورو لویدیځو او امریکایی لیکوالو سره څرګند توپیر لري او د لویدیځ له ګټو زیات یې د افغانستان ګټې محترمې ګڼلې دي. د دې کتاب لوستل د هر افغان په ځانګړې ډول هغوئ چې په انګلیسي پوهیږي او غواړي د خپل هېواد له وروستیو څو لسیزو او د شوروي د اشغال له مهال څخه کره معلومات تر لاسه او ځان باخبره کړي د دې کتاب لوستل ورته اړین دی. دا کتاب د افغانانو غیر افغاني دوستانو ته چې په انګلیسي پوهیږي خورا ښه ډالۍ ده.

دا کتاب هم د ناروې په لیلیستروم ښار کې د دعوت رسنیز مرکز څخه د ۱۵۰ نارویژي کرونو په بدل کې تر لاسه کولای شئ.

او هم یې هېوادوال او مینه وال د پوست د لارې (۱۵۰ + ۱۲۵= ۲۷۵) کرونو په بدل کې تر لاسه کولای شي.

په کابل کې د دعوت رسنيز مرکز دري کتابونه

دعوت رسنيز مرکز وياړي چې د خپلو نورو فرهنگي فعاليتونو په څنگ کې چې هغه د دعوت مجلې خپرول، د دعوت ميډيا۲۴ ويبپاڼې تر څنگ په دې وروستيو يو شمېر په زړه پورې، مهم او ارزښتمن کتابونه د خپلو خلکو د چوپړ له پاره خپاره کړي دي. چې دلته په لنډ ډول د کتاب پېژندنه او د لاس ته راوړلو طريقه او د کتاب بيه او پوستي بيه شوول کيږي.

کله چې طوطي والوت

د ماشومانو دغه پاسني کتاب مينه والي په کابل کې د سروش کتابپلورنځي څخه په لاندې ادرس ترلاسه کولی شئ:

مازيگر کتابپلورنځی - مينه يار مارکېټ - کوټه سنگي – کابل

سروش کتابپلورنځی، مينه يار مارکېټ، د درېيمې ناحيې کوڅې ته نږدې، ميرويس ميدان (کوټه سنگي)، کابل-785200212

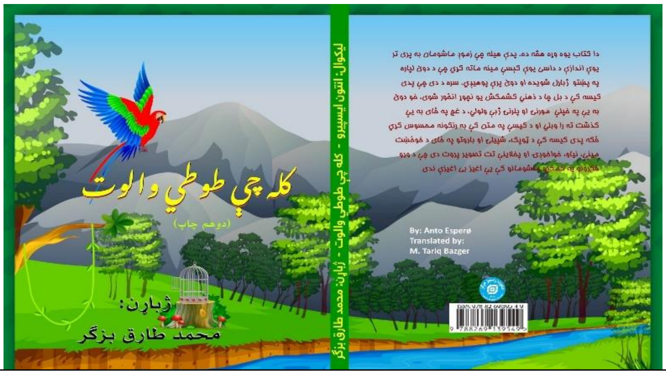

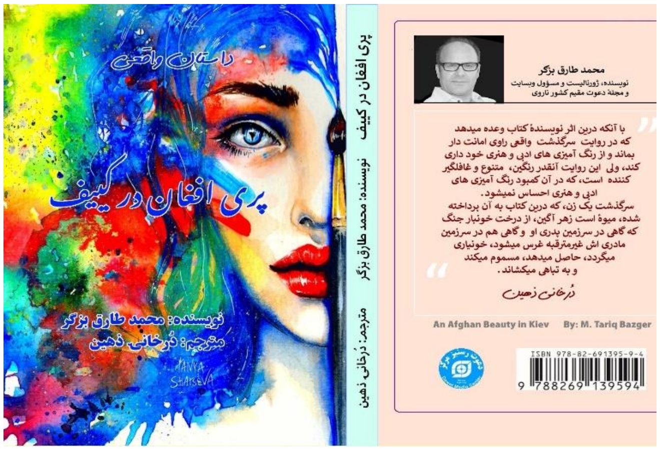

پری افغان در کييف

کتاب داستان واقعی (پری افغان در کييف) را علاقمندان ميتوانند در کابل از کتابفروشي سروش به ادرس ذيل بدست آورند:

کتابفروشی سروش ، مينه يار مارکېټ، د درېيمې ناحيې کوڅې ته نږدې، ميرويس ميدان (کوټه سنگي)، کابل- افغانستان .0785200212

د کييف افغانه بناپېرۍ

د يوې ريښتيني کيسې له مخې ليکل شوی کتاب (د کييف افغانه بناپېرۍ) د لومړي ځل له پاره په هېواد کې چاپ چې تر اوسه په پښتو، دری او انگليسي ژبو خپور شوی، مينه وال کولی شی په کابل کې يې د سروش کتابپلورنځي څخه په لاندې ادرس ترلاسه کړي:

- ❖ مازيگر کتاب پلورځی - مينه يار مارکېټ - کوټه سنگي
- ❖ سروش کتابپلورنځی، مينه يار مارکېټ، د درېيمې ناحيې کوڅې ته نږدې، ميرويس ميدان (کوټه سنگي)، 785200212

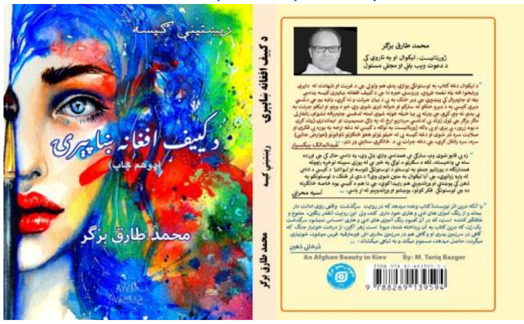

after, he gathered the pilots and said, “Take us somewhere!”
The pilot, under the supervision of the Mujahideen for several days, had prayed for such a moment. Commander Bakhtawar sat in the helicopter and enjoyed an hour-long flight, marveling at the landscape from the air. His smile stretched so wide that he could barely contain his happiness.
After the liberation of each province, immigrants quickly returned to their homeland. Hamesha gul, who was in Lahore, also came back to his province. After a few days, however, life became increasingly difficult for him because the prices of food were extremely high. One day, lost in his thoughts, he suddenly saw a familiar shopkeeper and approached him to complain about his financial struggles.
“Now, you will be helping me,” he said. “A man from your village is now an airport commander.”
Hamesha gul asked, “What is his name?”
“Bakhtawar Khan.”
"Listen, there might be another Bakhtawar. There was only one Bakhtawar in our village, and he used to load wood onto donkeys. There can’t be another Bakhtawar.”
“No, that's him.”
Hamesha gul’s mind struggled to accept that Bakhtawar had become such an important person. Reluctantly, he decided to go to the airport. After some time, he reached there and approached the guard at the entrance.
“Brother! I’m looking for a countryman of ours named Bakhtawar. People say he’s a commander now.”
The guard became furious and quickly began kicking him. After beating him thoroughly, he shouted, “Rude man! He’s the commander of the entire airport, and you just call him Bakhtawar? If you weren’t an old man, I would’ve skinned you with my own hands!”
Hamesha gul was so badly beaten that he was almost in a state of unconsciousness when Bakhtawar came outside with his bodyguards. Seeing Hamesha gul’s condition, Bakhtawar asked the guard what had happened. The guard explained the entire story. At first, Bakhtawar didn’t recognize him, but once he did, he immediately ordered his men to start his treatment.
The next day, as Hamesha gul began to feel better, Bakhtawar greeted him warmly and said, “It’s alright, Uncle Hamesha gul. Don’t be upset, it happens. I’ll take you somewhere after the afternoon.”
Later in the day, Bakhtawar Khan told Hamesha gul to get into a helicopter. Once they were seated, Bakhtawar ordered the pilot to take off and said, “Take us over our village.” They circled their village several times, and as they did, Bakhtawar turned to Hamesha gul and asked, “So, when will you trim my beard?”
“It’s fine; we can deal with that another day, and I wouldn’t even cut your nose, but let me tell you, if God gives something to someone, it can happen in an instant, day or night. This is my personal helicopter. I take it out every day, and finally, God has granted me success.”
Hamesha gul’s mouth fell open in amazement. Everything felt like a dream, but it was real. Comparing Bakhtawar’s current status to his former life of simplicity with his donkey, Hamesha gul felt as if he were witnessing a miracle. Overwhelmed, he exclaimed loudly, “Bakhtawara! If you’re not a saint, you are not less than him!”

The next day, Bakhtawar loaded his wood and headed to the city. Hamesha gul's harsh words had only fueled his dream. Silently, he prayed, "God, make me the owner of a helicopter." He longed for the day sitting on the helicopter, and thereafter I would tell Hamesha gul, "Come and cut your nose."
Time passed, and life took a darker turn when the communists staged a coup on April 27. The event was a disaster, bringing terror and violence as Russian forces entered. Villages were demolished to dust, and Bakhtawar's village, nestled in the mountains, faced relentless airstrikes. Forced to flee with his villagers, Bakhtawar was profoundly affected by the displacement of immigration.
In Peshawar, he found a new happy life, though he constantly missed his village. After a short while, he joined the jihad, acting as a guide for refugees and moving them safely through dangerous areas. Seeing Russian helicopters during the war, he wished deeply for one of his own.
His many years has been passed in jihad and other took advantage from his simplicity. He was sitting till the end, anywhere commanders having operations, while other had already left their places due to heavy firing, but whom would get up Bakhtawar!? During that time, his friends lost their live and martyred. One day, he was coming with a family as security guard that faced a planned attack of the enemies on the way. he bravely escorted a family safe to Pakistan, rescuing them from Russian's violence. The family's elder, connected to a prominent party member, was grateful and promised to reward him. A few days later, Bakhtawar was called to meet with the party's military chief and told him: "Our party will give you arms. You will be our commander. Go and gather your people!" Bakhtawar was overwhelmed with pride and joy, and when he returned to the village with his story and they didn't trust him at the begaining, but many joined him due to his oath.

The boss was astonished to see so many people with Bakhtawar and thought to himself that he truly was a significant leader. He invited his friends to sit in the hall and went alone to the boss's office. He said to him, "Congratulations, Mr. Commander!" and placed two bundles of money in Bakhtawar's pocket, saying, "This is for the special order of the guns."

Worriedly, Bakhtawar asked his boss, "What am I supposed to do with this?"
The boss replied, "It belongs to you. Whatever you wish to do with it is up to you." Seeing his sincerity, Bakhtawar asked innocently, "Please give me a helicopter instead of this money—I love helicopters."
The boss laughed and said, "Bakhtawar! We don't have any helicopters. But if you become powerful in the future, you'll be the one giving us helicopters." The boss shook hands with him, and Bakhtawar left.
From that moment, his luck seemed to come alive. Opportunities flowed to him, and he found intelligent advisors to guide him. He continued his work successfully, almost unaware of his own progress. After some time, the party gifted him a new car in celebration. His growing wealth attracted many group leaders to him. While others worked hard, he reaped the benefits of his title as "commander." Day by day, his reputation increased, and he became a well-known figure in his province.
At the end, most of the country's provinces fell under the coup led by the Khalqwano. During the jihad, Bakhtawar's province also fell. To prevent conflicts among the parties, the government positions were divided among the commanders. Bakhtawar was given ownership of the airport. His party dressed him in military attire, and he became the commander of the airport.
As he toured the airport, he saw helicopters parked there. Overcome with joy, he cried tears of happiness. He nearly kissed one of the helicopters, but his assistant stopped him. Soon

If You Aren't a Saint, You Aren't Less Than Him

Written by: Hafizullah Turab
Translated by: Kalimullah Turab

Due to Bakhtawar's constant chatter, Hamesha gul would have given up cutting hair for the entire village if he could. But he had no other option, as he wasn't skilled enough to take up labor in the city. He could only shave heads, and he couldn't abandon the whole village just because of Bakhtawar. Hamesha gul relied on this work to make a living.

Who was Bakhtawar? His character wasn't less than cartoon of children, with no beauty to redeem him. Though looks or beauties aren't crucial for men, but he had another problem—he was completely foolish.

Every morning, Bakhtawar loaded forest's woods onto his donkey and walked for six hours. By evening, he would return to the village from the city.

Villagers also sold wood, but Bakhtawar's work was strangely unique. He didn't care either blazing summer or rainy winter: People would often tell him:

"Bakhtawar! We're poor too and sell wood, but at least we take care of ourselves. You're treating yourself harshly just to earn forty rupees! Why don't you ask God for help? You won't escape from poverty by this routine."

Upon hearing such talk, he'd spit his snuff and laugh deeply, replying, "You all laugh at me, but I would buy a helicopter. One day, you all will be running after me, and I'll be flying in the air."

The villagers would laugh even more and say, "There he goes with his nonsense again!"

But Bakhtawar would respond, "It's not nonsense! Everything is possible for God. Turning my donkey into a helicopter wouldn't be difficult for Him."

When Bakhtawar would leave, villagers would giggled, "He's started talking nonsense again."

Although Bakhtawar was a simple, decent man, the villagers loved him despite his quirks. Only with Hamesha gul had conflict. Hamesha gul would try to avoid shaving Bakhtawar's beard, knowing he'd talk endlessly about airplanes, a topic Hamesha found exhausting.

Bakhtawar wasn't less than a ghost, as he would return exhausted from the city, he would still go straight to Hamesha gul's house, ignoring his own fatigue. Hamesha gul didn't like these visits and would have done something about them if he could, but as a fellow villager, he couldn't refuse him openly. Bakhtawar would get his beard shaved every two days, filling Hamesha gul's ears with endless chatter. This only increased Hamesha gul's irritation.

One evening, as usual, Bakhtawar sat down, talking about airplanes, while Hamesha gul listened silently. Midway through his shave, Bakhtawar said, "Uncle Hamesha gul, pray for my donkey to turn into a helicopter. It's my big dream to sit in the helicopter and fly! No matter what happens to me after, even if I die."

As always, Bakhtawar continued, "And when that day comes, you'll be shaving my beard in my helicopter!"

Finally, Hamesha gul became impatience. Furiously, he said, "Enough with the helicopter nonsense! Look at yourself—poor as you are, yet you keep talking about helicopters. Rich men cannot buy helicopters, so how will you? Your name changed into 'Helicopter!' in the entire village, Even the children calling you that!"

Any other person would've been offended, but Bakhtawar just laughed heartily, saying, "Everything is possible for God, Uncle Hamesha gul. He can make me fly above the village in a helicopter!"

Hamesha gul grew even more frustrated. He said: "If you ever sit in a helicopter, come back and cut off my nose! Your stupidity has no limit!" With that, he entered into his house.

Doe

*Written By: Hafizullah Turab

Translated By: Kalimullah Turab

The sadness had sealed everyone's lips. His wife wept quietly in her heart, mourning their misfortune. She tried to reassure herself but found no peace. In desperation, she prayed fervently to God for his safe return. In the afternoon, God accepted her prayers, and Jani Uncle entered the house holding his gun. The children rushed to him and stood frozen for a moment. As they noticed their father's empty hands, one of them asked,
"Father! Haven't you brought me a pigeon?"
Before he could answer, his mother interrupted and said angrily:
"Be grateful that he came back alive."
At that moment, Uncle Jani settled beside the wall and let out a heavy sigh, his heart weighed down with sorrow. Observing his uncertain melancholy, Badrey spoke to him with genuine sympathy:
"God has mercy on us. Do you know what happened today? Listen to me! I am telling you that you should stop hinting. "The waterpot doesn't break all the time".
Jani Uncle remained silent and didn't respond. His child, too, was astonished. They had never witnessed their father in such a state of sorrow before. The silence lingered for a long time. His wife finally asked in a soft voice,
"Is everything okay? Why are you so sad?"
"Yes, everything is fine. But I saw something strange today that, God knows, I may never forget for the rest of my life."
Everyone was staring at him, and his wife asked him worriedly,
"What was it?"
"Wife! I had seen the airstrikes of Russia. Today, when I saw the airstrikes from modern airplanes, I thought they had utterly transformed the face of White Mountain. I can hardly comprehend how I managed to reach a large rock".
Heavy bombing began on all the peaks and valleys of White Mountain. After three hours, the airplanes started bombing the other side of the mountain. I looked down, but the valleys were invisible, covered entirely in dust and smoke. For a moment, I thought of escaping through the valley once the dust settled. Then, I saw a doe emerge from the dust. She would fall after taking a few steps, then glance at the sky, perhaps checking if the planes were still there. She would stand up, walk a little, and fall again. She repeated these many times. I was amazed that how much knowledge God had given her in such situations.
I raised my gun, intending to shoot her, but as I reflected on the violence of the day and her evident suffering, I wondered how much fear she must have felt. Despite knowing I had spotted her, she continued to move toward me. I was stunned. When she was about forty steps away, she paused. I stepped away from the large rock, scanned my surroundings cautiously, but the doe was no longer in sight. As I made my way toward the valley, I heard a stone falling sound. I froze, quickly glancing to my right. There, in a higher spot, I noticed a narrow cave. The doe was slowly making her way toward its entrance, crawling on her chest.
I quickly hid behind the large rock again. The doe fell several times as she tried to climb. The path leading to the cave was made of soft sand. She was utterly exhausted, her tongue hanging out in weariness, and her breath came in labored gasps. Yet, despite her fatigue, she refused to give up.
I couldn't wait any longer. I was determined to slip behind the large rock and catch her the next time she lifted a leg, ensuring she wouldn't tumble into the valley below. Rising to my feet, I made my way toward her carefully. The path between us was winding, so it took a few moments to reach the spot. When I finally arrived, I saw something that I will remember for the rest of my life.
The doe had reached the mouth of the cave, where her fawn anxiously circled her. Several times, the young one licked its mother's face, desperately trying to reach her nipples, but her body lay flat, and her nipples were positioned in such a way that the fawn couldn't latch on. The doe was dead, yet milk still dripped from her nipples onto the sand!!!

But I go to night school." His desire to learn is unmistakable. On days when he doesn't have work, he helps his friends with their studies. "When I am home, my friends come to my house, and I teach them. Their parents are very kind and help us. Some of my friends are younger than me, and they say, 'We don't have a teacher, but we have you.'"
Jamshid dreams of becoming a teacher someday. But the obstacles standing in his way are immense. He loves drawing and playing cricket, but as he himself says, "These things are not easy for me." The harsh reality of survival takes precedence over any childhood dreams.

A Growing Crisis

Jamshid's story is not unique. In Kabul, countless children like him are being forced into the labor force, often working in dangerous conditions. Many have no family guardians, while others, like Jamshid, have large families dependent on their income. These children collect plastic and other trash to sell in a desperate attempt to cover their families' basic needs.
Social experts in Afghanistan have repeatedly raised alarms over this growing issue. Ahmad Habib Hasrat, a social affairs expert, points to the underlying causes of child labor. "Children are vulnerable in Afghan society, and the authorities must pay serious attention to them. Children should not be deprived of their rights to life, education, security, protection, freedom of expression, and play. All children should have access to these rights."
Hasrat adds that poverty, unemployment, and a lack of government support are the primary drivers of child labor in Afghanistan. "In societies with poverty and social and economic issues, children's rights are violated. The main causes are economic problems, domestic violence, wars, armed conflicts, and exploitation," he says. Families are often forced to send their children to work due to financial pressures.
The psychological toll on these children is immense. Marsal Mousavi, a psychologist, notes that children working on the streets face daily mistreatment and violence, which leaves lasting emotional scars. "Mistreatment and violence against these children create a sense of inferiority and resentment in them, which can lead to depression in the future. Children involved in hard labor, begging, or collecting trash on the streets are vulnerable to falling into the hands of mafia groups, which poses great danger to their future."
Physically, the risks are equally severe. Dr. Abdullah Sahar, a pediatrician, warns that children collecting trash are susceptible to various infectious diseases. "Many children working on the streets or collecting plastic from the trash are at risk of infectious diseases such as anthrax, tetanus, black plague, and skin allergies. They are also prone to respiratory illnesses."
The Taliban's interim government, which took control of Afghanistan in 2021, has attempted to address the issue of child labor, but their efforts have been no enough. Samiullah Ebrahimi, a spokesperson for the Ministry of Labor and Social Affairs, says that it is the ministry's responsibility to protect orphaned children. "The Ministry of Labor and Social Affairs considers it its responsibility to address the problems of orphaned children. For this purpose, orphanages have been established where children are provided with shelter, and their education and health are also taken care of."
Ebrahimi also mentioned that the ministry has formed a committee to collect child beggars from the streets, but he did not provide specific figures on how many children have been helped by this initiative. Meanwhile, international organizations estimate that as many as 3.7 million children are currently engaged in child labor across Afghanistan.
According to Save the Children, over a third (38.4%) of children surveyed in Afghanistan have been forced into labor to support their families, as poverty and hunger have surged in the two years since the Taliban took power.

A Bleak Future?

The future for children like Jamshid remains uncertain. As long as economic hardship continues to grip Afghanistan, and without stronger protections for children's rights, the cycle of poverty and child labor is unlikely to be broken.
For Jamshid, the daily grind of collecting plastic is both a burden and a necessity. Yet, despite the hardships he endures, he remains hopeful. "I love studying, and I want to become a teacher one day," he says with quiet determination.
His words serve as a poignant reminder of the dreams and potential that lie within every child, even those working in the streets of Kabul.

a legitimate power in Afghanistan. Such engagement would not equate to an endorsement of their ideology but would reflect a realistic assessment of U.S. national interests. By minimizing costs and avoiding direct military involvement, the U.S. could maintain influence in the region while avoiding the pitfalls of the past.

Conclusion: A Cost-Effective Strategy in an Uncertain World

Given Trump's past policies and statements, it is unlikely that he would support an expensive and potentially disastrous attempt to reestablish a coalition of discredited warlords in Afghanistan. While figures like Ahmad Massoud continue to seek international support and maintain connections with U.S. politicians like Michael Waltz, their influence in Afghanistan is negligible. Instead, a strategy of pragmatic engagement with the Taliban—leveraging their control for U.S. strategic interests in the region—aligns more closely with Trump's foreign policy ethos. In a world of shifting alliances and evolving threats, a new Trump administration would likely favor cost-effective measures that prioritize stability and security over ideological missions, reflecting a hard-nosed realism that has long been absent from U.S. policy in Afghanistan.

This approach may not be without controversy, but it acknowledges a truth that many policymakers have been reluctant to accept: the era of American-backed nation-building in Afghanistan is over, and it is time to adapt to the new reality.

Support Dawat Media Center

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month. Thank you

DNB Bank AC # 0530 2294668
Account for international payments: NO15 0530 2294 668
Vipps: #557320

Children of Kabul: Forced to Work Instead of Play or School

By Humayoon Babur

On the crowded streets of Kabul's Chahar Asiab District, where children should be carefree and full of dreams, many are instead trapped in the harsh realities of survival. Forced into dangerous labor, they sift through trash, working tirelessly to support their families.

In a country beset by economic collapse and political instability, their plight is a heartbreaking testament to a system that has failed its most vulnerable, leaving these children to endure an unforgiving world on their own.

According to the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 19% of children in Afghanistan are involved in child labor.

Jamshid, a 13-year-old boy from the Char Asiab district, is one of the many young faces of Kabul's child labor crisis. His days are not spent in classrooms or playgrounds but in the city's streets and trash heaps, collecting plastic bottles and other sellable items. Dressed in tattered clothes and worn-out sandals, Jamshid quietly goes about his day, his small hands rummaging through garbage bins to find anything that might help him earn a little money for his family.

“There are 12 of us at home—four sisters, four brothers, my grandmother, grandfather, and my parents. My father is disabled, and I collect bottles to support my family,” Jamshid told my colleague, Abdullah, who met the boy while he was working.

Jamshid's story is both heartbreaking and emblematic of the struggles many Afghan children face. His father's disability has left the family without a primary breadwinner, forcing Jamshid to shoulder the burden at an age when most children are still learning to read and write. For him, life is an endless cycle of walking through Kabul's streets, searching for discarded plastic bottles he can sell.

When asked about school, Jamshid's voice grew heavy with emotion. "I used to go to school, but now I can't because I have to work and bring food home.

The warlords of the Northern Alliance, bolstered by billions of dollars in U.S. funds, managed to oust the Taliban but at a significant cost. Many of these warlords, notorious for their corruption, brutality, and exploitation, were rewarded with political influence and wealth. Over time, their governance led to widespread disillusionment among the Afghan populace, creating a power vacuum that the Taliban eventually filled as they regained influence and territory.

Trump's Record: Opposition to Expensive Foreign Adventures

Donald Trump's first administration was marked by a clear stance on U.S. foreign policy: avoid prolonged conflicts, reduce unnecessary expenditures, and refrain from nation-building. Trump's rhetoric was often rooted in a desire to avoid the "endless wars" that had drained American resources and credibility. His 2020 agreement with the Taliban to withdraw U.S. troops from Afghanistan highlighted a shift toward pragmatic disengagement, recognizing the Taliban's undeniable power and focusing on what he perceived as America's core strategic interests. This approach aligns with his broader foreign policy philosophy of prioritizing American interests over idealistic but often impractical goals of spreading democracy in hostile regions.

Ahmad Massoud and the Old Opposition: A Fading Influence

In recent years, Ahmad Massoud has attempted to garner international support, meeting with influential U.S. figures, including Representative Michael Waltz, who is reportedly under consideration as a potential National Security Advisor in a future Trump administration. However, the political reality in Afghanistan has dramatically shifted. Massoud and other opposition figures, representing the old Afghan warlords, have no significant foothold in contemporary Afghanistan. Their historical reputation for corruption and ineffectiveness, coupled with the lack of a significant military presence or controlled territory, and ties to Iran makes them an unlikely choice for future U.S. backing, especially given Trump's inclination to avoid costly foreign entanglements.

The Current Afghan Opposition: A Weak and Corrupt Legacy

The old Afghan opposition—largely made up of warlords and corrupt ineffective technocrats who once wielded significant influence—is politically irrelevant. Their corruption, inability to govern effectively, loyalties and ties with Iran, and decades of infighting have left them with little credibility or support among Afghans. Unlike the early 2000s, when U.S. airpower and financial aid could prop up these figures, the geopolitical realities have changed. The Taliban's control over Afghanistan is not only more robust but also more organized than it was during the U.S. invasion. A Trump-led administration, known for its aversion to failed political projects and military entanglements, would likely view any effort to bring these figures back into power as a costly, outdated, and futile exercise.

The Pragmatic Path Forward: Engagement with the Taliban

Instead of resurrecting a deeply unpopular, untrustworthy, and ineffective opposition, a Trump administration might choose a pragmatic rapprochement with the Taliban. Such a strategy could serve multiple purposes. By engaging with the Taliban, the U.S. could secure a foothold in a strategically critical region without massive military or financial commitments. Moreover, the Taliban could be a useful counterweight against other regional adversaries, particularly Iran, which has expanded its influence in Afghanistan during and since the U.S. withdrawal. With minimal investment, the U.S. could potentially leverage the Taliban's established control to counterbalance Iranian influence and address other regional threats.

Realpolitik Over Idealism: A Shift in U.S. Foreign Policy

The traditional approach of backing corrupt warlords in the hope of fostering a stable democracy has failed in Afghanistan. The U.S.'s expensive nation-building efforts have only highlighted the limitations of relying on factions with little popular support and a history of mismanagement. A Trump administration's potential return to power would likely reinforce a shift away from idealism and toward realpolitik—recognizing the realities on the ground and prioritizing stability over the pursuit of democratic ideals in regions where such efforts have proven counterproductive.

The pragmatic choice, then, would be to acknowledge the Taliban's control and attempt to engage them as

In the aftermath of the raid, the devastation was compounded by the arrival of ISIS fighters, who burned homes and further terrorized the community. "The foreign forces and ISIS broke us," Wahid laments. "We've been left to pick up the pieces on our own."

Despite the overwhelming challenges, the family clings to the values Mida instilled in them. "My father always told us to avoid hatred and conflict," says Shaista. "He wanted us to live with harmony and love, even after all we've been through."

As Afghanistan grapples with its turbulent present under Taliban rule, families like Mida's represent both the pain of the past and the resilience needed to move forward. The villagers of Wodisaar continue to call for development and support, not just from the Taliban government but from the global community.

"We need schools, healthcare, and opportunities," says Wahid. "Without them, the cycle of violence and poverty will never end."

As the eighth anniversary of that tragic night approaches, the story of Mida Gul and his family serves as a somber reminder of the human cost of war. It is a call to remember those who paid the ultimate price for ideals they believed in and to demand justice for the countless others whose voices remain unheard.

For Shaista, the memory of his father's dream provides a glimmer of hope in an otherwise bleak reality. "He believed in peace and education," he says. "Maybe one day, we can honor his memory by building the future he always envisioned for us."

But until then, the wounds of that night remain unhealed, and the family continues to bear the weight of a tragedy that should never have happened.

Despite Afghan Opposition's Optimism Over Michael Waltz, a Trump Administration Is Likely to Take a More Pragmatic Path

By: Ahmad Fawad Arsala

In recent years, the United States has grappled with the consequences of its foreign interventions, particularly in Afghanistan, a nation long fraught with political instability and warlordism. The Taliban's resurgence and firm control over Afghanistan underscore a changing geopolitical landscape. Given

former President Donald Trump's outspoken views on disengaging from costly wars, minimizing foreign expenditures, and his general opposition to the neoconservative agenda, it is unlikely that another Trump administration would attempt to resurrect the old order of warlords and fragmented power structures that defined Afghanistan two decades ago.

A Historical Perspective: Costly Wars and the Rise of Warlords

The United States initially became embroiled in Afghanistan with the goal of toppling the Taliban government after 9/11. A key factor in this effort was the support given to the Northern Alliance, a coalition of anti-Taliban factions. The Northern Alliance only succeeded in capturing Kabul in the aftermath of 9/11 due to substantial U.S. airpower, a massive bombardment campaign, and significant financial backing. These resources allowed the Northern Alliance, which had controlled a small territory and commanded a relatively limited number of fighters, to gain a strategic advantage. In stark contrast, Ahmad Massoud—son of the legendary commander Ahmad Shah Massoud—has no comparable territory or forces today.

Shaista Gul, his eldest son, remembers his father's unwavering commitment to education and peace. "He used to tell us that education was the key to a better future," Shaista says. "He dreamed of seeing us become doctors, engineers—people who could make a difference."

But those dreams were stolen in an instant.

At just nine years old, Shaista was injured in the blast that night. He vividly recalls the terror, the loss, and the confusion of being thrust into a role far beyond his years. "After my father was killed, I had to grow up quickly," he says. "I started helping my grandfather with farming, collecting fodder for the animals, and trying to keep the family afloat."

The years since the raid have been marked by relentless hardship for the family. Mida Gul's death left behind two widows and ten children, all under the care of his elderly father, Mia Noor. With no government support and no breadwinner, they have struggled to make ends meet.

"Some local leaders claimed they secured government assistance for us," says Mia Noor. "But we never saw a single penny. We were abandoned."

Shaista, now a young man, speaks of the crushing weight of responsibility. "I work every day in the fields and do whatever I can to support my siblings and grandfather," he says. "But no matter how hard I try, it feels like I'm stuck in a cycle I can't escape."

The financial strain is compounded by the emotional toll. "Every time I see schoolchildren in Jalalabad, I wonder what my life could have been if my father were still alive," Shaista reflects. "He wanted so much for us. Now, I can only dream of what might have been."

Justice Denied

Despite public acknowledgment of the victims' innocence, accountability for the raid remains elusive. The Zero Two unit's operations, often conducted with the support of foreign forces, were notorious for their lack of transparency and disregard for civilian lives.

"These incidents were not isolated," says Nangarhar-based political analyst Sherzai Khalili. "Night raids like this one left a deep scar on Afghan society. Families were torn apart, and communities were destabilized. These actions must be documented and brought before international courts."

While some foreign governments have admitted to war crimes in Afghanistan, including Australia and Canada, justice for victims like Mida Gul's family remains a distant hope.

"We need the international community to step in," pleads Mia Noor. "We don't just want compensation—we want accountability."

The raid on Wodisaar was not an isolated tragedy. Villagers recall that 15 people were killed that night, many of them farmers who had been working their fields. "They weren't fighters," says Wahid, a neighbor. "They were just villagers trying to survive."

Justice Denied: The Lingering Scars of a Tragic Night in Afghanistan

By: Humayoon Babur

In the quiet village of Wodisaar, nestled within the Sherzad district of Nangarhar province, life carries on in a muted rhythm. Children play among fields, and elders gather under ancient trees, but the scars of a violent past linger just beneath the surface. For one family, the memories of a single night eight years ago remain a raw and open wound—a night when bullets tore apart their lives and dreams.

That night, the Zero Two unit, an elite Afghan paramilitary force working in conjunction with foreign forces, stormed the home of Mida Gul, a staunch supporter of the Republic government of Afghanistan. It was a raid that left three innocent family members dead and shattered the fragile fabric of their existence.

The memory of that fateful evening is seared into the

minds of those who lived through it. As the village lay cloaked in the stillness of night, a thunderous explosion broke the silence. The gates of Mida Gul's home were blown apart by a bomb, throwing the household into chaos.

"We woke up to the sound of the blast," recalls his father, Mia Noor Gul Baba. "They stormed into the house, dragging us outside and pointing guns at us." His voice falters as he describes how the family was herded into a single room, with warnings not to move. "We were locked inside while my sons and grandson were left in another part of the house. We couldn't do anything but wait and pray."

Gunfire soon erupted, echoing through the night. When the family was finally allowed to leave the room, the grim reality awaited them. Mida, his brother, and his nephew lay lifeless, their bodies riddled with bullets.

"My son was innocent," whispers Mia Noor, his eyes brimming with tears. "He was no fighter. He only wanted peace and a better future for his children."

A Father's Dreams, a Family's Nightmare

Before his death, Mida Gul had been a man of vision and hope, carrying his voter ID card as a badge of honor in an area where such actions could invite fatal consequences. In the Taliban-dominated Sherzad district, obtaining a voter card was a dangerous act of defiance, yet Mida believed in the power of democracy and the promise of the Republic.

Iran's Syrian Gamble: A Strategic Catastrophe in the Wake of Assad's Collapse

Ahmad Fawad Arsala

The rapid collapse of the Assad regime in Syria marks not just a seismic shift in the Middle East's power dynamics but also a catastrophic failure for Iran's geopolitical ambitions. Iran's extensive financial and military investments in Syria—estimated at tens of billions of dollars—may ultimately yield nothing but economic ruin and political isolation.

Reports circulating on Iranian social media suggest that Syria's debt to Iran exceeds $30 billion, a staggering sum in a country where millions of citizens struggle with inflation, unemployment, and crumbling infrastructure. Former Iranian lawmaker Bahram Parsaei's recent remarks that the actual figure may be even higher only underscore the opaque and reckless nature of Tehran's intervention in Syria. Meanwhile, Syrian opposition sources estimate that Iran's total expenditures since 2011 have surpassed $50 billion—a number that, if accurate, represents a colossal gamble with Iranian taxpayer money.

The human and material costs of Iran's involvement go beyond mere dollars and cents. The Quds Force, the elite arm of the Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC), has spearheaded Iran's military operations in Syria. These efforts have included deploying foreign fighters such as the Zaynabiyoun Brigade, composed primarily of Pakistani Shia recruits, and the Fatemiyoun Division, made up of Afghan Shia migrants. These units, often drawn from impoverished and vulnerable communities, have been thrown into some of Syria's most brutal battlefields as part of Iran's proxy war strategy.

Moreover, Iran has utilized Syrian territory as a strategic hub to bolster and equip its regional proxies, including Hezbollah in Lebanon, Hamas in Gaza, and fighters in Yemen. By leveraging Syria's geographical position, Tehran has facilitated the transfer of advanced weaponry, funds, and training to these groups, further entrenching its role as a destabilizing force in the region. However, the loss of Syrian territory has dismantled this logistical network, striking a severe blow to Iran's ability to project power through its proxy forces.

Despite these sacrifices, Tehran's involvement has yielded few tangible benefits. Instead, Iran finds itself increasingly isolated, with its regional influence waning and its resources drained. The collapse of the Syrian regime has turn Iran's multibillion-dollar investment into a monument of strategic folly—a glaring example of overreach by a regime more interested in ideological adventurism than the welfare of its own people.

Adding insult to injury, recent footage showing the Iranian embassy in Syria being trashed and large images of assassinated leaders Qassem Soleimani and Hassan Nasrallah being torn down highlights the growing animosity toward Iran's presence. Deputy Foreign Minister Abbas Araghchi's acknowledgment that civilians appeared to be involved in the embassy's desecration is a stark reminder of the depth of anti-Iranian sentiment in the region.

Iran's leaders must confront a harsh reality: their gamble in Syria has failed. The regime's survival remains tenuous, and the costs of propping it up have pushed Iran closer to economic collapse. As the Assad government has collapsed, so too does the myth of Tehran's strategic infallibility. For a nation already burdened by sanctions and domestic unrest, the Syrian quagmire is not just a foreign policy disaster but a national tragedy.

has consistently worked to destabilize the country by supporting sectarianism and extremism.

The funds poured into Afghanistan by the US, meant to build infrastructure, support education, and strengthen governance, were often hijacked by corrupt officials with close ties to Iran. Figures like Pedram, who played both sides—profiting from Western aid while secretly aligning with Iran—represent the failure of Afghanistan's political class to create sustainable governance.

Iran's backing of the Taliban in recent years, despite its earlier hostility toward the group, shows the extent to which Tehran is willing to manipulate Afghan politics to advance its own objectives. Through financial support, clandestine weapons supplies, and covert alliances, Iran has ensured that Afghanistan remains unstable, preventing it from aligning fully with Western powers or emerging as an independent regional actor.

Hezbollah and Iranian Influence: Nasrallah as a Symbol

Sayyed Hasan Nasrallah, the leader of Hezbollah, has long been one of Iran's most significant regional allies. Hezbollah, which operates as both a political party and a militant organization in Lebanon, has been instrumental in spreading Iran's influence across the Middle East. By supporting Nasrallah and Hezbollah, Iran has maintained a strategic foothold in key regional conflicts, from the Syrian Civil War to the Israeli-Lebanese conflict.

Nasrallah's death would be seen as a significant blow to Iranian ambitions, as he has served as a symbol of resistance against Western powers and a key player in Iran's strategy of asymmetrical warfare. The fact that Pedram, a prominent Afghan politician, publicly mourns Nasrallah's death is telling. It reveals not only a shared ideological alignment but also a broader geopolitical alliance between Iran and influential Afghan figures.

By supporting Nasrallah, Pedram aligns himself with Iran's anti-Western narrative and underscores his personal and political ties to a regime that has consistently worked to destabilize both Afghanistan and the broader region. The glorification of figures like Nasrallah in Afghan political circles, therefore, is not just about personal admiration—it is part of a calculated effort to maintain Iran's influence in Afghanistan, even as the country struggles with its own internal challenges.

Conclusion: Iran's Undermining of Afghanistan's Future

Iran's role in the destabilization of Afghanistan is multifaceted, encompassing political manipulation, financial corruption, and the promotion of extremist factions. Figures like Latif Pedram, who have capitalized on US funds while fostering ties to Iran-backed terrorist organizations like Hezbollah, serve as stark examples of how corruption and foreign influence undermined Afghanistan's prospects for stability.

The US, while investing heavily in Afghanistan's reconstruction, failed to recognize the extent to which its funds were being siphoned off to support individuals who were, in reality, aligned with terror-sponsoring states. By enabling corrupt politicians to maintain their power, Afghanistan's leadership—bolstered by Iranian support—created a toxic political environment where sectarianism and foreign allegiances took precedence over national unity and democratic reform.

As Afghanistan faces a new chapter in its history, it is crucial to recognize the role that external actors, particularly Iran, played in shaping its political landscape. The continued influence of figures like Pedram and the glorification of individuals like Nasrallah demonstrate that the fight for Afghanistan's future is not just an internal struggle—it is also a battleground for competing regional powers looking to exploit the country's vulnerabilities for their own gain.

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month. Thank you

The Role of Iran in the Destabilization of Afghanistan: Corruption, Sectarianism, and the Ties Between Figures Like Latif Pedram and Sayyed Hasan Nasrallah

By: Ahmad Fawad Arsala

A recent post on X by Latif Pedram, a former communist turned sectarian leader in Afghanistan, sheds light on the deep-rooted corruption that plagued the former Afghan government. Pedram's message, in which he mourns the death of Hezbollah's leader, Sayyed Hasan Nasrallah, serves as an important lens through which we can examine the influence of Iran and the misuse of US funds that contributed to Afghanistan's instability.

The post reads:

"It is with deep regret that I have learned of the martyrdom of Sayyed Hasan Nasrallah, the leader of Lebanon's Hezbollah, as a result of an airstrike by the occupying Zionist regime. This dedicated mujahid and tireless fighter, who steadfastly stood against imperialism and colonialism, has left the people of Lebanon and Palestine with a legacy of honor. There is no doubt that the path of this great fighter will continue, with many committed to following in his footsteps. I extend my heartfelt condolences to all the fighters and mujahideen who cherished this remarkable man."

Pedram's words reveal his admiration for Nasrallah and Hezbollah, a group with extensive ties to Iran. His sentiments, however, go beyond mere sympathy—they signify the connections that powerful Afghan figures like Pedram maintained with Iranian-backed terrorist organizations. Iran's influence in the region, particularly through its support of Hezbollah and its entanglement in Afghanistan's political landscape, is part of a larger web of corruption, sectarianism, and foreign manipulation that undermined Afghanistan's sovereignty for years.

Latif Pedram: A Case Study in Corruption and Sectarianism

Latif Pedram is a well-known figure in Afghan politics. Once a self-proclaimed communist, Pedram eventually transformed into a sectarian leader under the banner of democracy. For over 20 years, he benefited from US funds funneled into Afghanistan under the guise of national rebuilding. However, instead of using this financial aid to support democratic institutions or promote national unity, Pedram capitalized on it to further his own agenda—aligning himself with foreign actors such as Iran, all while promoting divisive sectarian ideologies.

His recent post mourning Nasrallah's death is emblematic of how Afghan leaders with connections to terrorist organizations managed to exploit their positions for personal and political gain. Pedram's ties to Iran, which has long used Hezbollah as a proxy in its regional power struggles, expose how Afghanistan's corrupt elite turned their backs on genuine democratic reforms in favor of serving foreign interests.

Pedram's sympathy toward Nasrallah, Hezbollah's leader, highlights the Iranian regime's influence on Afghan political figures. Hezbollah is notorious for its role in spreading Iranian ideology and destabilizing regions through proxy wars, particularly in Lebanon and Syria. By associating himself with Nasrallah, Pedram reveals his tacit endorsement of Iran's larger ambitions and its strategy of using extremist factions to weaken neighboring states.

The Role of Iran in Afghanistan's Destabilization

Iran's meddling in Afghanistan has a long and complicated history. Throughout the years, Iran has used political, financial, and military influence to cultivate relationships with Afghan elites, warlords, and sectarian leaders. Iran's support of groups like Hezbollah has extended to individuals like Pedram, who are seen as useful in furthering Iran's broader regional agenda.

While Iran presented itself as a partner in Afghanistan's reconstruction, it simultaneously undermined this process by backing factions that fueled internal divisions. Rather than promoting a unified, democratic Afghanistan, Tehran

severe birth defects and cancers. His response? 'Oh, they will definitely do all of those things. Afghans are too stupid to know the difference, and by the time the kids are born deformed, we will be long gone.'" Her voice faltered as she added, "Afghanistan will lose in the long term."

These concerns echo a pattern seen across the globe, where China's BRI projects have left countries burdened with unsustainable debts, strip-mined resources, and a trail of environmental devastation. Jill drew comparisons to Africa, where Chinese investment in infrastructure often serves to facilitate access to mineral deposits rather than genuinely develop the local economy. "It's happening here," she said grimly. "If Afghanistan remains isolated, in 30 years, it will be strip-mined and polluted into oblivion."

David Morris, a former Australian diplomat who recently completed his PhD on the risks of interdependence on the Belt and Road Initiative, offered additional context. He explained, "There are several trends at play. Chinese businesses are expanding into regions like Central Asia, looking for economic opportunities. Sometimes these projects are commercially driven, sometimes policy-driven. The BRI is a mix of both, but there's a misconception that all Chinese involvement is about policy influence. It's more nuanced than that."

Morris was careful to point out that while China is a major player, the sovereign states involved, including Afghanistan, are not passive actors. "Countries like Afghanistan enter into these agreements with their eyes wide open. They understand that infrastructure projects need to pay off in the long run to avoid debt traps. But there are risks, of course. Infrastructure projects of this scale often run over cost and face local governance and security issues. The key is how well governments manage these challenges."

He also noted the changing security dynamics in the region, particularly with Russia's waning influence. "While Russia still poses a security dilemma, states are looking to diversify their security partnerships. China, while cautious, supports the territorial integrity of these states and could become a more welcome partner, especially as Russia's grip loosens."

However, both Jill and Morris agree on one thing: the relationship between China and Afghanistan is purely transactional. "Neither side particularly likes or respects the other," Jill remarked. "But the Taliban need investors, and China wants access to Afghanistan's minerals. It's a relationship of necessity."

As Afghanistan grapples with its new political reality and the influx of foreign investment, as the Taliban moves to join the BRI, the question remains: what will be left in the wake of these deals? Infrastructure might bring jobs in the short term, but at what cost to the country's long-term sustainability and the well-being of its people?

The Hidden Costs of China's Infrastructure Boom in Afghanistan

By: Humayoon Babur

Oct21, 2024

A couple of years ago, I was sitting in our office, Koti Sangi in the west of Kabul when, during a roundtable discussion, someone kiddingly asked, "How's the highway construction going?" Saleem Parwani 55, our staff driver, chuckled and replied, "Well, we're running low on donkeys too." Intrigued, I asked, "Why is that?" His response took me by—surprise.

The answer was both revealing and unsettling. A man from the Mahipar mountains, where Chinese construction teams have been working on roads, shared a story that shed light on a hidden consequence of development. "The Chinese eat everything with four legs except tables—and everything that flies except airplanes," someone quipped.

He recounted how poor villagers had been selling their donkeys to the Chinese laborers so they could eat the meat—donkeys that were once a lifeline for these communities, relied upon for transportation and farming.

It brought to mind an incident a few years ago when China's Xinjiang Beixin Road and Bridge Group Co. Ltd. was constructing the Kabul-Jalalabad highway. The pace of progress seemed unstoppable, but at what cost? While the roads are being built, traditional ways of life are slowly eroding, with locals trading away their livelihoods for short-term gain.

Jill Suzanne Kornetsky, a social entrepreneur and nonprofit founder in Afghanistan, explained further, reflecting on the political backdrop to this transformation. "For starters, there was no real power vacuum after the Taliban took over. This wasn't a situation where the ruling government was toppled, leaving a leadership gap. The Taliban were ready—more ready than anyone expected. They entered Kabul with inventory lists for every ministry, tracking everything down to vehicles owned by former Government of the Islamic Republic of Afghanistan (GIROA) politicians. They knew who lived where and who held which security positions. Their preparedness caught many by surprise."

Her insights painted a complex picture of the current situation in Afghanistan, especially when discussing the country's readiness to join China's Belt and Road Initiative (BRI). "Readiness to join BRI," she emphasized, "isn't just about holding meetings or maintaining security. It's about whether the Taliban can demonstrate that they can operationalize massive infrastructure projects across provinces. Look at Qosh Tepa or the post-2021 completion of other large-scale road projects—these examples show that they are indeed capable.

Any corruption that might be happening is controlled enough not to jeopardize the future of the project. Regional actors and China, frankly, don't care if the Taliban favor their own families or other Taliban members for contracts. GIROA did the same, but worse. The difference is, GIROA took too much, too fast, and killed the cow by starvation. The Taliban, it seems, are trying not to make that same mistake."

Jill also explained the broader geopolitical implications. The U.S. has no control over China's activities here, particularly not in mining. "Just look at the $6 billion in mining contracts the Taliban signed this year—most with Chinese companies. And you'll see Chinese businessmen around Kabul. The irony is, China had no problem with NATO being here. In fact, they were happy to let NATO handle security, pay for roads and electrification, and build infrastructure that China now benefits from. China is driving on American-funded roads and charging their phones using American-funded electrification while they mine Afghanistan's minerals without paying for any of it."

But Jill's concerns run deeper than just economic opportunism. She is worried about the long-term impact on Afghanistan's environment and people. "I once spoke with a Chinese trade representative here," she recalled. "I told him I was concerned about how they would be mining gold—likely using open cyanide pits. This method pollutes the water, kills river ecosystems, and poisons communities, causing

deteriorating situation in Lebanon, is struggling to maintain its status as a regional powerhouse. For a regime that prides itself on exporting revolution, this is an existential threat.

Externally, Iran's ability to sustain its proxy networks is rapidly diminishing. Iranian-backed militias in Syria are defeated and in Iraq they are increasingly disorganized and vulnerable. The fall of Assad has severed their supply lines, and the lack of Russian coordination has left these groups exposed to U.S. and Israeli operations.

The Trump Administration's Path Forward

The Trump administration must act decisively to exploit Iran's vulnerabilities. Rubio and Waltz have the right mindset for this moment—aggressive, unapologetic, and laser-focused on dismantling Iran's regional influence. Here's how:

1. **Intensify Maximum Pressure**
   The "maximum pressure" campaign must go into overdrive. Sanctions targeting Iran's energy sector, financial institutions, and key industries should be tightened further. Any loopholes exploited by Tehran to sustain its crumbling economy must be sealed. By suffocating Iran's financial lifelines, the U.S. can accelerate the regime's downward spiral.
2. **Target Proxies Relentlessly**
   Iranian-backed militias in Syria, Iraq, and Yemen must be dismantled. The U.S. and its allies should prioritize airstrikes, cyber operations, and covert actions to degrade these groups' capabilities. With Hezbollah already weakened, eliminating its remaining operational capacity should be a top priority.
3. **Strengthen Regional Alliances**
   The U.S. must deepen its security ties with Israel, Saudi Arabia, and other Gulf states. Enhanced military aid to Israel, including advanced missile defense systems, will ensure it remains capable of countering Iranian threats. Simultaneously, bolstering Saudi and Emirati defenses against Iranian-supported Houthi rebels in Yemen will further isolate Tehran.
4. **Stabilize post-Assad Syria**
   The fall of Assad presents an opportunity to reshape Syria's future without Iranian interference. By supporting moderate factions and maintaining a U.S. military presence, Washington can ensure that Iran is permanently excluded from rebuilding its influence in the region.

Risks Worth Taking

Critics will argue that escalating pressure on Iran risks pushing the regime toward more aggressive behavior, such as accelerating its nuclear program or increasing proxy attacks. While these concerns are valid, they are outweighed by the strategic imperative to strike Iran while it is at its weakest.

Iran's desperation is a sign of its declining power, not its strength. The regime's attempts to reassert itself—whether through nuclear brinkmanship or proxy violence—can and should be met with overwhelming force. The Trump administration's hawkish leadership team understands this dynamic and is well-positioned to act decisively.

Conclusion: No Room for Complacency

The collapse of the Assad regime, Russia's withdrawal from Syria, and the war in Ukraine have created a perfect storm for Iran's regional ambitions. Tehran's proxies are in disarray, its economy is faltering, and its strategic alliances are crumbling. For the U.S., this is a once-in-a-generation opportunity to neutralize a regime that has been a source of instability and terror for decades.

Under the leadership of Rubio and Waltz, the Trump administration must seize this moment. By intensifying sanctions, targeting proxies, and bolstering alliances, the U.S. can finally bring Iran's regional ambitions to an end. The time to act is now—before Tehran can regroup and recover. Iran's house of cards is crumbling; it's up to the United States to deliver the final blow.

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month. Thank you

DNB Bank AC # 0530 2294668
Account for international payments:
NO15 0530 2294 668
Vipps: #557320

Iran's House of Cards is Crumbling: Time for the U.S. to Strike Harder

By: Ahmad Fawad Arsala

Iran, long the self-proclaimed leader of resistance against Western influence, finds itself teetering on the edge of irrelevance. The collapse of Bashar al-Assad's regime in Syria, Russia's withdrawal from the region, and the financial and military drain on Tehran's key ally due to the war in Ukraine have collectively exposed the hollow core of Iran's regional ambitions. For the United States, particularly under the incoming Trump administration's hawkish national security team—Senator Marco Rubio as Secretary of State and Congressman Mike Waltz as National Security Advisor—this is a golden opportunity to deal a decisive blow to the regime in Tehran.

Iran's Strategic Crutches are Broken

For years, Iran has relied on a precarious network of alliances and proxy forces to project influence. Syria under Assad was the linchpin of this strategy, providing a vital land bridge to Hezbollah in Lebanon and a platform for threatening Israel. Now, with Assad's regime collapsing under the weight of its own failures, Iran has lost its most critical ally in the Levant. Without Syria, Iran's "Axis of Resistance" is nothing more than a slogan.

Russia's withdrawal from Syria further compounds Iran's problems. Moscow's pivot to Ukraine leaves Tehran exposed in Syria, where Israeli airstrikes can now target Iranian forces and proxies with near impunity. For Iran, which has long depended on Russia for diplomatic and military backing in the region, this development is catastrophic.

The war in Ukraine has also drained Russia's ability to act as a reliable partner for Tehran. With Moscow consumed by its own economic collapse and military quagmire, Iran is left increasingly isolated. Even worse, the competition between the two for arms sales and oil exports in evasion of Western sanctions only deepens Tehran's financial woes.

A Regime on the Brink

Internally, the Iranian regime is facing mounting pressure from an economy crippled by U.S.-led sanctions and its own mismanagement. The financial support it has historically provided to proxies like Hezbollah is dwindling. Hezbollah, already weakened by Israeli strikes and the loss of Assad and the

Pakistan's Airstrikes in Eastern Afghanistan: A Calculated Move with Dual Objectives

By: Ahmad Fawad Arsala

The recent airstrikes conducted by Pakistan in eastern Afghanistan, which claimed the lives of 46 people, predominantly women and children, have garnered widespread condemnation and scrutiny. While Pakistan has often justified such actions under the pretext of countering terrorism, this incident seems to signal a deeper, more calculated agenda. By examining the underlying motives, it becomes evident that Pakistan seeks to achieve two strategic objectives: projecting its internal failures onto external actors and manipulating U.S. foreign policy to its advantage.

Deflecting Domestic Failures

One of Pakistan's primary objectives behind these airstrikes is to project its inability to manage the threat posed by the Tehrik-i-Taliban Pakistan (TTP), commonly known as the Pakistani Taliban, onto external forces. The TTP, which has intensified its insurgency within Pakistan, has exposed the country's faltering security apparatus and inconsistent counterterrorism strategies. By carrying out military operations in Afghan territory, Pakistan aims to externalize its internal security challenges and shift the blame onto Afghanistan, specifically the Taliban regime.

This tactic serves a dual purpose. Domestically, it diverts attention from Pakistan's inability to address the root causes of militancy, such as economic instability, lack of governance, and radicalization. Internationally, it creates a narrative that positions Pakistan as a victim of cross-border terrorism, thereby justifying its aggressive actions in the eyes of global powers. However, this approach ignores the fact that Pakistan's own policies—including its historical support for extremist groups—have significantly contributed to the current instability.

Shaping U.S. Foreign Policy

The timing of these airstrikes is particularly notable, as they come during a transitional period for U.S. foreign policy. With an upcoming U.S. administration expected to reassess its strategy in South Asia, Pakistan's actions can be interpreted as an attempt to position itself as an indispensable ally. By escalating tensions in the region, Pakistan aims to underscore its strategic relevance and portray itself as a critical player in combating terrorism.

Historically, Pakistan has leveraged its geographical proximity to Afghanistan and its influence over various militant groups to secure favorable policies and financial aid from the United States. The airstrikes serve as a reminder to Washington that Pakistan remains a key stakeholder in the region's stability—or lack thereof. By creating a sense of urgency, Pakistan hopes to influence the next U.S. administration's policy decisions in its favor, ensuring continued economic and military support.

The Human Cost of Strategic Calculations

While Pakistan's motives may be rooted in strategic considerations, the human cost of these airstrikes cannot be ignored. The deaths of innocent civilians, including women and children, highlight the devastating consequences of using military force as a tool for geopolitical maneuvering. Such actions not only undermine Pakistan's credibility but also risk further destabilizing an already fragile region.

Moreover, these airstrikes strain Pakistan's relationship with the Taliban-led Afghan government, which has already accused Islamabad of violating Afghan sovereignty. This growing mistrust undermines any prospects for regional cooperation, which is essential for addressing shared challenges such as terrorism and economic development.

Conclusion

Pakistan's airstrikes in eastern Afghanistan reveal a calculated strategy aimed at achieving two objectives: deflecting blame for its internal security failures and shaping U.S. foreign policy to its advantage. However, this approach is fraught with risks. By externalizing its problems and engaging in cross-border aggression, Pakistan not only jeopardizes regional stability but also exposes its double standards in counterterrorism. For the United States and other global powers, it is crucial to recognize these tactics and approach Pakistan's actions with a critical lens. Only by holding Pakistan accountable and fostering genuine regional cooperation can lasting peace and stability be achieved in South Asia.

Taliban could cooperate on security matters without the pressure to implement Western democratic norms or extend rights for women.

5. **Transactional Diplomacy with an Eye on Regional Stability**

Trump's foreign policy style favors deals and measurable outcomes rather than open-ended commitments. With Afghanistan, this might translate into agreements focused on security assurances, economic arrangements, or mutual non-interference. Trump could push for a diplomatic pathway that involves Afghanistan as a partner in achieving stability and preventing threats that could impact U.S. interests, such as terrorism or regional conflict, without committing to long-term nation-building or humanitarian programs.

Conclusion

A potential Trump administration would likely adopt a practical, interest-based approach to Afghanistan, prioritizing stability, countering regional adversaries, and securing tangible outcomes over ideological alignment. This would align with the Taliban's desire for "realistic steps" in diplomacy, offering them a chance to solidify their governance without significant pressure on human rights issues. Such a relationship could, however, entail risks, including the reemergence of extremism within a minimally supervised Taliban regime. Nonetheless, this alignment of interests could enable a functional, if limited, working relationship under a pragmatic Trump administration.

***

Afghanistan's Taliban rulers say will close all NGOs employing women

Ministry of Economy warns that any NGO that does not comply will have its activities suspended and its license revoked.

The Taliban government says it will close all national and foreign nongovernmental organizations (NGOs) employing women in Afghanistan.

In a letter published on X on Sunday night, the country's Ministry of Economy warned that failure to comply with the latest order would lead to NGOs losing their licence to operate in Afghanistan.

The directive came two years after the government told NGOs to suspend the employment of Afghan women, allegedly because they did not adhere to the administration's interpretation of the Islamic dress code for women.

The Economy Ministry said it was responsible for the registration, coordination, leadership and supervision of all activities carried out by national and foreign organizations.

The government was once again ordering the stoppage of all female work in institutions not controlled by the Taliban, according to the letter. "In case of lack of cooperation, all activities of that institution will be cancelled and the activity license of that institution, granted by the ministry, will also be cancelled," it said.

Since the Taliban's return to power in August 2021, women have been largely erased from public spaces, prompting the United Nations to denounce the "gender apartheid" the administration has established.

Taliban authorities have banned post-primary education for girls and women, restricted employment and blocked access to parks and other public places. The group originally said the ban on post-primary education was a "temporary suspension" that would be resolved after the establishment of a safe environment for girls to attend school, but no changes have been made so far.

Earlier this month, the UN Security Council was informed that a growing number of female Afghan humanitarian workers were being prevented from carrying out their duties, despite the critical need for relief work.

Tom Fletcher, a senior UN official, reported an increase in the number of humanitarian organizations that have had female or male staff blocked by the Taliban government.

The Taliban denies it is obstructing aid agencies or interfering with their operations and defends its actions as necessary to uphold the country's law, social norms and public safety.

The group also denies it has imposed complete bans on women's activities and highlighted that nearly 9,000 work permits have been issued to women since the Taliban takeover and that many women were part of the Afghan workforce.

In another development, Taliban leader Haibatullah Akhunzada has ordered that buildings should not have windows looking into places where a woman might sit or stand.

According to a four-clause decree posted on X over the weekend, the order applies to new buildings as well as existing ones.

Windows should not overlook or look into areas like yards or kitchens. Where a window looks into such a space, then the person responsible for that property must find a way to obscure this view to "remove harm," by installing a wall, fence or screen.

Municipalities and other authorities must supervise the construction of new buildings to avoid installing windows that look into or over residential properties, the decree added.

A recent law prohibits Afghan women from singing or reciting poetry in public. Some local radio and television stations have also stopped broadcasting female voices.

Source: Al Jazeera and news agencies

Pragmatism Over Ideals: How a Trump Administration Could Forge a Working Relationship with the Taliban Government in Afghanistan

By: Ahmad Fawad Arsala

An analysis of a potential Trump administration's approach to Afghanistan, particularly with the Taliban government, would likely underscore pragmatism and a focus on strategic interests over ideological concerns. Given Trump's past foreign policy moves, his approach to Afghanistan would probably prioritize security, economic interests, and countering Chinese and Iranian influence over broader commitments to democratic principles, human rights, and women's rights. Here's how such an approach could shape relations:

1. **Strategic Calculus Over Ideological Commitments**

Historically, Trump's foreign policy has often emphasized transactional relationships and pragmatic alliances, placing greater importance on U.S. security and economic gains rather than democratic ideals. His administration's dealings with countries like Saudi Arabia and North Korea demonstrated a willingness to engage with authoritarian regimes if it aligned with perceived American interests. Applying this to Afghanistan, a Trump administration might focus on preventing Afghanistan from becoming a security threat while avoiding extensive investments in nation-building or enforcing social reforms, such as women's rights and democratic processes, which have been U.S. foreign policy priorities in the past.

The Taliban's statement expressing hope that the next U.S. administration takes "realistic steps" suggests an openness to diplomacy rooted in mutual benefits rather than ideological demands. For the Taliban, this implies a relationship that respects Afghanistan's sovereignty and avoids imposing liberal democratic standards.

2. **Continuing the Legacy of the Doha Agreement**

Trump's administration brokered the Doha Agreement, which paved the way for a U.S. military withdrawal from Afghanistan in exchange for Taliban commitments to prevent terrorist activities on Afghan soil. This agreement was primarily transactional: the U.S. aimed to extricate itself from a prolonged conflict without seeking to transform Afghan society. If Trump were to continue engagement with the Taliban, his administration would likely build on this agreement, emphasizing counterterrorism and the Taliban's role in ensuring stability in Afghanistan.

For Trump, a practical relationship with the Taliban might focus on maintaining Afghanistan as a buffer against terrorist threats without significant interference in internal Afghan affairs. This could also involve negotiated agreements that prioritize intelligence sharing or economic incentives to prevent the growth of extremist networks hostile to U.S. interests.

3. **Countering Chinese and Iranian Influence**

The strategic competition with China, and to some extent Iran, would likely be a central consideration in Trump's approach to Afghanistan. Afghanistan's strategic location makes it a potential arena for influence in Central and South Asia, with China's Belt and Road Initiative (BRI) already extending into neighboring Pakistan. Trump might see cooperation with Afghanistan as a means to counterbalance China's growing influence in the region, potentially by offering economic incentives or infrastructure investment to lure Afghanistan away from Chinese dependence.

Additionally, Afghanistan's proximity to Iran might provide leverage to curtail Iranian influence or apply indirect pressure on Tehran. While this would likely involve covert or low-visibility intelligence cooperation rather than overt diplomatic alignment, Afghanistan under the Taliban could be seen as a useful partner in curbing Iranian interests.

4. **Low Emphasis on Human Rights and Women's Rights**

Unlike the Biden administration, which has emphasized human rights and women's rights in its foreign policy, a Trump administration would likely deprioritize these elements. Trump's past policies have shown less focus on pressuring allies or adversaries on human rights issues, particularly if they did not align directly with U.S. security or economic objectives. In this context, Trump's administration would likely refrain from advocating for women's rights or civil liberties in Afghanistan, accepting the Taliban's conservative governance as a cultural norm to be tolerated rather than challenged.

This approach would foster a working relationship that emphasizes non-interference in domestic policies, a stance likely welcomed by the Taliban. In return, the

shattered the hopes and expectations of Afghanistan's young and future generations.

"The war has left deep scars on our society," said Mohammad Khalid, a former advisor at Afghanistan's High Peace Council for peacebuilding projects. Khalid has spent years engaging with media outlets in this war-torn country and believes that it will take many more years to spread peace journalism among the Afghan nation. "Peace journalism and reporting should focus on peace rather than hatred," he emphasized. "Media outlets, often funded by intelligence agencies, are dependent on continuing war journalism, which is harmful to third-world countries."

Khalid added that despite years of efforts to reduce violence, the international community's priorities remain skewed. "If you look, big powers in the world spend countless amounts of money on weapons, selling or buying. What they do is kill human beings and continue the destruction to sell out their weapons," he said. "In our time, human beings are not peaceful," he observed, noting the significant gap in peace journalism. "In the West, ordinary people walk their dogs in green parks on weekends. I can't do that. There's a lack of security. My baby is hungry and crying," he continued, contrasting the peace enjoyed in Western countries with the constant fear and insecurity in Afghanistan.

"As humans, don't we want peace for everyone on this planet?" Khalid asked, his frustration palpable. "Still, this question is unanswered: Are we still not civilized?" He argued that if people desire security in cities like New York, London, and Paris, they should also include Kabul in their prayers. "Peace is a nightmare for many of us, generation after generation. Our ancestors are gone without seeing a peaceful Afghanistan. One day, I hope to see it, but my biggest wish is that my four daughters can go to school in peace," he said, expressing a dream that remains elusive for many Afghans.

The Legacy of Conflict: A Nation's Uncertain Future

The legacy of conflict in Afghanistan is not just one of destruction; it is a story of resilience and survival. People like Ali Reza and Mohammad Khalid represent the enduring hope that, despite the decades of war, there can be a future where Afghanistan is at peace. However, this hope is continually tested by the harsh realities on the ground.

"The wars have taken everything from us," Reza said, reflecting on the countless lives lost, homes destroyed, and dreams shattered. "But they haven't taken our will to survive and rebuild." He remains committed to returning to Afghanistan, not just to rebuild his own home, but to help others who have been affected by the wars. "I want to be a part of the healing process for my country," he said, his voice full of determination.

Khalid, too, remains hopeful that peace journalism can play a role in bringing about change in Afghanistan. "We need to change the narrative," he said. "We need to focus on stories that promote peace and reconciliation rather than violence and hatred." He believes that if the media can shift its focus, it can help to create a culture of peace in Afghanistan. "It's a long road ahead," he acknowledged, "but it's a road we must travel if we want a better future for our children."

The future of Afghanistan remains uncertain. The Taliban's return to power has brought with it a new set of challenges, including the potential for further future conflict and instability. Yet, for people like Reza and Khalid, there is still a glimmer of hope that peace can be achieved. "We've been through so much," Reza said, his voice tinged with exhaustion but also with a quiet resolve. "But we can't give up. We owe it to the next generation to keep fighting for peace." For him, the memory of his beloved black horse, Amada, and the life he once had in Kunduz are constant reminders of what has been lost—and what could still be regained.

Khalid shares this sentiment. "We can't let the sacrifices of the past be in vain," he said. "We have to keep working for peace, even when it seems impossible." He knows that the road ahead will be difficult, but he is committed to doing his part to create a better future for Afghanistan.

Like the majority of Afghans, both men believe that the key to Afghanistan's future lies in its ability to move beyond the cycle of violence and toward a culture of peace. "It's not going to be easy," Reza said, "but it's the only way forward."

As they continue to navigate their new lives in the West, Reza and Khalid remain deeply connected to their homeland. Their stories embody the resilience of the Afghan people and their relentless pursuit of a brighter, more hopeful future. "We may be far from home," Khalid said, "but our hearts are still in Afghanistan."

For them, and for countless others, the dream of a peaceful Afghanistan remains a goal worth striving for—even if it takes a lifetime to achieve.

DAWAT

www.dawatmedia24.com

ISBN: 978-82-691395-2-5

Vol. 254 Oct- Dec. 2024

DAWAT is independent publication. Established in 1988. DAWAT is not associated with any political organization. The views and ideas expressed in DAWAT are those of the writers and are not necessarily those of the editor. All letters and articles sent to the editor are welcomed but will not be returned.

Editor and Publisher: M. Tariq Bazger,

Dawat Media, V/ M. Tariq Bazger

Voldgt. 37A, 2000 Lillestrøm, NORWAY

Tel. +47.63844384 Mobil. +47-90856195, dawatmedia@gmail.com

AC# 0530 2294668 BIC (SWIFT-adresse): DNBANOKKXXX

A/C for international payments: NO15 0530 2294 668

Vipps: #557320

If there were ever a time to join us, it is now. Every contribution, however big or small, powers our journalism and sustains our future. Support the Dawat Media Center from as little as $/€10 – it only takes a minute. If you can, please consider supporting us with a regular amount each month. Thank you

A Nation's Endless Struggle: The Haunting Agony of Afghanistan's Lost Peace

By Humayoon Babur

September 8, 2024

In the heart of Kunduz Province, a once-proud black horse named "Amada"—Dari for "Ready"—symbolized hope and resilience for its owner, Ali Reza. For Reza, a 55-year-old former Buzkashi player, Amada was more than just a companion; he was his partner in the game that is the soul of Afghanistan. But as artillery shells rained down on Kunduz, Reza was forced to make an excruciating choice: to leave behind everything he loved in pursuit of peace.

"It is not a forgettable memory, even after 40 years," he said, choking back tears. "I left for peace." He won many, though not all, of his games with Amada. "The horse was looking at me, and calling me in peace," Reza recalled, his voice thick with emotion.

Afghanistan, a nation torn apart by more than four decades of conflict and unrest, has seen its geopolitical status used as a battleground for various powers, from the Soviet Union's invasion in the late 1970s to the more recent U.S.-led coalition's presence. The cost of these wars has been paid in Afghan blood and tears, as Reza painfully noted. His final departure from Kabul Afghanistan on August 16, 2021, coincided with the fall of Kabul to the Taliban.

At the time, Reza was working for a humanitarian organization that supported war orphans in four major provinces. "Our animals, trees, and stones need peace," he said, his words conveying a deep sense of loss and longing. "I realized the extreme pain when I left my black horse. Those who are playing proxy wars, please put yourself in our shoes for a while."

Reza's memories return to the day the Soviets invaded Afghanistan, to the day he stood at Hamid Karzai International Airport, prepared to leave his homeland forever—or at least for an unknown period. "It was like Doomsday," he said, describing the chaotic scenes at the airport, where desperate teenagers clung to the sides of departing aircraft, only to fall to their deaths. "What a dramatic shame for the end of democracy," he lamented, reflecting on the gloomy outcome of two decades of international intervention in his country.

Despite having built a new life in the West, Reza remains haunted by his past and dreams of returning to rebuild his ancestral home, which has been in ruins for years. "Even though I have built my own life in the West," he told his children, "I'm going to build our ancestral home, which has been in ruins for years. I want to heal countless orphans, clear up their tears, and facilitate their education for a brilliant future."

The Price of Decades of Conflict

For consecutive years, armed conflict in Afghanistan has been at an all-time high, with the country experiencing civil war, foreign invasions, proxy wars, and countless other hardships. These conflicts, which escalated after 1992 as various armed groups fought for control of Kabul, have